

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Andra kammaren.

Nr 3.

Torsdagen den 17 januari f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 innevarande januari.

§ 2.

Herr statsrådet *Ekeberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 8, angående dels årliga understöd å allmänna indragningsstaten åt förre vaktkonstaplarna Frans Johanssons och Johan August Svensson Rosells änkor, dels ock tilläggspension åt förre vaktkonstapeln Frans Oscar Fredrik Larsson; och

nr 9, angående försäljning av två till Hanekinds häradsbor anslagna, i Kärna socken belägna lägenheter.

Vidare överlämnade herr statsrådet *Beskow* Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 5, med förslag till kungörelse angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 265) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m.;

nr 10, angående gillande av den riksbanken meddelade frihet från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 11, med förslag till lag angående upphävande av danska och norska skiljemyns giltighet som lagligt betalningsmedel i Sverige.

Samtliga dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov. *Vid remiss av statsverkspropositionen.*

Därvid anförde:

Herr **Branting**: Herr talman! Mina damer och herrar! När jag begärt ordet först här i denna remissdebatt, så har det verkligen icke skett av någon obetvinglig lust att gå närmare in på de frågor, som upprullas i det budgetförslag, som vi fått. och inte heller har det varit på grund av någon särskild benägenhet att nu gå till rätta med ett eller annat i regeringens politik.

Det förhåller sig nog så, att vi i det fallet ännu stå väntande på vad komma skall, på vad som skall bliva huvudsaken vid denna försvarsriksdag, och därför är det endast några allmänna reflexioner, som möjligen kunna vara lämpliga att vid detta tillfälle framföra.

Andra kammarens protokoll 1924. Nr 3.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Om budgeten vill jag inskränka mig till att säga, att den ger intryck av en viss pessimism i vad angår den kommande utvecklingen av vårt lands tillgångar, en pessimism, som nog står i god samklang med toner, som vi hörde herr statsministern anslå i sitt bekanta Uppsalatal den 7 december förra året, men som kanske icke står i lika god överensstämmelse med verkligheten.

Den beräkning, som uppgjorts av riksräkenskapsverket, har visserligen kanske varit hållen uti något för ljusa färger — jag skall icke närmare våga gå in på den punkten — men alldeles säkert är, att herr finansministern i motsats därtill har räknat de blivande statsinkomsterna så mycket i underkant, att han därigenom har fått fog för ett behov utav sänkningar uti statstjänarnas löner, ett behov, om vilket det synes mig vara ganska tvivelsamt, huruvida det vid närmare granskning skall kunna försvaras. Kan det verkligen finnas hållbara skäl för sådana starka nedskärningar, som gå ut på en avvikning från riksräkenskapsverkets beräkningar av 37 miljoner kronor i runt tal för skatterna och 9 miljoner kronor i vad angår de affärsdrivande verken?

För övrigt måste jag säga, att det är ytterligt osympatiskt att begagna statstjänarnas löner i regleringsändamål i fråga om budgeten. Dyrtidstilläggen voro en gång så pass högt uppe, att man redan långt tidigare funnit anledning sänka dem, och de sänktes också, såsom vi känna till, vid två olika tillfällen mycket allvarligt, mycket kraftigt och mycket hårt för dem, som därav drabbades. Redan 1921 skedde en nedskrivning på cirka 18 miljoner kronor och 1923 kom den stora regleringen med nära 30 miljoner kronors minskning av statstjänarnas löner. Nu begäres ytterligare nedgång på ungefär 12 miljoner kronor. Låt nu vara, att det kanske är en söt lukt för Skattebetalarnas förening, men det blir nog en ensidig finanspolitik, som på detta sätt föres, och det vill till, att riksdagen i detta fall, såsom jag hoppas, bringar rättelse genom försiktiga och hållbara, men icke tendentiösa beräkningar.

Förra våren vid slutbehandlingen i första kammaren av stridsfrågan om statens hållning gent emot de oförskyllt arbetslösa, då den nuvarande statsministern ånyo uti vissa vändningar syntes framträda såsom den, vilken vi så länge lärt känna i vår inre politik såsom den gamle ledaren för den gamla förstakammarhögern, så tillät jag mig påpeka, hur oförsonlig motsättningen är mellan dessa principer och våra. Men det dröjde icke alltför länge, innan vi, som fruktat något sådant, fingo den angenäma överraskningen att erfara, att alla de, som dömde statsministern enbart efter hans tidigare hållning, räknat fel, och att han också, såsom vi alla böra göra, tagit hänsyn till de förändringar, som tiden medfört, och till de erfarenheter, som han inhämtat under senare delen av sitt liv.

Åttatimmarslagens godtagande ifrån regeringens sida för ytterligare en period av tre år — trots det att högerpartiet gått fram för avslag å denna lagstiftning — var det mest eklatanta men för visso icke alldeles enastående intyget om, att det skett en förändring och att man är inne, även ifrån den nuvarande regeringschefens sida, på en ny politik. Det gäller nämligen för den gamla förstakammarhögerns ledare alldeles detsamma som för bolsjevikerna, att de — förvisso från skilda himmelstreck — ändå båda närma sig en ganska stark anpassning till det nuvarande faktiska lägets krav. Ett uttryck härför har man efter ett bevingat ord av statsministern i vad han kallar för »intelligent anpassning», och denna har också allt mer och mer blivit ledstjärnan för hans politik. Det blir mindre doktrinärt på det sättet och mera hänsynstagande till realiteterna, och därtill är vårt land, enligt min mening, enbart att lyckönska.

Jag skulle bara önska, att utvecklingen i den riktningen ibland gick en smula fortare, än vad den faktiskt gör. Utan att räkna med vissa kvardröjande fördomar såsom orsak, har man svårt att förstå, huru det kunde vara tillåtet från högsta ledningens sida för den förutvarande utrikesministern att låta hela den

tid han satt vid styret gå, utan något steg togs för att återupptaga förhandlingarna angående det ryska handelsavtalet, fastän tecknen redan då rätt tydligt visade, att vi kanske hade åtskilligt att vinna, men också ganska säkert mycket att riskera på att denna fråga icke bragtes närmare sin lösning. Målsmännen för våra näringar blevo mera angelägna att få en uppgörelse till stånd än vad de förut hade varit; och den uppgörelse, som fälldes av eniga borgerliga partier år 1922, var ju dock fälld under sådana förutsättningar och villkor, att man icke därmed skulle avklippa alla möjligheter till en uppgörelse, utan tvärtom förnya försöken att komma till vad man ansåg vara en bättre överenskommelse.

Sedan nuvarande utrikesministern till landets fromma ställt sig till förfogande för att söka utplåna följderna utav olyckliga uttalanden från sin företrädares sida, äro ju förhandlingar i gång, och alla önska vi helt visst, att trontalets förhoppning om ett gott resultat av desamma måtte snarast möjligt gå i fullbordan.

Den beslutsamhet, varmed utrikesministerskiftet ägde rum, måste väl få fattas så, att även här har det varit fråga om att »lära om», att verkligen göra en sinnesändring, så att hädanefter regeringens allvarliga strävan måste gå ut på att åstadkomma ett gott och naturligt förhållande till det stora ryska riket, som för vår blivande avsättning har en så i ögonen fallande betydelse — liksom sjöfallet också ett gott förhållande till Finland och till de små nya staterna söder om Finska viken. Att det är hög tid på att åstadkomma en sådan uppgörelse, skall jag icke alls nu gå in närmare på. Jag skall blott erinra om att i England pågår i detta ögonblick en adressdebatt, som väntas komma att leda till konsekvenser, vilka kanske även för oss i detta avseende kunna vara betydelsefulla.

Den stora huvudfrågan vid detta årets riksdag är ju emellertid försvarsfrågan, och som saken ligger skall jag, såsom förut nämnts, i dag icke mycket orda därom. I trontalet finnes det vissa uttalanden av allmänt innehåll, formade uti allmänna satsar, som kunna betyda bra och som kunna betyda mindre bra. Det kan i dem inrymmas både för mycket och för tungt av bördor, och det kan också inrymmas ett mindre i den vägen. I en snar framtid komma vi att veta mera om vad som i verkligheten ligger bakom sådana uttalanden.

I avvaktan härpå har emellertid statsministern uti ett mycket utförligt uttalande i Uppsala givit en bakgrund, en så att säga andlig bakgrund, ifrån vilken han betraktar vår försvarsfråga, och detta gör, att jag tror det är lämpligt att i dag med några ord i detta sammanhang belysa, huruvida man kan vara med på den bakgrundsmålningen eller ej.

Genast jag läste detta anförande blev jag för min del slagen utav den djupa pessimism, som var grundtonen uti detsamma. Det är mörkt, mörkare och mörkast uti målningen hela vägen. Jag förstår ganska väl, att sammanstörtandet utav så mycket, som varit genom långa tider kärt, präglar ett sinne till en viss pessimistisk syn; men den beslutsamhet, som på så många håll samtidigt framträder, att dock göra det bästa av den nya tidsålder, som man kommit in uti — låt vara att denna tidsålder är mycket främmande i många avseenden för ens allmänna grundåskådning å den sidan — den borde dock kunna lyfta till riktigare och rättvisare omdömen, än vad som här synes mig vara fallet. Det kan icke nekas till, att detta uppsalatal blivit ett ledsamt preludium till den blivande försvarsriksdagen. Skall verkligen ännu en gång, såsom skedde år 1913 och 1914, vårt folk skrämmas till att på grund av dylika målningar taga på sig mera av försvarsbördor, än som finnes verkligt fog för?

Uppsalatalet har en mycket stor förtjänst i, att där klart betonas freds- och neutralitetsviljan såsom riktlinje för vår politik, och det avvisar bestämt och utan tvetydighet alla alliansfunderingar, som kunna vara riktade mot någon

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
stateverks-
propositionen.
(Forts.)

särskild makt. För detta är det skäl att genast från början giva herr statsministern ett oförbehållsamt erkännande. Men för att svartmålningen skulle vara tillräckligt stark, så glömde man att framhålla, att även det prisade jämviktsläget före världskriget inneslöt betänkliga och svåra krigsrisker. Just de, som icke vilja veta om någon särskild skuld på någon viss sida eller hos några vissa personer för världskrigets utbrott, de böra ha svårt att förlika sig med, att det system, som de med saknad se tillbaka på, dock faktiskt mynnade ut i världskriget.

Berömmar man det förutvarande jämviktsläget så mycket och längtar tillbaka till det, så bör man icke glömma, hur det slöts på grund av de element av osäkerhet, som det i alla fall innehöll. Erövrarstaternas förtryck mot underkuvade nationaliteter och folk, det var en permanent källa till oro, och det ropade på en lösning, som också kom i och genom världskriget. Det må vara, att flera av de nya, frigjorda nationaliteterna ha svårt att genast finna sitt jämviktsläge, att finna sig till rätta inom de gränser, som, i vissa punkter en smula godtyckligt, utstakats för dem. Just därför att nationaliteterna i dessa trakter av världen äro så hopblandade med varandra, ha verkligen stora svårigheter rest sig mot ett önskvärt åtskiljande. Kanske te sig också några av de stater i östra och sydöstra Europa, som byggts upp på spillrorna av gamla erövrarstater, såsom oroshårdar, med därav följande ledsamma konsekvenser för sin grannar. Men därifrån och till krigets lössläppande på nytt i Europa är det i alla fall ett stort steg. Historien om den hotande grekisk-turkiska konfliktens fredliga avveckling är, med all kritik av vissa detaljer, dock icke lämpad som text till en utläggning om Nationernas förbunds betydelselöshet, ens för närvarande, för freden och rätten i världen. Hur man i det brittiska världsriket ser på denna sak, framgår kanske bäst av några ord i det trontal, som hölls för ett par dagar sedan och där det heter, att »med alla medel som stå i min makt vill jag stödja Nationernas förbunds fortsatta tillväxt och inflytande». Detta var den konservativa regeringens ståndpunkt, och bekant är att MacDonald och Lloyd George uttryckligen och otvetydigt för sin respektive partier uttalat sig för Nationernas förbunds medverkan i Europas återuppbyggande.

Där går vägen: det finns ändå ingen annan. Det hade bort finnas plats för en erinran härom i herr statsministerns tal vid sidan om den fullt berättigade vädjan till var och en att göra sin skyldighet både för sin egen sak och för det helas skull — det var ju detta som var kontentan i uppsalatalet. Men vad som där kom fram var i stället den ytterliga pessimism, som uttrycktes i uttalanden sådana som dessa: »Inom överskådlig tid kan Nationernas förbund icke ge garanti för freden och rätten, som dess uppgift skulle vara . . .» Fredssluten »ha i högre grad än under någon föregående tid inneburit frön till nya förvecklingar . . .» »Ingen stat kan med säkerhet påräkna stöd och hjälp från annan än sig själv.»

Och när det var tal om den speciella punkten, att man i förbundspakten önskat ett förtydligande av den omtvistade tionde artikeln, just i syfte att förebygga en sådan utläggning av densamma, att stater, vilka icke vilja bli indragna i krigiska åtgärder, på grund av denna artikel skulle anses pliktiga att lämna militär hjälp till en angripen stat, ja, då kom i herr statsministerns anförande visserligen ett påpekande, att en votering härvidlag ägt rum, som utföll i rätt riktning, och som alltså innebar, att varje stat har rätt att själv avgöra, i vad mån den borde med vapen värna de andras självständighet och oberoende. Men det tillades, att om än faran »för närvarande» syntes undanröjd, kunde frågan komma upp ånyo, och då visste ingen hur det ginge. I det fallet var det dock icke mindre än 29 stater, som klart ställde sig på resolutionsförslagets ståndpunkt, och bland dessa alla de, som för närvarande äro repre-

senterade i rådet. Det var alltså ingalunda en betydelselös opinionsyttring, som därvid ägde rum, oaktat densamma icke kunde formellt leda till resultat, på grund av att en enda stat, Persien, hade bestämda instruktioner att icke gå med på ett sådant uttalande och man icke gav ombudet tid att inhämta nya instruktioner på denna punkt.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

»Sveriges välfärd», hette det slutligen i uppsalatalet, »kan endast bevaras genom alldeles utomordentliga åtgärder från folkets sida.» Jag vet inte, hur man skall rätt tolka ett sådant uttalande. Jag tror dock, att det är skäl att uttala en varning mot att falla in i skräckstämmningar å la 1913 och 1914. Trontalets ord må vara riktiga, men det förhåller sig i alla fall så, att ehuru vi visserligen nu mer än någonsin förr äro ense om, att vårt försvar tillsvidare icke kan ställas på avskrivning, så måste vi likafullt förbehålla oss rätt att nyktert och lugnt pröva både omfånget av den försvarsram, som kommer att bli oss förelagd, avvägningen inom densamma och bördans lämpliga tyngd.

Ingen förnekar, att det i det nuvarande världsläget finns ytterligt mörka drag; och att det råder oro i världen, ja, på flera ställen krigsstämning, är uppenbart. Men man ger efter min mening ändå en falsk totalbild av läget, ifall man bara betonar dess mörka sidor, om man målar svart i svart utan att fästa sig vid de hoppgivande fredskrafter, som äro i verksamhet till världens återupprättande. Bland dessa krafter spelar arbetarrörelsen, trots alla felsteg och trots alla de bakslag, som den varit utsatt för, en betydande, för att icke säga dominerande roll. Det måste också sägas, att just dessa dagens händelser — då det för första gången ser ut som i ett stort världsrrike arbetarpartiet skulle bli ledande för landets allmänna politik — böra vara ägnade att inge oss förhoppningar om, att de mörka skuggor, varunder vi nu vandra, och de mörka tider, som vi genomlevat och ännu genomleva, dock skola vika för en ljusare uppfattning av hela världsläget. Det måste också förväntas, att det genom fortsatta kraftansträngningar från arbetarsidan — och även från andra håll — skall lyckas att hålla de stora skaror samlade, som ha gemensamma intressen och intresse i första rummet för världens fredliga återuppbyggande, och såmedelst på den grund som nu är lagd men naturligtvis med de förbättringar, som undan för undan kunna genomföras, komma fram till ett bättre tillstånd mellan nationerna, fram till ett lyckligare tidevarv än det, som vi senast passerat.

Jag har, herr talman, icke velat underlåta att på detta sätt framställa en viss gensaga mot herr statsministerns svartmålning. Jag tror, att det för den huvudfråga, som kommer att dominera riksdagen, är av vikt, att man ifrån början ställer in problemet rätt och icke går till beslut under det intrycket, att mörkare än nu har det aldrig varit. Tvärtom: vi se redan ljusningen, om vi också tyvärr ännu icke äro inne i densamma.

Herr förste vice talmannen **Nilson**: Herr talman! Då regering och riksdag i dag mötas, äro rollerna i jämförelse med föregående år ombytta ifråga om regeringsansvar och opposition. Män, som tidigare tränat sig i oppositionsställning, befinna sig nu under regeringsansvar. Ingenting är mera fostrande än att bära ett ansvar, som kan utkrävas, ett ansvar, som kommer under historiens dom.

Det är med tillfredsställelse, som jag i likhet med den föregående ärade talaran anser mig kunna konstatera, att ansvaret haft ett fostrande inflytande även på den nuvarande regeringen. Denna tillfredsställelse synes dock icke delas av alla.

Då regeringen började sitt värv, mottogs den av sina politiska meningsfränder med hopp och förtröstan. Nu äntligen skulle det gamla ärorika Sverige komma att styras av kraftiga händer, av målmedvetna män, som hade öm om-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

sorg om rikets ära och välfärd. En stark regering, fullt motsvarande tidslägets krav, hade man nu fått.

Hurudana äro männe på det hållet känslorna den dag som är? Det språk, som nu föres i en del av högerpressen, talar om en illa dold besvikelse. Regeringen har icke ådagalagt just *den* kraft, som man på *det* hållet väntade. Där väntade man sig strid för de gamla, i den allmänna folkmeningen nedskrotade politiska målen. I stället kom regeringen att koppla in sin politik på moderations, anpassningens och samförståndets linjer. Detta hade man icke väntat sig. Icke ens regeringens egen inre sammanhållning motsvarade förhoppningarna. Den ene av excellenserna har fått lov att avgå redan efter föga mera än sex månaders ämbets tid i anledning av ett initiativ, som han tog på ett område, där högern betraktat sig äga särskild sakkunskap, vilket icke utesluter, att den dock mycket ofta misslyckats just på detta område.

Det anförda vittnar redan det om, att även den nuvarande regeringen på olika sätt fått erfaras och får erfaras riktigheten av ett ofta citerat yttrande, att frågorna te sig helt annorlunda från regeringsansvarets än från oppositionsställningens synvinkel. För att ge ytterligare belysning av den saken skulle det vara en rätt tacksam uppgift att ur de anföranden, som hans excellens statsministern i sin förra ställning hållit under tidigare remissdebatter plocka ut en bukett av de distelblomster, som han med känd skicklighet förärade sina politiska motståndare, och i dag överlämna den buketten till honom. Men jag skall icke göra det — känd sak är så god som vittnad. Det kan vara nog att endast hänvisa till det anförande, som hölls vid remissdebatten år 1914 — den som är intresserad av saken må läsa det.

Däremot vill jag föra i minnet, hurusom i denna kammare en missnöjd röst på Stockholmsbänken brukade annäla en mycket omfattande önskelista. Det må således anföras, att denna röst år 1919 klandrade skarpt den dåvarande regeringen för dess njugghet gent emot den högre tekniska undervisningen, och alldeles särskilt missbelåten var den ärade talaren, därför att det begärda anslaget på inemot en miljon kronor till laboratorietrustning vid tekniska högskolan nedprutat till 300,000 kronor. Han fann de äskade anslagen till statens vattenkraftsbyggnader vara för låga. Det norrländska järnvägsbygget var enligt hans åsikt för snålt tillgodosett. En inhemsk gödningsämnesfabrik borde anläggas. En havsisbrytare var det angeläget att anskaffa. De ifrågasatta lönerna för kommerskollegii tjänstemän voro för blygsamt tillmätta. Handels- och sjöfartsfonden borde tilldelas rikligare medel. Ökade anslag behövdes för att bättre tillgodose försvarsmaterielen.

Ja, så klingade den missnöjda stämman då. Och nu? Jo, nu har den missnöjde från 1919 haft tillfälle att i egenskap av kommunikationsminister göra sitt betydande inflytande gällande inom regeringen. Och med vilket resultat? Jo, att även han nödgats inse, att de sparsamhetssträvanden, som 1919 icke funno alls någon nåd inför hans ögon, dock kunna vara en dygd. Jag lyckönskar herr kommunikationsministern till den ökade insikten. Samtidigt härmed tror jag mig kunna uttala, att våra vänner norrlänningarna i fråga om särskilt järnvägsbyggandet i Norrland skulle vara tacksamma, om de av honom klandrade anslagsbeloppen från 1919 hade kunnat få rum i det förslag till budget, som nu ligger på riksdagens bord.

Ännu ett exempel skall jag anföras. I medkammaren fick jag under den tid jag var medansvarig i regeringen lyssna till en röst, som klagade över att dyrtidstilläggen åt statstjänstemännen voro för knappt tillmätta. Särskilt låg nödläget för det intellektuella arbetets ämnessvenner honom om hjärtat. Ja, nu har den stämman regeringsansvar, nämligen som ecklesiastikminister. Och nu, ja, nu är han med om att beskära dyrtidstilläggen under fjolårets riksdagsbeslut. Jag yttrar mig icke alls om själva saken, innan jag får tillfälle att taga

del av den kungl. propositionen, jag endast konstaterar faktum. Finansministerrarna hålla hårt om statens pung, de må heta Thorsson eller Beskow.

Herr jordbruksministern förklarade i fjol från sin plats i kammaren, att han icke förväntade, att den dåvarande regeringen skulle tillgodose jordbrukarnas intressen; den hade sina intressen förankrade på annat håll. Männe icke herr jordbruksministern i sin nuvarande ämbetsställning fått erfara, att det är mycket lättare även för en jordbruksminister att säga »tulipanaros» än att göra den. Alla känna vi till, att jordbrukarna i Sverige ha det synnerligen bekymmersamt just nu, icke minst på grund av den besvärliga väderleken sistlidna år, och vi behärta deras svåra ställning. Men det är icke någon lätt sak att bringa en verklig hjälp i deras betryckta läge, så svag som världens köpförmåga i denna stund är. Hela näringslivet befinner sig i stor utsträckning i ett nödläge i hela världen av berörda anledning, och ej minst bekymmersamt hava de amerikanska farmarna det.

Förvandlingen begränsar sig emellertid icke till departementscheferna allenast, den är märkbar, ja särdeles märkbar ända upp till regeringens främsta man, såsom jag nyss antydde.

Det är mig omöjligt att återhålla en jämförelse — den näst föregående ärade talaren har snuddat vid den, och jag måste taga upp den. För 10 år sedan var försvarsfrågan den allmänna diskussionens huvudämne, alldeles som nu. Kort före julen 1913 talade dåvarande statsministern över detta ämne i Karlskrona, alldeles som den nuvarande statsministern talat över det ämnet i Uppsala. Lägg de talen sida vid sida! Granska dem! De förete stora skiljaktigheter men också några likheter. Den främsta skiljaktigheten framträder däri, att karlskronatalet drog upp fasta, gripbara planritningar för försvarsväsendets ordnande, uppsalatalet däremot rör sig med allmänna talesätt, det ger icke en enda fast punkt som ledning för den allmänna diskussionen. De härda omöden, som först opponenter vid remissdebatten 1914 fällde om karlskronatalet, drabba sålunda med fördubblad styrka uppsalatalet. Den främsta likheten består i en uttryckt vilja att ena nationen till en sådan lösning av försvarsfrågan, att den kan väntas bli bestående för en avsevärd tid.

Men denna jämförelse manar även fram minnen, som jag känner det vara min ofrånkomliga skyldighet att nu vidröra. Alla veta, att Karl Staaff — hans aktade namn skall från denna plats nämnas med vördnad och saknad — icke kom i tillfälle att förverkliga sin statsmannatanke: *en försvarsorganisation buren av folkets insikt om dess behövlighet och omfattad av folkets förtroende*. Jag går förbi de tilldragelser, som korsade hans avsikter. I stället vill jag erinra därom, att han än en gång strävade att ernå samling omkring ett beslut i försvarsfrågan i anslutning till den tanke, som jag angett vara hans ledmotiv. Det var, då han 1914 som ordförande ledde det särskilda utskottets förhandlingar. Det kan icke komma i fråga, att jag nämner något från utskottets förhandlingar, som ej redan då framfördes i den offentliga diskussionen. Av denna finner man emellertid, att utskottets ordförande hade i varma ordalag vädjat till olika meningsriktningar att lägga den av honom med flera framburna motionen såsom grund för utskottets förslag, enär det vore av stor betydelse att en ny försvarsorganisation icke pålade bördor, som folkflertalet ej ansåg oundgängliga. Annars kunde befaras att den icke för någon längre framtid skulle bli bestående.

Jag vädjar till kammaren, om icke hans farhågor i den delen besannats. Däremot genmälde det då, att man visserligen icke ville bestrida, att det liberala förslaget på vissa punkter kunde innebära en försvarlig lösning, om man icke ställde sina anspråk höga. Men den, som fann att förslaget hade brister på andra håll, kunde däremot icke vara tillfredsställd; man kunde icke lämna sin övertygelse, att det liberala förslaget ej gav vad man behövde. Högern stode

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

fast vid Kungl. Maj:ts förslag, bunden av en inre makt, dess övertygelse; målet vore icke en *snar* lösning utan en *god* lösning. En sådan lösning hade man lovat, och den stod att vinna allenast genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det var i juli 1914. Och så bröt kriget ut.

Inför den hotande världsbrandens allvar och med klar uppfattning utav det önskvärda uti att Sverige utåt gav uttryck åt sin fasta vilja att upprätthålla en obrottslig neutralitet ansåg sig utskottets ärade ordförande ännu en gång böra göra ett försök att vinna enighet om ett förslag med kortare övningstid än den, som Kungl. Maj:ts förslag innebar. Hans varma och gripande vädjan var dock förgäves. Den studsade mot ett klippblock och föll till marken. Vi veta alla, vem eller vilka som representerade det klippblocket. En stämma tolkade detta klippblocks motiv på ungefär följande sätt: vid besluts fattande i en viktig fråga, som man ej själv behärskar i alla delar, så är det en klok regel att begära råd av den kunnigaste, mest förfarne och omdömesgille man känner. Att följa rådet man då får, behöver man icke ångra. I föreliggande fråga ha de främsta auktoriteter vi äga uttalat, att Kungl. Maj:ts förslag är ett minimum av vad vi behöva för att försvaret skall kunna anses tillfredsställande.

Jag skulle då vilja göra en fråga inom parentes: ännar herr statsministern handla efter den regeln vid utarbetandet av den försvarsproposition, som vi nu vänta? Nej, svaret är givet allaredan i trontalet; så kommer icke att ske.

När utskottsordförandens vädjan förklingade utan verkan, då genomlades jag av en tanke, som jag burit på sedan den dagen och som jag skulle vilja ge uttryck för nu. Jag tänkte då: männe icke den dag kan komma, då rollerna äro ombytta? Den dagen kom. Den dröjde tio år, men den kom. Utskottets ordförande är borta — hans minne lever och skall leva — men de som 1914 stodo honom emot de leva och i dag ansluta de sig i princip till Karl Staaffs tanke i fråga om den anda, i vilken försvarsfrågan bör lösas. Med tillfredsställelse märka vi förändringen, och jag vill endast uttala en önskan: må det vara en hjärtats förändring och icke en konjunkturernas allenast. Och jag kan icke återhålla en reflexion: *det är ett hårt öde att nödgas möta sin egen välnad*, ja, för visso är det så.

De erinringar jag här har gjort ha ingalunda till syfte att bereda regeringen svårigheter i dess strävan att inom en skäligen kostnadsram få till stånd den försvarsberedskap, som vi behöva, så länge människorna i världen icke besjålas av den goda viljans makt. Nej, ingalunda. Uppriktigt ber jag att få lyckönska herr statsministern till den sinnesändring han synes genomgått, och jag endast beklagar, att den kommit så sent. Hade den varit för handen för tio år sedan, hur mycket annorlunda männe icke då förhållandena gestaltat sig inom vårt land! Nej, om också mina erinringar formellt träffa några av regeringens nuvarande ledamöter och främst herr statsministern, så adressera de sig i sak och aktuellt till de ytterlighetsmän, som önska att regeringen skall lägga fram ett förslag, som icke är vare sig politiskt eller ekonomiskt genomförbart. Dessa kunna i dag spegla sig i herr statsministerns eget öde. De kunna också spegla sig i 1914 års härordningsorganisations öde. En fjäder av stål böjer sig långt åt ena sidan, om den utsättes för hårt tryck. Upphör trycket, så går fjädern tillbaka till sitt utgångsläge, men på vägen till detta utgångsläge slår den långt över åt motsatta sidan. Den försvarsorganisation som beslöts 1914 kom till stånd under ett dylikt tryck. När det trycket upphörde, så kom bakslaget, ett bakslag så hårt, att väl ingen 1914 kunde tänka sig något dylikt.

Efter dessa reflexioner av mera allmän karaktär skall jag nu tillåta mig att något yttra mig om det framlagda budgetförslaget, utan att ingå på någon som helst detaljgranskning. Att jag så icke gör, är dock icke något bevis för att

jag icke skulle ha anledning att göra en sådan. Jag skulle tvärtom ha flera erinringar i den vägen att framställa; men jag vill icke trötta därmed.

Jag vill då först konstatera att förslaget är prägladt av en av tidsläget påkallad sparsamhetssträvan. Det bär följaktligen rent negativa karaktärsdrag. Man kan t. o. m. befara att en del krav hållits tillbaka på sådant sätt, att de med oemotståndlig styrka komma åter nästa år. Herr finansministerns uttalanden på några ställen visa, att han själv icke är alldeles främmande för den tankens riktighet. Då är det att hoppas, att begränsningar skola kunna göras på andra statslivets områden, men det hoppet kan lätt svika.

Då man emellertid velat framställa förslaget såsom det i fråga om utgifter billigaste, som på senaste åren har legat på riksdagens bord, då kan jag icke vara med — det är ju naturligtvis i fråga om *verkliga utgifter* jag talar. På sidan 9 i finansplanen har finansministern framlagt en jämförande tablå över verkliga utgifter. Denna visar en minskning för förslaget i jämförelse med den i fjol fastställda riksstaten av 12.5 miljoner kr. Denna besparing har väsentligen vunnits genom att man minskat dyrtidstilläggen med 12 miljoner, varav visserligen icke mer än 7.5 miljoner upptagits i budgeten. De övriga 4,5 miljonerna finnas i de affärsdrivande verkens minskade lönekostnader och därigenom uppstående bättre vinst. Den största minskningen har uppstått i fråga om lånebudgeten, och till den skall jag återkomma senare.

Redan denna korta erinran visar svårigheterna att pressa ned en förkovrad budget. Men än klarare framträda svårigheterna vid en jämförelse med budgeten 1920 och en granskning av de ändamål, för vilkas tillgodoseende budgeten måst höjas.

Jag är övertygad om att herr finansministern icke skall motsäga mig, när jag dristar mig påstå, att den förut åberopade tablå på sidan 9 är missvisande, om man med denna avser en jämförelse mellan utgifter under de angivna olika åren. Det går icke att utan vidare jämföra summor i olika myntvärden. Om jämförelsen i fråga skall vara riktig och fullt belysande, så måste man taga hänsyn till penningvärdet under olika år. Vi ha, beklagligt nog, icke haft ett konstant penningvärde de senaste åren. Först under 1922 kommo vi till det värde vi nu ha. Den krona vi hade 1920 ägde icke mer än 75,8 procent av paritetsvärdet — enligt finansministerns indextal å sidan 3 skulle värdet vara än lägre; jag räknar emellertid nu med det högre, bara för att icke göra jämförelsen för ofördelaktig för det budgetförslag, som nu ligger på riksdagens bord. Herr finansministern räknar med — alldeles riktigt enligt min mening — att vår krona under budgetåret 1924—1925 skall behålla sitt paritetsvärde. Om denna skillnad i kronans värde beaktas, hur utfaller då en jämförelse i fråga om de verkliga utgifterna mellan riksstaten och tilläggsstaterna för 1920 uppgående till 703.5 miljoner kronor, å ena sidan, och föreliggande förslag till riksstat, å den andra? Jo, så att 703.5 miljoner i 1920 års värde utgör endast 533.3 miljoner i paritetsvärde, vilket värde, såsom jag redan sagt, ligger till grund för riksstaten 1924—1925. Då detta upptager de verkliga utgifterna till 574.6 miljoner, så visar alltså jämförelsen, att föreliggande riksstatsförslag beträffande verkliga utgifter ligger omkring 40 miljoner kronor högre än 1920 års riksstat, om man räknar med samma penningvärde.

Mången torde finna det vara rätt förvånande, att 1919 års riksdag, som dock högst väsentligt ökade utgifterna utöver vad regeringen begärt och i trots av dess varningar, dock höll sig under det nu framlagda i sparsamhetens tecken gående förslaget. Men det förhåller sig dock så.

Detta sakförhållande vittnar oförtydligt om att vissa statsutgifter svälla ut rent automatiskt. Det är samhälleliga krav, som tidigare hållits tillbaka, men som nu tränga sig fram av egen inre styrka och som icke för samhällsmedlemmarnas egen välfärds skull kunna hållas tillbaka, så sant som folket självt är

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ett statssamhälles värdefullaste tillgång och så framåt vi vilja upprätthålla vår rangställning som kulturstat.

För att belysa detta har jag helt summariskt gjort en jämförelse mellan riksstaten 1914, den sista, som uppgjordes under förkrigsförhållandena, och det nu framlagda förslaget. Om den jämförelsen skall bli riktig, måste behörig hänsyn tagas till penningvärdets förändring sedan 1913. Även fastän kronan nu har samma paritet som 1913, så har stor förändring inträtt i dess värde på grund av den betydliga ändring som värdemätarens, d. v. s. guldets, värde undergått under denna tid i förhållande till varor och tjänster. Man strävar att belysa denna utveckling genom vissa indextal. Att få till stånd en fullt tillförlitlig index är förbundet med stora vanskligheter. Vid den jämförelse, som jag nu går att göra och med talet 100 som index för 1913 års prisnivå har jag stannat vid ett indextal av 175 för nuvarande prisnivå, vilket nog är tillräckligt högt. Då riksstaten 1914 i fråga om verkliga utgifter uppgår till 215 miljoner, förefaller oss den summan rätt blygsam. Upphöja vi den till nuvarande prisnivå, så blir den 376 miljoner. *Jämförelsen visar alltså, att årets budgetförslag överstiger 1914 års riksstat beträffande verkliga utgifter med praktiskt taget 200 miljoner kronor.* Hade jag räknat med ett lägre indextal, som kanske kunde varit berättigat, så hade skillnaden blivit än högre. Denna enorma utveckling har kommit till stånd under en tidrymd av 11 år. Gå vi tillbaka i tiden ytterligare 10 år, så finna vi att de verkliga utgifterna under tiden 1904—1913 ökats med omkring 44 miljoner. *Denna jämförelse ådagalägger, att staten bundit sig vid utgifter i vida större omfattning än förut.*

I syfte att i grova drag visa, på vilka av statslivets områden ökningarna väsentligen ägt rum, vill jag meddela, att de förnämligast avse utgifter för hälso- och sjukvård, sociala välfärdsanstalter, väg- och vattenbyggnadsväsendet samt undervisningsväsendet. Ökningarna belöpa sig å femte och sjätte huvudtitlarna, socialdepartementet och kommunikationsdepartementet till 53,6 miljoner kronor, under åttonde huvudtiteln, ecklesiastikdepartementet, till 62 miljoner kronor, sålunda ensamt för ändamål fallande under dessa huvudtitlar till 115,6 miljoner kronor eller avsevärt över hälften av kostnadsökningen. Lägges då därtill ökade pensioneringskostnader, elfte huvudtiteln, 17 miljoner kronor höjda anslag å 9—10 huvudtitlarna, jordbruket och näringarna i övrigt, 22 miljoner kronor, ökade räntor å statslån, 36,3 miljoner kronor, oförutsedda utgifter 2,6 miljoner kronor, höjda riksdags- och revisionskostnader 1,6 miljoner kronor, så äro vi uppe i en total ökning av 195,1 miljoner kronor. Resten av ökningen kommer på rätts- och fångvårdsväsendet, 2:a huvudtiteln, med 1,9 miljoner kronor, utrikesdepartementet och utrikesrepresentationen med 1,4 miljoner kronor och försvarsväsendet med 1,2 miljoner kronor.

Nu är jag livligt övertygad om att det svenska folket icke vill avstå från den bättre sjuk- och hälsovård, som det med stora offer vunnit. Lika litet vill det avstå från de sociala välfärdsanstalter, vi ha och som för många under torftiga förhållanden levande medmänniskor äro den enda hoppgivande ljusglimten i deras timliga liv. Att tänka sig en varaktig nedgång i kostnaden för vägväsendet i detta motorfordonens tidevarv vore en bedräglig dröm. Undervisningsväsendet och vad därmed sammanhänger lär icke heller kunna trängas tillbaka. Vårt folk och icke minst vår allmoge sätter folkbildningen för högt för att vilja prisgiva den. Att nedbringa statens pensionskostnader anser jag så gott som utsiktslöst. Räntorna å statsskulden kunna icke nedbringas på annan väg än genom att man genom avbetalning minskar statsskulden. Icke heller hyser jag någon förhoppning att i avsevärd grad nedbringa utgifterna för jordbruket och näringslivet i övrigt.

Den granskning av budgeten, som jag tillåtit mig göra, bör betraktas som motivering för min uppfattning, att jämsides med att vi fullfölja den negativa

budgetpolitiken, d. v. s. med all flit och omsorg göra besparingar genom enklare förvaltning o. s. v., vi även måste gå över till en mera positiv finanspolitik genom att ävägbringa bättre jämvikt mellan produktion och konsumtion. Enligt min mening är det den enda väg, på vilken vi kunna behålla vår nuvarande levnads- och bildningsstandard, att vi producera varor till sådana priser att de få avsättning på världsmarknaden, och detta i sådan omfattning att nyss angivna mål kan vinnas. Härför fordras flera förutsättningar. En enda, men en särskilt viktig, skall jag här beröra nämligen att vi få inre fred, arbetsfred.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Kriget som yttersta maktmedel mellan staterna är man numera allmänt på det klara med vara ekonomisk dårskap. Men på det praktiska arbetets fält, källan till landets välstånd och skatteförmåga, där stå två krafter, kapital och arbete, i ständig krigsberedskap, ehuru de måste samverka, om allt skall gå väl i lös. Är det icke rena dårskapen att dessa makter, som ömsesidigt bero av varandra, skola föra ett förödande guerillakrig, ett krig, som ofta leder till strider utefter hela linjen? Härigenom försvåras produktionen i kanske oanad grad. Fred och försoning behövs i syfte att främja allas gemensamma välfärd, en samförståndsfred mellan produktionens olika huvudkrafter, en verklig fred, inom vilkens ram båda parterna finna sina behöriga intressen rättmätigt tillgodosedda. Det är i sådan samförståndsfred som lösningen av framtidens budgetsvårigheter är att finna. Produktionsproblemet är nutidens viktigaste ekonomiska spörsmål. Hur dess lösning bör ske, tilltror jag mig icke att säga på rak arm. Jag hyser en stark och ständigt i intensitet tilltagande känsla av och en fast övertygelse om att det icke går att låta allt förbliva vid det gamla. Det är nödvändigt att fördomsfritt undersöka de vägar, som kunna tänkas föra till en bestående arbetsfred. Vi behöva på detta område en aktiv fredspolitik, såväl som i fråga om vår yttre politik. Och finns blott den goda viljan, är jag förvissad om, att de svårigheter, som nu äro staplade i fredstankens väg, kunna övervinnas. Det är icke nog att kritiskt i detalj granska hittills framlagda uppslag. En tanke, som håller på att arbeta sig fram, kan i någon detalj vara oriktig och därför olämplig att lägga till grund för åtgärder. Men är tanken riktig, bör den icke få dö. Den bör stödjas och hjälpas fram. Det land, som först finner nyckeln, som löser arbetsfredens problem, det landet har lagt en god grund för sitt ekonomiska välstånd och därmed även skapat förutsättningar för en sund finanspolitik.

Beträffande lånebudgeten skulle det vara nog så intressant att ingå på en detaljgranskning av de olika ändamål, för vilka upplåning föreslås äga rum, men till den saken komma vi senare, varför jag här skall förbigå densamma.

De betydande lån, som staten upptagit sedan år 1914, hava alla, utom 1919 års dollarlån, upptagits inom landet. Detta har kunnat ske samtidigt med att kommuner och enskilda upptagit lån till betydande belopp under de senast gångna tio åren. Att detta kunnat ske samtidigt med att återköp av utom landet placerade svenska statsobligationer ägt rum till ett värde av omkring $\frac{3}{4}$ miljard kronor bär ett gott vittnesbörd om att vi dock icke levt upp eller spekulerat bort alla de stora inkomster, vi haft under de senaste åren. Jag saknar emellertid icke starka skäl för den meningen, att den inhemska lånemarknaden nu börjar bliva något ansträngd. Är detta riktigt, lär den tiden vara inne för riksgäldskontoret att överväga om icke en annan lånemarknad nu måste uppsökas. I vårt land ha höjts röster, som tidigare påyrkat detta. De råden måste enligt min mening betecknas som okloka. Så länge en jämn ström av svenska i utlandet placerade obligationer, sådana som 1919 års dollarlån, i jämn och obruten ström flöt tillbaka till Sverige, har varje anledning saknats att genom ett nytt lån utomlands allenast skänka den strömmen nya tillflöden. En del tro, att om ett lån upplägges utomlands, skulle det stanna där. Härför kan dock ej

Vid remiss av lämnas någon garanti. Obligationerna flyta dit, där det största intresset för dem finnes. Det torde vara omöjligt att hindra detta.

statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Vår länepolitik är intimt förbunden med utvecklingen av statens affärsdrivande verk, främst järnvägar och vattenverk. Jag har varit i viss mån kritisk mot denna utveckling. Särskilt har jag icke kunnat fatta det ekonomiskt och finansiellt sunda i att med lånemedel bygga järnvägar, som beräknas lämna årlig driftsförlust. På sin tid lyckades jag också genomdriva att Sveg—Hedebanans byggande skulle ske med skattemedel. Nu behövas icke vidare anslag till den banan. Det torde då vara hög tid att överväga, huruvida icke starka skäl tala för att ävenledes bygga fortsättningen av Inlandsbanan med skattemedel. Det är visserligen så, att Sverige, hur hög statsskuld vi än ha, dock i fråga om statsskulder är ett av Europas minst belastade länder. Vår statsskuld uppgår till omkring 274 kronor per invånare. Men ökningen av statsskulden fortskrider dock oavbrutet, och då det upplånta kapitalet nedlägges i företag, som icke kunna betala kostnaderna för sin egen drift, då tycker jag saken är betänklig. Våra landsvägar faller det ingen människa in att vi skola bygga med lånemedel. Men är det då i själva verket finanspolitiskt och national-ekonomiskt sett någon större ekonomisk skillnad mellan att lägga ned kapital i landsvägar, som visserligen icke lämna inkomst, men icke heller kräva årliga utgifter för att man skall kunna trafikera desamma, och att lägga ned pengar i järnvägar, som visserligen äro byggda på annat sätt än landsvägarna, men som heller icke ge inkomst, utan tvärtom kräva avsevärda kostnader, då de skola användas? Ja, en icke oviktig skillnad är det ju mellan båda dessa slag av vägar, nämligen den årliga driftsförlusten, men den skillnaden motiverar icke att det skulle vara försvarbart att upptaga lånemedel till de senare, men icke till de förra. Sunda statsfinanser, jag vill sluta härmed, äro en oundgänglig betingelse för enskild välfärd och därmed även för samhällets välstånd.

Herr Kilbom: Herr talman, mina damer och herrar! Efter det vackra betyg, herr Branting nyss gav oss bolsjeviker, måste jag tillstå, att jag känner mig verkligt upplyft. Jag hoppas, att samma känsla måtte hysas av hans excellens herr statsministern. Det är nu för vårt vidkommande icke så ofta, vi få höra, att vi äro utvecklingsdugliga. Snarare bruka motståndarna förklara oss vara utan varje förhoppning, och då vår vän Arthur Engberg talar om dessa bolsjeviker, har jag ständigt den känslan att vi anses icke kunna utveckla oss i mer än en riktning, nämligen att vi bliva sämre och sämre. Nu måste jag emellertid säga, att människan ju är mycket svår att tillfredsställa. Jag är heller icke alldeles nöjd med jämförelsen med hans excellens herr statsministern, ty jag kan icke hjälpa, att det synes mig, som om han och den politik, han representerar, tillhöra det förflutna, under det att jag och den politik, som jag och mina meningsfränder representera, tillhöra framtiden.

Emellertid synes det också som om hans excellens herr statsministern skulle ha fullgod anledning att, som han gör, se pessimistiskt på läget, ty en mycket hastig blick ut över världen visar, att situationen icke är så odelat ljus, i varje fall icke ur högersynpunkt, som man från visst håll måhända skulle önska. Jag tror icke att man behöver så ingående hava studerat läget i Europa för att kunna säga sig, att sannerligen mellan de segrar, som reaktionen vinner över de anstormande och mot framtiden siktande folkmassorna, finnas också allvarliga nederlag, nederlag, så mycket mer allvarliga, som de ytterst stå att återföra till splittringen bland anhängarna av den kapitalistiska samhällsordningen. Faktum är ju också, att kapitalismens samhällspolitik icke har förmått att lösa de problem, kriget upprullat. Det var tydligt vid föregående års riksdag. Det är än tydligare i dag, som är. Det är icke tvivel om, att den fred, vi skola ernå och som

hans excellens statsministern här föregående år tvivlade på vara i antågande, är ännu mer avlägsen nu. Över allt reser den kapitalistiska politiken länderna mot varandra. Som följd av samma företeelse rasa de sociala krigen med oförminskad styrka. Hur kan det väl också vara annorlunda. Den kapitalistiska ekonomin är sämre än någonsin. Skuldsättningen i de olika staterna är kraftigare än förut. Den ökar i Frankrike, det land, som svensk höger räknade, åtminstone en tid, såsom representerande den största ljuspunkten. Den ökar i Italien. Det är ett fåtal — för att icke säga icke något enda land — som har förmått minska sin statsskuld. Alla ha de som sagt ökat densamma, vilket i sin mån visar hur ohållbart det nuvarande systemet måste bli. Detta förhållande avspeglar sig också i de förändringar respektive länders valutor undergå.

Jag skall be att med några siffror, hämtade från de valutannoteringar, som riksbanken dagligen utsänder, visa detta. Under år 1923 har pund sterling sjunkit $4\frac{1}{2}$ % i runt tal. Paris-francs $28\frac{1}{2}$ %, Bryssel-francs 31 %, Schweiziska francs 6 %, t. o. m. Floriner 2 %, Danska kronor 12 %, Norska kronor 20 %, Spansk valuta $15\frac{1}{2}$ %, Italiensk $14\frac{1}{2}$ %, Tjeckoslovakisk 5 %. Jag tror icke man behöver fortsätta längre, för att var och en, som något sysslat med ekonomi, skall vara tämligen klar över att en sådan utveckling pekar på den kapitalistiska ekonomins undergång. Ett land finnes dock, där utvecklingen går i annan riktning och även om jag förstår, att de herrar och damer här i församlingen, som minst känna detta land, nu ha lättast för att le, skall jag icke underlåta att lämna några små notiser angående utvecklingen i Sovjet-Ryssland. Jag minns från debatten under 1922 års riksdag angående handelsavtalet med Ryssland, att den nuvarande statsministern bl. a. förklarade, att så fort guldet tog slut och produktionen inom Ryssland icke medgav betalning av importen i varor, det mycket snabbt skulle gå utför. Det är farligt, Ers excellens, att uppträda som sådana beträffande förhållanden, som ligga en nära, men det är långt farligare att vara spåman på områden, som man icke ordentligt är inne i. Jag tror icke, att någon vill bestrida, att utvecklingen i Sovjet-Ryssland gått i annan riktning än statsministern förutspådde, att tvärtom den engelske finansmannen Keynes ord om att Sovjet-Ryssland snabbare än andra stater komme att resa sig delvis redan gått i uppfyllelse och i framtiden helt kommer att gå i uppfyllelse. Jordbruket har utvecklats sig fenomenalt snabbt. Av 1923 års skörd är Sovjet-Ryssland i tillfälle att exportera 3 à 4 miljoner ton spannmål. Den vintersådd, man gjort nu senast och på vilken delvis 1924 års skörd beror, har nyligen i en svensk tidning förklarats misslyckad och att mindre areal besåtts än året förut. Detta är sant i fråga om *vissa delar* av Ryssland, men i fråga om Ryssland i dess *helhet* får man fram ett annat resultat. Den besädda arealen har stigit och avkastningen tenderar att bli mycket bättre. Redan har Sovjet-Ryssland med sin spannmålsexport slagit ut Amerikas Förenta stater i Finland och Norge. Den har helt erövrat den finska marknaden och helt erövrat den norska. Och stora framsteg ha gjorts å andra länders spannmålsmarknader. Det har meddelats av den ryske handelsministern Krassin att, om skörden 1924 ger, vad den nu lovar, blir Ryssland i tillfälle att exportera spannmål för en miljard svenska kronor. Enligt andra mera optimistiska, men därför kanske icke mindre tillförlitliga sakkunniga, skulle exporten under 1924 komma att uppgå till 1.2 à 1.4 miljarder.

Industrien går samma väg. Textilindustrien, som dock f. n. huvudsakligen arbetar för den inhemska produktionen, har rest sig synnerligen snabbt. Samma är förhållandet med trävaruindustrien och framför allt sågverksindustrien. Redan konkurrerar också sågverks- och trävaruindustrien med den svenska, norska och danska på den centraleuropeiska och engelska marknaden. Kol- och oljeproduktionen har de senaste månaderna gått framåt med stormsteg.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Kommunikationsväsendets utveckling går framåt på samma sätt, vilket jag skulle kunna stödja med en massa siffror, något som jag också hoppas bli i tillfälle att göra litet senare under riksdagen.

De flesta länder ha en passiv handelsbalans. Ryssland har redan en aktiv handelsbalans, d. v. s. exporten är större än importen. Penningvärdet stabiliseras. Tjervonets är nu det mest allmänna betalningsmedlet och har under 1923 hållit sig nära nog stabil. Det är ganska betecknande för detta mynts ställning inom Ryssland, att det enligt uppgifter, som jag nyligen erhållit, betalas cirka 20 % högre på den svarta — d. v. s. den icke officiella — börsen än på den officiella. I cirkulationen utgör tjervonets 85 %, sovjetrubel 15 %. Senast i början av maj drar man in samtliga sovjetrubler och släpper ut silver och guldmynt. Detta i Sovjet-Ryssland! I vilka kapitalistiska länder är man i det läget nu?

Ryssland har då under bolsjevikernas ledning fått en stabil valuta på mycket kort tid, d. v. s. landet är på god väg att reparera sin ekonomi, och ur den synpunkten kan man måhända förstå herr Brantings omdöme, att bolsjevismen verkligen utvecklar sig. Jag tror dock icke, att man kan inlägga samma mening i uttrycket utveckling, som herr Branting gjorde.

Statsbanken i Ryssland har hela penningcirkulationen i sin hand. Denna bank grundades den 15 november 1921, och den 15 december samma år, alltså vid första månadsbalansen, förelåg en kassafond av c:a 14,000 svenska kronor. Den första december 1922 hade banken en kassafond om 400 miljoner svenska kronor, en uppgift, som jag har erhållit för tre veckor sedan, då jag besökte Moskva, av direktören för statsbanken herr Scheinmann personligen. Denna statsbank har nära 300 avdelningskontor i Ryssland och dessutom direkta, regelrätta förbindelser med de flesta större banker i världen, bland annat här i Sverige med en bank, som jag antager att vissa här i kammaren känna till, nämligen Göteborgsbanken. Jag vill uttala den förhoppningen, att vederbörande icke ha anledning att hysa missnöje med den förbindelsen, även om förhållandena utvecklats så som de gjort, vilket vi emellertid från den sida jag representerar förutsade redan vid 1922 års riksdag. Jag undrar dock om det icke varit lämpligare, om man delat vår uppfattning härutinnan 1922 och med anslutning därtill intagit en annan ståndpunkt till den fråga, som då förelåg och som snart igen, hoppas jag, skall föreligga, nämligen frågan om handelsavtalet mellan Sverige och Ryssland. Då frågan förelåg 1922, förklarade man från utskottsmajoritetens sida tämligen öppet, att man ansåg sig ha handlat fullkomligt riktigt, då man tagit stor hänsyn till rysslandssvenskarna — låt mig koncentrera detta för många okända begrepp och säga: till Nobelintressena. Dessa intressen voro icke då och äro icke heller nu några svenska intressen, utan äro och voro rent ryska intressen, som sedan dess övergått till att bli dels franska, dels amerikanska och dels, i någon mån, engelska intressen. Nu har faktiskt inträffat, vad vi då förutspådde, nämligen att Sverige kommit i efterhand, att vi kommit i släptåg, och icke ens den tillfredsställelsen ha vi, som, om jag icke minnes orätt — jag ber om ursäkt om så skulle vara fallet — herr statsministern då förutskickade att vi skulle få, nämligen att icke behöva bli ensamma i släptåg av de stater, som icke erkänt Sovjet-Ryssland. Han talade om, att bl. a. Danmark också skulle vara i släptåg. Nu har Danmark som bekant redan ordnat sitt förhållande till Ryssland.

Ryssland har de jure erkänts av Österrike, Afghanistan, Bokhara, Mongoliet, Persien, Tyskland, Lithauen, Lettland, Turkiet, Finland, Estland och Polen. De facto har Ryssland erkänts av England, Italien, Norge, Danmark, Tjeckoslovakiet, Canada och Kina.

Med en rad andra länder, vilkas namn tiden icke medger mig att läsa upp, har man direkta förbindelser utan avtal och förhandlar om ordentliga förbindelser.

Trontalet meddelar, att »förhandlingar fortgå angående handelsavtal med Ryssland», och heter det vidare: »Min förhoppning är, att dessa förhandlingar skola leda till ett resultat, som tillgodoser de båda ländernas verkliga intressen och billiga krav.» Jag vill med herr Branting uttala den förhoppningen, att dessa förhandlingar måtte realisera förväntningarna, men jag kan icke underlåta att erkänna, att den frågan tränger sig på mig, då nu dessa förhandlingar pågått så länge: Varför ha förhandlingarna ännu icke lett till närmare resultat än de, som, såvitt känt är, nu föreligga? Är det månne på det viset, att Sovjet bjuder Sverige sämre och andra villkor än det bjudit andra stater, som erkänt Sovjet de facto, såsom Norge, Danmark och Tjeckoslovakiet? Måste vi tro, vi, som icke äro inne i saken, att det icke är möjligt för Sverige att få samma avtal, som dessa länder erhållit? Om så är fallet, och om felet icke ligger på annat håll, synes mig icke mer än en slutsats övrig, nämligen att förhandlingarna bort föras på annat sätt än, mänskligt att döma, för närvarande äger rum. Sovjet-Ryssland har icke krävt de jure-erkännande av Sverige. Sovjetregeringen förstår nog Sveriges läge och behjärtar säkerligen också det förhållandet, att man på svensk sida måste vid ett de jure-erkännande åtminstone se efter, hur andra, större stater ställa sig i detta avseende. Men om jag har anledning till denna tro, så tränger sig den förut framställda frågan ännu starkare fram: Varför ha de förda förhandlingarna mellan Sverige och Ryssland ännu icke lämnat bättre resultat än det, som föreligger? Måste man alltjämt, då man tänker över dessa problem, beklaga, att det största avseende från de svenska förhandlarnas och svenska regeringens sida skall fästas vid de grupper, nämligen rysslandssvenskarna, som 1922, såvitt jag kan förstå, ytterst fingo tjäna som förevändning, då de borgerliga partierna stälpte Rysslandsavtalet? Har man ännu icke fått klart för sig, att dessa grupper, hur rättvisa deras krav på erkännande av sina fordringar, *ur borgerlig synpunkt*, än må vara, såsom tillgång betyda ingenting eller bra nära ingenting, då det gäller vårt lands framtida förbindelser med Sovjet? Dessa grupper ha dock, jag kan icke underlåta att upprepa det i dag, sina förluster att notera, tack vare att Sverige under herr Hellners utrikesministerperiod bröt våra förbindelser med Sovjet-Ryssland, deltog i Rysslands isolering, deltog i skapandet av den blockad, vars verkningar vi säkerligen icke komma förbi i framtiden. Dessa rysslandssvenskar ha med ett ord i stor utsträckning sina förluster att notera på *svenskt skuldkonto*, icke på ryskt. Bestämmas Sveriges politik, jag framställer den frågan, till ett av världens viktigaste länder icke av önskan om en god framtid för *hela* landet, utan i första rummet av hänsyn till vissa privata personers och grupperns ekonomiska intressen? Jag ställer som sagt den frågan, men med tillfredsställelse skall jag notera ett svar som bestrider den.

Kan det måhända vara på det viset, att här tagas några hänsyn till en viss stor svensk bank — jag behöver ju icke sticka under stol med att jag syftar på Enskilda banken — och de tsarryska miljonernas deposition därstädes, vilka banken kanske genom ett handelsavtal skulle få betala ut och sålunda få sin ställning försämrad?

Eller kan det måhända vara intressen utanför vårt land, som söka göra sig gällande, då det gäller vårt förhållande till Ryssland. Jag måste säga, att jag blev betänksam, när jag den 3 januari i år i en tidning, som gör anspråk på att vara den mest fosterländska i vårt land, nämligen Nya Dagligt Allehanda, fick läsa en intervju över vårt förhållande till Sovjet-Ryssland med härvarande franske minister M. Delavaud. Det frågas där: »Böra vi ingå handelsavtal med Sovjet?» Och det svaras: »Knappast!» Det frågas: »Kommer denna regim att bli långvarig?» Och det svaras: »Tja! Allting tar sin tid. Säkerligen kommer den icke att ge sig av så snart.»

Det tillkommer icke mig att uttala något omdöme om detta handlingssätt.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag vill endast göra en parallell. Hur tro herrarna det skulle låta i den borgerliga pressen för den händelse en svensk kommunist skulle ha frågat en utländsk diplomat angående hans uppfattning om vår politik gentemot ett annat land? Eller hur tro herrarna det skulle ha låtit för den händelse ett annat lands diplomat, t. ex. Sovjet-Rysslands ombud här, skulle uttalat sig på samma sätt i en liknande fråga, som M. Delavaud uttalat sig till Nya Dagligt Allehanda? Det förefaller mig, som om det på vissa håll icke vore så mycket bevänt med självständigheten och fosterländskheten, när det kommer till kritan.

Det är dock icke bara på det håll jag nu nämnt, som man har stort intresse för våra förbindelser med Sovjet-Ryssland. Jag skulle vilja hemställa till regeringen och närmast till herr socialministern att litet närmare titta på de f. d. tsar-ryska officerare, som arbeta här i landet och tjänstvistigt tillgodose ett par tre tidningar, bland dem Stockholms-Tidningen med dessas mer eller mindre snusförnuftiga uttalanden om vår ställning till Sovjet-Ryssland. Jag framför detta, även om jag vet, att en av dessa herrar, såvitt jag kan bedöma saken, åtnjuter rätten att vistas här tack vare sin anställning vid ett annat lands legation å dess pressbyrå, där han tjänstgör som korrespondent. Regeringen bör ändå ha ett öga på herr Tscherschewsky eller Serge de Chersin, som han också kallar sig. När dessa kontrarevolutionärer i svensk press vilja framföra sin uppfattning om förhållandet mellan Sverige och Ryssland, då förefaller det mig att man, åtminstone där man säger sig representera Sverige och enbart Sverige, borde stänga redaktionsdörrarna. I vart fall borde vederbörande pressorgan sluta med att angripa oss kommunister för osvenskt betraktelsesätt. Jag ställer den anförda maningen till regeringen så mycket hellre som jag vet, att den har ett noggrant och »mycket prisvärt intresse» för andra utläningar här i landet.

Jag syftar på fallet Nylund däruppe i Norrbotten. Där har regeringen visat ett intresse, som icke låtit sig förminska, även om man i vida grupper finner det vara tvivel underkastat, huruvida det har grundlagens mark under fötterna eller står på sidan om densamma.

Man har förklarat, att det icke råder några svårigheter vid de svensk-ryska förhandlingarna. Med tanke på vad jag nyss anført måste jag säga, att jag har svårt att tro det. Det bör dock observeras, att herr Ossinskij på en fråga härom underlåtit att giva svar, något som jag beklagar. Jag måste tolka denna tystnad som diplomatisk.

I *Isvestia*, ryska regeringens organ, en tidning, som herrarna säkert känna till, stod i början av december en artikel, som f. ö. också blivit avtryckt i vissa svenska tidningar, angående de svensk-ryska förhandlingarna. I slutet av denna artikel skriver tidningen: »Om svenskarna genom ett handelsfördrag och erkännande av Ryssland de facto vilja erhålla detsamma som länder, vilka erkänt Ryssland de jure eller som komma att erkänna Ryssland de jure, så komma vi icke till resultat.»

Jag måste säga, att det är nog så beklagligt, för den händelse det skulle förhålla sig så. Jag kan emellertid icke tänka mig att från svensk sida vid förhandlingarna ställas sådana krav, som *Isvestia* här uttalat, eller med andra ord att man för Sveriges vidkommande kräver samma rättigheter genom ett de facto-erkännande, som andra länder, vilka redan erkänt Ryssland de jure, fått eller komma att få. Det förefaller mig vara så underbart, framför allt efter denna (officiella?) förklaring från ryska regeringsorganet *Isvestia*, att jag måste fråga mig: vill man från svenska regeringen ett avtal eller vill man det icke? Och i senare fallet, avse icke alla dessa historier att söka få slut på förhandlingarna? För min del tror jag, att för den händelse regeringen ställer de krav som *Isvestia* anført vid de nu pågående förhandlingarna, så kommer detta

att leda till ett avbrott i dem. Jag beklagar om så skall ske, men jag fruktar, *Vid remiss av statsverkspropositionen.*
att så kommer att bli förhållandet.

Nu kan man säga, att det skadar oss icke alls, om vi icke få något avtal. För min del anser jag tvärtom, att det skadar oss i synnerligen stor utsträckning. Ar 1922 förklarade man också, att det icke skulle skada oss, om vi icke toge den dåvarande regeringens förslag. Jag tror, att man nu kan konstatera, att det *har* skadat oss, och jag är fullständigt övertygad om att, i varje fall läget för ett visst stort svenskt industribolag, som förut arbetat i Ryssland, nämligen L. M. Ericsson, skulle ha varit ett helt annat, om herrarna hade tagit det avtalsförslag, som den Brantingska regeringen framlade. Jag tror, att svensk industri, tack vare avsaknaden av avtal under de två gångna åren, har förlorat icke en utan flera tiotal miljoner svenska kronor. Atminstone torde L. M. Ericsson ha förlorat en koncession omfattande hela Ryssland tack vare avsaknaden av avtal. Om herrarna ändå tro, att det för framtiden icke betyder något, att vi sakna avtal, så vill jag erinra om vad det betydtt för Norge, att man där haft avtal. Där har t. ex. bildats ett norskt-ryskt ångfartygsbolag, i vilket 50 % av aktiekapitalet innehas av Bergenske Dampskibsaktieselskab. Bolaget har huvudkontor i Bergen och en del systerbolag, bl. a. ett i London. Detta bolag har nu hela trafiken på Vita havet. Senaste seglationsåret befraktade bolaget 311 fartyg på Arkangelsk, därav 217 norska. Bolaget har beställt och har under byggnad på norska varv 4 fartyg på vardera 2,500 ton.

Norska kornmonopolet har tagit all sin råg — eller i varje fall träffat avtal därom — från Ryssland. Sovjetregeringens ombud har förbundet sig att placera 50 % av betalningen för denna råg i Norges bank och att för dessa 50 % köpa norska produkter. Enbart under 1923 har handeln mellan Norge och Ryssland varit till penningvärdet lika omfattande som före kriget.

Då tiden ej medgiver att jag håller på längre med detta, vill jag inskränka mig till det uttalandet, att jag tror att vi hava all anledning att tänka oss noga för, innan vi vid dessa förhandlingar lägga fram förslag, som kan vara ägnat att stjälpa det hela. Framförallt som jag är övertygad om, att vi hava all utsikt att få lika mycket om inte mera än de länder, som med Ryssland slutit avtal under de facto-erkännande av Ryssland. Vi måste träffa ett handelsavtal med Ryssland och därvid också träffa avtal på de jure-erkännande av detta land. Än mera måste man kräva, och vi göra det från kommunistiskt håll, ingående av en fredskonvention med Ryssland för att därigenom på ett i det hela förnuftigt sätt reglera förhållandet till arbetare- och bonderepubliken i öster.

Vi måste inlägga en bestämd gensaga mot den trafik, som evigt ny, även om den är gammal, på sista tiden sprungit fram, nämligen sågfilarpolitiken från svensk sida. Det är högst underbart, att en utrikesminister i en svensk regering inte har större anspråk på sina argument än att han inför svenska pressrepresentanter år 1923 stiger upp och som motiv för vår försvarspolitik anför sågfilarihistorier; rövarhistorier alltså i större eller mindre utsträckning. Men man bör ej spilla krut på döda hökar, och jag skulle inte ha erinrat om detta förhållande, om inte herr Hederstiernas tal synes vara ett led i en väl planlagd agitation. Jag vill inte säga att högerpartiet officiellt är ansvarigt därför, men vad jag vill påstå är, att man i vissa högerkretsar är synnerligen intresserad för att icke säga engagerad därför.

Jag har i min pulpet ett arbete av en kapten vid Svea artilleriregemente Axel Rappe, där man får till livs, att vår politik till Ryssland måste bestämmas av följande: »I behärskaudet av den norra vägen till Ryssland ligger på en gång källan till Sveriges makt och förutsättningen för dess tillvaro.» Jag erinrar också om ett tal, som hölls för några veckor sedan på Krigsvetenskapsakademien. Jag erinrar jämväl om den agitation, som jag bra nära har anledning misstänka behäskas av generalstabens anda, och vilken gått in för

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ökade rustningar för vårt land och i vilken agitation Sovjet-Ryssland spelar en nog så framträdande roll. Jag måste säga, att det är ett underligt sätt, att något dylikt kan få ske i Sverige, samtidigt som man förhandlar med Ryssland om knytandet av fasta och vänskapliga förbindelser, och det är också underligt att vissa svenska pressorgan mitt under dessa förhandlingar tillåta sig saker och ting i spalterna som sannerligen, om det kom från annat håll, enhälligt skulle ha fördömts. Det är tydligt, att vad man på högerhåll vill ha är ökade militära bördor. T. o. m. hans excellens herr statsministern har på de sista av dessa dagar fått erfaras, hur hans ivriga drabanter i pressen måste varna sina kolleger på högerkanten att icke spänna bågen för högt. De hava sökt förklara att högern icke kan begära avsevärt ökade militärbördor. Generalstabens ståndpunkt tyckes emellertid, inofficiell naturligtvis, inte vara så lätt att skjuta åt sidan. Som herrarna veta, hava generalerna gjort ett uttalande om bland annat 14—16 månaders övningstid, vapenövningar i skolorna och samtliga truppförbands bibehållande eller ännu hellre utökande o. s. v. Det är kort och gott en politik, utan varje samband med verkligheten, som med känsloskäl, söker driva fram ökade militära utgifter. Denna generalstabs anda, jag kan inte underlåta att säga det, tycks ha smittat även regeringen. Den måste nämligen göras ansvarig för att inte vid den senaste sommarens fälttjänstövningar togs den ringaste hänsyn till vad från flera håll anfördes mot att hålla dessa övningar. Jag erinrar exempelvis om landshövding von Sydows i Göteborg begäran, att regeringen skulle uppskjuta eller inställa fälttjänstövningarna. Denna framställning gjordes med hänsyn till jordbrukarna, som bättre behövde folket för att få in säden under tak än att springa ute och — leka krig. Ja, jag säger leka krig. Man kan verkligen inte — i varje fall inte jag — använda annat uttryck om hela tillställningen, när man ser hurusom det inte är förtjänst och skicklighet, som bestämmer var var och en skall ha sin plats utan helt andra ting. Jag syftar här på den bekama av pressen i allmänhet påtalade händelsen att kronprinsen, bevars väl, utnämndes till överbefälhavare för en av de stridande arméerna. Är sådant allvar, eller är det inte att *leka krig*? Jag behöver därtill kanske icke mer än i förbigående erinra om kavalleriets »politiska seger» i Halland. Sådana händelser visa att ännu ifråga om militärväsendet härskar generalstabens anda. Denna generalstabsanda är långt borta från all verklighet. Denna militaristiska anda var det också som gjorde sig gällande i fallet Arne Borg. Sedan han varit nere i Spanien och Frankrike, som simmare, och därvid på ett 10.000 gånger mera hedrande sätt gjorde Sveriges namn aktat än alla dessa generaler och med dem likställda tillsammans, blev han, när han inte, kantänka, i tid kom tillbaka till det riksviktiga värvet att fullgöra sin militärtjänst, dömd till straff. Det är verkligen så att man måste fråga sig, om det inte kunde vara tid på att göra slut på dylika utslag av militärsystemet.

Var ha vi nu regeringen i hela denna militärfråga. Svaret torde komma att ges i den försvarsproposition, som kommer att framläggas i början av nästa månad. Vi få då se i vad utsträckning hans excellens herr statsministern verkligen gör skäl för det av herr Branting alldeles nyss lämnade betyget. I varje fall ha vi fått en försmak redan nu. Vi ha fått en försmak i det ökade anslaget till den frivilliga skytterörelsen. Allting har man nästan beskurit, inte minst kulturbudgeten, men anslaget till frivilliga skytterörelsen kunde man, bevars väl, öka med 50.000 kr. Även om det blir så, att högerregeringen kommer med en försvarsproposition framgången ur de utgångspunkter, som man finner i trontalet, nämligen ett försvar efter folkets förmåga att bära detsamma, måste jag säga, att vi kommunister icke, nu lika litet som tidigare, kunna giva vår röst för dessa anslag. Nu som tidigare måste vi rösta avslag å alla anslag till den borgerliga militarismen. Nu som tidigare är vår stånd-

punkt: bort med hela det nuvarande militärväsendet. Vi äro motståndare delvis av samma skäl som tidigare, mest dock därför, att militärväsendet under nuvarande samhällsförhållanden blir ett medel i händerna på fåtalet mot arbetarklassen.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Tillåt mig härefter, herr talman, att med ett par ord yttra mig om något annat, som också är berört i trontalet, nämligen jordfrågan. Jag måste säga, att, då jag erfor, att herr Wohlin skulle komma in i den nu sittande regeringen, tänkte jag, att det skall verkligen bli synnerligen intressant att se, vad Sveriges bönder komma att huggas med av den regeringen. Vad har hittills gjorts för jordbrukarna? I trontalet säges att det föreligger disproportion mellan lantbrukets produktionskostnader och lantbruksprodukternas saluvärde. Hur vill man då avhjälpa denna disproportion? Så vitt jag kan se av trontalets dunkla ord, blir det genom utförselbevis, således ett skärpande av gällande tullar. Man skall också göra ändringar på jordbrukskreditens område. Det skall väl, så vitt jag kan förstå, då bli så, att jordbrukarna icke skola behöva sälja sin säd på för dem olämplig, men för kvarntrusten lämplig tid, då skörden kommer in på hösten. Det är naturligtvis bra alltsammans detta, även om åtminstone handelsministern borde vara fullständigt på det klara med att detta sannerligen icke innebär en lösning av vårt lands jordproblem. Det är ofrånkomligt, att den rådande produktionskrisen i varje kapitalistisk stat har medfört oerhörda svårigheter för jordbrukarna, men över allt bottnar detta i den exploatering, som storagrarnerna och finanskapitalisterna rikta mot det arbetande jordbrukande folket. Det är ur den synpunkten klart att alla åtgärder för förbättrande av jordbrukarnas ställning måste rikta sig mot privatkapitalismen såsom sådan. Högerns och bondeförbundets hjälpmedel, tullar och eventuellt andra småsaker, kan endast förvärra läget för de jordbrukargrupper, som först behöva hjälpas.

Vad har nu som sagt den sittande regeringen och framför allt herr Wohlin gjort för att omöjliggöra upprepande av sådana händelser, som det bedrägliga Äglösafallet? Äglösabonden Algot Jansson har, om inte dag som är, så dock tämligen nyligen slutat sitt jordbruk åtminstone i den trakten, där hans förfäder bedrivit jordbruk i många hundra år, på Uppsala centralfängelse eller vad det nu heter. Två gånger har mannen vräcks och en gång har hans gamle fader vräcks från sin gamla stuga och, som sagt, slutet på visan blev, att han dömdes till fängelse för en sak, som i sig själv var nog så obetydlig. Det är inte själva saken jag påtalar, ehuru nog så anmärkningsvärd, utan jag anför historien som betecknande för det nuvarande läget för en del av de jordbrukande, betecknande för de maktägande klassernas jordpolitik. Jag ställer den frågan till er lantmän, ni, som stå bakom herr Wohlin i bondeförbundet. Äro ni nöjda med en politik i denna fråga, som kan leda till dylika konsekvenser? Om ni icke äro nöjda, vill jag fråga: vilka vägar ha ni att anvisa för att komma ut ur detta?

Jag skall peka på ett annat fall. Låt mig erinra om, hur man uppe i Ångermanland i samband med Erstadskonkursen har förfarit. Hur kan det vara möjligt att över hundra arrendatorer kastas ut i ovissa förhållanden på sätt som där skedde? Som bekant inköpte banker, bolag och jobbare där ett jordområde så stort som hela Blekinge, och över hundra bondehemman gingo under klubban. Jag frågar, hur kan man stillatigande se att något dylikt kan ske, utan att man ingriper mot detsamma? Mig veterligt har den sittande regeringen icke ingripit vare sig i Äglösafallet eller i det anförda fallet uppe i Ångermanland. Av alla arrendatorer på Erstadsdömenen fanns det endast 3 stycken, som lyckades rädda sin jord, men då till priser långt över taxeringen, under det att naturligtvis de stora bolagen lyckades lösa in de stora och värdefulla egendomarna till priser ungefär lika med taxeringsvärdet. Även om jordfrågan för dagen icke har samma aktualitet som den politiskt hade den

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

tiden, då vi hade 170,000 arbetslösa, komma vi i Sverige inte från jordproblemet med mindre man radikalt och effektivt löser detsamma genom bl. a. en ordentlig socialisering av för det första fideikommissjord och all övrig jord, som legat helt eller delvis för fädot, och sedan med besittningsrätt upplåter jord åt de arbetare, som vilja driva jordbruk, med mindre jordbrukarna effektivt skyddas. Vill bondeförbundet — jag har närmast anledning ställa frågan till dem — vara med om en politik, som avser att effektivt lösa jordfrågan, bör det talas om för handelsministern, på det att han i dessa frågor för fram dylika synpunkter i regeringen. Därest ni icke vilja vara med om en ordentlig lösning, må herrarna en vacker dag t. ex. vid höstens val inte visa upp ett förvånat ansikte, för den händelse Sveriges bönder fråga sig, om den vägen ni vandra är den rätta vägen eller om de måste söka sig andra.

Jag skall härtill blott erinra om den kamp, som föres också mot industriarbetarna, den kamp som arbetsgivareföreningen fört under det gångna året, i det den — jag säger det speciellt i anledning av ett yttrande som förste vice talmannen hade — försökt att ytterligare pressa ner lönerna, och när man försökt avskaffa 8-timmarsdagen. Vilket räddade arbetarna i järnbruks- och verkstadsindustrien? Jo, att de hade rättighet att värja sina intressen med en strejk, utan strejk hade arbetsköparna säkerligen lyckats att pressa ned deras löner och försämra deras arbetstid. Mot den bakgrunden böra de liberala funderingarna om borttagande av strejkrätten för arbetareklassen ses. Lagstiftning mot strejkrätten är ett attentat mot arbetarnas möjlighet att existera, och Sveriges arbetare måste nog åtgäva på alla dessa liberala funderingar och i tid bereda sig på att med alla medel slå dem tillbaka.

Jag skall kanhända också nu, då jag ser att justitieministern är inne, säga ett par ord om en rättsfråga, som på nytt blivit aktuell under det sista året och som upprört arbetarna i landet i synnerlig utsträckning. Jag syftar på gjorda försök att använda lösdrivarelagen mot arbetare med misshagliga åsikter. En arbetare i Sunne tilldelades varning för lösdriveri, oaktat han var fullt sysselsatt med arbete till 4 dagar före och från 3 dagar efter varningens utfärdande. En arbetare, som hade pengar som räckte till livsuppehälle i 3 veckor, och som hade löfte att inom kort erhålla nytt arbete. En arbetare som var organiserad absolutist och som hade fast bostad och kunde förete massor av intyg från förutvarande arbetsgivare och kommunala förtroendemän, att han hade skött sig ordentligt, sökt arbete och även blivit lovad sådant. En sådan arbetare får varning för lösdriveri av en landsfiskal i Sunne, om vilken man kan förstå, att då Herren har givit ett ämbete, så har han dock icke alltid givit honom förmågan att sköta det. Vad som dock förvånat mig är, att länsstyrelsen i Karlstad stadfäst varningen för lösdriveri. Saken är nu överklagad och anmäld för justitieombudsmannen. Men även om det leder till en skrapa för landsfiskalen, vill jag fråga: Vad får arbetaren, som fick en varning för lösdriveri, i ersättning för sitt lidande? Vad får han i ersättning för att han cirkulerat pressen runt som en mindervärdig individ? Enda förklaringen till att mannen varnades för lösdriveri var, att han var syndikalist och på sin ort arbetade för sin uppfattning på detta område. Här föreligger klar och tydlig åsiktsförföljelse och ingenting annat. Denna händelse påminner mig om Adolf Hedins ord vid 1892 års riksdag. Han yttrade: »Denna lösdrivarelag är dels med sina ursprungliga brister, dels i belysning, dels i och genom trång tillämpning vorden en miniatyrbild utav de härskandes i samhället egoistiska strävanden att genom lagstiftning inrätta samhället blott till bästa för de bemedlade, för de lyckligare lottade, för de övre 10- och 100,000-dena under fullständigt förbiseende av det stora flertalets krav på rättvisa.» Denna skamfläck, som man har benämnt lösdrivarlagen i riksdagen, har man sedan ett

10-tal år tillbaka försökt att reformera. Fattigvårdslagstiftningskommittén har nyligen framlagt ett kommittébetänkande, som, om jag inte misstager mig, varit ute på remiss. Hur är nu detta kommittébetänkande, efter att man i 20-tal år fört en kamp mot lagen ifråga? Jag kan klarast karakterisera det genom att kort och gott citera en konservativ tidnings omdöme om detsamma: »I stort sett utgör det nu gällande system för lösdrivares behandling den grundstomme kring vilken de nya reglerna byggts upp. Sålunda föreslår kommittén den gamla proceduren med länsstyrelser och poliskammare som beslutande myndigheter, och dessutom är den förutvarande definitionen på lösdrivare bibehållen.»

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag vet inte, om regeringen har för avsikt att komma med en proposition i denna fråga till årets riksdag, men om den kommer med densamma, förefaller det mig, att det finnes fullgod anledning att vid dess utarbetande taga hänsyn till bl. a. vad Adolf Hedin sagt om lösdrivarlagen och mindre taga hänsyn till det kommittébetänkande, som nu föreligger. Bland Sveriges arbetare fattar man lösdrivarlagen som ett vapen speciellt mot arbetarklassen, och det råder intet som helst tvivel därom att så har den också använts i en del fall.

Om jag så, herr talman till slut, tillåtes att giva en kort sammanfattning av de dagsfrågor som, utan att vara principiella krav därför uppgivas, i nuvarande läge av arbetarna i Sverige måste skjutas i förgrunden och för vilkas lösning Sveriges kommunistiska parti vill kämpa, så nämner jag först ordnandet av våra förbindelser med Sovjet-Ryssland. Gott och väl om vi stå inför slutandet av ett handelsavtal, så är därmed inte sista ordet sagt. Förhandlingar böra omedelbart upptagas om ett politiskt avtal, som snarast lämnar ett de jure-erkännande av Sovjet-Ryssland. I en slutlig och fast reglering av vårt förhållande till en för Sverige och hela Europa så viktig del av världen som Sovjet-Ryssland ingår dock, som jag redan nämnt, slutandet av en fredskonvention. Delvis i anslutning härtill vidhålla vi vår gamla uppfattning om nödvändigheten av att helt avskaffa det nuvarande militärsystemet. Detta dock icke av borgerligt pacifistiska skäl. Det nuvarande militärsystemet blir under skärpt klasskamp ett vapen i händerna på borgareklassen mot arbetarna. De maktägande klassernas kamp mot arbetarna i hela världen visar klart på att dessa senare måste ha ett skydd. De beväpnade fascistskarorna av olika namn och i vilka grupperingar giva icke arbetarklassen annat val än att möta med de vapen, man tvingar dem i händerna. Klasskampens skärpning är ett ofrånkomligt faktum, som tvingar arbetarna att beväpna sig till försvar. I vårt land har fascismens anda ännu inte tagit så klara organisatoriska uttryck som framför allt i Central- och Sydeuropa.

Att man dock också hos oss här och var förbereder sig för en skärpt kamp mot arbetarklassen synes åtminstone oss vara obestriddigt. Det gäller att aktge härpå för Sveriges arbetare; och om man, som vi, tro på det ofrånkomliga i en arbetare- och bonderegering som ett medel att åstadkomma människovärdiga förhållanden för de arbetande massorna, då måste man också därav draga konsekvenserna och säga, att denna regering får hava möjlighet att bjuda de reaktionära beväpnade skarorna motstånd samt skydd för den politik den för till fördel för det arbetande folket. Arbetare- och bondemilisen kommer som en nödvändighet av bourgeoisiens egen beväpning, den är ett led i arbetarnas förberedelse för erövrandet av den bättre framtid, den socialistiska samhällsordningen innebär.

På det socialpolitiska området äro vi beredda att sätta in vår kraft för en ordentlig och alla arbetaregrupper omfattande lösning av arbetstidslagstiftningen och en effektiv lösning av arbetslöshetsproblemet. I senare fallet gäller, att den oförvällat arbetslöse måste beredas möjlighet till en människovärdig

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tillvaro utan att behöva tigga därom som en speciell nåd av mer eller mindre byråkratiska stats- eller kommunaltjänstemän. Även måste på detta område bostadsfrågan i hela dess vidd erhålla en lösning, som helt motsvarar de bostadsbehövandes krav.

Slutligen äro vi kommunister beredda att sätta in våra krafter för den allt viktigare blivande jordfrågans lösning på ett sätt som är till gagn för hela det arbetande folket. Närmast kommer därvid kravet på skapandet av långt tryggare förhållanden för våra tusentals arrendatorer och med dem jämställda, vilka nu, som jag redan delvis belyst, stå fullkomligt rättslösa, och beredande av möjlighet att erhålla jord för alla de industri- och jordproletärer, som nu icke kunna få sådan. Icke ett ögonblick tro vi, att jord i tillräcklig mängd kan ställas till förfogande med hittills använda metoder. Härför måste användas en ren och klar socialisering och enligt av oss i en motion sistlidna år angivna riktlinjer.

De krav, vi här framfört, vilkas aktualitet av arbetarna gång efter annan understrykes, vänta vi visserligen icke — det vilja vi öppet tillstå — skola lösas av den nu sittande regeringen. Denna representerar trots all »intelligent anpassning» och trots all utveckling, som herr Branting tror på, finanskapitalets, den mest utpräglade högerns intressen. Jag tror, att det är mer anledning att med herr E. A. Nilson i Örebro uttala tvivel, huruvida inte den hittills ådagalagda sinnesförändringen är ett sken och alls icke hjärtats omvändelse. Vi tro heller icke, att de borgerliga partierna, som i sin politik i riksdagen givetvis äro bundna av de ekonomiska intressen deras valmän representera, skola genomföra våra här framförda krav. Jag vill tillägga: Vi tro ej heller att socialdemokratien ensam, i vart fall icke med den politik man hittills bedrivit, kommer att lösa dem. En lösning av dessa och andra frågor på ett sätt, som är till gagn för det arbetande folket, kräver både ifråga om ekonomisk och politisk kamp ett enhetligt uppträdande, omfattande både industriens och jordens arbetare. Vi kommunister äro nu som förut beredda att medverka till skapandet av en dylik enhetsfront. Härvid är emellertid icke fråga om att den ena eller den andra riktningen skall uppge vare sig organisatorisk självständighet eller principer, som enligt vederbörandes egen mening äro bärande för hela organisationen. Vad det gäller är gemensam kamp *till en början* för lösandet av de frågor, som i detta nu stå i förgrunden av de arbetande klassernas ekonomiska och politiska verksamhet.

Detta gemensamma uppträdande från arbetaremassorna — liksom lösningen av förut uppställda krav — kräver och förutsätter sin politiska avspeglning ända upp i regeringen. Det är därför vi kommunister till höstens val komma att gå fram bland annat med parollen: En arbetare- och bonderegering, så sammanfatt, att den representerar *både* industriens och jordens proletärer, bland vilka senare vi räkna såväl statare och torpare som bönder, vilka genom eget arbete försörja sig och de sina. Den socialdemokratiska regeringen kunde på sin höjd sägas representera majoriteten av industriarbetareklassen, vilket också, så fort det gällde borgarklassens verkliga intresse, visade sig vara en svaghet, en avgörande svaghet. En regering däremot representerande både industriens och jordens arbetare och i sin politik stödd på och kontrollerad av båda dessa arbetargrupper skall vara mäktig att effektivt tillbakaslä borgarklassens angrepp och lösa de frågor, som nu ligga de breda folklagren om hjärtat. Och hur mycket herrarna och damerna i detta nu finna en dylik regering utgöra en utopi, så torde händelsernas utveckling visa på, att den blir ofrånkomlig. Jag erinrar bara om händelsernas utveckling i Tyskland, där man tre, fyra månader innan man hade arbetarnas samgående i en regering heller icke trodde på detsamma. Jag erinrar om utvecklingen runt om i världen, där arbetarklassen obetvingligt marscherar fram till erövrande av sina rättigheter och jag erinrar om den ut-

veckling i fråga om jordspörsmålet, som förr eller senare kommer att tvinga de arbetande jordbrukarna att förstå, att de ensamma eller i flock med de borgerliga partierna äro slagna till medel i bankernas och storfinsansens politik, men att de tillsammans med industriarbetarna representera en makt, som i alla avseenden bär framtiden i sina händer.

Vid remiss an
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Lindman: Herr talman! Den förste ärade talaren i dagens debatt, min kamrat på stockholmsbänken, började sitt anförande med, att han inte kände någon särskild obetvinglig lust att uppträda i dag. Jag kan ju säga, att jag inte heller känner någon särskild obetvinglig lust därtill, men å andra sidan kan det icke förnekas, att remissdebatten alltid erbjuder ett tillfälle att få göra en del uttalanden, som kunna vara av intresse. Därför vill jag icke försumma att begagna mig av det tillfälle, som sålunda bjudes.

Det första en talare yttrar sig om i remissdebatten är riksstaten, hur finansministern har fått ihop inkomsterna och utgifterna. Jag må säga först som sist, att det intryck jag fått vid genomläsandet av denna riksstat är, att den är gjord med mycket stor försiktighet, vilket ju också erkänts från många olika håll. Budgeten är stark, måste man säga. Ja, den är efter den förste talarens här i debatten mening så försiktig, att den till och med gör intryck av pessimism. Jag delar icke hans uppfattning i den delen, ty det finns åtskilliga omständigheter som tyda på, att man haft starka skäl att försöka åstadkomma en hållbar budget. Jag erinrar därvid särskilt om det förhållandet, att kassafonden nedgått till en — det vågar jag säga — i jämförelse med vad den var tidigare, obetydlighet. Statens ekonomiska ställning i nuvarande stund har medfört, att man måst göra åtskilliga nedsättningar, nedsättningar på en hel mängd anslag av olika beskaffenhet, anslag som vi naturligtvis här i denna kammare med våra olika åskådningar kunna hava olika uppfattning om, men om vilka vi väl ändock kunna fälla det sammanfattande omdömet, att vi beklaga, att indragningarna å anslagen måst göras; åtminstone gäller det den allra största delen av dem.

Jag skall helt naturligt icke upptaga tiden med att närmare ingå på dessa. Jag skall dock göra ett par små exemplifieringar. Jag beklagar sålunda, att man måst inställa vissa lönerogleringar. Därvid måste jag giva uttryck åt den uppfattningen, att det är särskilt beklagligt, att man måst inhibera den löneroglering för universitetsprofessorerna och med dem jämställda, om vilken förra årets riksdag skrev till Kungl. Maj:t, därvid den uttryckte en bestämd förväntan att erhålla förslag redan till innevarande års riksdag.

Nödvändigheten att göra indragningar yttrar sig även i det, som påtalades av den förste ärade talaren, nämligen den nedsättning, som blivit gjord i dyrtidstilläggen. Det är beklagligt, och det går ut över en hel mängd, över alla statens tjänare. Det beklaga vi säkerligen alla. Dock tror jag knappast, att man kan fälla det omdömet, som den förste talaren i debatten gjorde, nämligen då han framställde det så, att det var osympatiskt att begagna dessa nedsättningar i inkomstberäkningarna för att sänka dyrtidstilläggen. Så är väl emellertid, förmodar jag, icke hans mening. Och naturligtvis kan det icke hava varit Kungl. Maj:ts mening att göra något sådant. Jag vill gentemot inledaren av debatten framhålla, att den regering, i spetsen för vilken han själv stod, lade fram ett förslag om nedsättning av dyrtidstilläggen, som gick längre än det, som sedermera blev riksdagens beslut. I vilket fall som helst är det beklagligt att det, jag nu berört, genom nödtvång blivit fallet.

Men även på många produktiva anslag ha nedsättningar måst göras. Jag skall nu komma blott med ett enda exempel till och därvidlag framhålla något, som ifrån lantmannahåll anses vara mycket bekymmersamt, nämligen nedsättningen i anslaget för lindring av kalkfrakterna. Detta anslag har, förutom att

Vid remiss av statsverkspropositionen. det nedsatts rätt betydligt, inskränkts till att gälla endast Norrland och Dalarna.

(Forts.)

Finansministern och ministären hava haft den meningen, att man måste göra dessa nedsättningar, om man nämligen inte skulle tvingas till att vidtaga en höjning av skatterna. Vi äro väl alla överens om, att vi icke gärna vilja vara med om någon sådan höjning. Nu få vi i varje fall finna oss i, att någon nedsättning av dem, som man hade hoppats på, inte kan komma till stånd.

Härefter skall jag be att få gå in på några ekonomiska förhållanden. Jag skall därvid, i motsats till den talare, som stod här i talarstolen närmast före mig, hålla mig uteslutande till mitt land. Det beklagliga i förhållandena är, att man kanske får vänta sig, att nedsättningar i anslag kunna komma även i fortsättningen. Att det nu emellertid inte är ännu mycket värre och att man inte fått göra ännu flera nedsättningar beror på ökningen av vissa inkomster. Jag fäster uppmärksamheten särskilt vid tvenne inkomstkällor. Den ena är tullinkomsterna, alltså en inkomst, som är beroende på importen; den har uppgått till ganska väsentliga belopp. Siffrorna för förra året förelågo icke i fullständigt skick, då propositionen trycktes. Sedan dess hava vi fått dem. De visa, att tullinkomsterna under år 1923 uppgingo till icke mindre än 144 miljoner kronor mot 112.5 året förut. Jag ber, herr talman, få meddela, att jag även i fortsättningen över allt kommer att röra mig med avrundade tal. Spritinkomsterna, d. v. s. inkomsten av omsättnings- och utskänkningsskatten, giva ju också sin stora tribut till staten.

En anledning till tillfredsställelse finner man — något som även finnes uttalat i trontalet — i minskningen uti arbetslösheten. Det är en omständighet, som vi säkerligen alla i denna kammare hälsa med största glädje. Men det är tyvärr med denna sak, som det väl är med snart sagt varje sak, att den har mer än en sida. Denna sak har även sin skuggsida, vilken kan uttryckas i ordet emigrationen. Emigrationen har naturligtvis minskat arbetslösheten, och emigrationen har under förra året varit avsevärt stor. Enligt siffror, som jag erhållit, har den uppgått till minst 27,000 personer, de allra flesta säkerligen, måste man antaga, personer i sin ungdoms kraft, sålunda medborgare som vi inte gärna vilja se lämna landet. Man kan ju från den anförda siffran göra ett avdrag för dem som återvänt och för dem som blivit svenska medborgare på annat sätt. De uppgå till 6 å 7,000. Det blir dock i alla fall minst 20,000 personer, som under det gångna året lämnat landet, under det att siffran för 1922 uppgick till endast 5,500. Det måste under alla omständigheter beklagas, att förhållandena skola vara sådana, att vi inte kunna bereda sysselsättning i vårt eget land för våra egna barn utan måste se dem vända fäderneslandet ryggen för att söka sin försörjning i en annan världsdel.

Denna stegrade utvandring är givetvis lika litet som arbetslösheten någon fristående företeelse. Den står i det allra närmaste förhållande till det ekonomiska tillståndet i landet. Detta har ej kunnat undgå att röna ett inflytande av den ekonomiska politik, som förts i detta land under de senare åren och som tar sig uttryck bl. a. i den stora införsel från främmande länder, vilken ohejdat har fått fortgå, och detta även beträffande varor, som vi i största utsträckning skulle kunna producera och tillverka själva resulterande i att vi få exportera kapital för att betala detta stora importöverskott. Intet land, vore det aldrig så rikt, kan i längden stå ut med en sådan hushållning. Följden av, att vi i stor utsträckning leva på vad som tillverkats i andra länder och av andra länders arbetare, måste förr eller senare bli den, att landets egna arbetare bli utan arbete eller måste utvandra.

Man bör ju inte trötta kammaren med siffror. Jag skall genast från början säga, att jag icke skall komma med mycket siffror, och taga dem, som jag kommer att anföra, i en mycket sammanträngd form. Jag skulle emellertid vilja

något belysa importfrågan. Av siffrorna framgår det, att överskottet av införseln utöver utförseln under femårsperioden 1909—1913 uppgick till i medeltal för år 59 miljoner kronor, under det att samma överskott under femårsperioden 1919—1923 stigit till i medeltal för år 472.5 miljoner kronor. Under den sistnämnda femårsperioden ha vi infört till vårt land varor, utöver vad som utförts, till ett värde av 2.362 miljoner kronor. Därtill ha naturligtvis många omständigheter bidragit. Den viktigaste av dem är omöjligheten för det svenska näringslivet att framställa sina produkter till konkurrensdugliga priser. Jag hörde till min glädje, att herr förste vice talmannen uttalade sig i samma riktning, då han sade, att detta var anledningen till nämnda förhållande. Att vi inte kunna göra det, beror i sin mån naturligen på olika omständigheter. Jag skall här inte gå in på alla de förhållanden, som försäkra dyrheten i den svenska framställningen av varor. Det må vara nog sagt från min utgångspunkt, att den lag, som gäller om begränsning av arbetstiden, i sin rigorösa tillämpning i vårt land, därtill har en betydande skuld. Näringslivet har, när det behöver låna penningar, att arbeta med synnerligen dyra sådana, med andra ord ett högt diskonto. Svårigheten att exportera kommer naturligtvis även av den höga valutan. Jag nämner detta som ett faktum utan att ingå på saken något närmare.

Den ekonomiska ställningen återspeglas i statens egen ekonomiska ställning. Där finner man sålunda, att under åren 1918, 1919 och 1920 gav statsregleringen ett överskott av tillsammans 879 miljoner kronor. Det sistnämnda året, år 1920, gick ut med en behållning i kassafonden av 490 miljoner kronor. De därpå följande $2\frac{1}{2}$ åren, alltså 1921, 1922 och första halvåret 1923, visade däremot ett underskott av 101 miljoner kronor, varjämte man av kassafonden tog i anspråk 368 miljoner kronor, med det resultatet, att kassafonden gick ned till 21 miljoner kronor. Med andra ord, på $2\frac{1}{2}$ år smälte den tillsammans från 490 miljoner kronor till 21 miljoner kronor. Det är siffror, som tala ett tydligt språk. De tala även om hur fort det har gått utför även beträffande statens ekonomi.

Man frågar sig: har då den politik, som förts under denna tid, varit riktig? Och man gör den nästa frågan: skola vi alltjämt fortsätta på samma sätt med det resultat kanhända att vi få se importen växa, emigrationen ökas, att vi få anledning att vara med om många remissdebatter, där vi tala om nödtvånget att sätta ned anslag, som vi gärna skulle vilja ha kvar orubbade? Skulle det inte möjligen vara riktigare, att man ville ännu en gång från grunden undersöka och pröva, om man inte tilläventyrs skulle kunna finna anledning att slå in på en annan väg beträffande dessa spörsmål, jag menar på det sättet, att man ville försöka förbättra näringslivets villkor och därigenom skapa för det svenska näringslivet en möjlighet att giva högre skatter, högre tribut till staten, utan att man därför behöfde tillgripa höjd skatteprocent eller behöfde överbältra skatterna på andra.

Det har varit två talare, som i detta sammanhang varit inne på frågan om det ryska handelsavtalet. Då herr Branting säger, att detta är av en i ögonen fallande betydelse för vår avsättning, så vill jag i förbigående framhålla, att det naturligtvis har betydelse, men denna är dock icke så stor, som man kanske föreställer sig. Detta framgick av den undersökning, som gjordes, när frågan behandlades förra gången. Jag skall för övrigt inte ingå på den frågan av den anledningen, att jag för min del inte anser det opportunt att i det stadium, vari frågan nu befinner sig, under det att förhandlingar pågå, överhuvud tala om den. I varje fall skulle jag inte vilja uttala mig så, som herr Kilbom och delvis även herr Branting gjorde, så att det kan på något sätt tydas, som om vi vore synnerligen angelägna att få detta avtal, och att vi kunna vara beredda att gå längre, än vad man kanske eljest skulle tro. Ty alla sådana förhandlingar äro

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

av ömtålig beskaffenhet. Herr Kilbom ville göra gällande, att förhandlingarna blivit lagda på ett sådant sätt, att de inte kunna leda till resultat, att de inte blivit lagda, såsom man bort lägga dem. Och han hoppades, att man från svensk sida inte skulle för ett de-facto-erkännande nu kräva samma rättigheter, som andra stater betinga sig, vilka giva ett de-jure-erkännande. Ja, för mig är det alldeles tillräckligt att säga, att jag hoppas, att vi få så mycket som möjligt. Och jag känner mig inte övertygad, att man genom ett framförande av dessa saker i debatten bidrager till att stärka underhandlingarna.

Det är särskilt på ett område, som förhållandena under senare tid ha utvecklats sig i en mycket ogynnsam riktning, och det är beträffande jordbruket. I trontalet anfördes det, att under det att molnen över näringslivet, tror jag det hette, i viss mån ha skingrats och lättat, så hängde de alltjämt tungt över den svenska modernäringen. Och herr statsrådet och chefen för finansdepartementet är inne på något liknande i sina uttalanden i statsverkspropositionen. Jag skulle vilja rekommendera till de ärade kammarledamöternas benägna genomläsande ett utlåtande, som helt nyligen avgivits av lantbruksstyrelsen. Det är framkommet på grund av en skrivelse från riksdagen med begäran om undersökning av jordbrukets produktionsförhållanden. I detta utlåtande påvisas, hurusom förräntningen av det svenska jordbrukskapitalet gått ned i ofantligt hög grad, gått ned så, att det för närvarande betyder en nettoavkastning av endast 14 kronor per hektar, motsvarande 0,68 procent av hela lantbrukskapitalet. Man har dock undersökt ett antal av 134 jordbruk, omfattande inte mindre än mellan 11,000 och 12,000 hektar. Det torde väl bli klart för snart sagt var och en, när han ser dessa siffror, resultatet av denna redogörelse, att förhållandena för närvarande äro hart när olidliga. Man har vid olika tillfällen påpekat — jag har själv i flera fall gjort det, och herr finansministern gör det i statsverkspropositionen — den disproportion, som råder mellan jordbrukets produktionskostnader och värdet av de produkter, som jordbruket framställer, med andra ord saluprisen för dessa produkter. Det är en omständighet, som måste ge anledning till mycket allvarliga betraktelser.

I trontalet bebådas nu vissa åtgärder beträffande jordbruket. Där framhålls först behovet av förbättrade avsättningsmöjligheter för brödspannmål. Och vidare talas det om åtgärder för lättande av de svårigheter, som av gammalt äro förbundna med jordbrukets kreditförhållanden. Jag förmodar, att det första av dessa uttalanden hänför sig till ett väntat förslag om utförselbevis. Och det är ju givet, att om en sådan anordning kommer till stånd, så skulle det innebära en viss lättnad för jordbrukshandlingens idkare. Men jag undrar i alla fall, om det kan vara tillräckligt med detta och det andra förslaget. Enligt min uppfattning måste kraftigare åtgärder vidtagas.

Jordbrukets svåra belägenhet står givetvis i ett visst beroende av importen av sådana produkter, som jordbruket framställer. Jag vill därvidlag blott påvisa, hurusom under år 1922 importen av vete och råg uppgick till 147,000 ton, under det att den under år 1923 stigit till 345,000 ton, alltså med nära 200,000 ton.

Jordbrukets dåliga ställning tar sig uttryck däri, att dess ekonomi undan för undan försvagas, blir sämre och sämre. Detta återverkar även på andra näringsgrenar, nämligen på det sättet, att jordbrukarnas köpkraft beträffande andra produkter nedsättes, och även däri, att deras förmåga att med andra dela skattebördorna blir nedsatt. Och vidare är det, om man nämligen vill gå till botten med detta spörsmål och söka se sakerna i stort, ytterligare en omständighet, som är mycket beklaglig. Vi önska väl, att den svenska jorden skulle avkasta större och större skördar, att den skulle giva rikare och rikare utbyte. Vårt arbete har under tiotal av år varit inriktat på detta: genom anskaffande av bättre utsäde, genom en intensivare brukning av jorden, en bättre dikning, en rikare göds-

ling och annat sådant. Vi ha med andra ord inriktat oss på att söka skapa fram bättre och bättre skördar. Då ser sig plötsligt denna hantering försatt i det läget, att den i stället för att fortsätta att gå framåt tvingas att gå tillbaka. Nödläget tvingar nämligen fram ett bruk, som går i motsatt riktning. Man tvingas till att nedlägga mindre och mindre arbete, att göra mindre och mindre kostnader, med andra ord att övergå till ett extensivare bruk av jorden, minska höst-sädes- och öka vallarealen. Men vad blir, herr förste vice talman, följden av detta? Jo, den blir, att värdet per arealenhet kryper ned och blir mindre och mindre. Och detta får ske, utan att de svenska statsmakterna hittills velat vara med om att göra något för att råda bot på detta förhållande.

Härtill må vidare läggas, att möjligheten för svenska folkets självförsörjning minskas genom dessa omständigheter. Det är dock inte så länge sedan vi alla hade en stark känning av vad det betyder att kunna vara åtminstone något så när självförsörjande. Men det är, som om man hade glömt bort detta och inte längre ville komma ihåg det. Jag skulle för min del vilja uttala den förhoppningen, att riksdagen vid prövningen av dessa spörsmål, som utan tvivel komma under riksdagens prövning — och jag vänder mig särskilt till denna kammars ärade ledamöter — ville undersöka, om man inte här borde komma till ett annat resultat, än man gjort förut.

Men det är ju icke endast jordbruket, som har det bekymmersamt. Vissa andra näringsgrenar ha det för visso även. I statsverkspropositionen faller herr finansministern, efter att ha talat om exporten av trävaror, pappersmassa och de andra stora stapelartiklarna, det omdömet om maskinindustrien, att även den visat en något ökad livaktighet. Det framgår kanske inte alldeles tydligt av ordalagen, att detta omdöme hänför sig till exporten, men jag har läst det så. Jag har nu undersökt några siffror i exportstatistiken för det gångna året, och jag finner då, att i fråga om vissa stora poster av just denna maskinindustri har det inträffat en icke så obetydlig nedgång från 1922 till 1923. Jag ber om ursäkt, att jag här endast har tillgång till de elva första månadernas siffror och icke siffrorna för hela året, men jag har icke lyckats skaffa fullständiga siffror ännu. Jag jämför dem då givetvis också med siffrorna för motsvarande tid år 1922. I fråga om en av de stora posterna där, nämligen metaller och arbeten därav, är det en nedgång i exportvärdet från 44 miljoner kronor till 39 miljoner kronor. På en annan post, fartyg, fordon och maskiner, är det en nedgång från 122 miljoner kronor till 104 miljoner kronor. Nog är det beklagligt, att man skall bevittna en sådan nedgång i en tid, när man hade hoppats, att det i stället skulle bli en uppåtgång, ett uppsving. Vi stå i detta land mycket högt på detta område. Produkterna av vår maskinindustri kunna i tekniskt hänseende tävla med vilket annat lands som helst, och likväl äro vi genom omständigheternas makt nu tvingade att se dessa produkter stiga i tillverkningskostnader så att de ej kunna konkurrera med utlandets, och därmed se vi exporten minskas undan för undan. Vad det betyder för importen behöver jag kanske inte återkomma till, liksom ej heller till vad det betyder för emigrationen. Jag gör mig den frågan: Behöver Sverige verkligen importera under ett år 4,000 pianon? Skulle vi inte kunna göra dem själva? Varför behöfde vi under förra året importera 14,000 automobiler, som med tillbehör stiga till ett importvärde av 38 miljoner kronor? Det är orimligt att göra på det sättet och samtidigt se, att folket emigrerar från landet. Nog borde väl vi även på detta område kunna göra något för att förbättra ställningen. Ja, förvisso böra vi det. Vi böra själva göra vad vi kunna för att förbättra vår ställning.

Nu kan man naturligtvis gentemot detta invända, att det här beror inte bara på oss själva, det beror på de beklagliga förhållanden, som existera ute i världen och enkannerligen i vår egen världsdel. Ja, dessa förhållanden ha naturligen en stor andel i detta. Men där ute i Europa förmår uppenbarligen vår röst

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

inte göra sig gällande. Den kan inte göra sig hörd. Det synes, som om det vore alldeles fåfängt att få dem, som avgöra dessa frågor, att komma till insikt om, att det blir värre och värre, om man inte vill till sist medgiva en lösning av de svävande frågorna på rimliga villkor.

Man har vädjat från olika håll till Amerikas förenta stater att söka bidraga till en lösning av de europeiska svårigheterna. Sådana vädjanden ha gjorts även från denna talarstol vid tidigare tillfällen. Men det har varit förgäves. Och det synes alltjämt vara förgäves, om man undantar den insats, som nu göres från Amerika genom insättandet av medlemmar i de två expertkommittéer, som, dock med tämligen begränsat program, skola undersöka vissa av det tyska rikets finansiella frågor. Förenta staterna ha dock deltagit i kriget och böra sålunda känna ansvar för förhållandena i Europa. Deras dåvarande president tog en kraftig och ingripande del i skapandet av Nationernas förbund. Men Nationernas förbund synes vara lika oförmöget som alla andra, ehuru alla, som gått in för detta förbund och som deltaga i dess arbeten, samtidigt som de ju erkänna förbundets svagheter, likväl framhålla dess möjligheter av utveckling, dess alltmer förbättrade utsikter för framtiden.

Jag vill icke säga något annat om det, än att det är ju vackert att göra så, men därigenom bibringas alla människor, som icke hava tillfälle till eller av andra anledningar sakna möjlighet — och det torde vara de flesta — att följa dessa frågor och att följa dem i grund och botten, därigenom, säger jag, bibringas alla dessa den uppfattningen, att Nationernas förbund ger mer än vad dess skapare lovat eller ger åtminstone vad dess skapare lovat. Men gör Nationernas förbund detta? Kan Sverige, om vi i detta ögonblick, i denna stund utsattes för något, som kunde betraktas såsom ett angrepp av ett främmande land, kunna vi räkna på det stöd och den hjälp, som är förutsatt i pakten för Nationernas förbund? Nej, uppenbarligen kunna vi det icke, vi lika litet som Grekland kunde göra det. Där var det den gamla hemliga diplomatien, som bakom kulisserna tog hand om frågan och redde ut den. Det var icke Nationernas förbund. Men om Nationernas förbund är sådant, d. v. s. oförmöget att hjälpa, i varje fall oförmöget att hjälpa ett litet land mot ett stort, och om vi i fortsättningen skola vara kvar i detta förbund, så måste våra ansträngningar och krav gå ut på, att det skall bliva effektivt. Det finnes förvisso anledning att sysselsätta sig med dessa frågor, ty efter vårt inträde i Nationernas förbund hava vi tagit på oss plikter och trott oss i gengäld erhålla vissa rättigheter. Det bör ju även vara på sin plats att tala om detta, då frågan om försvarsväsendets ordnande inom kort kommer före.

Jag skall i denna fråga naturligtvis icke gå in på något utförligt bemötande utav det, som den förste ärade talaren sade i debatten och som kom fram även från de andra efter honom följande. Särskilt den förste talarens anförande rörde sig om ett föredrag, som hans excellens herr statsministern hållit; och det bör således vara hans rättighet att upptaga detta till bemötande före någon annan. Jag skulle dock vilja säga det, att då den förste ärade talaren i debatten klandrade den pessimism, som givit sig uttryck i herr statsministerns tal, och ville däremot ställa en ganska hög grad av optimism. så vet jag icke vilket som är klokare, eller rättare sagt, jag tror mig veta det, åtminstone vad jag själv anser vara det riktigaste. Det är nämligen bättre att hysa för mycken pessimism än för stor optimism i en fråga som denna, när det gäller landets försvar. Att detta skulle innebära, som han sade, något försök från herr statsministerns sida att skrämma fram en lösning för ett starkt försvar, så har jag icke uppfattat saken.

På tal om det, som anförts av herr förste vice talmannen om lösningen av försvarsfrågan för tio år sedan, vill jag göra den lilla erinringen, att det kanske ändå icke var så dumt, att den blev löst på det sätt, som skedde, detta med

tanke på det som inträffat, nämligen det stora världskriget och med tanke på Sveriges möjlighet att kunna upprätthålla sin ställning av fullt och klart oberoende, sin neutrala ställning.

Gentemot herr Kilbom, då han förklarade, att han skulle rösta emot det föreliggande förslaget, vill jag endast säga det, att jag icke kan göra ett sådant uttalande förrän jag känner förslagets innehåll och får tillfälle att taga ställning till detsamma. Ingen, anser jag, bör fatta ståndpunkt till detsamma innan dess.

Herr Kilbom sade, att han skulle rösta emot det. Det är ju bra, att han kan rösta emot det, ty i det landet, som han nyss beskrev i så livliga färger, finge han inte rösta alls.

Men för att återkomma ett ögonblick till Nationernas förbund, så vill jag säga, att såsom det nu är ställt, veta vi knappast beträffande förpliktelser och rättigheter vad de innebära. Under sådana förhållanden och så avlägsen som en betryggande internationell ordning alltjämt ter sig, så synes det mig, att det blir en bjudande plikt för ett folk, som älskar freden och oberoendet, att se om sitt hus, liksom det, som jag tidigare i mitt anförande sökt utveckla, är en nödvändighet i ekonomiskt hänseende att söka stå på egna ben. De två uppgifterna hänga för övrigt nära samman med varandra, de bero av varandra. Liksom det ekonomiska framstegsarbetet förutsätter yttre trygghet och nationellt oberoende, så förutsätter hävdandet av vår nationella självbestämmanderätt återigen ekonomisk styrka att tillgodose bådadera, att bereda vårt land största möjliga mått av yttre frihet och inre styrka, det är vad jag alltjämt anser böra vara målet för våra politiska omsorger och strävanden.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Hamilton**: Ja, herr talman, jag skall icke för min del ödsla tiden med att gräva upp händelser från en gången tid. Men skulle jag göra jämförelser mellan min forne kamrat och motståndare i första kammaren, den dåvarande professorn Trygger, och den nuvarande statsministern Trygger, så skulle det utan tvivel utfalla till fördel för den senare. Statsministern Trygger har utvidgat sin syn på de sociala problemen och ser dem nu mera framsynt än förr. Därför bör han icke klandras utan berömmas.

Jag ber också att få giva regeringen ett erkännande för den sparsamhetsanda, som besjälat den, då den gått att uppgöra årets budget.

Ehuruväl jag icke ser så mörkt på den ekonomiska framtiden som den siste ärade talaren, måste jag dock bekänna, att vi befinna oss i en depressionstid, att vårt importöverskott är oroväckande stort, att vårt lantbruk befinner sig i ett ytterst svårt läge, att vår exportindustri svårligen kan konkurrera på den utländska marknaden och att det är en sorglig företeelse, att en stor del av vårt folk måste söka sig ett annat fosterland. Men enda medlet att övervinna den kris, som vi befinna oss i, är att vi strängt tillämpa sparsamhet, icke blott på det enskilda området utan även inom kommunerna och framför allt inom staten. Jag håller regeringen räkning för att den försökt nedbringa statsutgifterna; men jag vågar likväl ifrågasätta, huruvida icke beskärningen av anslagen gått alltför hårdhänt fram över åtskilliga mindre sådana, och då särskilt över anslagen till kulturella ändamål och till befrämjande av näringarna och jordbruket m. m., och om man icke alltför milt behandlat åtskilliga stora miljonanslag. Regeringen har i allt fall endast tagit ett första steg på sparsamhetens väg. Våra statsbudgeter äro fortfarande alltför höga i förhållande till den beskattningsbara inkomsten i vårt land. Vi få hoppas, att vi genom en ny försvarsreform skola kunna ytterligare bringa ned utgifterna. Men jag tror ändå, att

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

vi i allt fall måste se till, att statsförvaltningen förenklas och att våra skatter bliva mindre än vad nu är fallet. Regeringen har i den föreliggande budgeten endast förmått att förebygga nya skattebördor men ej att sänka de nuvarande skatterna.

Herr jordbruksministern har lovat att se till vad som kan göras för det betryckta jordbruket. Man ställer stora anspråk på en jordbruksminister som herr Pettersson i Bjälbo. Vi hade hoppats att han hade kunnat göra något redan, men svårigheterna hava väl visat sig vara alltför stora.

Jordbrukets läge är så mycket svårare därför att 80—90 procent av våra jordbrukare äro småbrukare, vilka sakna ekonomisk bärkraft och som äro hårt skuldsatta. Om dessa skola gå till mötes några flera år som de senare, stå de inför utsikten att nödgas lämna hem och härd, och alla de besparingar, som de lyckats göra under många års arbete vid jordtorvan, skulle då för dem gå förlorade. Jordbrukarnas nödläge beror delvis därpå, att de icke kunna konkurrera på världsmarknaden med sina smör- och fläskprodukter. Gör jag en jämförelse mellan det svenska och det danska jordbruket, så kommer jag till det resultatet, att produktionskostnaden för den svenske jordbrukaren är ungefär lika stor i svenska kronor som för den danske jordbrukaren i danska kronor. Men när den danske jordbrukaren får betalt i pund sterling, d. v. s. engelskt mynt, då får han 50 procent mer än den svenske. Men häråt är ju intet att göra. Det är ett förhållande som beror på värdet för dagen av de olika ländernas valutor.

Men i en annan fråga skulle vi kunna ingripa. Spannmålshandeln ligger ju i händerna på en trust. Denna har hittills bestämt och bestämmer alltjämt efter behag priserna på spannmål. Den har underbetalat den svenska spannmålen i jämförelse med priset å den utländska spannmålen i svensk hamn, åtminstone under de tider på året, då lantmännen haft någon spannmål att avyttra. Denna trust har hittills trotsat både regeringens och riksdagens önsknings på detta område, men vi få hoppas, att herr jordbruksministern skaffar sig sådan makt i sina händer, att han kan bemästra denna trust och göra slut på dess landsfördärliga verksamhet.

Det har visat sig, att tullar varit fullständigt ineffektiva för jordbruket; och jag är rädd för att de utförselbevis, som ställas i utsikt, icke äro stort mera värda. Jag vågar dock icke nu bestämt yttra mig om vad de kunna komma att innebära, men jag fruktar, att de lätt kunna komma i spekulationens händer, utan att gagna dem som de äro avsedda att gagna.

En annan företeelse, som kräver såväl regeringens som riksdagens uppmärksamhet, är den sorgliga emigrationen. Man t. o. m. råder det unga släktet, svenska män och kvinnor, att söka sig ett fosterland i Sydamerika, utan att först klargöra, huruvida icke utvecklingsmöjligheterna äro så stora i vårt land, att överskottet av vårt lands befolkning skulle kunna placeras här. Jag hemställer till herr jordbruksministern att se till, om icke genom ett kraftigare uppdelande av jordbruksdomänerna, speciellt i södra och mellersta Sverige, och framför allt genom en uppdelning av de ecklesiastika boställena man skulle kunna bereda tillfällen för många svenska män och kvinnor att skaffa sig egna hem och sålunda bereda sig utkomst i hemlandet. Jag tror också, att Norrland bereder möjligheter till kolonisation, men vi hava hittills satt ut folket på kolonierna och sedan glömt bort dessa människor. Vi måste också se till, att kommunikationerna till dessa kolonier bliva lättare. Vi måste skaffa vägar och i vissa fall även järnvägar till dem; och vi måste också sörja för att icke kommunalskatterna trycka dem alltför hårt och vidare se till, att de, som bo på kolonierna, kunna få vinterarbete för sig och sina hästar å statens skogar.

Jag tillåter mig också beröra en tredje fråga, som måhända är något ömtålig. Striderna mellan arbetare och arbetsgivare hava i betydande utsträckning förla-

mat produktionen. Man ser med sorg på dessa strider, och man frågar sig, huruvida inga möjligheter finnas att bilägga dem. Jag tror, att rätta sättet vore att binda arbetarnas intresse vid det företag, där de nedläggga sitt arbete. Man skulle kunna tänka sig ett vinstandelssystem. Möjligt är, att ett sådant icke går att genomföra, men det finnes också ett annat sätt, nämligen att staten understödjer sammanslutningar mellan arbetare, som vilja arrendera företag och på så sätt binda sina intressen vid desamma. Det skulle nog vara fördelaktigt, om arbetaren visste, att det arbete han nedlägger gäve honom en direkt förtjänst i den mån det utvecklas mer och mer. Det skulle måhända kunna medföra, att han finge ett stigande intresse för företaget, och att man sålunda därigenom undanröjde anledningarna till dessa sorgliga tvister.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag skulle kunna sluta härmed efter att ha framställt några av de önskemål, som enligt mitt förmenande böra omhändertagas av regering och riksdag. Men jag kan icke, herr talman, underlåta att, medan jag har ordet, även beröra den stora fråga, som skall bli föremål för denna riksdags prövning. Vi hava ännu icke sett konturerna av försvarsfrågan och veta icke vad regeringen kommer med. Vi kunna blott därom hysa förhoppningar. Om jag skulle hava någon förhoppning, skulle det vara, att regeringen icke kommer med ett föräldrat förslag, av det slag som vi tidigare sett så många av och vilket innebär en utvidgning av värnplikten. Värnpliktsarméerna hava sett sin bästa tid. Det är icke de, som komma att för framtiden i första rummet skydda oss, utan det är maskinerna, flottans maskiner, flygmaskiner, giftiga gaser, maskingevär, korteligen alla dessa förstörelseredskap som man hittat på för att mörda människor med. Dessa kunna dock icke handhavas av värnpliktiga, såvida man icke hölle dessa inne för utbildning under årtal, men detta är ju något som man icke kan göra. Det är endast yrkesmän, som kunna handhava dessa maskiner, och ett fåtal yrkesmän med sådana maskiner äro härvidlag mera värda — liksom de även kunna bli billigare — än massor av ej yrkeskunniga värnpliktiga. Jag vågar också uttala den förhoppningen, att det förslag, som regeringen kommer att framlägga, skall kunna bäras av folket, så att detta icke tynges ned alltför mycket av försvarsbördorna i onödan, och att man icke pålägger det uppväxande släktet personliga bördor, vilka äro värre än de ekonomiska. Detta är endast en förhoppning. Jag fruktar emellertid, att mina förhoppningar skola bli grusade, men jag förväntar i sådant fall, att riksdagen, åtminstone denna kammare, skall se till, att ett föräldrat och otidsenligt samt vårt folk över hövan betungande förslag icke blir riksdagens. Och ifall vi icke kunna göra något annat, måste vi låta folket självt i val bestämma, huru vårt försvar skall ordnas.

Herr Rydén: Herr talman! Jag yttrar mig ej gärna i en remissdebatt. Jag har endast, tror jag, i alla de remissdebatter, jag bevisat, en enda gång förut talat här i kammaren. Men då jag läste statsverkspropositionen i de delar, som av naturliga skäl mest måste intressera mig, nämligen finansplanen och åttonde huvudtiteln, d. v. s. kulturbudgeten, kände jag det som en plikt emot såväl min egen livsgärning som mot min övertygelse att begära ordet för att fästa uppmärksamheten på den förödelse, som vederfarits denna huvudtitel.

Jag skall ej trötta kammaren med att på något sätt lämna en uttömmande redogörelse för vad åttonde huvudtiteln fått undergå. Jag skall endast göra en liten axplockning för dem bland kammarens ledamöter, som med det myckna arbete, vilket vilar på oss alla, ej kunnat vara i tillfälle att granska statsverkspropositionen i denna del. Jag skall taga en liten samling exempel från de olika sidor av det svenska kulturliv, som söker sitt stöd av de medel, som beviljas under åttonde huvudtiteln. Jag kommer därvid att gå baklänges i huvudtiteln av det skälet, att de viktiga anslagen till hela folkundervisningen intaga sin plats i slutet av huvudtiteln.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det är, såvitt jag förstår, en verklig *démarche*, som göres från något håll för att komma kulturanslagen på detta område till livs. Attacken samlar sig efter vissa huvudlinjer, såsom man kan finna genom att sammanställa de förslag, som innehållas i en hel mängd av punkterna här.

Ser jag först t. ex. på det kulturområde, som jag skulle vilja kalla för *det allmänna folkbildningsarbetet*, i vilket jag vill inrymma vårt folkskoleväsen, våra folkbibliotek, vår populärvetenskapliga föreläsningsverksamhet etc., den våra arbetare omfattande bildningsrörelsen, nykterhetsarbetet, såvitt det rör sig med folkkupplysningen såsom ett arbetsmedel, är det knappt något av anslagen för dessa ändamål, som ej blivit på ett eller annat sätt malträterat. Jag skall ej här tala mycket om *folkhögskolorna*, därför att jag tror mig veta, att i detta ämne mera kunniga personer än jag komma att beröra den sidan av saken. Jag vill endast en passant erinra om, att anslaget till folkhögskolorna från nuvarande belopp skäres ned med 30,000 kronor. Men det betänkligaste är det förslag, som vederbörande föredragande där uttalar sig för, att det skall bli ett slags ransonering av dessa bildningsmöjligheter, så att dessa skolor skola sättas på ransoneringsstat och ej få utveckla sig efter det behov, som finnes. Jag konstaterar vidare, en passant, att det tilläggsanslag, som funnits för dessa skolor, är fullständigt struket på åttonde huvudtiteln. Men jag skall, som sagt, ej fördjupa mig i detta.

Jag skall endast med ett par ord beröra *folkbiblioteksverksamheten*. Det är så, att det enligt riksdagens önskan varit tillsatt en kommitté för att söka stödja och organisera det stora frivilliga folkbildningsarbetet, och där ha folkbiblioteken måst ingå som en viktig och betydelsefull angelägenhet. Anslaget för denna verksamhet nedsattes nu. Jag vill göra en jämförelse här med den budget, som herr Thorsson uppgjorde som finansminister under det år, som var det verkliga nödåret, det, som betecknar vågdalen i fråga om våra finansiella möjligheter. I hans budget var det dock plats för 400,000 kronor för detta ändamål. Det nuvarande förslaget går ut på 320,000 kronor. Men icke nog därmed. Det gamla anslaget var förslagsanslag, så att biblioteken fingo vad de behövde. I den nu föreliggande propositionen föreslås ett reservationsanslag, så att de icke kunna få ut, vad de räknat med, och vad som erfordras på grund av folkbibliotekens ökade omfattning.

Jag nämnde de *populärvetenskapliga föreläsningarna*. I den föregående regeringens budget hade de fått ett rum, eftersom riksdagen på särskild motion år 1922 höjde anslaget därtill till 350,000 kronor. Detta föreslås nu sänkt till 300,000 kronor. Rättvisligen bör jag omnämna, att det uttalas den förhoppningen, att sänkningen skall vara övergående, något, som tyvärr visat sig inträffa alltför sällan, när man gjort en sänkning på annat håll.

Jag vill som exempel vidare taga *arbetarnas bildningsförbund*, denna lovande folkrörelse, som efter min uppfattning är ett av de vackraste utslagen inom hela vårt svenska samhällsliv, om jag tänker på folkbildningens område. Denna verksamhet, som ledes av personer i små förmögenhetsvillkor med stora uppoffringar, har fått sådan omfattning, att man beräknar kostnaderna för denna rörelse, som är byggd i väsentlig mån på frivilligt arbete, till 72,000 kronor. Där vill man endast bevilja 15,000 kronor för denna viktiga angelägenhet. Visserligen uttalar vederbörande, att det vore honom kärt att föreslå mera, men det faktum står dock kvar, att man ej vet, hur denna viktiga rörelse skall kunna arbeta under de svåra ekonomiska förhållanden, som skapats genom regeringens anslagsjugghet.

Med *nykterhetsundervisningen* är det på samma sätt. Det prutas visserligen ej av på det anslag på 135,000 kronor, som utgår nu, men alla voro överens om under striden om förbudet, att den vägen var riktig, att man skulle lämna nödiga medel för upplysningsverksamheten. Den vägen skulle alla vara med på.

Därom skulle vi icke kivas. Skolöverstyrelsen har begärt ett anslag på 60.000 kronor till denna rörelse för föreläsnings- och upplysningsverksamhet på detta område. Det strykes.

Jag kan ej neka till, att jag känner mig rätt så ledsen, för att icke säga upprörd över, att man förfar på det sättet med det stora folkbildningsarbete, som vilar på frivillighetens grund, och där enskilda människor göra så stora uppoffringar, och att, när denna stora folkbildningsrörelse så småningom under kärt och tråget arbete kommit fram, den skall träffas av en ekonomisk hemsökelse, som sannolikt kommer att på det allvarligaste och kanske obotligt skada denna rörelse. Det är icke stora saker, som detta gäller i vår stora budget, men det kan ske stora skador, genom att man på det sättet förfar. Artiondens hängivna arbete kan spolieras genom en sådan inknappning och indragning.

Den andra linjen för attacken mot folkbildningen, om det nu är någon metod i vad som hänt, träffar den *praktiska utbildningen*. Vi ha alla, tror jag åtminstone, på sin tid med stora förhoppningar omfattat det enhälliga riksdagsbeslut, som fattades år 1918, att skapa praktiska ungdomsskolor. Det kan ej förnekas, att det kännes bittert, att denna rörelse knappt kommit i gång, förrän, vad representanten för den första statsmakten angår, man märker, att allt detta går i motvind. Man märker det i motiveringen, när det gäller anslaget till *fortsättningsskolor*. Där lyser en förhoppning fram, att det måtte gå långsamt med utvecklingen på detta område, och att man kan taga hänsyn därtill i budgeten. Och det är klart, att det fullständiga indragandet av tilläggsarvoden till lärarna är ett led i denna strävan.

Ännu mera markant är det med de yrkesbestämda högre folkskolorna — det är en gren av de praktiska ungdomsskolorna, som omedelbart försöker rikta in ungdomen på det praktiska livet. Dessa skolor, i anslutning till handel, till hushållsarbete, till teknisk undervisning o. s. v., ha visat en mycket glädjande utveckling. Det är ett stort antal sådana, som kommit till stånd på grund av 1918 års riksdags beslut, och så långt min kännedom om dessa skolors verksamhet går, äro dessa skolor burna av förtroende och sympati från föräldrars och lärjungars sida. Men det är klart, att förutsättningen för att dessa skolor skola utvecklas och hållas i stånd, är, att man ej stänger möjligheterna för, att de gamla bibehållas och nya uppstå. Eljest är det omöjligt. I en motion skall jag utveckla närmare vilka faror regeringsförslaget i denna del innebär, och jag rekommenderar den åt kammarens ledamöter att läsa. Det är omöjligt att gå den väg, som är föreslagen av vederbörande föredragande, om man ej avser att strypa utvecklingen av denna verksamhet. Jag kan icke finna annat, än att den ståndpunkten intagits därför, att vederbörande icke haft fullt klart för sig, vad hela denna angelägenhet rör.

Jag skall vidare endast säga ett par ord om en tredje av dessa praktiska bildningsanstalter, som ställas på indragningsstat, nämligen *handelsgymnasierna*. Det är intet lovligt yrke i Sverige, som i undervisningshänseende varit så illa behandlat av statsmakterna, som handeln. Man har upprättat läroverk för alla andra områden, för jordbruket, för industrien o. s. v., överallt har stafen gjort särskilda anstalter för att bereda högre undervisning. Handeln har ställts utanför. Jag har i mitt förslag år 1918 uttalat mig för, att man borde upprätta en motsvarighet till de tekniska gymnasierna i statliga handelsgymnasier. Det har ej gått. Men det har varit nödvändigt att ge dem anslag. Och de ha kunnat reda sig någorlunda med det extra anslag av 150,000 kronor, som några år utgått såsom fyllnad till det ordinarie anslaget. Under stor suckan sattes i fjol det extra anslaget ned från 150.000 kronor till 120,000 kronor. Den nuvarande regeringen har gått ytterligare och sänkt det till 100,000 kronor. Jag tror icke, att jag lämnar kammaren en oriktig uppgift,

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

om jag påstår, att denna verksamhet kommer i sådana svårigheter genom denna inskränkning, att det blir fråga om möjligheten att upprätthålla densamma.

Den tredje av anfallslinjerna gäller *understödsverksamheten för skolungdomen*. Här har pågått en diskussion i ett eller halvtannat år, kanske snart två år, om den blivande skolreformen, och där har det varit mycket olika omdömen. Det är ej min mening att gå in därpå. Men en sak har varit gemensam för allt, som kommit fram i denna fråga, och det har varit, att även om man ej vill gå in för skolreformen, så har man dock funnit en ofrånkomlig rättfärdig sak i att begåvade fattiga människor skola beredas större möjlighet att komma fram i livet. Och det finnes knappast något uttalande, som ej givit erkännande åt, att denna princip är riktig.

Ser man på denna huvudtitel, är det några anslag, som kunna sägas ha beröring med den saken. Jag vet, att de, som äro särskilt varmt intresserade för och sakkunniga på folkhögskoleområdet, ha häpnat över, att man så väsentligt nedsätter *folkhögskolornas elevstipendier*. Av det tilläggsanslag, som riksdagen beviljade i fjol på 80,000 kronor, stryker man de 30,000 kronorna och inskränker därigenom ytterligare de möjligheter, som fattiga unga män och kvinnor haft att utbilda sig vid dessa anstalter. Detsamma gäller *seminariernas elevstipendier*. Man skär bort halva tilläggsanslaget. Detsamma gäller i viss mån de *räntefria studielånen*. Här höjes icke anslaget. Fastän det i fjol var 991 unga människor, som sökte nya lån, medan endast 130 kunde erhålla sådana, har det ställts så, att det ej kommit något plus till, utan man har nöjt sig med det gamla anslaget, som är otillräckligt, och man vill bevilja för ett kommande år 300,000 kronor till räntefria lån.

På samma sätt är det med *folkskolebarnens studie- och ferieresor*. Anslaget därtill skulle bli endast 115,000 kronor, vilket är lägre än det nuvarande. Det begärda anslaget för dessa barns studieresor har helt strukits.

Jag vet ej, om jag är rättvis i mitt omdöme. Kanske detta är färgat av det personliga intresse, jag hyser för dessa angelägenheter, men jag tycker ibland, när jag ser resonemanget i vissa tidningar och av en del s. k. intellektuella människor i landet, att det är så, som om det vore någon fördom mot allt som börjar med ordet »folk»: folkupplysning, folkbildning, folkbibliotek, folkpenionering o. s. v. Gentemot detta övermänniskosnobberi med sin instinktiva motvilja mot allt, som rör massornas höjande, bör det måhända kunna sägas, att alla inte äro övermänniskor, som tro sig vara det, och att det får lov att vara en gräns även för de s. k. övermänniskornas framfart inom svenskt kulturliv.

Jag beklagar, att åttonde huvudtiteln, i vad den avser folkupplysningsarbetet, i fråga om hela den avdelning, som benämnes folkundervisning, på detta sätt kommit att bli misshandlad och beskuren.

Jag skall i min axplockning sedermera förbigå de kommunala mellanskolorna, icke därför, att jag icke har något att säga om behandlingen av dem. Jag skall jämväl gå förbi privatläroverken på grund av, att detta är ett område, där man efter ett uttalande av statsutskottet i fjol kan ha förhoppning om, att man kommer att taga itu med missförhållanden, som finnas där. Skolöverstyrelsen skall hava avgivit ett yttrande i detta ämne. Om referatet därav i tidningarna är riktigt, vill jag hemställa till den, som bär ansvaret för detta ärende, att det ganska skyndsamt måtte återremitteras till överstyrelsen, så att den får undersöka även andra saker, som ej kommit fram i styrelsens yttrande, om nu tidningsreferatet ej är riktigt.

Jag skall vidare gå tämligen hastigt förbi de allmänna läroverken, ty de äro ej så illa behandlade. Jag vill endast i förbigående påpeka, att det förefaller, som om man förföre alltför schablonmässigt, då man stryker utan vidare alla resestipendier för läroverkslärarna. Jag kan förstå detta i fråga om allt

annat än *stipendier för språkstudier*. Jag förstår ej, att man, därför att man indrager alla andra stipendier, även skall indraga dem, som avse att bereda möjlighet för lärare i främmande levande språk att resa ut. Ty det är givet, att om man från statsmakternas sida så förfar, kommer man att göra det omöjligt för dem, som skola undervisa i språk, och som därför måste kunna tala det främmande språket, att få resa ut och lära sig det. Detta kommer att medföra en sänkning av undervisningens nivå i våra högre skolor, som man ej bör vara okänslig för, vem som än bär ansvaret för åttonde huvudtiteln. Om man således anser det nödvändigt att stryka alla andra resestipendier, skulle jag ändå vilja framhålla, att de stipendier, som avse språklärares förkovran i språk genom vistelse utomlands, borde intaga en särställning, och att anslag härtill tämligen snart borde få komma med i riksstaten.

Jag skall så gå till universiteten, men jag skall där endast göra en mycket summarisk axplockning. Det första, jag vill säga, gäller naturligtvis *universitetsläraarnas lönefråga*. Såvitt min riksdagserfarenhet ger vid handen, har det aldrig egentligen rätt några partimöten beträffande universiteten, utan alla partier ha varit besjälade av den känslan, att man borde tillgodose den vetenskapliga forskning och den högre undervisning, som bedrivs vid universiteten. För min personliga del har jag, vilket jag också visade vid följande årets arbete i statsutskottet, varit på det klara med det fullständigt orimliga uti att hålla framför allt universitetslärarna men även några med dem jämställda personer i deras nuvarande ekonomiska ställning. Det är orättvist, och det hämnar sig vid rekryteringen till universiteten. Vi kunna icke få de bästa intellektuella och vetenskapliga krafterna till universiteten, om vi där hålla en låg lönestandard, och jag är därför fullt på det klara med att något här måste göras. Jag blev förfärligt förvånad, när jag fick se i 8:e huvudtiteln, hur man i det avseendet hade handlat. Min förvåning hade många orsaker. En var den, att riksdagen för ovanlighetens skull i följande — och det rådde icke i någontida kammaren någon meningsskiljaktighet därom — uttalade den bestämda förväntan, att frågan skulle komma fram vid detta årets riksdag. Så långt min riksdagserfarenhet sträcker sig, har det aldrig hänt, att man så utan vidare har negligerat ett dylikt uttalande av förväntan från riksdagens sida.

Visserligen gråter nu den föredragande departementschefen en tår i inledningen till 8:e huvudtiteln över att det icke kunnat ske, och jag tänkte för min enskilda del, då jag gick till en granskning av huvudtiteln, att jag skulle erbjuda mig och även erbjuda representanter för andra partier att väcka en motion i frågan, då det nu icke lyckats att få den igenom i regeringen. Jag vände mig därför för ett par dagar sedan till den, som i departementet är föredragande i dessa ärenden, ty jag tänkte mig, att det i departementet hade utförts vissa förarbeten och att det där skulle föreligga något förslag — låt vara att man icke lyckats få det igenom i den samlade regeringen — som man kunde tillgodogöra sig och på vilket man kunde bygga en motion. Jag blev alldeles häpen, när jag fick höra, att det icke fanns något gjort. Då är det icke underligt, att frågan icke kom fram. Jag har ju också tillhört en regering liksom de herrar, som nu sitta på regeringsbänken, men aldrig hade jag tänkt mig, att icke föredragande departementschefen skulle draga försorg om att förarbeten blevo gjorda, så att han kunde ha ett förslag i handen, då han gick till statsrådsberedningen, och kunde säga: Detta är mitt förslag. Votera de andra ned honom, och är det omöjligt att pressa igenom förslaget, får han finna sig i sitt öde. Han kan gå, han kan knyta näven i fickan eller han kan reservera sig, vilket som nu ligger för hans temperament, men att icke alls ha något förslag att lämna sina kolleger, ja, det är en regeringskonst som kanske är modern, men som jag i varje fall icke känt till förut. Det är beklagligt detta, ty hade

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

ett sådant förarbete blivit gjort i departementet, hade det efter min uppfattning varit möjligt att motionsvis föra fram frågan, men nu ligger nog saken så till, att detta icke torde vara möjligt.

Jag skall taga ett annat exempel från en annan del av vårt svenska kulturliv, som jag tycker är oerhört belysande för den anda, i vilken 8:e huvudtiteln i år har behandlats. Vi ha i Sverige åtminstone två världsberömda astronomer, en i Uppsala och en i Lund. Jag skall icke tillåta mig ett omdöme om vem som kan vara mest framstående, men i varje fall vill jag framhålla, att namnet professor Charlier är känt såsom en av den *astronomiska vetenskapens* allra förnämsta i nutiden. För 40 år sedan var det också nöd i Svea rike. Det var dåliga tider då som nu. Då framkom ett förslag från de ledande astronomerna i världen, att man skulle utföra ett stort gemensamt arbete. Femton olika observatorier skulle deltaga i detta arbete. Man skulle för att kunna göra bestämda och viktiga rön rörande stjärnornas rörelse och sådant dela upp norra himlavalvet i zoner, av vilka vart och ett av de femton observatorierna fick sin horisont anvisad. De skulle med likartade vetenskapliga instrument göra sina undersökningar över himlavalvet, och allt skulle ske under likformiga betingelser. Detta arbete utfördes nu av femton observatorier, bland dem för Sveriges vidkommande Lunds observatorium, som fick på sin lott den s. k. Lundahorisonten. Så ingick det i planen, att efter 40 år skulle man göra precis samma undersökning på nytt. Med samma instrument, som man hade haft förut, och med samma metoder skulle var och en av dessa femton länder genomforska sin del av horisonten, och genom de ändringar, som därvid visade sig ha skett i himlakropparnas läge, skulle man vinna för det vetenskapliga arbetet viktiga och värdefulla resultat. Nu är tiden inne för att vi skulle göra detta, och professor Charlier gick in till regeringen med en framställning — han hade därvid myndigheternas och kanslersämbetets stöd — om att få ett anslag. För 40 år sedan gällde det 16,500 kronor, fördelade på några år. Nu har man bragt ned kostnaden, om man tar hänsyn till penningvärdets förändring, till 18,000 kronor, fördelade på tre eller fyra år. Den svenske vetenskapsmannen, som hela världens astronomer sett upp till som en föregångsman, har emellertid mötts av det beskedet, att han icke kan få några pengar. Man förstår det kanske, men jag har en känsla utav att Sverige litet bryter sig ut ur gemenskapen med andra länder på ett sätt, som icke för vårt land är särskilt smickrande. Jag kan icke underlåta att här, till den verkan det hava kan, knorra emot ett sådant sätt att behandla frågan.

Jag skulle vidare kunna gå igenom anslagen till våra muséer, akademier o. s. v. Jag skulle kunna peka på den behandling, som *Nationalmuseum* undergått, som ju nu har fått en folklig uppgift i det att det för några år sedan inrättades en intendentbefattning, vars innehavare, skulle ha till uppgift att liksom popularisera konsten genom att anordna vandrande utställningar, kulturmässor o. dyl. i de delar av vårt land, där man icke blir i tillfälle att se de verkligt stora konstskatter, som Sverige äger. Genom att liksom flytta ut samlingarna till olika delar av landet skulle man bereda folkets större och bredare lager, de som icke bo i huvudstaden, tillfälle att få se dem. Denne intendent behöver naturligtvis något litet pengar för att kunna sköta sitt arbete, han kan ju icke bekosta det själv, och överallt kan han icke få allting av kommunerna, men han får inga pengar, vilket kan göra en ung och duktig människa alldeles förtvivlad. Det skulle icke förvåna mig, om han en dag skulle bli kommunist och gå i sällskap med Kilbom, då han blir behandlad på det sättet från statsmakternas sida.

Jag vill taga ett annat exempel. Regeringen företog en mycket glädjande utnämning, då den utsåg professor Curman till riksantikvarie. Jag tror, att detta var ett ovanligt gott och bra val för den posten. Jag kände glädje där-

över, ty jag tyckte det var en Herrens välgärning, att det gamla statens historiska museum och fornminnesvården och sådant, som under den förra riksantikvariens mångåriga sjukdom icke kanske kunnat hållas precis up to date i alla avseenden, skulle få en duktig och driftig chef, som kunde verka till en uppryckning på detta område. Den mannen är nu — jag har hört det av honom själv — fullständigt förtvivlad. Regeringen har satt ned akademiens anslag för resor m. m. med 2,000 kronor. Det var förr 18,000 kronor, men anslaget sattes i föl temporärt ned till 15,000 kronor, och nu har man minskat det ytterligare med 2,000 kronor till 13,000 kronor. Man har förmligen skurit benen av honom. Utan att lägga ned egna medel kan han nu icke fullfölja den uppgift, som han uppställt för sig.

Det är icke stora saker det gäller, men när jag nu håller på med granskning av denna huvudtitel, kan jag icke underlåta att tala om den nöd, som många och viktiga grenar av svenskt kulturarbete får lida.

Må jag så till slut få säga ett par ord om några av de viktiga vetenskapliga verksamheter, som bedrivs av enskilda föreningar och enskilda personer. Jag tänker därvid icke minst på det stora och märkliga arbete, som gjorts i Sverige under åtskilliga år, och som aldrig har mött motstånd från något parti, och som jag vågar påstå är en verklig heder för vårt land, nämligen det stora arbetet rörande *Sveriges kyrkor*, som har utförts med riksantikvarien Curman och professor Roosval såsom ledare. Jag förmodar, att åtskilliga av kammarens ledamöter ha sett detta arbete. Det är i varje fall både ett viktigt vetenskapligt, ett sant patriotiskt och ett allmänt folkligt arbete att ute i våra skilda bygder, där under århundradens lopp de gamla kyrkorna, under gångna tider kanske mera än nu, men i varje fall i alla tider hava utgjort samlingspunkten för den kultur, som blomstrat i bygderna, tillvarataga, beskriva och fotografera de olika kyrkliga kulturminnesmärkena, att intressera befolkningen för dem och att tala om vad dessa gamla kyrkliga ting, dessa gamla epitafier och minnestavlor o. s. v. betyda. De unga vetenskapsmän, som arbeta på detta, reda upp det för befolkningen genom att sätta in alla dessa minnesmärken i deras historiska sammanhang, och de flytta upp de gamla bortkastade sakerna på deras gamla platser. Jag skulle vilja säga, att det är ett verkligt viktigt och vackert arbete, som här har fortgått under några år. För detta arbete har man erhållit hjälp av staten, jag vill minnas första gången t. o. m. på en enskild motion. Anslaget har sedermera växt. Omkring de ledande har samlats en stab av unga vetenskapsmän, som ha gått igenom kyrkorna och insamlat material i olika delar av landet. För att varje enskild ledamot av kammaren skall bli i tillfälle att se, vad som därutinnan blivit gjort i hans hembygd, har jag begärt en förteckning över vad som blivit utfört, och denna förteckning skall jag föga till den motion, som jag ämnar väcka i ämnet.

Under min statsrådstitid höjdes anslaget till 20,000 kronor, ty det var meningen, att arbetet skulle kunna slutföras inom rimlig tid. I föl blev det temporärt slopat under det dåvarande nödläget. Jag vill säga till dessa människors beröm, att varken riksantikvarien Curman eller professor Roosval hava någonsin för sitt tioåriga arbete tagit ett enda öre i betalning, icke ett öre, och att de nu med egna medel hållit arbetet uppe under det år, som gått. Jag har fått se deras kassabok, som visade, att de lagt ut 16,000 kronor av egna medel under det gångna året för att kunna hålla rörelsen uppe, men nu är det slut. De säga, att de kunna icke av egna medel hålla arbetet gående i det oändliga. De ha begärt ett anslag av regeringen, men på detta har kommit ett nej. Jag skall visst icke säga något ont om regeringen, men jag skulle vilja begagna tillfället att fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att det finns små kulturanslag lämnade för arbeten, som om de skulle utföras på annat sätt, skulle bli oerhört dyrbara, men som nu genom enskilda människors uppoffringar och intresse med

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

ett billigt bidrag av det allmänna kunna genomföras. Det arbete, jag här har berört, är ett standardverk över den svenska sockenkulturen för vår tid och ännu mera för kommande tider.

Jag beklagar, om detta icke skulle vara möjligt att fullborda utan arbetet måste raseras. Jag skulle vilja vädja till nuvarande ecklesiastikministern, vars intressen kanske icke äro direkt inriktade på denna sida, hur han skulle känna det själv, om det gällde t. ex. en samling arkivalier, som representerade en viktig epok eller en viktig sida av Sveriges historia, och om det kom in en mordbrännare eller en tjuv eller vad det nu kunde vara för en, som grundligt raserade och rev sönder och spolierade allt detta. Jag tror, att bara detta exempel skall vara tillräckligt för att klargöra för honom, hur de människor, som arbeta på detta område i den frivilliga vetenskapliga forskningens tjänst, skola känna det inför den behandling, som deras ansökan har fått röna.

Jag skall sluta här med min axplockning, icke därför att den är slut, om jag skulle gå igenom huvudtiteln, utan därför att jag endast har velat plocka fram några exempel ur högen på hur 8:e huvudtiteln har blivit behandlad. Jag skall icke använda något överdrivet ord. Jag skall därför bara säga, att en mycket svår hemsökelse har träffat denna huvudtitel. När jag satt härom kvällen efter att ha slutat min genomläsning av huvudtiteln, sorgsen och bedrövad som jag var över vad jag sett, började jag tänka efter, om jag egentligen kände någon motsvarighet till detta i något, som jag läst i min ungdom. Då framstod för mig bilden ur en av Mose böcker om Egyptens plågor, jag menar den tionde och den sista, som handlade om mordängeln. Jag såg inför mina ögon mordängelns vandring genom Egypti land, hur han vandrade genom husen, och hur det icke, som det heter i skriften, fanns ett enda hus, i vilket ingen död låg. Men så var det ju några, som voro de utkorade, egendomsfolket. De satte ett tecken på sina dörrar, och då gick mordängeln förbi. Då framträdde för mig bilden av hur den mordängel, som härjade på 8:e huvudtiteln, stod framför ett hus på Riddarholmen, icke ett vackert hus men ett rikt hus, och hur han läste över den något pompösa portalen i guldskrift ordet »Riksarkivet», och då sade mordängeln: »Där står tecknet satt, där inne bor egendomsfolket», och så gick mordängeln förbi. Nästan det enda anslag på 8:e huvudtiteln, där ingen hemsökelse skett, gäller riksarkivet. Detta är så mycket underligare, som det icke saknats en viss anledning att titta en smula på dess stat, jag menar en *yttre* anledning. Det torde icke ha fallit alla ur minnet, att statsutskottet i varje fall vid fjolårets riksdag pekade på en reservation, som hade inkommit bland de s. k. arkivsakkunniga, en reservation, där det uttalades, att man borde undersöka, huruvida icke det i riksarkivets stat härskade en viss överorganisation, som gjorde det till en särskilt viktig angelägenhet att undersöka, huruvida icke där indragningar och besparingar kunde göras.

Det är för övrigt ganska egendomligt, att så liten hänsyn tagits till riksdagens uttalanden i fjol, icke blott i detta fall, ty statsutskottets uttalande kom aldrig fram, eftersom förslaget avsågs i första kammaren, men jag vidrörde nyss samma sak, då jag talade om professorernas lönefråga.

Jag har också tidigare antytt med ett par ord, att riksdagen i fjol begärde en undersökning beträffande privatläroverken, och jag antager, att det är läroverksavdelningens inom skolöverstyrelsen skuld, att denna undersökning icke har kommit fram. I varje fall är det icke möjligt för oss i år att, trots det vi skrev i fjol, hava till vårt förfogande, när vi skola behandla detta mångmiljonsanslag, den nödvändiga undersökningen och det nödvändiga utredningsmaterialet för att kunna bedöma den saken.

Jag känner mig pliktig att bedyra, att jag är övertygad om att det vore orätt att angripa statsrådet Clason för detta. Jag har alltid funnit honom

vara en man, som nedlagt mycken tankekraft och mannkraft, åtminstone under den tid jag varit statsråd, och vänstermännen varit statsråd, på att tillse och bevaka, att riksdagens önskningsar och rättigheter icke trädas för nära; och jag är fullkomligt övertygad om att i överensstämmelse med denna uppfattning är det icke han, som bär ansvaret för nonchalerandet av riksdagens önskningsar, utan det är någon annan.

Vem denne andre kan vara, skall jag nu icke uttala någon gissning om, men en liten nyckel och ett uppslag för en gissning kan jag finna, när jag ser i finansplanen. Jag skulle nämligen ha kunnat förstå hela denna vandalisering av kulturbudgeten, ifall jag känt mig övertygad om att det finansiella läget varit sådant, att det nödvändiggjort detta, men varenda människa, som med kritiskt och oförvillat omdöme vill granska finansministerns inkomstberäkningar, skall knappast kunna komma till annan uppfattning än att den penningknapphet, som han åberopar såsom skäl såväl för att skära ned statstjänstemännens dyrtidstillägg som för att på detta sätt fara fram med åttonde huvudtiteln, icke är annat än en bokföringsmässig sådan. Ni skola komma ihåg, att det i fjol var ett dåligt år. Det var stora utgifter, som tillkommo, och år 1922, på vilket års inkomster man skulle bygga exempelvis beräkningen av inkomst- och förmögenhetsskatten, var det sämsta år, som vi genomlevat. Nu har tiderna — man må säga vad man vill — för såvitt det gäller statens inkomst av inkomst- och förmögenhetsskatten förbättrats, och det visar ju hela läget. Då räknar ändå finansministern ned ungefär 50 miljoner kronor under vad riksräkenskapsverket och andra ämbetsverk beräknat statsinkomsterna till. Jag har granskat även riksräkenskapsverkets kalkyler och jag tror icke — jag undrar, om jag icke blir sannspädd i det påståendet — att riksräkenskapsverkets kalkyler äro för optimistiska. I varje fall finns det icke någon rimlig grund för att räkna ned 50 miljoner på hela inkomstberäkningen, för såvitt man icke vill framkalla ett sådant läge, där man, pekande på denna tvångssituation, söker anledning att gå fram på detta sätt gentemot kulturbudgeten.

Jag skulle, om icke tiden vore så långt framskriden och många talare redan varit inne på det, velat gå in på en detaljgranskning av finansministerns inkomstberäkningar för att försöka visa kammaren, att dessa äro gjorda på grundval av en ensidig uppfattning — han har icke ett spår större grund för sina uttalanden än riksräkenskapsverket har — utan de äro gjorda på en höft, om jag undantager beräkningarna beträffande inkomst- och förmögenhetsskatten, där jag för övrigt icke tror på hans resonemang. Redan uppgjorda bokslut peka i den riktningen, att han felbedömt läget, men han har i varje fall icke ett spår mera fog för att räkna 50 miljoner lägre än ämbetsverken haft när de räknat högre.

Nu skulle det vara mycket att tillägga i fråga om andra sidor av statsverkspropositionen, men då jag icke där är sakkunnig, vill jag icke taga kammarens tid i anspråk för att göra någon axplockning. Jag vill blott göra det allmänna uttalandet, att det synes mig, som om, förutom kulturbudgeten, som man farit hårdast fram med, även den sociala budgeten skulle ha blivit mycket styvmoderligt behandlad av den nuvarande regeringen. Jag måste be kammaren att mycket nog överväga, huruvida man icke skulle kunna göra åtminstone några små rättelser i dessa förhållanden.

Det var för mig närmast med stor förhoppning, som jag såg den nuvarande regeringen komma till, när jag tänkte på åttonde huvudtiteln. Jag tänkte, att här få vi de lärdeste och förnämligaste statsråd, som Svea rike haft på lång tid. De äro ju professorer och lärda män nästan hela sällskapet. Jag var nog sangvinisk och naiv, att jag gick och tänkte, att nu skall det väl bli en fläkt åtminstone för den svenska kulturen i vad det avser den högre bildningen. Jag minns, när min obeskrivliga ringhet satt nere på statsrådsbänken

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

år 1918. Jag hade lagt fram en kulturbudget för kammaren, och jag minns, att Nya Dagligt Allehanda skrev om den, att den andades hela den andliga fattigdom, som dess dåvarande representant i regeringen satt inne med. Jag kände mig naturligtvis förkrossad över detta, och därför trodde jag, att det skulle bli annat av när det kom så verkligt betydande och lärda människor i regeringen, och jag har tänkt, att jag kunde — för ett eventuellt annat tillfälle — lära mig, huru det skulle gå till att göra upp en sådan kulturbudget, som Nya Dagligt Allehanda och högern skulle finna icke vara bekajad med andlig fattigdom.

Jag skall icke säga mera, men jag hoppas att kammaren är snäll och hjälper den nödlidande kulturen mot regeringen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Beskow**. Herr talman! Efter herr Rydén's av lyrisk fläkt burna anförande är jag ledsen att behöva besvära kammaren med ett anförande, som torde bli skäligen torrt, då jag måste försöka hålla mig på verklighetens fasta mark.

Här ha från skilda håll framförts den synpunkten, att den budget, som nu ligger på kammarens bord, skulle vara alltför stark, alltför försiktigt beräknad. Jag kan icke underlåta att göra den reflexionen, att det i själva verket borde vara en källa till livlig tillfredsställelse för kammaren och för hela svenska folket, att landet äntligen kommit i det läget, att det överhuvud taget kan diskuteras, om budgeten är för stark eller icke. Det är många år, sedan den beskyllningen kunde riktas mot en finansminister. Emellertid är anmärkningen framställd, och den är framställd i så pass kraftig form, att det förklarats, att dessa mina beräkningar äro tendentiösa. Det gäller då att undersöka, om anmärkningen är riktig.

Jag har i stort sett utvecklat skälen för den ståndpunkt, jag intager till inkomstberäkningarna i själva finansplanen, och jag finner ingen anledning att återupprepa vad där finnes angivet, men några huvudsynpunkter anser jag det i alla fall nödvändigt att understryka. Skälet till att man måste hålla inkomstberäkningen försiktig ligger egentligen i två omständigheter. Den ena betecknas av det oklara ekonomiska läget icke bara här i landet utan i synnerhet i Europas övriga länder — icke minst de länder, dit våra exportvaror söka sin marknad — och den andra ligger i ställningen av statsfinanserna, särskilt i kassafondens bedrövlige läge.

Se vi nu på den första av dessa synpunkter och sysslar något med frågan om vår import och export, som berörts av flera talare, icke minst av herr Lindman. Vill jag konstatera, att handelsbalansen för föregående år var passiv med ett belopp av c:a 230 miljoner kronor, under det att den för år 1922 var passiv med endast ett belopp av c:a 20 miljoner kronor. Det är alltså en skillnad på över 200 miljoner kronor. Jag skall be att ur importstatistiken få anföra några siffror, som visa en del poster av betydelse för bedömande av situationen; jag skall därvid hålla mig till konsumtionsvarorna och bortse från råvarorna och halvfabrikaten för vår industri. Det får icke förglömmas, att en stor del av våra importvaror kommit in i landet på den grund, att vår industri genom att den kommit i ett visst bättre läge numera haft anledning att fylla sina lager. Jag vill erinra därom, att vi under år 1922 importerade c:a 12,000 ton havre, medan motsvarande import under år 1923 var nära 40,000 ton. Vidare importerade vi av majs 50,000 ton under år 1922 och 66,000 ton under år 1923, råg 10,000 ton under år 1922 och 77,000 ton under år 1923, vete 137,000 ton under år 1922 och 268,000 ton under år 1923, vetemjöl 16,000 ton under år 1922 och 24,000 ton under år 1923. Nu är det ju sant att denna ökade import i stor utsträckning be-

ror på det dåliga utfallet av fjolårets skörd, men vi ha sedan i importstatistiken andra artiklar, där det icke gärna kan bero på den saken. Importen av kaffe var 35,000 ton under år 1922 och 42,000 ton under år 1923, av päron och äpplen 6,000 ton under år 1922 och 13,000 ton under år 1923, av petroleum, bensin och gasolin 57,000 ton under år 1922 och 86,000 ton under år 1923. Denna sista post är så mycket mera remarkabel, som man här kan vara fullt övertygad om att en mycket stor del av denna bensin använts till lyxändamål, i onyttigt syfte. Detsamma gäller importen av automobiler, personautomobiler, under år 1922 omkring 7,000 stycken och under år 1923 omkring 11,700 stycken. Värdet av denna automobilimport var för år 1922 21 miljoner kronor, under det att detsamma för år 1923 uppgått till icke mindre än 31 miljoner kronor.

De siffror, som jag här anför, tyda på en bristande balans mellan konsumtion och produktion här i landet. Nu är det kanske icke fullt så illa, som det kunde framgå av dessa siffror, ty på betalningsbalansen inverkar ju åtskilligt annat, bland annat försäljning och inköp av värdepapper och annan utländsk kapitalplacering i Sverige resp. svensk kapitalplacering i utlandet, räntor till och från utlandet, Amerika-svenskarnas gåvor och fraktinkomster efter avdrag för rederiernas utgifter i främmande hamnar, vilka senare inkomster tillhoppa uppgå till betydande belopp — för år 1922 beräknades fraktinkomsternas netto till icke mindre än 130 miljoner kronor. Med hänsyn till dessa faktorer har man inom finansdepartementet beräknat, att betalningsbalansen för år 1922 varit positiv till ett belopp av 85 miljoner kronor, men då handelsbalansen för år 1923 var över 200 miljoner kronor sämre än för år 1922, förefaller det i varje fall, som om betalningsbalansen för år 1923 skulle hava varit passiv. En omständighet, som också tyder på detta, är den att riksbankens förråd av utländsk valuta under år 1923 sjönk med 100 miljoner kronor.

Jag vill här icke anses hava gjort någon svartmålning. Jag vill icke gärna höra, att jag målat läget alltför pessimistiskt, ty i själva verket är min övertygelse den, att vi komma att övervinna dessa svårigheter, och att jämvikt kommer att så småningom återinträda. Den förutsättningen ligger också till grund för det budgetförslag, som ligger på kammarens bord. Det finns emellertid en bristande jämvikt mellan produktionen och konsumtionen, och om den jämvikten icke kan återställas genom en ökad export, vartill förutsättningarna i viss mån synas saknas, måste den återvinnas genom minskad konsumtion och minskad import, vilket alltid kommer att påverka inkomstflödet till statskassan.

Innan jag lämnar redogörelsen för de förutsättningar, som ligga till grund för statsregleringsförslaget, vill jag framhålla, att jag städe haft för ögonen vikten av att bevara vårt penningvärde och således förutsatt, att vi kunna bevara vår krona vid guldpariteten. Varje annan penningpolitik synes mig för närvarande innebära synnerligen stora risker för uppstående på penningväsendets område av sådana svårigheter, som bland annat ha sin yttring däri, att nationen börjar ödelägga sina tillgångar. För genomförandet av ett riktigt penningprogram fordras dock sparsamhet hos folket i gemen, hos stat och kommuner likaväl som hos den enskilde.

Nödvändigheten av att få en hållbar budget framgår, såsom jag redan anför, också av utfallet av de senaste statsregleringarna. Jag ber om ursäkt, om jag måste trötta kammaren med att rekapitulera en del siffror, som återfinnas i finansplanen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att 1919 och 1920 års budgetår lämnat väsentliga överskott, 1919 års med icke mindre än 387 miljoner kronor och 1920 års med 164 miljoner kronor. Det berodde, såsom alla ha sig bekant, därpå, att krigskonjunkturskatten samt inkomst- och förmögenhetsskatten o. dyl. på grund av inflationen och andra omständigheter inflöto med mycket större belopp än vad som var beräknat. 1921 års stat och tilläggsstat visade på inkomstsidan ett överskott av 61 miljoner kronor, men på utgiftssidan en brist på 108

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

miljoner kronor med det resultatet således, att budgeten balanserade med en totalbrist av 47 miljoner kronor. År 1922 var det precis samma förhållande. Totalbristen var då 46 miljoner kronor, som uppkommit genom att inkomsterna gävo ett överskott på 13 miljoner kronor, under det att å utgiftssidan uppkom en brist av 59 miljoner kronor. Första halvåret 1923 var det överskott på inkomsttitlarna till belopp av 17 miljoner kronor, men på utgifterna att underskott på icke mindre än 25 miljoner kronor, vadan det hela resulterade i en brist på 8 miljoner kronor. Genom allt detta har kassafonden, som en gång var uppe i 490 miljoner kronor — vill jag minnas — sjunkit ned till 21 miljoner kronor den 30 juni 1923. Det är alltså något karakteristiskt för de tre sista budgetåren att utfallet varit sådant att utgiftssidan givit en brist, under det inkomstsidan lämnat överskott. Den omständigheten att utgiftssidan givit brist, ligger väsentligen däri, att förslagsanslagen överskridits, och detta ligger egentligen i förslagsanslagets natur. Huru försiktigt man än räknar, vill man i alla fall icke gärna taga upp det högre än det verkligen kan komma att gå till, därför att man räknar som så, att det frestar till att utnyttja anslaget i större utsträckning än vad strängt taget är nödvändigt. Därför kommer anslaget att upptagas i underkanten, och det har skett i alla tider — kanske mindre på senare tid än tidigare. Däri ligger förutom skatterestitutionerna en förklaring till det väsentliga underskottet.

Under sådana förhållanden är det alldeles felaktigt att upptaga inkomsten efter en fullt teoretisk beräkning, om en sådan kunde åstadkommas. Vi ha emellertid så småningom kommit in på den metoden att söka beräkna inkomsterna efter alltmer teoretiska riktlinjer. Det är således icke alldeles riktigt, såsom herr Rydén sade, att inkomsterna äro tagna i luften med undantag av inkomst- och förmögenhetsskatten, utan det ligger beräkningar till grund för allt. Inför man på inkomstsidan de rent teoretiska resultaten, kommer, såvitt jag förstår, att med matematisk visshet brist att uppstå, och det är ju ett resultat, som i längden icke får tålas. Huru skulle resultatet hava blivit, om man icke under de tre sista åren haft så stora överskott på inkomstsidan, nämligen för år 1921 61 miljoner kronor, för år 1922 13 miljoner kronor och för första halvåret år 1923 17 miljoner kronor. Då hade kassafonden för länge sedan varit alldeles borta.

Jag skall nu be att få komma in på en kort redogörelse för riksräkenskapsverkets beräkningar, jämförda med finansdepartementets. Jag vill genast från början säga, att skillnaden i verkligheten icke är så stor, som den som angivits av herr Branting, nämligen 46 miljoner kronor, vilken siffra av herr Rydén avrundats uppåt till 50 miljoner kronor.

Första differensen är på inkomst- och förmögenhetsskatten, där vi ha en skillnad på 9 miljoner kronor. Det kan icke bli tal om att gå in på denna beräkning i detalj, men jag tror, att den beräkning, som uppgjorts i finansdepartementet, kommer att visa sig rättigare och mera hållbar, men därom få vi ju besked, innan riksdagen gör upp riksstaten. För i år liksom för föregående år är det väl utsikt till att resultatet av taxeringen skall kunna föreligga innan riksstaten fastställs.

Nästa post av betydelse är stämpelmedlen. Den är upptagen av postverket till 48 miljoner kronor, av riksräkenskapsverket till 44 miljoner och här har den beräknats av mig till 42 miljoner. Jag vill nämna, att för år 1923 har utfallet av stämpelmedlen uppgått till 41 miljoner kronor, d. v. s. alltså till lägre belopp än det som här är upptaget. Det finns ju knappast någon titel, som är så svår att beräkna som denna. Det beror på omständigheter, beträffande vilka man icke kan göra några förutsägelser alls. Att taga upp en sådan titel, som är i så hög grad varierande, med alltför höga belopp kan då inte vara en klok finanspolitisk beräkning.

Sedan komma vi till tullmedlen. Här har riksräkenskapsverket beräknat 135 miljoner, under det att i propositionen har upptagits 120 miljoner. Herr

Lindman har redan meddelat siffran för tullmedlen 1923, den var 144 miljoner kronor. Går man ut ifrån denna siffra, kan man ju tycka, att 135 miljoner ser ganska bra ut, under det att siffran 120 miljoner ser alldeles för liten ut, om man nämligen inte närmare undersöker saken. Men jag skall be att få fästa uppmärksamheten på huru tullmedlen i verkligheten varierat, hur känsliga de äro för varje konjunkturväxling. År 1919 uppgingo de till 100 miljoner, sedan sprungit de upp 1920, då man inbillade sig att man hade en god konjunktur, till 145 miljoner kronor, och så föllo de plötsligt året därpå från 145 miljoner till 102 miljoner. År 1922 uppgingo de till 109 miljoner och första halvåret 1923 till 62 miljoner kronor. Den ökning i tullmedlen, som 1923 kommit till stånd, ligger alltså nästan helt och hållet på sista halvåret. Fördubblar man siffran för det första halvåret kommer man ju i stort sett till den siffra, som här av mig använts.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Nästa post är tobaksskatten, av riksräkenskapsverket upptagen till 33 miljoner kronor. Jag skall icke gå närmare in på den. Jag skall bara nämna, att tobaksmonopolet upptagit 30 miljoner. Riksräkenskapsverket har motiverat, varför det höjt denna siffra, men jag anser, att den motiveringen icke håller streck, och att det inte finns någon anledning att gå ifrån tobaksmonopolets beräkningar.

Så komma vi till en post med en så att säga skenbar skillnad, beroende på att vissa upplysningar visat sig icke hålla streck. Det gäller rusdrycksförsäljningsmedlen. Beträffande dessa har riksräkenskapsverket, på grund av en uppgift från kontrollstyrelsen, lämnat någon gång under hösten, tagit upp 18 miljoner. Emellertid har kontrollstyrelsen senare inkommit till finansdepartementet med en ny promemoria, där den på basis av erhållna upplysningar angående vinsterna från systembolagen för 1923 kommer till ett belopp av 15 miljoner kronor. Under sådana omständigheter finns det inte någon möjlighet att taga något annat än dessa 15 miljoner. Där är faktiskt i realiteten ingen skillnad i riksräkenskapsverkets och undertecknads beräkningssätt.

Beträffande omsättnings- och utskänkningsskatten finns en differens på 2 miljoner kronor, som jag inte har någon anledning att närmare gå in på. Men det är antagligt att med fallande pris på dessa varor också omsättningsskatten skall sjunka, och följaktligen bör den upptagas något lägre, än vad kontrollstyrelsen föreslagit, eller 43,7 miljoner.

Så ha vi en post som heter uppörd i statens verksamhet. Där är differensen skenbar, men kan, om man läser litet vårdslöst, förefalla mycket stor. Finansdepartementet har tagit upp 9 miljoner, under det att riksräkenskapsverket har 25 miljoner. Men varpå beror detta? Jo, helt enkelt därpå, att riksräkenskapsverket räknar med att man bör införa en annan princip för budgetarbetet, alltså på inkomstsidan taga upp uppördsmedel vid hospitalen och pensionsavgifter, vardera posten med 7 miljoner kronor, d. v. s. båda posterna tillsammans 14 miljoner kronor. Det betyder naturligtvis att man skall taga upp motsvarande poster på utgiftssidan också. Det är en budgetteknisk reform, kan man möjligen säga. Det var tanken, när budgetreformen genomfördes, att man skulle gå efter liknande linjer. Men jag inser inte, att detta har någon större betydelse; jag tycker, att det är riktigare att göra de olika utgifts- och inkomstförslagen år ifrån år efter samma principer, så att de bli mera direkt jämförbara.

På postverket har riksräkenskapsverket upptagit 17,2 miljoner, under det att jag har satt 15 miljoner. Helt nyligen har postverket inkommit med en skrivelse, där det vidhåller de 15 miljonerna.

Beträffande telegrafverket, där det också föreligger en skillnad, har riksräkenskapsverket upptagit 24 miljoner, under det att här är upptaget 17 miljoner. Men den skillnaden beror därpå, att man inom regeringen allvarligt överväger

Vid remiss av möjligheten att sänka telefonavgifterna, och sannolikheten för en sådan nedsättning är så stor, att därmed denna differens på 7 miljoner mycket väl motiveras.

(Forts.)

I fråga om statens järnvägar förekommer en differens, som i själva verket är 2,7 miljoner kronor; differensen beror på att dyrtidstilläggen bli mindre med det förslag som finansdepartementet har, och följaktligen innebär i realiteten finansdepartementets beräkningar en nedsättning med 2,7 miljoner kronor. Man har ansett, att det även här gäller en rörelse, som ger tämligen variabla vinstresultat, och bör det vara riktigt och lämpligt att inte precis hålla sig i överkant.

Därmed har jag gått igenom dessa beräkningar. De övriga posterna äro inte av den storhetsordning att de kunna avsevärt inverka på resultatet. Jag tillåter mig sålunda att konstatera, att i stort sett är det två poster, som riksräkenskapsverket och finansdepartementet ha någon meningsskiljaktighet om. Det är inkomst- och förmögenhetsskatten, där differensen är 9 miljoner kronor, och tullmedlen, där differensen är 15 miljoner kronor. Jag överlåter åt herrarna att bedöma vilken princip, som varit riktig, och huruvida man icke här har förfarit rätt. Med den syn jag har på den sannolika konjunkturutvecklingen, med de anspråk jag ställer därpå, att på grund av det nuvarande läget i statsfinanserna en budget bör åstadkommas, som inte resulterar i brist, kan jag inte finna inkomstberäkningen för försiktig.

Jag vill därefter syssla något med budgetens utgiftssida. Och då vill jag först med några ord beröra en utredning, som gjorts inom finansdepartementet rörande tillväxten av statens direkta utgifter. Här har redan under dagens lopp, jag vill minnas av herr Nilson, lämnats en del siffror; i vissa avseenden kanske de sammanfalla med mina. Jag skall taga denna redogörelse mycket kort. År 1900 uppgingo statens utgifter, de direkta utgifterna, till 116,7 miljoner kronor. I budgetförslaget 1924—1925 uppgå de till 486,7 miljoner kronor. Det vill med andra ord säga, att på dessa 25 år ha utgifterna ökats med 317 procent, d. v. s. de äro ungefär fyra gånger större, än de voro år 1900.

Från 1914 hava utgifterna ökats från 187,7 miljoner kronor till det nu beräknade 486,7 miljoner kronor. Om man använder indextal, och sätter 1914 som 100, blir resultatet för 1924—1925 259. Vill man tillämpa samma metod på de olika huvudtitlarna, och fortfarande sätter index för 1914 till 100, så får första huvudtiteln nu, 1924—1925, ett indextal av 113, andra huvudtiteln 206, tredje huvudtiteln 236, fjärde huvudtiteln 176, civildepartementet 405, finansdepartementet 277, ecklesiastikdepartementet 363, jordbruksdepartementet 201 och pensionsväsendet 358.

Då levnadskostnadsindex nu är 176, är det sålunda, om man vill taga detta som jämförelsepunkt, efter denna beräkning endast hov- och slottsstatens samt de dåvarande lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementens utgifter, som inte ha stigit högre, än vad levnadskostnadsindex har stigit.

Vid ovananförda beräkningar har man endast gjort jämförelse med slutsiffrorna sådana de förekomma i utgiftsstaterna. Emot en dylik metod kunna dock vägande anmärkningar anföras. Emellertid har man även sökt gå fram efter riktigare metoder, och program härför har uppgjorts i finansdepartementet. Med ledning av detta program ha beräkningarna förts vidare i andra departement, och då har man, efter olika metoder, som jag inte vill trötta kammaren med att redogöra för, av vilka den ena kallas bruttoberäkning och den andra kallas nettoberäkning, kommit till något andra siffror. Det beror nämligen på i vad mån man tar med engångsanslag, och i vad mån man skall taga med sådana anslag, som funnos första gången men inte sedan. Siffrorna äro, förutsatt att utgiften för 1914 betecknas med 100 följande: första huvudtiteln enligt bruttoberäkning 120 enligt nettoberäkning 138; andra huvudtiteln resp.

210 och 207; tredje huvudtiteln 278 resp. 278; fjärde huvudtiteln 181 resp. 182; femte huvudtiteln 450 resp. 373; sjätte huvudtiteln 220 resp. 200; sjunde huvudtiteln 279 resp. 231; åttonde huvudtiteln 403 resp. 396; nionde huvudtiteln 227 resp. 182; tionde huvudtiteln 166 resp. 168; elfte huvudtiteln 360 resp. 329.

Efter dessa metoder får man alltså det resultatet, att första, fjärde och tionde huvudtitlarna äro de enda, som inte vuxit mycket kraftigare än vad levnads-kostnaderna ha ökat. Det beror nu dels på tillväxten av statens verksamhet och dels därpå, att utgifterna för de ändamål, som staten sedan gammalt har tillfredsställt, inte ha pressats ned i samma utsträckning som sänkningen av varu-priserna, respektive levnads-kostnaderna, i själva verket skulle ha betingat.

Det har nu gällt att åstadkomma en budget utan skatteökningar, ett syfte som jag antar att alla äro eniga om. Ty jag förmodar dock, att den omständig-heten att det finns en förening som kallas »skattebetalarnas förening», vars arbetsresultat bedömes olika på olika håll, icke hindrar att alla äro intresserade för skattebetalarna, de stora som de små. Om jag sålunda går ut ifrån att vi inte vilja åstadkomma en skatteökning nu och att vi möjligen hoppas på en skattesänkning i framtiden, har det gällt att här i första hand få balans mellan utgifterna och de inkomster som stå till buds. Och då har man, med ledning av det resonemang, som jag tidigare fört, haft att använda sig av två metoder. Dels att söka begränsa tillväxten av statens verksamhet, dels att försöka taga reda på sådana poster, exempelvis understöd och arvoden av olika slag, som utgå efter belopp, som inte stå i samklang med senare tiders stegring av pen-ningvärdet. Med tillämpande av dessa principer ha anslagen för nya ändamål i stort sett inhiberats, något som också bäst synes på utgifterna för kapitalök-ning. Dels ha vissa anslag, särskilt till understöd, satts ned, i syfte att få dem anpassade efter penningvärdet. Men det finns nog fortfarande en hel del poster, där detta inte gäller. Det finns anslag, som äro beviljade för 1920 för olika ändamål, vilka då ansågos tillräckliga med det dåvarande penningvärdet, men beträffande vilka man sedan har företagit en sänkning förra året med exem-pelvis 10 procent. När man sedan säger, att nu får man göra anpassning här efter penningvärdet, heter det: »Vi kunna väl inte taga mer än 10 procent, det är ju en kraftig sänkning.» Och på det viset har det hela resulterat i att det finns åtskilligt att göra ännu, innan man kan tala om en bottenskrap-ning, innan man fått bort de onödiga utgifter för staten, som finnas kvar därför att man inte strikt tagit hänsyn till förbättringen i penningvärdet.

Jag skulle vilja säga, att, när mina kolleger på en eller annan punkt ganska ofta använda den motiveringen, att »med hänsyn till det bedrövliga stats-finansiella läget anser jag mig här nödsakad att företaga en nedskärning», skulle jag kanske i stället hellre ha velat se en sådan motivering som: »Detta anslag resp. detta understöd, som fastställdes år 1920, i det då gällande penningvärdet, borde efter nuvarande penningvärde i själva verket utgå med det och det be-loppet. Men med hänsyn till att man inte kan gå fram alltför hastigt efter de rationella linjerna, så får det kanske i stället räcka med en nedsättning så och så stor.» Storleken av besparingen på budgeten är nog i själva verket något större, än vad som framgår av den siffror, som finns lämnad i finansplanen. Åt-skilliga förslagsanslag växa automatiskt på grund av gällande lagstiftning, och dessutom finns det en hel del förslagsanslag, som tidigare tydligen varit för lågt beräknade. Genom dessa bägge omständigheter tillsammans har det varit nödvändigt att företaga höjningar i förslaganslagen med inte mindre än unge-fär 10 miljoner kronor. Jag skall här anföra exempel på sådana höjningar. Vi ha t. ex. posten avlöningar åt folkskollärarna, som är höjd med 3,3 miljoner. Vi ha för kostnaderna för folkpensioneringen fått höja en post med 2 miljoner.

Jag vill säga, särskilt med anledning av vad herr Rydén anförde, att man försökt gå fram så rättvist som möjligt. Särskilt vill jag betona, att åttonde

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

huvudtiteln visst inte är starkare beskuren än någon annan. Jag har roat mig med att, sedan alltihop var färdigt, läsa igenom hela budgeten, och försöka bilda mig en uppfattning, om det verkligen på en del punkter förekom kraftigare beskärning än på andra. Men jag kunde inte komma till det resultatet. Och den där mordängeln, som gick fram över åttonde huvudtiteln, måtte åtminstone på vissa områden ha varit ute och spökat ett år tidigare. än vad herr Rydén syftar på. Atminstone den avdelning, som omfattar den högre kulturen, kostar ju lika mycket i år som den kostade föregående år. och jag kan inte minnas, att det egentligen förekommer någon nedsättning. Men väl förekommer det, och det förekommer ofta, att man fått avslå framställningar om höjda anslag.

En dryg del av den besparing, som uppkommit, beror på den omständigheten, att man i det nya inkomst- och utgiftsförslaget räknat med andra grunder för dyrtidstilläggen. Om man utgår ifrån, att man på föregående års stat räknade med siffran 175 som levnadskostnadsindex, så uppstår, efter de grunder, som skola tillämpas enligt den i dag på kamrarnas bord framlagda propositionen, en besparing av cirka 12 miljoner kronor, inklusive den besparing, som kommer inkomstsidan tillgodo, genom att inkomsterna för statens affärsverk höjas. Nu är det ju icke så alldeles säkert, att det verkligen blir en reduktion i löneinkomsterna för statens tjänstemän, så som propositionen är lagd, nämligen därigenom att man skall räkna med ett fast index. Skulle, vilket teoretiskt är möjligt och säkerligen icke heller alldeles uteslutet i praktiken, levnadskostnadsindex gå ned till 166, blir det ingen reduktion alls. Såsom grunderna nu äro lagda, äro de absoluta siffrorna för nedsättning icke alltför stora, ehuru jag mycket väl förstår, att varje kronas nedsättning måste vara kännbar för dem, som skola bli föremål härför. I propositionen är medtagen en tablå, utarbetad efter samma grunder som den, som förekom i statsutskottets utlåtande föregående år. Här ha vi till exempel en generaldirektör. För honom blir nedsättningen 288 kronor om året och för en byråchef lika mycket. För en sekreterare blir det 230 kronor och för en lokomotivförare 110 kronor, allt på dyraste ort. En konduktör får en nedsättning av 90 kronor, en stationskarl 76, en kvinnlig telegrafist 96 och ett kvinnligt kontorsbiträde 64 kronor. För en landshövding blir nedsättningen 312 kronor och för en sekreterare i oreglerat verk 272 kronor. En notarie i oreglerat verk får vidkännas en nedsättning med 196 kronor, en vaktmästare 76 kronor och ett kvinnligt skrivbiträde i oreglerat verk 64 kronor, allt på dyraste ort. Det må erkännas, att beloppen icke förefalla så stora, när man hör dessa siffror. Men många bäckar små göra en stor å, och för statens vidkommande gör det i alla fall 12 miljoner kronor. I detta sammanhang vill jag anföra några siffror, som visa kompensationsgraden för statens tjänstemän. Det framgår då, att med de nu föreslagna grunderna har en generaldirektör i lön inklusive dyrtidstillägg 169 % av den inkomst han hade 1914, en byråchef 149 %, en sekreterare 153 %, en notarie 186 % och en postexpeditör 199 %. En stationskarl har 216 % på dyraste ort och 204 % på billigaste, en telegrafist respektive 257 % och 249 %, en rikstelefonist 270 % respektive 261 %. Överhuvud taget finner man av denna tablå, vad man för övrigt vet förut, att de lägre tjänstemännen äro relativt väl kompenserade. Jag vill icke alls giva mig in på den frågan, huruvida de 1914 stodo på ett för lågt löneplan eller icke. Det är dock faktum, att de för närvarande torde ha det bättre, än de hade 1914. Men detta gäller icke för de högre tjänstemännen.

Man skulle också tro, att de ideliga nedskärningarna av dyrtidstilläggen — det är nu den tredje från år 1920, som det är fråga om — skulle ha verkat mycket kraftigt på lönerna för statstjänstemännen, men det är icke så farligt med den saken, på grund av att vi gått något tillbaka mot det gamla penningvärdet, och icke så litet heller. Den omständigheten verkar i motsatt riktning. Jag

har låtit uträkna en del siffror, som visa detta. Om man tager grunderna för dyrtidstillägg under fjärde kvartalet 1920 och tillämpar dem på de nu utgående lönerna och sedan räknar om dem efter index och tar reda på, vilket värde de ha uttryckt i samma penningvärde som 1914, komma vi till det resultatet, att en generaldirektör vid reglerat verk efter 1920 års grunder skulle ha haft 98.8 % av 1914 års lön räknat i realvärde. Vill man räkna ut realvärdet av nuvarande lön plus dyrtidstillägg efter av Kungl. Maj:t nu föreslagna grunder finner man att detsamma utgör 96.5 % av 1914 års lön. En byråchef vid ett reglerat verk hade 1920 83.9 % och har nu 84.9 % av 1914 års lön i realvärde räknat, en sekreterare 86.8 % mot 87.7 %. Det visar sig alltså, att åtminstone en byråchef i själva verket trots dessa tre nedskärningar, som skett 1921, 1923 och som föreslås nu för 1924, sitter i bättre ställning, än han gjorde 1920, om man tager hänsyn till vad en krona nu verkligen är värd mot då. För de lägre tjänstemännen ställer det sig icke lika gynnsamt. Jag tager till exempel en stationskarl. Han hade på dyraste ort 1920 134.9 % och nu har det gått ned till 123.2 % av 1914 års lön i realvärde. En telegrafist hade 1920 155.6 % och skulle nu komma ned till 146.6 % av 1914 års lön i realvärde. Det vill med andra ord säga, att räknat på 1914 års utgående löner har vederbörande nu enligt av Kungl. Maj:t föreslagna grunder för dyrtidstillägg fått en reell löneförhöjning av 46.6 %. Det var ett alltför gynnsamt exempel detta. Men om jag tar ett kvinnligt kontorsbiträde, så blir det för henne nu 119.3 % av 1914 års lön i realvärde räknat. Överhuvud taget är det en bekräftelse på vad jag nyss sade, att de lägre tjänstemännen äro betydligt överkompenserade. Men jag vill i detta avseende icke yttra mig om annat, än vad det betyder rent teoretiskt.

Man har försökt att få fram beräkningar över vad statstjänstemännen uppbara jämfört med enskilda, men det stöter på utomordentliga svårigheter. Det finnes emellertid ett område, där man kan göra ganska goda jämförelser, nämligen i fråga om lönerna vid statens järnvägar och lönerna vid enskilda järnvägar. Jag har övertygat mig om, att det fortfarande finnes för de lägre befattningshavarna en differens på 2, 3, och 400 kronor mellan de löner plus dyrtidstillägg, som betalas vid statens järnvägar, och de löner, som betalas vid de enskilda järnvägar, där man betalar som bäst. Anställer man en jämförelse med järnvägar med sämre ekonomi, blir skillnaden högst avsevärt större.

Jag vill emellertid icke underlåta att framhålla, att nedsättningen av dyrtidstilläggen för mig icke varit ett mål utan ett medel. Jag vill i detta avseende erinra kammaren om behandlingen av dyrtidstilläggen vid riksdagen 1921, då Kungl. Maj:t lade fram ett förslag om besparningar av dyrtidstilläggen, ett förslag, som var väl grundat och som också vann kammarens bifall men på så sätt, att nedskärningarna gjordes kraftigare, än vad Kungl. Maj:t föreslagit och vad jag här i riksdagen försvarade. För mig står alltså nedsättningen av dyrtidstilläggen liksom reduktionen av åtskilliga andra utgiftsposter som ett medel för att få fram en budget, som är hållbar med hänsyn till den nuvarande ekonomiska situationen och med hänsyn till statsfinansernas nuvarande läge.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Jag är övertygad om att varje ansvarskännande politiker måste giva sitt erkännande åt regeringen för den sparsamhet, som kännetecknar årets statsverksproposition. Men då man ser, hur denna sparsamhet tillämpats på olika huvudtitlar och framför allt mellan anslagen å de olika huvudtitlarna, då kan man icke giva samma erkännande.

Den huvudtitel, som det enligt min mening är en stor fara att röra för mycket vid och ändra på, det är kulturhuvudtiteln, den åttonde, ty hur vi än se på de olika anslagskraven, måste vi vara överens om att denna huvudtitel är den grundläggande, den bärande för vårt lands utveckling på olika områden. Vårt folk har numera den mest utsträckta valrätt, som något folk har. Detta förhållande

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

skapar förpliktelse för statsmakterna att se till, att folket i de breda lagren få en sådan utbildning som i sin mån väcker ansvarskänslan för samhällets uppbyggande och sunda utveckling. En sådan kan fås genom någon påbyggnad på folkskoleundervisningen. Om man icke tillgodoser dessa krav, kan det lätt hända, att vårt folk går öden till mötes, som kunde undvikits, om man velat offra litet mer på dessa folklagers bildningssträvande.

Jag har nu 13 riksdagar å rad varit i tillfälle att i statsutskottet granska åttonde huvudtiteln, men jag har först i dag ansett mig böra gå upp i remissdebatten för att säga något om denna huvudtitel. Att jag nu gör det beror därpå, att vid läsningen av denna fick jag se i kantrubrikerna, så länge det rörde sig om akademier, museer och universitet, orden »nytt anslag», »ökat anslag» på flera ställen, men när jag däremot kom till rubriken »folkundervisningen» med dess underrubriker, då räknade jag icke mindre än 27 rubriker i kanten, där ordet »minskat anslag» förekom. Då jag vid olika tillfällen i utskottet och i kammaren försökt slå vakt om anslagen till dessa folkundervisningsändamål, må det tillåtas mig att utöva någon kritik över den nuvarande regeringens ställning till folkundervisningen.

Herr finansministern sade nyss, att jämviktsläget håller på att återställas, och jag tror han har rätt, att så är förhållandet. Men då kan jag icke förstå, varför man skall behöva pruta ned på detta sätt, när det gäller småfolket och för övrigt undervisningsväsendet i stort sett, ty det förhåller sig så, att denna huvudtitel kan man icke reducera på samma sätt som vissa andra huvudtitlar. Skär man av på denna kulturhuvudtitel, så hämnar det sig snart och kan icke upphjälpas på samma sätt som i fråga om andra huvudtitlar. Nu är det ju ecklesiastikministern, som är ansvarig för denna uppställning, men jag förstår, att han inför finansministerns »måste» har tvingats skriva ned mera, än han säkerligen annars velat göra.

Jag kan, när det gäller folkundervisningen i stort, i många delar instämma med herr Rydén, men jag vill emellertid något närmare beröra anslagen till undervisningen på såväl åttonde som nionde huvudtiteln. Det gäller folkhögskolorna och den lägre lantbruksundervisningen. Förra året gick riksdagen ned så långt, att den icke beviljade mer än 10 % i dyrtidstillägg till såväl folkhögskolorna som lantmannaskolorna och vi höra nu av flera talare och sist av herr finansministern, att penningvärdet icke ännu blivit återställt. Men då förstår jag icke, huru regeringen velat taga bort dessa 10 % från anslaget till dessa skolor, så mycket mer som åtminstone i vissa delar av vårt land det icke är det allmänna, som bekostat uppförandet av folkhögskolornas och lantmannaskolornas byggnader. I vårt län har varken landstinget eller staten offrat en krona på uppförandet av dessa bildningshårdar, varken när det gällt de tre folkhögskolor, fem lantmannaskolor eller de tre lantbrukshållsskolor, som finnas i Kristianstads län, utan dessa hava helt och hållet byggts av medel, insamlade från intresserade enskilda personer. Då är det väl ett rimligt krav, att det allmänna betalar de huvudsakliga driftkostnaderna för denna undervisning, och så har det ju skett hittills. Men nu tycks det som om dessa våra folkbildningsanstalter skola gå ett svårt öde till mötes, därest denna huvudtitel oförändrad skall tagas sådan den är uppställd i årets statsverksproposition.

Jag undrar, om regeringen haft öppen blick för vad det betyder för vårt land, att ute i bygderna en småbrukareson får komma till folkhögskolan eller lantmannaskolan och dottern till lantbrukshållsskolan, vad betydelse det har, när de unga komma hem från dessa skolor och rycka upp jordbruket, överge de gamla nedärvda metoderna och tillämpa nya beprövade för att jorden skall giva större skördar, som komma både hemmet och landet till godo. Man kan ha olika meningar om tullar å jordbruksprodukter, om utförselbevis och importreglering. — Men om denna sak borde alla kunna enas, att samhället är pliktigt

att göra vad göras kan för att giva den uppväxande ungdomen den fackbildning och den allmänbildning, som vår tid kräver, både när det gäller att träda in i de allmänna värven inom kommun och stat som att taga upp kampen för jordbruket, som särskilt i vår tid är mycket hård. Vi måste frambringa större skördar, använda bättre metoder och vidga vyerna för vår tids jordbrukare. I stället vill regeringen, fast det nu vilar ett så svårt tryck på jordbruket, skära ned anslagen till dessa bildningshårdar.

Vidare då det gäller elevernas stipendier, ha dessa också nedsatts till belopp, som 1913 års riksdag beviljade till obemedlade och mindre bemedlade lantmannaskoleelever. Hur kan det vara möjligt? Dyrtidstillägg givas ju alltjämt åt alla statstjänstemän och i stor utsträckning åt enskilda, men när det gäller en obemedlad lantmannaskoleelev eller en folkhögskoleelev, då säger man, att han får nöja sig med vad som ansågs lagom år 1913. Han får betala både för böcker och uppehälle mer än dubbelt i år mot vad det kostade 1913. Då förra årets statsverksproposition framlades, voro vi två av denna kammars ledamöter, som motionerade om en fördubbling av det stipendieförstärkningsanslag, som Kungl. Maj:t begärt. Detta tillstyrktes av statsutskottet utan meningskiljaktighet, och utan att ett ord fälldes i debatten höjde båda kamrarna det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget till det dubbla beloppet. Detta borde i år hava varit en maning för ecklesiastikministern och för jordbruksministern att respektera riksdagens kraftiga uttalande i fråga om undervisningen vid våra lantmannaskolor och folkhögskolor. Men nej, man vill sänka stipendierna för de obemedlade med 5 kronor i månaden. Detta gör för en elev 60 kronor för den kurs, han skall genomgå. Tänk, att under de tider, då jordbrukarnas betryck är så stort och då småbrukaren icke har råd att skicka sin son till dessa utbildningsanstalter, då föreslå jordbruksministern och ecklesiastikministern, att man skall sänka stipendiebeloppet med 60 kronor för varje obemedlad elev. Det gör tillsammans för lantmannaskolorna, när man lägger lantmannaskolornas siffror över obemedlade elever förra året till grund, 16,620 kronor för detta läsår. Vad är nu motiveringen till denna sänkning? Jo, lantmannaskolornas elevantal minskas. Ja, är det underligt, att det minskas. Jag försäkrar herrarna, att om vi minskastipendierna och anslagen på detta sätt, skola ni snart hava avfolkat både folkhögskolor och lantmannaskolor, ty det är icke möjligt för dem att hålla sig uppe då man bara sänker bidraget, som de äro så väl i behov av. Man borde snarare enligt min mening gå något åt andra hållet och höja, om man det kunde. Det förbättrar icke saken, när jag på åttonde huvudtiteln ser, att ecklesiastikministern icke ansett, att man behöver pruta något på anslaget till orkestermusiken i vissa städer och samhällen. Denna kan vara god i och för sig men ger icke bröd. Och när jag ser på en folkhögskola, som ligger utom landet, visserligen fast icke svensk med svensktalande befolkning, där fördubblas ecklesiastikanslaget till denna. När det däremot gäller våra egna medborgare, när det gäller att ge vårt strävsamma jordbrukarfolk insikter, allmänbildning och fackbildning, då prutar man av på stipendieanslaget och prutar av på anslaget till själva skolorna.

Jag skall göra en liten jämförelse mellan vårt land och vårt grannland Norge. I ett föredrag, som hölls på 1923 års lantbruksvecka, uttalades det, hämtat ur officiella siffror, att Norge understödde statens lantbruksundervisning läsåret 1922—1923 med över 3 miljoner kronor. Samtidigt var samma anslag för denna undervisning här i Sverige 1.200.000 kronor. Nu har Norge blott en tredjedel av vårt lands åkerareal och icke mer än hälften av vår jordbrukarbefolkning, men Norge har förstått, vilket värde det ligger i att uppmuntra undervisningen för lantbrukets män och kvinnor, och beviljar över 3 miljoner, medan vi bevilja 1.200.000 kronor.

Andra kammarens protokoll 1924. Nr 3.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsutskottet får en stor uppgift att i år rätta till på folkundervisningen, och vad på mig ankommer vill jag lova, att jag icke skall försumma att göra vad jag kan på åttonde huvudtiteln och jag hoppas också att rättelse kommer av jordbruksutskottet att göras på nionde huvudtiteln.

Jag skall sluta här. Jag tror icke, att det har så stor betydelse, att man håller långa anföranden, men jag vill uttrycka den förhoppningen, att ett kommande års regering måtte lägga fram förslag ägnade att understödja den allmänbildning, som är nödvändig för varje medborgare, och att detta krav må särskilt i en svår tid, som vi leva i, mötas av mycket mera uppmuntran, än vad som förekommit i årets statsverksproposition.

Herr Molander: Herr talman! När den nu sittande regeringen kom till makten tack vare, vill jag tro, ett illdåd emot de arbetslösa, kunde man höra, att nästan allt vad reaktionärt hette i detta land och även i andra länder kände sig ganska belåtet: man menade, att det var på hög tid, att man här i Sverige fick en högerregim. Jag vill säga, att vi kommunister icke hava varit så särdeles förtjusta i en hel del av den politik, som den föregående regeringen förde i många stycken, men vi voro dock allt annat än belåtna över att den benhårda förstakammarhögerns ledare, herr Trygger, kom i spetsen för den nya regeringen. Det var ju tämligen klart, att herr Tryggers regerande skulle bli ett tillskott till den svarta reaktion, som under de sista åren gjort sig allt bredare i ett flertal av världens länder. Sverige hade på sätt och vis blivit efter i denna reaktionära utveckling, åtminstone i en hel del stycken. I fråga om att göra livet surt för de arbetslösa hava nog de svenska arbetsgivarna och de svenska statsmakterna stått i främsta ledet, men en sådan reaktionens morgonluft, som den svenska högerns andliga fränder haft tillfälle att andas i andra länder, har man dock till större delen nödgats undvara här i Sverige. Den svenska högern började alltså före regeringsskiftet att få andnöd och längtade efter en man, som kunde rensa luften. När då högerregeringen tillträdde, hälsades herr Trygger välkommen. Ingalunda av de fattiga, utsugna och utplundrade i detta land, men väl av dem, som anse, att tillståndet i de länder, där den vita terrorn härskar, är det mest idealiska.

Jag skall be, herr talman, att i korthet få erinra något om förhållandena i dessa länder, där den vita terrorn härskar, innan jag kommer in på läget här i Sverige. Herr Branting ansåg ju, att man kunde spåra en ljusning i den reaktionens vågdal, vari vi befinna oss, men jag tror, att det är en ganska liten ljusning, som man i det avseendet kunnat spåra.

Tillståndet i Italien är känt och vittnat. Där härskar fascismen. Jag skall ingalunda ingå på någon analys av fascismens ideologi. För övrigt tror jag, att den är ganska enkel, och den kan i korthet formuleras såsom en hänsynslös kamp med våldsmedel mot kommunism och kommunister i första hand, en kamp mot socialdemokratien och arbetarrörelsens olika grenar över huvud. Man har således i Italien gått fram med mord och brand, dödat, misshandlat och häktat en massa arbetare, slagit ned fackföreningsrörelsen och Kooperationen så gott man kunnat. Man har förstört en massa folkets hus-företag, arbetarbibliotek och tryckerier, ja följelsen i Italien har även gått ut över en del borgerligt radikala. I Ungern härskar fortfarande den vita terrorn. Ännu begås dästades en massa skändliga dåd mot arbetarna både av myndigheter och av fascister. Likaså härskar i Bulgarien en vit skräckdiktatur, som mördat många arbetare och släpat flera tusen sådana i fängelse. I Polen råder även en fascistisk våldregim, likaså i Spanien, där man fått en fascistisk regering efter italienskt mönster. Jag har sett den spanska regeringen avbildad i en illustrerad tidskrift, i vilken det uppgavs, att den regeringen bestod av elva generaler. Envar kan förstå vilka frukter, som skola falla från ett sådant träd. Exempelvis har man i

Spanien dömt två män, Nikolau och Matrau, till döden för en gärning, som en annan man erkänt sig hava begått. I fråga om tillståndet i det tyska riket äro vi kanske alla eniga om, att det tyska folkets belägenhet är sorglig, men jag tror, att den tyska revolutionens förlopp och utveckling fram till den militärdiktatur, som nu är rådande i Tyskland, är om möjligt ännu sorgligare. Självaste herr Arthur Engberg anser ju, att den tyska revolutionen av år 1918 var en »beskedlig tebjudning» och att man där skulle behövt »en järnkvast för att sopa bort den gamla regimens män, som nu öppet trätt fram på arenan, bedrivande ofog», som han säger, »emot republiken och pressande den tyska arbetarklassen djupt ned i elände». Rättstillståndet i Tyskland framgår av följande exempel, som jag skall be att få anföra. Senare delen av fjolåret uppstod ju oroligheter i Hamburg. Dessa voro betingade av att en del arbetare icke kunde leva på en lön, som blott uppgick till 20 % av fredslönerna. Det blev alltså några kravaller, och en del arbetare med rostiga gevär barrikerade sig bakom några provisoriska förskansningar — — — —

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Talaren avbröts här av herr **talmannen**, som yttrade: Jag hemställer till talaren att hålla sig något närmare till ämnet och icke i diskussionen indraga främmande makters åtgöranden.

Herr **Molander** fortsatte: Herr talman, jag har med denna resumé av förhållandena i utlandet allenast velat belysa och motivera vad jag senare skall komma till om förhållandena såsom de hålla på att utveckla sig här i Sverige. Jag slår i alla händelser fast, att i det tyska riket råder i alla fall numera en militärdiktatur. I Finland äro förhållandena även likartade. Där har man tagit sig före att häkta en hel riksdagsgrupp, nämligen det finska socialistiska partiets riksdagsgrupp.

Jag vill nu i alla händelser, eftersom jag icke tillåtes av herr talmannen att närmare ingå på dessa förhållanden, icke säga mera om förhållandena ute i världen. Jag skall alltså övergå till förhållandena sådana de äro här i Sverige. Jag skall nu icke påstå, att herr Tryggers regering är någon fascistregering. De som eventuellt önskat sig, att den Tryggerska regeringen skulle utveckla sig till en sådan, hava måhända sett sina förhoppningar komma på skam, men fråga är i alla fall, om icke fascismen både ideologiskt och realiter gjort framsteg i vårt land under herr Tryggers regeringstid. Den förste som i Sverige sjöng fascismens lov var ju numera avlidne överste Adlercreutz. Hela borgarpressen skyndade sig då att taga avstånd. Hans offentliga förkunnelse kom troligen litet för tidigt. Socialdemokraterna sökte med all kraft göra gällande, att ingen vettig människa kunde taga hans förkunnelse på allvar. I dag tror jag dock vi kunna konstatera, att våra borgare, som så energiskt fördömde överste Adlercreutz, hunnit ett gott stycke på väg att förbereda här i Sverige en fascistisk ideologi och att plantera fascismen på svensk mark. Vi hava i alla fall fått en del rena fascisttidningar såsom Vidi i Göteborg och andra, bl. a. en tidning, som heter Riket. Vidare har självaste Nya Dagligt Allehanda av Socialdemokraten karakteriserats såsom ett rent fascistiskt organ, och även flertalet av högertidningarna i landsorten äro fascistiskt anstuckna. Än vidare har det även här bildats en organisation, som man torde kunna kalla fascistisk, nämligen »Nationella förbundet». Och jag menar, att det även finnes skäl för arbetarklassen att åtminstone i någon mån syna de civilmilitära organisationernas göromål en smula. Rätt så betecknande är ju den framställning, som Stockholms landstormsförbunds ungdomsavdelning ingivit till regeringen. Man föreslår, att det skall bildas en militär organisation för ynglingar i 16—19 års åldern. Den ifrågasatta nya organisationens namn föreslår man skulle bli »Landstormens jägarkår». Namnet ger klart vid handen, att man gått till Finland för att söka sin

Vid remiss av statsverkspropositionen. förebild, och att man här skall bilda en speciell militär organisation för den svenska överklassens ungdom.

(Forts.)

Men jag skall be att få anföra ytterligare en del saker, som bevisa, att det bedrivs ett intensivt organisationsarbete för att man skall kunna slå ned arbetarna. Jag har här i min hand ett uttalande av överste Axel Norinder, ledaren för svenska »Samhällshjälpen». Han har på en inspektionsresa genom Sverige i Härnösand uttalat sig för Härnösandsposten, då han därstädes inspekterade samhällshjälpens trupper. Och han har därvid talat i ganska tydliga ordalag, ehuru det ju många gånger är ett vinglande hit och dit, som icke gör någon människa riktigt klar på vad han egentligen menar. Men man får dock klart för sig, att »Samhällshjälpen» är en organisation riktad direkt mot arbetarna. Han säger för det första, att »den allmänna politiska situationen i Europa gör för närvarande frågan om samhällshjälpen högst aktuell». Så får man veta, besynnerligt nog, att samhällshjälpen icke är någon politisk organisation. Sedermera får man också veta, att samhällshjälpen icke är någon kamporganisation. Men så står det strax därefter, att samhällshjälpen »vill bekämpa kommunisterna men icke socialdemokraterna». Ja, det är ju tur för er, ärade kammarledamöter, som tillhöra den socialdemokratiska riktningen, att ni aldrig böra bli utsatta för att bekämpas av överste Axel Norinders organisation. Jag tror dock, att detta bara är camouflage; det är nog en organisation, som är riktad även mot de socialdemokratiska arbetarna. För att ytterligare ge belägg för detta ber jag få anföra, vad han säger på tal om Finland. Han säger, att i Finland existera tre starkt organiserade organisationer med huvudsakligen samma syfte som den svenska samhällshjälpen. De tre skyddsorganisationerna äro Skyddskåren, Skyddsförbundet, vilket huvudsakligen bedriver det viktiga propagandaarbetet, och föreningen Exportfred, som tagit till sin främsta uppgift att motarbeta handelsarbetarstrejker.

Vad är nu den finska skyddskåren? Det är en militärt organiserad organisation på cirka 100,000 man, som är direkt riktad mot den finska arbetareklassen. Vad är skyddsförbundet? Det är en organisation, som bedriver hetspropaganda mot den finska arbetarörelsen. Och här säges tydligen, att föreningen Exportfred är en organisation för att slå ned exportarbetarstrejker. När nu den svenska arbetshjälpen är en sammanfattning av dessa tre finska organisationer, så bör man kunna vara något så när på det klara med vad den svenska »Samhällshjälpen» är för någonting. Man kunde åtminstone hoppas, att arbetarna då borde börja en smula begrunda läget.

I Sundsvall pågår nu en arbetskonflikt, som tilldrager sig uppmärksamhet vida utöver hela landet. Stadens myndigheter hava ju provocerat fram en strejk bland renhållningsarbetarna därstädes. Dessa måste nu anno 1924 strida för sin föreningsrätt gent emot Sundsvalls kommunala myndigheter. Man har då tagit strejkbrytare dit från Stockholm. Man har uppgivit, ehuru det icke är fullt klart, att herr Axel Norinders »Samhällshjäl» står bakom detta. Det har irriterat arbetarna i Sundsvall, att man på detta sätt importerat allehanda skubbare från Stockholm till Sundsvall för att förhindra dem att vara organiserade. Man skulle ju kunna fordra, att de kommunala myndigheterna i Sundsvall skulle regera efter något visare principer. Det må emellertid vara huru som helst med den saken; nu ha vi sett av tidningarna, att läget tillspetsat sig. Dels i går kväll och dels i dag framgår av tidningarna, att myndigheterna i Sundsvall hava anhållit hos Stockholms stads myndigheter, att polishjäl skulle skickas upp till Sundsvall. Herr socialminister! Såvitt jag känner till hade då ännu inga oroligheter förekommit i Sundsvall. Men i går kväll skickades ändå dit upp ett tjugotal man under något polisbefäl. Det meddelas i Socialdemokraten, som intervjuat herr socialministern i saken, att han för sin del icke haft något emot denna poliskommendering och att regeringen gillat åtgär-

den, samt att polisen fått förståndigande att uppträda lugnt och sansat. Det är det enda som åtgjorts från regeringens sida. Jag vill säga, att det ligger snubblande nära att spåra provokation i detta. Och är det icke provokation, så kommer det i alla fall — — —

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

Talaren avbröts här ånyo av herr **talmannen**, som yttrade: Jag får anmoda talaren att icke använda äreröriga uttryck.

Herr **Molander** fortsatte: Jag ber om ursäkt, om jag gått över de parlamentariska gränserna, men jag talar därav hjärtat fullt är. — Emellertid har det i dag kommit ett telefonmeddelande från Sundsvall, att dessa polismän, som skulle uppträda sansat och lugnt, ha uppträtt som rena kosacker. — Jag vet icke, om det är parlamentariskt att sålunda beteckna deras uppträdande, men det är en socialdemokratisk ledamot av kammaren, som meddelat det, och då torde väl uttrycket icke vara så farligt. — Polisen har kommit dit vid niotiden i dag på förmiddagen, men den har redan varit i handgemäng med folkmassan, och det har uppgivits, att ett flertal kvinnor sårats och sablats ned av dessa poliser. De hava alltså åstadkommit motsatsen till vad man eventuellt menat. Och det vore sorgligt, om man nu år 1924 åter skulle få uppleva vad som hände i Sundsvallstrakten för så länge sedan som 1879. Är det måhända meningen att på detta sätt få till stånd oroligheter, som man sedermera skall kunna utnyttja till kommande hösts valkampanj, eller vad är meningen i verkligheten? Jag skall be att få ett svar av herr socialministern i den punkten. Till den ringa verkan det troligen hava kan skall jag för min del be att få protestera mot att polis skickats till Sundsvall och anhålla, att den ofördröjligen tas därifrån, om man skall kunna vänta sig, att ordningen skall kunna upprätthållas därstädes.

Till sist några ord om en annan sak. Det anföres i statsverkspropositionen, att förhållandena på arbetsmarknaden utvecklat sig i glädjande riktning, i det att arbetslösheten avtagit, vadan regeringen ej ansett sig böra åska några nya anslag för arbetslöshetens bekämpande. Ingen vettig människa bestrider ju, att arbetslösheten avtagit, men den har ingalunda avtagit i den omfattning, som de officiella siffrorna ge uttryck för. Officiellt måste ju nästan hela antalet arbetslösa bortfalla, när man drar in nästan all arbetslöshetsunderstödsverksamhet. Sålunda har man ju nu indragit alla utanordningar av kontanta understöd, och anvisning till nödhjälpsarbeten lämnas endast till ett fåtal yrkens arbetslösa. Det är måhända glädjande ifrån regeringens utgångspunkter att man på det här sättet rent ut sagt ställer de arbetslösa utan möjlighet att kunna leva och därmed driver dem till nöd och förtvivlan, när man å andra sidan ser, att det bedrivs organisationsarbete för att med list och våld slå ned dessa arbetslösa. Nu är förhållandet det, att enbart inom ett tiotal fackförbund hade man i slutet av förra året 21.158 arbetslösa. Detta är ju icke ens hälften av de fackförbund, som finnas i Sverige. Dessutom finnas, sorgligt nog, en massa oorganiserade arbetare. Det är nog minst 30,000 arbetslösa som nu äro så gott som utan understöd. Man kan då inte säga, att det finnes någon särskild anledning att vara glad.

Nu utlovar visserligen herr socialministern, att, om det visar sig nödvändigt, skall särskild framställning om medel för arbetslöshetens bekämpande göras. Ja, vi ha ännu icke glömt, vad det var, som gjorde, att den sittande regeringen kom till makten. Det var icke på grund av någon särskilt stor välvilja mot de arbetslösa som den nuvarande regeringen kom till. Det parti, som jag tillhör, kan alltså icke sätta någon särdeles stark tro till detta löfte, som givits både i tron-talet och i statsverkspropositionen om eventuell hjälp till de arbetslösa. Jag vill därför uttala en blygsam förhoppning om att riksdagen oberoende av regeringens skenfagra löften ändrar på grunderna för nödhjälpsverksamhetens bedri-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.) vande i så måtto, att det måtte bli mera rättvisa och billighet för de arbetslösa och att erforderliga medel för arbetslöshetens bekämpande även av riksdagen anslås.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare debatten rörande förevarande proposition till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4.

Herr *Sjölander* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion om anslag för svenskt deltagande med vissa lantbruksprodukter och lantbruksredskap i utställningar uti Estland m. fl. länder.

Nämnda motion, som erhöll ordningsnumret 28, bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.43 e. m.

In fidem
Per *Cronvall*.

Torsdagen den 17 januari e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.) Herr talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr andre vice talmannen **Nilsson**: Herr talman! När jag för några dagar sedan anhöll att bli antecknad på talarlistan, så var det min avsikt att försöka ge ett uttryck för de svårigheter, som förefinnas bland mina yrkesbröder jordbrukarna.

Under förmiddagens plenum ha emellertid ett par föregående talare varit inne på den frågan, och jag kan i huvudsak instämma med vad de redan yttrat, särskilt vad amiral Lindman hade att anföra uti det stycket. Då jag nu har fått ordet, skall jag be att få understryka något av det redan sagda.

Jag skall emellertid anhålla att först få rikta några ord till talaren på Stockholmsbänken, herr Kilbom. Han gjorde gällande den uppfattningen, som visserligen icke är ny, nämligen att alla större jordegendomar böra socialiseras och jorden styckas ut till brukare att av dem innehavas med ärftlig besittningsrätt.

Jag är lika stor vän som någon annan av den s. k. småbrukarrörelsen, men jag hyser den uppfattningen, att om jordstyckningen drives så långt, som herr Kilbom ifrågasatt, skulle den icke bli till välsignelse, utan snarare skulle därav

komma att uppstå betydande olägenheter. Antag, att hela den svenska jordbruksjorden vore parcellerad ut till småbruk, så kunde dessas innehavare möjligen nödortfött draga sig fram under försakelser och umbäranden. De komme att leva så att säga ur hand i mun. Förutom de naturprodukter, som behöfves till familjens underhåll, skulle en del lämnas till försäljning. Men hur skulle det gå med anskaffande av brödspannmål? Denna är ju dock en synnerligen viktig beståndsdel för vår självförsörjning. Det kan naturligtvis gå bra att skaffa den utifrån, då samfärdsmedlen möjliggöra detta; men antag, att förhållanden skulle uppstå, som gjorde att världsvägarna över haven spärrades. Vi ha varit ute för den faran en gång, och jag menar, att vi borde väl ändå inte redan hunnit glömma olägenheterna därav. Den gången var det möjligt för oss att nödortfött dra oss fram på den spannmålsproduktion och den brödsäd, som fanns att tillgå; men om nu herr Kilboms jordpolitiska drömmar skulle gå i verkställighet, då vore ju den möjligheten icke längre för handen. Jag frågar då: vad skulle industriens befolkning och vad skulle städernas befolkning leva av, var skulle de få bröd ifrån? Skulle de lägga sig ned och dö? Jag är rädd för att det skulle gå den vägen för många människor. Därför hyser jag starka betänkligheter mot herr Kilboms jordpolitik.

En ärad talare, herr Hamilton, har i förmiddags påpekat, att 80 à 90 % av våra småbrukare äro så pass hårt skuldsatta, att om de ha att motse ytterligare ett år lika svårt som det sist tilländagångna, så är fara för handen, att de komma att gå från hus och hem. Kan det under sådana förhållanden vara tillrädligt och klokt att bringa flera uti sådana vanskligheter? Nej, stor försiktighet är av nöden på detta område. Förutsättningen för att småbrukarrörelsen skall bliva till avsett gagn är, att jorden endast lämnas i händerna på sådana personer, som äro födda på landet och ha nödiga kvalifikationer för att kunna bruka den på ett riktigt sätt och att avlocka den skördar. Jag vill vidare framhålla att det är av största vikt att statsmakterna skapa sådana förhållanden i vårt land att jordbruket här kan föda sin man.

Man har här pekat på förhållanden utomlands såsom i Danmark och åberopat den jordbruksdrift, som där idkas. Ja, jag vill fästa uppmärksamheten därpå, att förhållandena dock äro ganska skiljaktiga i vårt land och i Danmark. Så kan t. ex. sådden verkställas 14 dagar tidigare i Danmark än hos oss, t. o. m. i Skåne; och hur stor skillnaden är beträffande den saken i de övriga delarna av landet känner jag icke så noga till. Men vad betyder icke detta med en förlängd växttid. Jo, det möjliggör i vissa fall för danska jordbrukarna att kunna taga två skördar på samma jordstycke under ett år, något som är uteslutet hos oss. Men det är icke allenast detta, nu nämnda förhållande som sätter Danmarks jordbruk i bättre läge än vårt. Valutaförhållandena, som visserligen för den danska nationen i sin helhet sett äro ogynnsamma, hava likväl varit och äro för de danska jordbrukarna mycket gynnsamma, i det att jordbrukarna med fördel kunnat exportera sina produkter både till England och för övrigt också till Sverige. Därjämte äro i Danmark fraktförhållandena mycket gynnsammare och lättare, än vad fallet är i vårt långsträckta land; det förekommer rätt ofta här, att det finns överflöd på en viss vara, som icke på orten kan på fördelaktigt sätt tillgodogöras, vilket däremot bleve fallet, om den kunde skickas längre från produktionsorten, såsom t. ex. från Skåne till Stockholm. Jag nämner en sådan vara som potatis, vilken vi ju nere i Skåne ha till överlops. Om fraktförhållandena möjliggjorde att från produktionsorterna få den avsatt på Stockholm, så skulle den odlingen te sig jämförelsevis gynnsam; men något sådant är uteslutet. Våra fraktsatser äro så höga att de ifråga om en del varor verka fullständigt prohibitivt. Under sådana förhållanden ser man, att det hos oss reser sig hinder för tillfredsställande avsättning av jordbrukets produkter.

Herr förste vice talmannen erinrade därom, att jordbruksministern icke lyc-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

kats att åvägbringa något gynnsamt avtal med kvarnarna och han förmenade att den nuvarande jordbruksministern just icke åstadkommit några bättre resultat än hans företrädare. Jag får visserligen erkänna, att den uppgörelse som herr jordbruksministern träffat med kvarnarna ingalunda tillfredsställer oss. Men han har otvivelaktigt gjort det bästa möjliga och om riksdagen behagar sätta i hans hand de medel han behöver, torde han med all sannolikhet kunna åvägbringa en för jordbrukarna gynnsammare uppgörelse med kvarnarna än den förut träffade. Skillnaden mellan den förutvarande jordbruksministerns förfarande härutinnan och den nuvarandes är den, att den förstnämnde uraktlät att framlägga förslag om införandet av utförselbevis, under det att den senare ämnar hos riksdagen hemställa därom.

Det är också av nöden att något göres till hjälp för jordbruket. Jag har innehaft mitt hemman i trettio års tid, och jag har under den tiden varit med både om ljusa och mulla dagar, men jag kan säga, att icke någonsin har det varit så svårt för jordbruket som under nuvarande förhållanden; och det är i hög grad påkallat, att genom statsmakternas medverkan hjälp i dessa svårigheter beredes. Jag kan icke se annat, än att det eljest blir nödvändigt, att jordbruket åtminstone på vissa trakter omläggas, så att kostnaderna för driften kunna nedbringas. Priset på våra lantbruksprodukter är nära nog detsamma nu som före kriget, under det att våra arbetskostnader ha ökats med 80 å 90 %. Redan därutav bör var och en kunna få en föreställning om de svårigheter, som jordbrukarna ha att möta.

Jag hoppas, att då herr jordbruksministern framlägger de förslag till hjälp och lättnader han bebådat för riksdagen, man också här skall kunna uppnå enighet därom.

I fråga om anslagen till folkhögskolor och lantmannaskolor är jag i likhet med herr Bengtsson i Norup av den uppfattningen att dessa böra höjas utöver de belopp, vilka i åttonde huvudtiteln angivas.

Däremot kan jag ej ge min anslutning till vad herr Rydén anmärkte på samma huvudtitel. Han klandrade herr statsrådet därför att det gjorts så kraftiga beskrningar på kulturbudgeten. Ja, nöden har ingen lag, och jag skulle inte känna herr statsrådet så väl som jag gör, om jag icke visste, att det är med svidande hjärta, som han gått att göra dessa nedskärningar. Det är antagligen icke något annat att göra, under nuvarande situation.

Då, såsom vi hoppas, tiderna förändras till det bättre och de statsfinansiella förhållandena bliva gynnsammare, blir det en uppgift att reparera den eventuella skada, som kan vara skedd. Det hade kanhända icke behövt göras så många beskrningar på åttonde huvudtiteln, om riksdagen hade iakttagit nödiga besparingar i rätt tid, men det är nog på det sättet, att statsmakterna icke i sådant hänseende äro bättre än de enskilda. Riksdagen har icke sparat förrän den är tvungen att göra det, och då går det kanske ut över värden, som man önskade vara bättre tillgodosedda. Det är emellertid bättre, att det åtminstone sker nu. Härigenom förebygges att vårt land råkar in på förhållanden sådana som finnas i åtskilliga andra länder.

Jag läste i tidningen i går afton, att man i Frankrike hade beslutat att skjuta undan all socialförsäkring, att man hade för avsikt att höja alla skatter med 20 %, att förutvarande tändsticksmonopolet skulle upphävas och skatt på tändstickor tillgripas. — Det är klokt att jämkna på behoven, innan vårt land dras in i sådana eventualiteter.

Jag har endast velat göra dessa erinringar och har för övrigt, herr talman, intet att tillägga.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Clason**: Herr talman, mina damer och herrar! Det torde vara naturligt, att jag efter de anmärknin-

gar, som framställt mot den del av budgeten, för vilken jag närmast har att svara, anser mig skyldig att göra några erinringar.

Jag kan mycket väl förstå, att det finns åtskilliga, som äro missbelätna med de siffror, till vilka denna del av budgeten på en och annan punkt kommit. Det skall ärligt erkännas, att jag själv hade varit mera belåten, om jag kunnat vara frikostigare på åtskilliga punkter än vad händelsen varit — detta har jag också uttalat i inledningen till mitt yttrande rörande budgeten. Men när jag från en talares sida blivit jämförd med en av Egyptens mordänglar, tror jag ändå, att det ligger överord i klandret, fastän den ärade talaren förklarade, att han skulle bemöda sig om att icke använda överord.

Vill man vara rättvis, bör man nämligen komma ihåg, under vilka förhållanden vi haft att uppgöra denna statsverksproposition. När statsverkspropositionen för tre år sedan skulle uppgöras, fanns det, såsom här förut erinrats, en kassafond på 490 miljoner kronor, och för de närmast följande åren voro i denna fond alltjämt stora belopp att tillgå. Denna fond är nu uttömd. Sistlidet år var visserligen ingen kassafond av betydelse i behåll, men andra fonder funnos, varmed man även då kunde stoppa igen hålen. Alla dessa tillgångar äro nu, som förut påpekats, borta. Under sådana förhållanden ha vi också vid uppgörandet av budgeten fått lov att räkna på det sättet, att det i vår budget icke borde bli någon brist, ty som vi veta, ha under föregående år budgeterna faktiskt slutat med att uppvisa brister, som man då täppt till genom anlitan av kassafonden. Under dessa omständigheter har man naturligtvis *måst* räkna sparsamt. Jag vill emellertid säga, att när jag suttit och räknat med siffrorna på denna huvudtitel, har jag många gånger önskat, att till de konster och vetenskaper jag där haft att behandla även skulle funnits konsten att göra guld, ty då skulle det varit mycket lättare att komma fram på åtskilliga punkter. I varje fall har jag önskat att det på huvudtiteln skulle funnits anslag, som direkt kunnat *nu* bereda ökade tillgångar. Jag tror visserligen, att åtskilliga anslag kunna ge möjligheter i sådant avseende för framtiden, men några direkta tillgångar kan man i alla fall genom dem icke nu komma fram till.

Det är emellertid särskilt en sak, som vid sysslandet med förevarande huvudtitel måste bereda vissa svårigheter, och det är, att avsevärda delar av huvudtiteln bestå av anslag, vilkas storleksförhållanden äro reglerade genom av Kungl. Maj:ts och riksdagen gemensamt givna bestämmelser och tidigare fattade beslut. Så och så mycket skall under vissa givna förutsättningar utgå till det ena eller andra ändamålet, och dessa förutsättningar äro ofta icke underkastade ensamt Kungl. Maj:ts beslutanderätt, utan kunna vara beroende på exempelvis kommuners beslut o. s. v. En hel del anslag — och t. o. m. ganska betydande sådana — växa därför automatiskt på grund av givna förhållanden årligen med hundratusental för att icke säga miljontal kronor. Skulle man åstadkomma en ändring i denna automatiska tillväxt, finge man lägga om hela det rådande systemet på området, och detta är naturligtvis en sak, som man drager sig för att göra. Men om man då vid budgetbehandlingen befinner sig i det läget, att man kanske å ena sidan är nödsakad att hålla huvudtitelns slutsiffror inom samma ram som förlidet år eller t. o. m. att skära ned dem något och därjämte har att röra sig dels med en del av budgeten, som växer automatiskt — i vissa fall med miljoner kronor — dels med en annan del, på vilken man alltså nödgas lägga alla de besparingar, som äro nödvändiga — ja, då blir följden, att man i vissa fall — även om man hade haft fjolårets ram att gå in för — måste göra besparingar jämväl beträffande mindre betydande punkter och anslag, för vilka man eljest skulle önska att behålla de gamla siffrorna ogravrade.

När det då gällde att, trots allt, i en del avseenden söka begränsa utgifterna, har man, som herr finansministern redan uttalat till statsrådsprotokollet och även nyss framhållit, sökt gå fram på den linjen, att man skulle minska på vad

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

man skulle kunna kalla statens understödsverksamhet till en del ändamål, som i och för sig kunna vara mycket, mycket behjärtansvärda, men där det i alla fall icke är fråga om statsinstitutioner i den meningen, att deras uppehållande uteslutande ankommer på staten. Man har i stället tänkt sig, att det beträffande sådana verksamhetsområden, som staten endast har understött, i en tid av ekonomiska svårigheter icke skulle vara alldeles omöjligt att försöka ett »på stället vila» för något år. Det är på grund av denna synpunkt som man beträffande en del anslag icke gjort de höjningar, som eljest skulle ha skett, eller som man på vissa ställen företagit de nedskärningar, som man under andra förhållanden skulle ha underlåtit.

Och så en annan sak. Man har även tänkt på penningvärdets stegring under de allra senaste åren. Penningvärdet har faktiskt på senare tid stegrats och stegrats icke obetydligt. Man har då menat, att om man sökte sätta ett visst anslag till ungefär samma höjd i kronor som motsvarar det realvärde, som anslaget hade för några år tillbaka. då kronans realvärde var i stort sett detsamma som det för närvarande är, så innebure detta, att man faktiskt icke företagit någon beskärning i fråga om realvärdet av ifrågavarande anslagsbelopp. När jag i detta hänseende i flera fall gått tillbaka till det anslagsbelopp i kronor, som gällde år 1918, har jag emellertid i själva verket ställt ifrågavarande anslag på en något gynnsammare nivå än tidigare varit händelsen, ty kronans realvärde är i denna stund högre än det var år 1918. Samma kronal nu, som utgick till ett visst ändamål år 1918, betecknar i realiteten i detta budgetförslag en förhöjning av anslaget realvärde jämfört med 1918 års budget. En krona nu har nämligen ungefär samma realvärde som kr. 1:25 då. Den ärade talaren på Malmöbanken gjorde någon antydning om 1921 års nivå, vilken jag icke riktigt uppfattade. Jag vill då i förbigående anmärka, att en krona för närvarande äger ungefär samma realvärde som kr. 1:33 eller 1:34 hade år 1921. Jag kan sålunda beträffande ett visst anslag hålla ett avsevärt lägre kronal, men i alla fall vara uppe i samma realvärde, som anslaget innebar år 1921.

Det har av de föregående talarna anmärkts — särskilt herr Sven Bengtsson i Norup betonade detta, och det föreföll mig, som om samma tanke i viss mån låg under herr Rydén's anförande — att beskärningarna särskilt starkt gått ut över vad man kallar »folkbildningsändamål», »folkundervisning» och dylikt. Herr Rydén hade också något uttalande i den riktningen, att det funnes personer, som bara det gällde anslag med en benämning, börjande med ordet »folk», vore benägna att reagera. Jag vill då i förbigående säga, att jag icke tycker riktigt om en sådan distinktion. Folkbildningsändamål tjäna väl alla anslag, som röra bildningen här i landet, och även anslag, som mera direkt avse den högre bildningen, äro, vågar jag säga, inriktade på att komma hela folket till godo, låt vara i vissa fall mera indirekt. Så ligger ju saken i fråga om universitetsväsendet och en hel del andra kulturändamål.

Med anledning av nämnda yttranden skulle jag emellertid vilja göra två erinringar. Den ena är den, att jag utan vidare nödgats tillbakavisa åtskilliga anslagsäskanden på det område, som man brukar anse höra till det högre bildningsområdet, anslag till högskolor, akademier och dylikt, ehuru jag ansett dessa äskanden även under nuvarande tider synnerligen behjärtansvärda. Jag har då i en mängd fall gjort detta, utan att redovisa dessa äskanden särskilt i budgeten, ty när man i alla fall varit i den situationen, att man icke kunnat anslå medel åt dessa ändamål, så menade jag, att det icke var något vidare bevänt med att upphäva klagoskrin på den ena eller andra punkten. Beträffande däremot en hel del av de s. k. folkbildningsändamålen, rörande vilka man måst gå in för vissa summor, ehuru man icke kunnat giva allt som begärts, har man haft skolöverstyrelsens petita som utgångspunkt, och det har då varit alldeles naturligt, att man först refererat dessa petita och sedan gått till den nedskärning,

som varit erforderlig. Detta har, tror jag, i vissa fall kunnat giva anledning till ett visst missförstånd; minskningen faller då lättare i ögonen.

Det andra, som jag här skulle vilja påpeka, är några siffror, några fakta, som utvisa omfattningen av huvudtitelns anslag dels i dess helhet, dels på särskilda områden förr och nu, och som ge vid handen, hurudan utvecklingen varit under senare år. Jag har därvid sasom utgångsår tagit år 1914, därför att detta i många fall betraktas såsom ett normalår, och därför att man därifrån har indexsiffror och dylikt för penningvärdets förändringar att tillgå. Näväl: om man jämför 1914 års budget med det budgetförslag som här är framlagt, finner man, att den åttonde huvudtitelns slutsumma ökats från 33 miljoner till 119 miljoner kronor — jag anger här naturligtvis endast runda tal. Detta betyder, att om man sätter indexsiffran för år 1914 till 100, så har ökningen uppgått till 363 — jag tror att herr finansministern redan citerat denna siffra. Om man nu erinrar sig, att penningvärdets fall under samma tid uttryckes med en stegring av talet 100 till 177, så att alltså en krona år 1914 hade samma köpkraft som kronor 1:77 nu, och samtidigt tänker på den nämnda stegringen från 100 till 363, finner man det glädjande faktum, att kulturbudgeten i alla fall varit underkastad en betydande stegring under dessa år, en stegring alltså, som ett ganska gott stycke överstiger indexens fall.

Vid denna beräkning, som slutade med ett stegringstal av 363, har även medräknats dyrtidstilläggen. Fråntrager jag dessa dyrtidstillägg, kommer jag till en stegringssiffra av 278, alltså en siffra, som fortfarande ligger över indexsiffran. När jag nu i det följande anför ytterligare några siffror för att påvisa, huru det ställer sig med denna stegring inom olika delar av kulturbudgeten, så är jag nödsakad att frånräkna dyrtidstilläggen, ty, som herrarna ha sig bekant, redovisas dessa i en gemensam klumpsumma för hela huvudtiteln i slutet av densamma, och det skulle föra alltför långt att söka räkna ut, huru dyrtidstilläggen skulle fördelas på de skilda institutionerna, kårerna och staterna: akademier, bibliotek, universitet, folkskolor, yrkesskolor, läroverk o. s. v. Att jag i de följande jämförelsetalen nödgas frånräkna dyrtidstilläggen, medför dock icke att de siffror, som jag skall be att få redogöra för, icke skulle bli betydande för utvecklingen, sådan den varit under de senaste åren. Det innebär endast, att där personalkostnaderna inom en anslagsgrupp varit stora, stegringssiffrorna i så fall skulle varit ännu högre, om dyrtidstilläggen varit med; där återigen materialkostnaderna möjligen varit större, skulle stegringssiffrorna kanske blivit något lägre.

Penningvärdets fall motsvarade, som jag sade, en stegring från 100 till 177; men undersöker jag därefter de skilda huvudgrupperna av huvudtiteln, finner jag, att stegringen där är synnerligen ojämn. Beträffande »arkiv, bibliotek och museer» är siffran 117, alltså betydligt under vad penningvärdets fall skulle ha betingat. För »universitet, den medicinska undervisningen m. m.» är den 116; alltså samma förhållande! För »akademier m. m.» 168 — siffran ligger fortfarande under. För den grupp, som omfattar »allmänna läroverken m. m.» — jag tager grupperna sådana de äro redovisade i budgetförslaget — får man siffran 183, och därmed har man kommit något över vad som skulle följa av penningvärdets fall. För gruppen »folkbildningsåtgärder i övrigt» är siffran 192 — alltså ytterligare ett stycke högre upp — samt för gruppen »folkundervisningen» 363 — man har därmed, såsom kammaren finner, kommit väsentligt högre upp. För skolöverstyrelsen får man slutligen talet 421 — även detta betydligt över vad som motsvarar penningvärdets fall. Jag har befonat, att om man tager hänsyn även till dyrtidstilläggen, siffrorna komma att gestalta sig något annorlunda; beträffande de poster, som uppvisa de största tillväxtsiffrorna, skulle nog därigenom siffrorna komma att stiga än mera. Men med dessa siffror för ögonen kan man icke rättvisligen påstå, att »folkunder-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

visningen» och »folkbildningsåtgärderna» blivit missgynnade på de andra gruppernas bekostnad. Många av anslagen till dessa andra grupper ha icke på långt när hunnit upp till vad som med hänsyn till indexens fall skulle ha krävts, för att de skulle stått kvar på 1914 års nivå. Att under sådana förhållanden, när man är nödsakad att gå fram med besparingar, endast hålla sig till sistnämnda anslag vore väl ändå oriktigt, såsom kammaren torde förstå.

Jag kan för övrigt beträffande hela åttonde huvudtiteln säga, att om man jämför nedskärningarna på densamma med de nedskärningar, som nödgats ske på åtskilliga andra huvudtitlar, tror jag, att man skall finna, att huvudtiteln står proportionsvis och procentuellt åtskilligt bättre än de flesta. Och när det är tal om nedskärningar och min andel i desamma, anser jag mig också ha rätt att erinra därom, att i den budget, som framlades av min företrädare, uppgingo nedskärningarna på åttonde huvudtiteln till över 12,800,000 kronor, under det att den i min budget belöper sig till omkring 2,300,000 kronor. Är det så, att jag varit en »mordängel», har det åtminstone före mig funnits en person, som varit mordängel i nära sexdubbelt större skala.

Det har vidare riktats mot mig en särskild anmärkning, som angick frågan om löneregleringen för universiteten. Ja, jag kan öppet medge, att jag beklagar, att jag icke lyckats föra denna fråga in i ett bättre läge. Men om man vill rikta den anmärkningen såsom en kritik mot mig, att jag för denna sak icke visat tillräckligt intresse, tycker jag, att man inte är fullt rättvis. Jag skall be att få erinra om huru förhållandena legat till på detta område. Den löneregleringskommitté, som utarbetade ett ingående förslag om lönereglering för universiteten och för Karolinska institutet, avlämnade sitt betänkande fullt färdigt på hösten 1921. Så utremitterades betänkandet, och remisserna förelägo färdiga i departementet i början av hösten 1922. En regeringsproposition i ämnet var av de intresserade myndigheterna väntad till 1923 års riksdag, och säkerligen hade den också kunnat framläggas till nämnda riksdag. Den uteblev emellertid från den dåvarande ministären, som ju har att räkna herr Rydén som sin meningsfrände. Jag antager, att uteblivandet berodde på statsfinansiella skäl, ehuru nog statsfinanserna vid det tillfället voro mycket gynnsammare än de nu äro. I varje fall fanns det då pengar i fonderna att stoppa till hålen i budgeten med.

Det gjordes emellertid vid det årets remissdebatt varken från den ärade talararen eller, såvitt jag kan erinra mig, från någon annan talare i någon av kamrarna något angrepp på den dåvarande regeringen, därför att den icke fört fram denna löneregleringsfråga. Och professorerna hade det året fått gå utan varje särskild löneförbättring, därför att frågan icke hade framlagts i regeringsproposition eller i någon motion, om icke i sista stund vid behandlingen av frågan om tillfällig löneförbättring i övrigt det hade erinrats därom, att man möjligen kunde hjälpa upp saken i motionsväg, och då blev det jag som frambar den motionen. Jag vann härvid understöd — det har jag förut uttryckt min tacksamhet för och vill nu förnya detta tacksamma erkännande — jag vann understöd från kammarledamöter i båda kamrarna från olika partier. Statsutskottet *prutade* emellertid på mitt förslag; jag tror att den ärade talararen på Malmöbanken själv var med i statsutskottet, och jag undrar, om det icke står i utlåtandet, att så långt som motionären hemställde kunde statsutskottet och riksdagen icke gå! Nåväl, när förhållandena äro sådana, tycker jag det är litet orättvist, om man på mig lägger skulden för att frågan icke ligger i ett bättre läge.

Vad sedan saken i övrigt vidkommer, så var det naturligt att denna löne-regleringsfråga liksom andra löneregleringsfrågor måste av oss hänskjutas till budgetsarbetet. Och jag kan ärligt säga, att jag i det längsta hoppades, att man skulle kunna gå fram med den. Men när de statsfinansiella skälen trädde

fram i år ännu starkare än i fjol, så visade det sig vara förenat med mycket stora svårigheter.

Nu vill jag erinra därom, att högskolornas löneregreringskommitté hade kommit därhän, att för universiteten och Karolinska institutet ifrågasatts en lönerreglering slutande med en beräknad *kostnadsökning* av 759,800 kronor. Riksdagens skrivelse talade emellertid icke bara om universiteten, utan den talade också om »vissa med dem i löneavseende likställda vetenskapliga institutioner och läroanstalter», ett uttryck, som nog icke kan sägas utmärka sig för fullkomlig klarhet och vars tvetydighet också i själva verket berett åtskilliga svårigheter på denna punkt. Emellertid fanns det en kommitté, som också lagt fram ett löneregreringsförslag för dessa övriga institutioner och läroanstalter. Den slutade med en kostnadsökning av 591,000 kronor. Slutsumman för löneregreringens kostnadsökningar skulle alltså i runt tal blivit 1,350,000 kronor. Att i årets budget pressa in denna summa för en lönerreglering vid ett visst antal institutioner befanns icke möjligt vid budgetsarbetet; det fanns också andra löneregreringsförslag, som ropade på hänsyn. Man kom jämväl till samma ståndpunkt av den anledning, att det på goda grunder kunde ifrågasättas, huruvida den lönenivå som denna lönekommitté hade ställt sig på, beträffande universiteten, icke var för lågt satt, i varje fall för universitetsprofessorerna. Uttalanden i sådan riktning hade framkommit från universitetens och högskolornas sida, men icke bara därifrån utan också från statskontoret, som icke kan misstänkas att i detta fall vilja gå alltför långt i utgifter. Att under sådana förhållanden få för universitet och högskolor till stånd en *tillfredsställande* lönerreglering — vilket eventuellt skulle kostat ännu mer än den citerade siffran — det tror jag att kammaren måste ge mig rätt i, att det skulle ha varit rätt så svårt. Överhuvud taget är det icke alltid så lyckligt att söka pressa fram ordentliga löneregreringar i depressionstider.

Så kom därtill ytterligare en omständighet, som jag redan berört i mitt yttrande under åttonde huvudtiteln och som finansministern också berört i sitt yttrande, och det var den, att medan vi höllo på med detta, så kom det fram från två olika håll tvivelsmål, huruvida överhuvud nu rådande lönesystem vore det riktiga. Den så kallade Ekmanska kommittén framlade, som bekant, ett lönesystem som i viss mån vilade på helt andra grunder, och från en särskild sakkunnig, som sysslat med det gamla avlöningsreglementet, gjordes gällande, att det behövde revideras — och härutinnan tror jag att en mängd personer som sysslat med detta avlöningsreglemente instämma; i varje fall vill jag säga, att för sådana institutioner som universitet och akademier passar det synnerligen illa. Man stod alltså inför möjligheten, att ganska snart ett helt nytt system och ett helt nytt avlöningsreglemente skulle komma till användning, och då torde kammaren förstå, att det skulle erbjuda ganska stora svårigheter att för universiteten vid denna riksdag fastslå en lönerreglering efter ett system, som från början kanske hade varit utdömt, och i varje fall särskilt för universitetens vidkommande kan anses med skäl synnerligen olämpligt.

Jag kan emellertid ärligt säga, att icke ens dessa vanskligheter avskräckte mig. Det arbetades fastmer åtskilligt på att undersöka, huruvida det icke vore tänkbart att gå fram den vägen att för universiteten söka genomföra en lönerreglering i anslutning till det gamla systemet, men i alla fall så funtad, att man skulle kunna hitta på någon möjlighet att efter ett eller annat år låta den övergå till det eventuella nya systemet. Men dessa försök och åtskilliga andra, som också blivit gjorda, stötte på så många tekniska svårigheter, att man nödgades övergiva dem och därför till sist nödgades stanna vid den utväg, som är bebådad i statsverkspropositionen, nämligen samma utväg, som man gick på vid den sista riksdagen, den tillfälliga löneförbättringens väg. Men som jag sagt i statsverkspropositionen är det min förhoppning, att man

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av statsverkspropositionen. Nu har herr Rydén med en viss skärpa framhållit, att riksdagens begäran om en definitiv lönereglering vid denna riksdag blivit i alla fall på det viset icke fullgjord. Ja, det erkänner jag, och jag har många gånger nödgats säga mig detsamma, då jag sysslat med denna fråga. Men jag skulle dock våga hysa den uppfattningen, att om de som på sin tid formulerade riksdagens skrivelse, om de hade deltagit i detta arbete, som utförts på denna punkt under budgetsarbetet och under de förutsättningar, under vilka vi hade att arbeta med budgeten, och haft att taga ställning till saken, icke sådan den stod på våren 1923, utan som den stod på senhösten 1923, ja, då misstänker jag, att de icke skulle hava kommit till något annat resultat, än det till vilket jag kommit.

(Forts.)

Den ärade talaren framhöll också, om jag icke missuppfattade honom, att en av mina särskilda försyndelser på denna punkt låg däri, att jag icke skulle ha drivit arbetet i departementet så, att det nu där föreläge ett färdigt förslag, som hade varit lämpligt att frambära såsom motion. Jag får säga, att jag förstår icke riktigt den anmärkningen, och jag tror, att om han vänt sig till mig personligen, så skulle han funnit, att den nog i viss mån beror på ett missförstånd. Det är naturligt, att, då man arbetar med sådana frågor som denna, det först gäller att få riktlinjerna klara, i detta fall riktlinjerna för lönenivån och riktlinjerna för avlöningssystemet, avlöningsreglementet. Detta är för övrigt en fråga, som icke bara rör ecklesiastikdepartementet, utan den rör också andra departement, i den mån högskolor sortera under dem, och den rör hela statsförvaltningen, såvida som den griper in på avlöningssystemet. Det var emellertid på just dessa förutsättningar det strandade, svårigheterna att få fram en lämplig lönenivå och svårigheterna att få fram ett lämpligt avlöningssystem. Och när det strandade på dessa punkter, ja, då förelåg icke någon direkt anledning att ge sig in på detaljbestämmelserna. Hade en proposition kommit till stånd, hade vi kommit till klara grundlinjer för lönenivå och lönereglementen, ja, då hade denna proposition kommit att framläggas först ett stycke in på riksdagen och vi hade haft god tid att utarbeta dessa detaljbestämmelser. Jag erkänner, att de under sådana förhållanden nu icke ligga utformade. Men det finns tillräckligt med förslag utformade i alla fall, det finns löneregleringskommitténs förslag utformat i detalj; vill man bära fram det, så är det icke någon svårighet. Det finns statskontorets yttrande, som ändrade vissa lönesiffror. Det finns reservanternas i kommittén yttrande, som framlagt andra siffror. Det finns för övrigt också ett inom departementet utarbetat förslag, som går ut från helt andra lönesiffror och i viss mån ett annat lönesystem. Således finns det nog material på den punkten.

Jag skall därnäst gå över till åtskilliga andra frågor rörande en del detaljer, som blivit berörda av olika talare. Man har anmärkt mot mig, att det begärda anslaget till folkhögskolorna satts till 800,000 kronor och icke högre belopp. Då ber jag att få erinra därom, att detta anslag 1918 var sammanlagt 562,000 kronor, däri inbegripet tilläggsanslaget. 1919 var det 665,000 och 1920 uppgick det till 917,525 kronor. Med hänsyn till penningvärdets stegring är för närvarande 800,000 betydligt högre än anslagssiffran betydde 1920, liksom det naturligtvis är ännu mycket högre än anslagssiffran var både 1918 och 1919. Och om man skulle vilja göra gällande, att folkhögskolorna under dessa år växt i antal så att detta skulle motivera en starkare stegring av anslaget, så är det nog så, att det varit en viss tillväxt: antalet har från att ha varit 48 under åren 1918 och 1919 ökat till 52 för närvarande, således en tillväxt som i alla fall kan anses vara något så när kompenserad genom penningvärdets stegring.

Det talades också om beträffande folkhögskolorna, att stipendierna på den punkten blivit nedsatta. De stipendiebelopp, som man nu tänkt gå tillbaka till, fastställdes 1918 — jag tror att den ärade talaren, herr Bengtsson i Norup, ville göra gällande att de blivit fastslagna 1913, men jag tror att det är ett misstag och att beloppen fastställdes 1918. Om man beviljar samma summa nu, så ställer man sig i stort sett på 1918 års siffra, man ger blott i realvärde något mera.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det talades vidare om anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar. Detta anslag var 1916--1918 192,000 kronor, 1919 uppgick det till 275,000 i runt tal, 1920 till 285,000, 1921 till 365,000. I den föreslagna budgeten är det upptaget till 290,000. Det betyder med hänsyn tagen till penningvärdets stegring en högre standard i fråga om detta anslag än något av åren 1916—1920. Jag har sagt i propositionen både om detta anslag och överhuvud taget helt allmänt, att jag skulle önskat att vissa anslag, och en hel del anslag, hade varit högre. Men så nedskurna, som man velat göra gällande, äro de icke.

Jag skulle kunna säga detsamma om fortsättningsskolorna och anslaget för dem, som också blivit berört. Det är icke så, att man vill vidtaga åtgärder för att det skall gå långsammare, utan det är faktiskt så, att det går långsammare än man beräknat tidigare, och då har man satt budgetsiffran så, att den täcker det för närvarande föreliggande behovet beträffande detta anslag.

Den ärade talaren på Malmöhusbänken räknade också upp en hel del andra anslag, där han beklagade att icke högre summor blivit framlagda. En hel del av dessa anslag, mina herrar och damer, är det icke *jag* som skurit ned, utan de ha varit nedskurna till de belopp, som upptagits i föreliggande budget, *redan i halvårsbudgeten 1923 och i det nu pågående årets budget!* Således är det icke jag som på den punkten varit mordängel, utan mordängeln gick fram före mig. Jag har behållit samma siffror, som förut varit gällande, oförändrade. Jag skall räkna upp några av dessa anslag. Anslaget till arbetarnas bildningsförbund är lika med i fjol; nykterhetsanslaget är lika med i fjol. Det antydde ju, att jag skulle gått fram med någon sorts vandalisering på denna punkt! Detsamma gäller anslaget till folkskolebarns studie- och ferieresor; i fråga om detta är det på det viset, att redan tidigare man tagit bort studieresorna; för närvarande har anslaget till ferieresorna räknats ut till precis vad järnvägsstyrelsen räknat ut att de skola kosta; det blir något mindre i år, därför att järnvägsbiljetterna blivit nedsatta; men det är precis samma standard.

Det anslag, som den ärade talaren talade så mycket och så varmt om och i fråga om vilket jag gärna kan instämma med honom, nämligen anslaget till kulturverket Sveriges kyrkor, är det icke jag som tagit bort. Det togs redan bort i halvårsbudgeten 1923 och har varit borta hela pågående budgetsår!

Det talades vidare om anslaget till konstakademien. Konstakademien har i denna budget fått precis samma anslag som föregående år med det undantaget att man strukit en post för anskaffande av nya ångpannor, och den skulle väl icke behållas, då ångpannorna blivit anskaffade!

Det talades om anslaget till vittterhetsakademien. Det är riktigt att det blivit nedskuret på vissa punkter, men det har i stället blivit höjt på andra punkter, och slutsumman visar en höjning av 5,050 kronor, icke någon nedsättning!

Så talades det om resestipendieanslagen. Ja, det förhåller sig på samma sätt med dessa; de ha blivit nedskurna föregående budgetsår! Det är alltså icke heller här jag, som varit mordängeln, men det kan kanske förlätas mig, om jag under *nuvarande* förhållanden på denna och en hel del andra punkter icke haft makt att återuppväcka de döda.

Det har också riktats en anmärkning med anledning av att vi icke försökt ytterligare nedskärningar på anslaget till privatläroverken. Ja, därmed förhåller det sig så, att den av riksdagen begärda utredningen inkom på de-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

partementets bord den 29 december, d. v. s. för c:a 14 dagar sedan, och har ögonblickligen utremitterats till de myndigheter, som ytterligare böra höras i saken. Det kan väl kammaren förstå, att det absolut icke är möjligt att i en budget, som skall vara definitivt färdig den 2 januari, vidtaga ytterligare åtgärder med avseende å denna ännu ej slutförda sak.

Ja, så kom herr Rydén till sist in på en annan punkt, och redan då han började sitt anförande och sade, att han skulle gå baklänges i budgeten, så förstod jag, att han sist skulle komma till riksarkivet, eftersom det står bland de första punkterna i budgeten. Den frågan har, som kammaren behagade erinra sig, varit ett gammalt tvisteämne mellan herr Rydén och riksarkivet, och där har det i allmänhet varit så, att de framställningar, som riksarkivet gjort, haft glädjen röna understöd i båda kamrarna trots det motstånd som från vissa håll riktats mot desamma. Och att frågan nu återigen kommit upp, det påminner mig om den gamla sagan om galten Särimmer, som slaktades varje år, men varje jul steg upp lika kry igen. Så tyckes det vara med den här frågan. Men om nu den ärade talaren på Malmöhusbanken behåller sin ståndpunkt i frågan, så torde det förlåtas mig, att jag också står kvar på min gamla ståndpunkt, vilket jag kan göra så mycket hellre, som det väl i alla fall får erkännas vara en fråga, som jag har några förutsättningar att känna till i grunden. Han värdjade själv till det intresse han hade av vissa punkter i budgeten, och jag kan kvittera det med att vädja till vissa punkter, som jag tror mig känna i grunden.

Vad är det nu som blivit gjort på denna punkt? Jo, för det första har det åter upptagits ett anslag för utgivandet genom riksarkivet av handlingar av vikt för fäderneslandets historia. Det anslaget, mina damer och herrar, kom till och beviljades av riksdagen första gången år 1853, det vill säga för mer än 70 år sedan. Sedan dess har det ständigt utgått, med ett undantag: det föll för Geddesyxan i fjol. Det höjdes redan i slutet av 1880-talet eller i början av 1890-talet, jag vågar inte säga årtalet, till den summa, som det sedan dess alltså jämt bibehållit och för vilken jag nu har gått in. Det var höjt något under kristiden, men jag har sökt återföra det till den gamla summan. Genom det anslaget har riksarkivet, såsom för resten är dess skyldighet enligt dess instruktioner, utgivit en hel del av de allra viktigaste källskriftsserier, som röra Sveriges historia. Jag erinrar dem, som känna till dessa ämnen, om Gustav Vasas registratur, d. v. s. Gustav Vasas brev, om Sveriges riksdagsakter, d. v. s. svenska riksdagens handlingar och beslut under 1500-talet; vi hålla nu på med en serie av dessa riksdagsakter från frihetstiden.

Jag kan nämna att för ett par år sedan kom en ärad medlem av denna kammar, en vän av historieskrifning, själv en historieskrivare av den rang, att hans historieskrifning trängt ut till vida kretsar dit historieskrifning kanske annars icke når — jag är berättigad att säga hans namn, nämligen herr Fabian Månsson — och frågade mig: »Varför ger icke riksarkivet ut mer handlingar till Sveriges historia än nu? Beror det på att det inte finns folk, som kan det?» Då svarade jag, att nog fanns det folk, som kunde det, men att vi icke hade större anslag. Han genmålde: »Vad är det för skäl? Om riksarkivariern kommer in till riksdagen och begär en ökning av anslaget, kommer riksdagen ögonblickligen att bevilja den.» Jag svarade då att jag tacksamt skulle ha den saken i åtanke, men jag trodde verkligen inte, att jag skulle få uppleva, att man gjorde det till en anmärkning mot mig, att jag framlagt förslag om att detta 70 år gamla anslag skulle återupptagas — eller, rättare uttryckt, att detta anslag, som utgått i 70 år på ett undantag när, fortfarande skall utgå. Jag tillåter mig erinra om att det ansågs möjligt, lämpligt och billigt, att den svenska staten kostade på dessa 4,500 kronor för det ändamål på en tid, då hela ecklesiastikbudgeten var 12 å 13 miljoner. Nu är den 119 miljoner, och det får ursäktas, att

det förefaller mig som om man skulle ha råd med det anslaget även nu. I varje fall har jag velat underställa den saken riksdagen. I Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Den andra synden, som jag gjort mig skyldig till i fråga om riksarkivet, skulle vara, att jag icke sökt nedskära personalanslaget, trots anmärkningar på den punkten. Jag skall be att få erinra om förhållandena härvidlag. Om herrarna tänkte sig, att något av våra stora museer, nationalmuseum, riksmuseet eller kungl. biblioteket, med ett slag finge sina samlingar ökade med hälften, skulle herrarna inte då anse det ganska rimligt, om man sade, att i samma ögonblick kunde man icke nedskära anslaget för personalen? Detta är vad som hänt beträffande riksarkivet. Det har under de sista decennierna — 1900 till omkring 1920 — fördubblats i omfattning från omkring 1 mil till omkring 2 mil hyllmeter, men genom riksdagens beslut år 1922 fick det under sin värd kammararkivet, som omfattar i stort sett hälften så mycket till, den tredje milen. Det fick vid denna utvidgning med sig en och en halv expeditionsvakt och så mycket som 4,000 kronor såsom ökning i anslaget till icke-ordinarie befattningshavare. Dessa 4,000 kronor föllo bort, när Geddesyxan gick sista riksdagen.

Jag har trots en del framställningar i den riktningen icke återupptagit denna anslagsökning, men jag har icke ansett mig kunna stå till svars med att ytterligare beskära anslaget, och detta icke minst med hänsyn till vad denna ackvisition av kammararkivet betyder, icke närmast på grund av att det innehåller så och så många hyllmeter — det kan vara riksarkivets personal likgiltigt, om de ha 2 eller 3 mil att omhändertaga — utan därför att det i sig innesluter så oerhört viktiga handlingar rörande Sveriges historia, vilka under en lång följd av år legat så, att de *måste* få ökad värd och bättre omhändertagande.

Herr Rydén kastade fram till mig den frågan, vad jag skulle säga, om en stor samling viktiga arkivalier blevo vårdslösa. Jag har stått inför det problemet, jag har ägnat många år av mitt liv för att få frågan löst, vilket omsider skedde, när riksdagen beslöt, att kammararkivet skulle underställas riksarkivets värd. Där ligga handlingarna till hela Sveriges inre historia, om den någon gång skall kunna skrivas. Där ligga handlingarna till byarnas, socknarnas, gårdarnas historia, till våra förfäders historia: hur de bröto upp mark, hur de utvidgade åker och äng, hur de arbetade i bruk och smedja och överallt. Man skulle kunna följa nästan varje gård, nästan varje person under 15- och 1600-talen, blott dessa handlingar bliva tillvaratagna, vårdade, lagrade och tillgängliga för allmänheten, och det sista skulle de bli allra bäst, om riksdagen ville giva riksarkivet ett så stort utgivningsanslag, att man kunde publicera även dylika handlingar.

Man har nyss jämfört mig med en »mordängel». Det är mycket möjligt, att omdömet ifråga om denna budget och om åtskilligt av vad jag försökt uträtta kan bliva, att det har varit ganska minimalt, men det kan jag försäkra kammararen att vad eftervärlden än kommer att säga, så kommer den att säga, att vad jag utträttat för att få kammararkivet under bättre värd, det kommer att stå sig. Det vågar jag vara fullt övertygad om; det kan sägas ha varit en stor del av mitt livsverk — herr Rydén talade ju om sitt. Därför hade jag icke kunnat stå till svars om jag försökt nedskära ett personalanslag, då nedskärningen skulle betytt ökad vanvård. Hade jag icke tagit upp det anslaget oförändrat i budgeten, hade det från min synpunkt sett varit oförsvarligt.

Herr Hagman: Herr talman, mina damer och herrar! Det har sagts under den remissdebatt, som har pågått hela denna dag, att den budget, som här föreligger, är synnerligen försiktigt uppgjord och det har till och med sagts, att den är synnerligen stark. Jag har ingen anledning att förneka, att det sista är fallet, så mycket mindre som vi ju speciellt på socialdepartementets budget i år

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

icke hava några anslag uppförda för arbetslöshetens bekämpande. Socialdepartementets budget, som nu föreligger, belöper sig till i runt tal 76 miljoner kronor, och jag vill då erinra om, hurusom 1922 års riksdag dels fastställde en halvårsbudget för första halvåret 1923 av 44 miljoner kronor, men därutöver på tilläggsstat uppställde en budget av ej mindre än 96 miljoner kronor. Jag tror, att det är riktigt, att något omedelbart behov av anslag för arbetslöshetens bekämpande ej just nu kan sägas föreligga. Det angives i propositionen, att man längre fram, då förhållandena på detta område kunna bättre överblickas, skall taga under övervägande, huruvida framställning till riksdagen skall behöva göras. Nu är det lyckligtvis så, att läget på arbetsmarknaden är väsentligen förbättrat och enligt arbetslöshetskommissionens rapporter äro endast omkring 15,000 man för närvarande oförvällat arbetslösa. Denna siffra måste emellertid betecknas såsom en verklig minimisiffra, därför att man när icke alla de ofrivilligt arbetslösa med det system, som för närvarande tillämpas, då det gäller att taga reda på arbetslöshetens omfattning. Redan fackförbundens procenttal, som den 31 oktober 1923 utgjorde 8,1 procent, ger ju vid handen, att den verkliga arbetslösheten är betydligt större än den, som framgår av kommissionens rapporter. Vi behöva också bara titta på, hur det förhåller sig med rapporterna från den offentliga arbetsförmedlingen, där ju relationstalet per 100 lediga platser har ökats till 191 arbetsansökningar. Allting visar ju, att läget är betydligt svårare än vad som framgår av de officiella kommissionsrapporterna.

Nu förhåller det sig ju så, att det finns medel för att hjälpa de arbetslösa, men det är tyvärr så, att den hjälp, som lämnas, är ju som bekant synnerligen restriktiv och om möjligt ännu mera restriktiv för närvarande än någon gång tidigare. Under det att under år 1922, särskilt dess första kvartal, praktiskt taget alla ofrivilligt arbetslösa kunde erhålla hjälp, i de fall där behov av sådan var konstaterad, så är denna hjälpmöjlighet ju för närvarande begränsad till vissa yrkesgrupper, nämligen järnbruks-, verkstads-, industri- och gruvarbetare samt affärsanställda, och det försök, som gjordes, att hos Kungl. Maj:t få till stånd en annan ordning på detta område, ledde på denna punkt icke till något som helst resultat.

Det är visserligen sant, att meningen är, att man skall genom dispenser möjliggöra att även de helt avstängda grupperna kunna komma i åtnjutande av hjälp, men dessa dispenser omfatta så få, så att man kan praktiskt taget säga att för närvarande äro endast mellan 10 och 15 procent hjälpta av det antal, som kommissionen själv rapporterar, såsom varande ofrivilligt arbetslösa, och går man till den verkliga arbetslöshetssiffran, skall man finna att endast omkring 5 procent för närvarande erhålla hjälp av de medel, riksdagen tidigare beviljat för arbetslöshetens bekämpande.

Orsaken härtill är ju att söka däruti, att man vill göra gällande att vi för närvarande ha att räkna med vad man paradoxalt kallar för en normal arbetslöshet inom flertalet arbetsområden. Vidare är verksamheten ställd inför sin avveckling, och denna avveckling går sin väg fram vid sidan om den faktiska arbetslöshetens omfattning. Man torde därför kunna befara, att man kommer fram till en tidpunkt, då denna verksamhet kommer att helt upphöra och även samtidigt befara att, när arbetslösheten även på hösten 1924 på nytt sätter till, ingen möjlighet finnes att hjälpa dem, som då bli offer för densamma.

Det är med utgångspunkt ifrån denna syn på tingen, som jag för min del hade hoppats på att man i den statsverksproposition, som här föreligger, skulle ha funnit någonting om att man från Kungl. Maj:ts sida hade tänkt att förelägga riksdagen förslag till en arbetslöshetsförsäkring, varom ju socialförsäkringskommittén i slutet av år 1922 avlämnade ett betänkande. Så synes emellertid ingalunda vara fallet, utan denna fråga har tillsammans med alla andra sociala spörsmål fått maka åt sig inför de finanssvårigheter, som man ju från

alla håll påstår vara till finnandes, ehuru väl en lösning av denna fråga efter denna linje helt säkert ställt sig billigare än en verksamhet utav den omfattningen, som under kristiden på detta område har förekommit i vårt land.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag tror också för min del och särskilt skulle jag här vilja uttala denna mening, att det är alldeles nödvändigt, att just denna fråga så fort som möjligt kommer fram och erhåller sin lösning, ty det är inte gärna tänkbart att man nu kan återföra förhållandena på detta område tillbaka till dem, som gällde före år 1914, då de arbetslösa alltid voro hänvisade till att reda sig själva under den tid, då arbete icke stod att erhålla. Man har alltså, skulle jag tro, att från statsmakternas sida välja på att antingen bibehålla det nuvarande provisoriska systemet eller också träda in för en lösning av försäkringsproblemet, och jag tror för min del, att det varit önskvärt, att ett sådant förslag kommit från Kungl. Maj:ts redan till årets riksdag. Nu kommer säkerligen frågan ändå upp på kammarens bord genom enskild motion, och det vore synnerligen önskvärt, ifall den prövning av detta spörsmål, som ju nu i år tillsvidare i varje fall icke besvärar kammaren i form av anslagsbegäran under de vanliga formerna, skulle röna en så välvillig behandling, att ett resultat kunde framgå ur detsamma, som för framtiden förde även vårt land in bland de länder, som ha löst denna socialförsäkring efter de grunder, som kunna komma att angivas. Beträffande den provisoriska verksamhet, som nu pågår, och då, som jag förut tillåtit mig framhålla, medel finnas för verksamhetens bedrivande, vore det också synnerligen önskvärt, om man från Kungl. Maj:ts sida kunde hoppas på ett understöd för att få hjälpen betydligt mera effektiv än vad som för närvarande är fallet, då det ju faktiskt har utvecklats sig därhän, att vid sidan av den verksamhet, som regleras med tillhjälp av statsmedel, kommunerna själva nödgats bevilja avsevärda belopp för att icke de arbetslösa skola falla fattigvården till last. Så är förhållandet i flera av våra större städer, där mycket stora belopp beviljats för igångsättande av kontant understödsverksamhet, vilket visar, att läget på arbetsmarknaden inom betydliga områden ingalunda är tillfredsställande och att det alldeles säkert är mycket lång tid kvar till den s. k. »normala arbetslöshet», som man på sina håll vill göra gällande redan nu är för handen.

Herr Kinmanson: Herr talman! I olikhet med de ärade talare på stockholmsbanken i förmiddags, som började sitt anförande med att deklarerar att de icke hade någon vidare lust att träda upp i denna remissdebatt, skall jag be att ärligt få erkänna, att jag riktigt har längtat att få tala om vad jag känt och känner efter genomläsande av Kungl. Maj:ts proposition i de delar särskilt, som behandla statstjänarna. Av den tillfredsställelse, som utmärkte finansministerns uttalande angående sin budget här i förmiddags, förstår jag så innerligt väl det välbehag, som måste ha genomströmmat hans hjärta, då han vid budgetens slutredigering fann, hur ytterligt starkt och välbetänkt han i ekonomiskt hänseende ordnat det för allas vår moder Svea under nästa budgetsregleringsperiod, om nu hans strävan i huvudsak vinner riksdagens godkännande. Det har ju redan i förmiddags visat sig åtskilliga orosmoln vid horisonten i det stycket.

Om man nu tittar närmare på budgeten, får jag för min del säga det, att först och främst får man sin uppmärksamhet fästad därpå, att de från kristiden vanliga kraven på statens pung, härrörande från kristidskommissioner och arbetslöshet, i huvudsak försvunnit. Man ser också hur statens verkliga inkomster och verkliga utgifter beräknats att balansera för nästa budgetsperiod. Budgeten för den period, som nu är inne, förväntas ju också att med säkerhet gå ihop, och slutligen finner man, såsom förut många gånger i dag påtalats, hurusom finansministern vid uppgörande av inkomstberäkningarna rört sig med alldeles särskilt stark säkerhetsmarginal. Det enda, som jag skulle vilja säga

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

att man saknar i finansplanen, är det, att icke som motto över det hela står den gamla välkända latinska sentensen, som vi alla känna till från våra riksbankssedlar: »Hinc robur et securitas», det är uttytt, »Här finnes styrka och vederhäftighet.» Ty det är nog visst och sant att det gör, men det är nog också så, som från många håll sagts, att denna budget är *alltför* stark och *alltför* vederhäftig.

Om man då skulle utgå från detta intryck, så vill jag säga, att det ser ut, som om staten i förhållande till många andra stater i världen kommit relativt helskinnad undan krisårens påfrestningar, och om också statsfinanserna icke i allo kunna betecknas såsom varande vid full hälsa, tror jag dock man kan våga det påståendet, att de nu befinna sig i en ganska hoppgivande konvalescensperiod. När nu detta är förhållandet med staten i dess helhet, ligger det snubblande nära till hands, att man frågar sig: Hurudana äro nu utsikterna för nästa budgetsperiod för de olika samhällskategorier, av vilka denna statskropp huvudsakligen består? Jag tänker då närmast på sådana kategorier som kroppsarbetare, lantbrukare, affärsmän, industriidkare och stats-tjänare. Ja, det är väl icke mer än en mening om den saken, nämligen att det icke är bra som det är, och det sticker icke heller statsverkspropositionen under stol med, när det utsäges både här och där att det är ganska illa ställt med dessa olika kategorier. Men för alla dessa samhällskategorier med ett enda undantag när har dock Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen antingen ett förhoppningsfullt och erkännansamt ord eller i bästa fall ställes i utsikt hjälp i en eller annan form från statens sida.

Den samhällskategori, som står i denna undantagsställning, är statstjänarna. Över dem har den kungl. propositionen gått mycket hårt fram och bebådar ytterligare beskärning av de förut upprepade gånger beskurna dyrtidstillägen. Man frågar sig då, varför just denna kategori så hårt behandlats. Man kunde ju tänka sig det, att denna samhällskategori, särskilt under dessa nu gångna kris- och orosåren, hade haft det särskilt bra, tryggt och förmånligt, så att det nu kunde vara på tiden, att de delade med sig till sina medbröder och -systrar i de andra samhällskategorierna, vilka, jag medger det gärna, i dag ha mycket svårt på åtskilliga håll.

Ser man efter hur det har varit med denna saken och då först går till kroppsarbetarklassen, så finnes det väl ingen här av dess målsmän, som vill eller kan vederlägga detta mitt påstående, att den kroppsarbetande klassen under kristidens förlopp varit i tillfälle att tillkämpa sig en standardreglering uppåt. Jag vill icke, att mina ord skola missförstås så, att det kunde ligga avund däri, eller att jag ansåge, att det icke vore lyckligt och riktigt och socialt önskligt, att denna kroppsarbetande klass får en bättre levnadsställning. Vare det långt ifrån mig att hysa en dylik tanke! All heder åt de valkiga nävarnas män. Jag vill här endast konstatera ett faktum. Det enda man härvidlag möjligen skulle kunna diskutera är, huruvida det sätt, varpå och de medel, varmed denna kamp för en förbättrad ställning i vissa nog så outrerade fall har förts, varit ur samhällelig synpunkt fullt tillbörliga.

Fortsätta vi vidare till lantbrukarna, så minnas vi säkerligen, hurusom de under långa perioder erhöllo rena fantasipris för sina produkter. Man kan om den tiden använda precis samma terminologi, som herr finansministern nu använder i propositionen, då han om lantbrukarna säger, att deras produktionskostnader icke stå i rimlig proportion till de salupris, de erhålla för sina produkter. Förhållandet var då som nu, fast omvänt. Vi minnas också, hur under den tiden lantegendomar och lantgårdar växlade ägare till enorma summor.

Vad beträffar industriidkarna kunna vi också minnas en viss period, när hjulen i deras verkstäder rullade på övertid och hurusom dessa näringsidkare liksom affärsmännen, särskilt under den s. k. gulaschtiden, inhöstade vinster.

om vilkas enorma storlek det nuvarande släktet aldrig vågat göra sig en föreställning.

Vad jag med detta velat säga är, att samtliga dessa kategorier under de gångna oros- och prövningsåren dock under längre och kortare tid haft sin plats så att säga i solen.

Hur ställer det sig nu, om vi se på den återstående samhällskategorien, den som statsverkspropositionen nu går hårdast ut över. Det säges oförbehållsamt att i år liksom förra året har den största nedsättningen i utgifterna måst ske på den post, som avser statstjänstemännens dyrtidstillägg. Förhållandet var som vi minnas, att när kristiden började och dess verkningar begynte göra sig gällande, erhöilo statstjänarna under de första åren rakt ingen hjälp, utan fingo taga till besparingar och andra realiserbara tillgångar, för att inte säga att de måste skuldsätta sig. Småningom kom en dyrtidskompensation, som dock för stora delar av statstjänstemännen varit och alltjämt förblivit fullständigt otillräcklig, och så fort dyrtiden lättade, fingo de ingen respittid, varigenom de möjligen skulle kunnat reparera de lidna förlusterna under den första tiden, utan dyrtidstilläggen nedskuros i jämn takt för att icke säga något hastigare takt, än kristiden lättade. Denna minskning har fortsatt, tills vi nu stå vid den punkt, som föreligger i den kungl. propositionen.

Då herr finansministern i förmiddags talade om dessa saker, hade jag mycket svårt att följa hans tankegång, delvis beroende på att han använde siffror och procenttal från Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstilläggen, vilken först i dag utdelats i kammaren, och som man således icke hunnit taga del av. Hans anförande kulminerade emellertid, om jag minnes rätt, i påståendet att en byråchef nu har det bättre än förut. Där måste jag tillstå, att jag rakt icke kan följa honom. Att man med hans tabellariska uppgifter och med ensidigt inriktande på dessa siffror *kan* komma till en sådan uppfattning, det tar jag för alldeles givet, men man bör väl också beakta, hurusom samtidigt med löneändringarna för dessa liksom för andra tjänstemän samtidigt vidtogos andra för tjänstemännen oförmånliga ändringar beträffande deras avlönings- och tjänstgöringsförhållanden, såsom utsträckt tjänstetid på tjänsterummet, m. m., vilka förhållanden regleras av bestämmelserna i det s. k. avlöningsreglementet. Samtliga dessa bestämmelser ha för tjänstemännen omöjliggjort att på något sätt kunna utom statstjänsten bidra till sin bärgning. Ja, detta är ju i och för sig riktigt och rätt, så måste det vara, men relativt taget kan jag icke gå med på herr statsrådets uttalande, att en byråchefs lön för sin stats-tjänst nu är bättre än förut. Summa summarum av det hela blir, att under hela den kristid, som varit, har icke ens en enda liten solstråle fallit på stora delar av statstjänstemannakåren; de ha hela tiden stått på skuggsidan. Jag förmenar, att det kan vara riktigt att erinra kammaren om detta, när den nu går att snart taga ställning till frågor, som beröra dessa statstjänares livs-intressen.

Jag kan icke heller värja mig, när jag tänker på den avoghet mot stats-tjänstemännen, som ovedersägligen tager sig uttryck i denna statsverksproposition, jag kan icke värja mig, säger jag, för en undran, huruvida denna avoghet är förestavad av taktiska eller politiska skäl. Det vet jag nu visserligen icke, men måhända har regeringen tagit något intryck av den illvilliga och orättvisa agitation mot statstjänstemännen, som de sista åren vidmakthållits för att bilda en opinion *mot* denna samhällskategori. Denna opinion har ju mången gång tagit sig nog så obehärskade och hätska former, och jag vill endast till talesmännen för denna opinion säga, att allt vad ni åstadkommit är endast att ni visat, vilken utomordenligt ytlig kännedom ni ha om statsförvaltningen och dess tjänare. Men en sak har dock denna hätska förföljelse kunnat konstatera, nämligen att statstjänstemännen fortfarande äro av samma tåliga, lojala och

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

ansvarskännande släkte, som de allt hitintills varit och, som jag hoppas och vet, de alltid komma att förbli.

Då nu emellertid regeringen tycks ha sällat sig till dem, som icke vilja eller måhända icke anse sig kunna förstå den svåra och tunga väg, som statstjänstemännen under alla dessa år — jag upprepar det, särskilt vissa av dem — trampat, tills de omsider nått den tröstlösa punkt, där de nu stå, återstår mig endast att inför denna kammare inlägga en hovsam, men bestämd protest mot det förslag, som från regeringshåll framkommit för att ytterligare beskära dyrtidstilläggen.

Denna beskäring har enligt min uppfattning både orättvist och framför allt godtyckligt i den kungl. propositionen angivits uppgå till ett belopp av 12 miljoner kronor. Det har redan förut i dag påpekats hurusom skillnaden mellan statens utgifter för budgetåret 1923—1924 och budgetåret 1924—1925 just utgör detta belopp 12 miljoner kronor. Och det har sagts: Det kan väl icke vara möjligt, att statstjänstemännen användas som en slags regulator vid budgetens uppgörande. Ja, faktum kvarstår. Herr finansministern uttalade i förmiddags visserligen att denna sänkning utgjorde icke mål, men väl medel, och jag kan icke se annat, än att man måste tänka sig att denna utgiftspost varit slutstenen i budgetbyggnaden.

Man frågar sig ovillkorligen: Har denna beskäring varit absolut nödvändig? Äro statsfinanserna så dåliga, att det icke varit möjligt att anskaffa dessa 12 miljoner och således undgå att göra denna beskäring. Som jag förut sagt, är denna stat så starkt tilltagen och ingående så snävt beräknad, att det mycket väl kunnat gå för sig. Men vill man säga, att staten befinner sig i ett finansiellt nödläge, vilket jag för min del icke tror att den gör, så kunde man, om man icke velat höja inkomstberäkningen genom att uppskjuta avsättningen till vissa fonder eller med tillgripande av vissa fonders medel, ha undvikit denna beskäring. Jag måste givetvis upprepa liksom många andra talesmän i dag den förhoppningen, att riksdagen måtte komma till annan uppfattning i denna fråga än Kungl. Maj:t.

Beträffande själva den tekniska utformningen av dyrtidstilläggen anges i kungl. propositionen, att ingen annan ändring där skall göras än att det förutvarande indextalet, som bestämmes kvartalsvis efter socialstyrelsens index, nu skall utbytas mot ett bestämt procenttal, som tydligt anges skola utgå, oberoende av eventuella växlingar i levnadskostnadsindex. Detta är således slutstenen i alla dessa dyrtidsutredningar, som varat alla dessa år, att nu överger man fullständigt sambandet mellan levnadskostnadsindex och dess inflytande på tjänstemännens löner. Hädanefter skulle således rena godtycket motivera dyrtidstilläggens storlek, allt eftersom den ena eller andra önsknigen härutinnan vore rådande. Att en enda procentsats sättes, det förstår jag och det ger jag mitt fulla gillande, ty ur statens synpunkt är det både praktiskt och ekonomiskt fördelaktigt att så förfara, men jag förstår icke, varför icke detta procenttal med litet god vilja skulle kunna sättas i relation till levnadskostnadsindex. I stället för att uppskatta ett kommande års levnadskostnadsindex, vill det förefalla att man med fördel kunde tillämpa och att det i varje fall kunde ligga något i ett system, där denna levnadskostnadsindex baserades på exempelvis medeltalet för de närmast föregående kända, fyra kvartalens levnadskostnadsindices. På det sättet skulle man kunna upprätthålla dyrtidstilläggens beroende av levnadskostnadsindex.

När sedan den kungl. propositionen säger, att ingen annan ändring företagits i nuvarande bestämmelser än just den nu berörda, måste jag uppehålla mig vid en detaljbestämmelse, som tillämpas i fråga om nuvarande dyrtidstillägg, nämligen den som rör maximeringen av månadslönerna. Jämlikt Kungl. Maj:ts proposition har denna maximering bestämts till, vill jag minnas, 800 kronor för

nyreglerade verk och 650 kronor för oreglerade verk. Jag tillät mig vid riksdagen i fjol motionera om ändring härutinnan och hemställde, att man skulle återgå till en förut tillämpad praxis och höja gränsen till 1,250 kronor. Saken rör en personal uppgående till 1,300 tjänstemän och innebär en utgift för statsverket av cirka 700,000 kronor med den index, som rädde, då min motion förra året väcktes. Jag vill erinra hurusom, då denna fråga behandlades här i kammaren den femte maj förra året, dåvarande finansministern, densamme som i den nu sittande regeringen, från regeringsbanken uttalade, att han för sin del icke var belåten med dåvarande Kungl. Maj:ts förslag, utan hyste den uppfattningen, att det varit lyckligt, om denna gräns kunnat dragas något högre upp. Det är därför med besvikelse och med beklagande, som man nu konstaterar, att när samme finansminister nu var i tillfälle att framlägga ett eget förslag i denna fråga, han icke vidblev sin ståndpunkt från föregående år.

Jag skulle också vilja beröra en fråga, som likaledes har avseende på stats-tjänstemännen, visserligen en helt ringa del av dem, och som är särskilt behandlad i statsverkspropositionen. Jag avser den del av propositionen, som gäller behandlingen av den gamla andra normallönegraden tillhörande statstjänstemännens löner, alltså de löner, som åtnjötas av dåvarande sekreterare och kamrerare. När den sista löneregleringen genomfördes för några år sedan, blev man strax därefter underkunnig om att ett stort misstag blivit begånget mot dessa tjänstemän. Det erkändes allmänt, att ett misstag förelåg och alla voro eniga om att detta måste rättas. Men man förstod ju också, att rättelsen icke kunde ske ögonblickligen, utan att saken måste utredas.

Hur har då denna utredning blivit skött? Jo, saken har bedrivits så, att Kungl. Maj:t den 30 september 1921 gav i uppdrag åt lönenämnden att utreda denna fråga. Först den 9 november 1923 avlämnade emellertid nämnden denna utredning. Således två runda år behöves det för en utredning om en relativt ringa grupp av tjänstemän. Låt vara, att det kanske förefunnits stridiga åsikter inom nämnden, den använda tiden för denna utredning synes dock anmärkningsvärt lång. Nu säger Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t antagligen icke kan komma in med denna utredning till riksdagen i år. Det må nu vara, men så kommer ett ytterligare meddelande från Kungl. Maj:t av innehåll, att om Kungl. Maj:t kan komma in med utredningen i år, så skall dock det på denna utredning grundade förslaget, därest det antages, icke träda i tillämpning förrän med budgetåret 1925—1926. För detta meddelande lämnas ingen som helst motivering i statsverkspropositionen. Jag är alldeles övertygad om, att regeringens medlemmar har nogskamt förstätt vilka känslor av besvikelse, som ett dylikt budskap frambringat hos dessa tjänstemän. Det är ju inte utan, att de rent av skulle kunna vara berättigade till en viss retroaktivitet i denna lönefråga, beroende därpå, att så lång tid tagits i anspråk för utredning av densamma. Utredningens längd har icke kunnat påverkas av tjänstemännen själva och det utsäges nu, att denna reglering, även om den kan bli färdig detta år, dock icke skall träda i gällande kraft förrän nästa år. Det är givetvis alltid så, att varje sådant argument som mitt kan bemötas med statsfinansiella hänsyn, och det har i andra fall i år gällt även anslag på 1,000 kronor, så att det hjälper väl inte att man härvidlag kan säga, att det är relativt obetydliga belopp, som det här gäller för att giva, jag vågar säga, en misshandlad tjänstemannagrupp den rättvisa, som den ovedersägligen tillkommer.

Innan jag slutar skulle jag vilja säga några ord om ett mycket viktigt aktuellt problem, nämligen det pågående reformarbetet för förenklingar och givetvis också besparingar i statsförvaltningen. Det var en tid då statens kassa svällde och guldströmmade in. Den tiden godtogo statsmakterna alla krav på vidgade uppgifter för staten med åtföljande nya ämbetsverk, ökat antal tjänstemän och ökade löner för alla dessa. Men så kom en annan tid, då det var ebb i stats-

Vid remiss av statsverkspropositionen.—
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

kassan, och då kom eftertankens kranka blekhet. Utvidgningskraven avlöstes snart från alla håll av rop på att man måste göra besparingar och förenklingar, och det dröjde inte länge innan statsmakterna själva kommo till insikt om, att här måste de själva göra någonting. Hur har nu denna fråga skötts. Jag må säga, att jag för min del och många med mig ha det intrycket, att staten under hela denna tid haft ett ganska valhänt grepp på detta problem. Till att börja med utskickades cirkulärskrivelser till generaldirektörer och chefer i den centrala förvaltningen med begäran, att de skulle vara så vänliga att stympa sina egna ämbetsverk. Man kan tänka sig vad resultatet blev och i praktiken blev resultatet också plus minus noll. Sedan tog man nya tag, i det att man tillsatte en delegation, jag vill minnas en tvåmannakommitté, som inom departementen skulle utreda frågan. Denna framkom med sitt förslag, men jag tror man kan påstå, att resultatet även där blev lika med noll. Slutligen tillsatte man i slutet av förra året den s. k. Geddeskommittén. Den har ju inte varit så länge i verksamhet, att det kan vara lämpligt att om densamma uttala något omdöme ännu. Något resultat har man dock sett av dess verksamhet, så att det kan ju tänkas att en och annan verkligen gjort sig den frågan: Hur kommer det att avlöpa i fortsättningen under det år, som är, ty inom den tiden är den ålagd att fullgöra sitt arbete. Jag får då säga, att av de utredningar och betänkanden, som kommit därifrån — jag tänker nu närmast på det sista angående tjänstemännens rätt och befogenhet att klaga över beslut i avlönings- och anmärkningsmål — får man det intrycket att kommittén icke riktigt motsvarat de förhoppningar, som man borde ställt på densamma. Här har från olika ämbetsverks och tjänstemannaorganisationers sida framkommit en kritik, som jag och många med mig finna vara rätt så berättigad och väl motiverad. Härtill kommer, att denna Geddeskommitténs utredning på sina ställen redigerats så, att den har en viss bismak av hot och hets mot tjänstemännen.

Jag tror för min del inte, att det är rätt att fortgå på den hittills inslagna vägen i dessa frågor allra minst med sådant hot, som jag nyss talade om. Jag skulle vilja överlämna den tanken till regeringen, huruvida det inte kunde vara nyttigt och lämpligt för statsmakterna, att i denna utredningsfråga taga hjälp även ifrån de stora tjänstemannakategorierna. De äro organiserade såväl i stort som ock inom de olika detaljgrenarna inom förvaltningen. Min alldeles bestämda övertygelse är, att om dessa tjänstemän, som väl känna till en stor del av organisationsdetaljerna, på lämpligt sätt representerade finge tillfälle att under visst ansvar deltaga i dessa försök till omdaning av förvaltningen, man därpå skulle ha mycket att vinna men näppeligen något att förlora. Jag har nämligen den uppfattningen, att med orättvist behandlade och ekonomiskt tyngda statstjänare kommer man icke så långt med de här nya reformsträvandena i statsförvaltningen. Men om man har intresserade statstjänare, som äro skäligen avlönade, och som därtill kände, att de hade ett visst medansvar för själva organisationsformen av den administration, inom vilken de äro satta att arbeta, tror jag däremot, att utsikterna för att lösa detta säkerligen mycket, mycket svåra problem skulle bli betydligt ljusare.

Herr **Johansson** i Kälkebo: Herr talman! Vid en debatt sådan som denna, är det naturligt och riktigt, att man inskränker sig att tala om det föreliggande förslaget till inkomst- och utgiftsstat. Här har emellertid redan sagts så mycket därom, att jag för min del har mycket litet att tillägga, därför att jag inte i någon mån känner mig tilltalad av att stå och upprepa, vad som tidigare uttalats av andra. Jag måste dock säga, att vad den siste ärade talaren sade i mångt och mycket varit från min ståndpunkt ägnat att framkalla ganska bestämda motsägelser på vissa punkter, beroende därpå, att det ju inte kan hjälpas, att man efter en sådan överorganisation, som man tillåtit sig beträffande

våra ämbetsverk, både vad angår antalet ämbetsverk som överorganisationen inom desamma, icke kan anse det tänkbart eller möjligt att återgå till vad man skulle kunna kalla normala förhållanden. Givetvis måste det härvid komma att skära sig på vissa punkter och kännas svidande för dem, som kommit in i verken under denna tid. Det är i alla fall omöjligt, och ur landets synpunkt otänkbart att i alla tider hålla på och dragas med den överorganisation, som skulle, så länge den pågår, göra det omöjligt att hålla skatterna inom bestämda lämpliga gränser. Jag vill för min del icke uttala den meningen, att man skall gå orättvist till väga mot dem, som kommit in i statsjänst, och ej heller vill jag vara med om, att man i statsförvaltningen skall hålla dem med sådana löner, att tjänstemännen icke känna sig hava sin fulla bärgning på sitt arbete. Men jag tror, att det, genom det sätt varpå organisationen skötts på de senare åren, är ofrånkomligt att man måste, även om det förefaller hårdhänt, förfara så, att vissa av dem komma att känna sig orättvist behandlade. Jag vet inte heller, om den siste ärade talaren riktigt kommer ihåg vad han sade förra året. Då sade han, att det gick rätt så många unga tjänstemän utan sysselsättning på grund av skedda indragningar av tjänster. De hade förut varit sysselsatta i verken men redan då blivit avskedade. I dag sade han däremot, att det är först nu, som denna beskärning börjar göra sin verkan. Men, som sagt, jag skall inte ingå på att i övrigt vidare jämföra, vad han sade föregående år, med vad han sade nu.

Beträffande budgeten skulle det naturligtvis även från mina synpunkter och från min ståndpunkt vara åtskilligt att anmärka, men jag måste i alla fall om densamma giva det vitsordet, att man, såvitt jag kan förstå, har försökt beräkna budgeten så, att den inte skall medföra nya skatter och ej heller i sig själv bli ohållbar. Jag måste säga, att det förefaller mig, som om det varit ett riktigt sätt att göra upp en statsbudget. Vid föregående års remissdebatt tillät jag mig att göra en liten erinran om ett då höjt anslag, nämligen anslaget rörande kostnaderna för taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt. Jag finner att finansministern i år har upptagit detta anslag med samma belopp, som föregående år, nämligen till ett belopp av 2 ¹/₂ miljoner kronor. Jag yttrade då, att detta antagligen berodde därpå, att man hade börjat att betala taxeringsordförandena på ett annat sätt, än man hade gjort förut, och jag förstår också, och har fått det till svar, att det är nödvändigt, att man försöker få så kvalificerade personer som möjligt till dessa förrättningar. Jag förstår fullt väl en sådan åtgärd, och jag har ingenting att anföra mot densamma, men det är på det sättet anmärkningsvärt, att man genom det sätt, varpå man har försökt att ordna våra taxeringar, gjort dessa så invecklade, att det nära nog icke går att få tag i folk, som äro mäktiga att handhava dessa förrättningar. Jag berör denna fråga nu särskilt med anledning av en åtgärd av herr statsrådet vid ett tillfälle förlidne juli månad, när de så kallade taxeringssakkunniga skulle tillsättas. Därvid gavs dem den instruktionen, att de skulle komma fram med ett förslag om så kallade experttaxeringar. Man skulle göra dessa taxeringar till rena expertsysslor. Jag skulle vilja uttala ett litet varningens ord mot att fortgå längre på det sättet, nämligen att göra våra skattelagar sådana, att de inte kunna förstås av menige man, och jag skulle våga säga, att jag trott, att detta är synnerligen riskabelt, ity att vi ha en liten erfarenhet av att sådana experttaxeringar bli i sig själva synnerligen riskabla. Ty man kan ju säga, att vi försökte oss på sådant, när det gällde krigskonjunkturskatten, och därvid har det ju visat sig att resultatet av den sortens taxeringar var sådant, att återbetalningar måste ske på grund av feltaxeringar till så stora belopp, att de nära nog varit tillräckliga att medföra vissa rubbningar i den uppgjorda budgeten. Ty återbetalningar på grund av feltaxeringar hava varit både många och rört sig om oerhört stora belopp.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Det finnes även en annan sida av denna sak, som visar, att experternas sysslande med detta inte är så tvärsäkert. Det har nämligen, efter vad som har försports, visat sig i så enkla saker som uträknandet av taxeringslängderna, att rätt så stora felaktigheter förekommit, och ändå göras dessa uträkningar av så pass kvalificerat folk som våra häradskrivare. Det har sagts att den granskning, som företages rörande de gjorda taxeringarna, föranleder mycket stort besvär och giver anledning till mycket anmärkningar i riksräkenskapsverket, och därav kommer det sig, att folk i icke så liten skala bli avfordrade efterbetalningar, därför att uträkningarna varit felaktiga. Nu kan man ju icke vara säker på, att felaktigheterna alltid rört sig om sådana förhållanden, att de skattskyldiga ha fått betala för litet i skatt. Det kan också tänkas, att en och annan gång de skattskyldiga bliva påförda större skatt än de rätteligen bort påföras. Men är det så säkert, att riksräkenskapsverket gör anmärkningar även i sådana fall, och äger verkligen återbetalning till de skattskyldiga rum, om man på grund av sådana felaktigheter fått betala för hög skatt? Det skulle vara av intresse att få veta, om vederbörande statsråd ägnar den frågan uppmärksamhet, så att full rättelse kan vinnas, i fall det föreligger oegentligheter i detta sakförhållande.

Herr förste vice talmannen hade en del tabellariska uppställningar, som han redogjorde för. Jag tar upp dem, därför att, för så vitt jag har kunnat följa med diskussionen, han har varit den ende av de talare, som här ha uppträtt och över huvud taget yttrat sig om budgeten, som ansett, att den icke varit för lågt tilltagen. Det är en liten smula anmärkningsvärt, om man följer med denna debatt och gör jämförelser, med vad som ägt rum vid tidigare remissdebatter särskilt i denna kammare. Vanligen ha ledamöterna å statsrådsbänken fått stå till svars, för att de kommit med för rundligt tilltagna budgeter. I dag synes saken ligga på ett helt annat plan. Här få nu vederbörande statsråd till det yttersta försvara sig mot anmärkningarna, att de beräknat budgeten för lågt. Det är ett tidens tecken, som jag anser mig böra få intryckt i dagens och kammarens protokoll.

Beträffande den del av våra näringar, som jag sysselsätter mig med, och som av särskilda förhållanden måste anses ligga mig varmt om hjärtat, på samma sätt som statstjänstemännens löner lågo den sist ärade talaren varmt om hjärtat, nämligen vårt jordbruk, hava vi kunnat konstatera, att också denna huvudtitel fått genomgå skärselden i besparingssyfte. I stort sett måste jag säga, att jag icke har några anmärkningar att göra mot dessa inskränkningar, därför att jag förstår, att de svårigheter, som förelegat, måste varit synnerligen stora för att kunna förmå jordbruksministern att gå med på jämkningar och nedsättningar, fastän de nedsättningar, som det här är fråga om, till sin storlek äro av sådan natur, att de knappast kunna anses i vidare mån behöva inverka på budgetens slutsumma. Att beskringen blivit något kraftigare i år än den varit förra året på denna huvudtitel, kan jag förstå, därför att föregående år funnos på de olika punkterna i denna huvudtitel många reservationsanslag, så att den, som då uppgjorde budgeten lättare kunde tillgodose dessa krav, då besparingar funnos att tillgå. Det har givetvis varit svårare i år, när dessa reservationer till stor del varit förbrukade. Jag kan däremot inte lova, att vi inte komma att försöka att motionera om något högre anslag på vissa enskilda punkter på denna huvudtitel. Men jag skall inte upptaga tiden med att nu yttra mig om dessa punkter. Jag vill hoppas, att vi skola komma till rätta med jordbruksministern rörande dessa punkter, i fall det bara går att komma till rätta med riksdagen, ty jag är förvissad att han lika väl som jag är av den meningen, att det är önskvärt, att vissa av dessa anslag få komma in i budgeten.

Det är en punkt, på vilken besparingar ha skett, som väckt en viss upp-

märksamhet, och som jag särskilt måste fästa mig vid, och den rör anslaget till hästpremieringarna. Jag gör detta icke därför, att dessa nedsättningar i och för sig äro synnerligen stora, utan därför, att man vill försöka taga ersättning ifrån den så kallade hästavelnsfonden. Denna fond tillkom dock för helt annat ändamål och utan någon som helst statens medverkan, ty den tillkom därigenom, att en del av betalningen för exporten av hästar till Tyskland framtogs säljarna för att därav bilda en fond för visst angivet syfte, nämligen hästavelns befrämjande.

Medan jag är inne på denna hästpremiering, kan jag icke underlåta att säga några ord med avseende på själva premieringen. Jag skall göra det i så pass få ord, som är mig möjligt, ty jag vet mycket väl, att jag här är inne på ett ämne, där man får fara fram med varsamhet. Jag kan förutskicka, att sedan vi här i landet fick infört det så kallade hingstbesiktnings-tvånget, ha hästpremieringsnämnderna blivit helt och hållet suveräna ifråga om att bestämma, i vad mån man får använda den ena eller den andra hästen till beskällare. Att denna makt är stor, förstår var och en, liksom också att handhavandet av dessa förhållanden är en mycket ömtålig sak, såsom de hava utvecklat sig, ty det är så, att hästköparen finner det icke tillräckligt att inköpa en hingst för användning som beskällare, utan att man på förhand har förvissat sig om, att hästen skall komma att godkännas såsom beskällare. Då man skall anlita nämnden eller dess ordförande till biträde vid köpet av en sådan häst, kan detta biträde givetvis icke lämnas kostnadsfritt. Det kan dock icke hjälpas, att vid ett sådant förfarande hästköparen känner sig komma i ett visst beroende av premieringsnämndens ordförande, och den tanken torde inte kunna undvikas, att denne ordförande kan fordra en ersättning för besväret som köparen finner vara en onödigt fördyring av hästen. Jag har velat fästa uppmärksamheten på denna sak. Den är ganska ömtålig, och jag är förvissad om, att vederbörande statsråd inte skall låta bli att följa denna sak på ett sådant sätt, att inte ens ett sken kan uppstå, att vederbörande på grund av sin maktställning tillskans sig några oberättigade fördelar eller någon oberättigad ställning gent emot dem, som syssla med hästaveln.

Beträffande vårt jordbruk i övrigt vill jag säga, att vi ju alla veta, att detta befinner sig i ett mycket svårt läge. Jag kan icke låta bli att andraga detta, oaktat det har blivit sagt av rätt många utav de föregående talarna. Trontalet ger visserligen vid handen, att regeringen har behjärtat denna jordbrukets svåra ställning, och det lovar också, att det skall komma fram några förslag med åtgärder för avhjälpande i möjligaste mån av dessa svårigheter. Vilka dessa förslag skola bli, därom lämnar trontalet ingen ledning. Det talar bara om, att man skall försöka underlätta försäljningen av spannmål, och att man skall försöka ordna kreditfrågan för jordbruket. Ja, naturligtvis äro dessa båda saker synnerligen viktiga för vårt jordbruk, och ingen skall vara tacksammare än den riksdagsgrupp jag tillhör, om regeringen kan föra fram förslag, som bringa verklig hjälp i dessa båda svåra avseenden. Nu lär herr jordbruksministern hava i första kammaren närmare skisserat vad regeringen tänker komma med i denna del, men då jag inte varit i tillfälle att åhöra hans anförande och inte heller av andra kunnat få en tillräckligt klar uppfattning av vad han sagt, så är det givet, att jag icke kan giva mig in på annat än rena gissningar. Emellertid är jag förvissad om, att jordbruksministern har en livlig känsla av att de makter, han har att strida mot i det ifrågasvarande hänseendet, kunna vara rätt respektingivande. Jag har en viss personlig erfarenhet av detta sakförhållande därigenom att jag hade jordbruksministerns förtroende att vid ett tillfälle sistlidna höst deltaga i en förhandling som han hade med ledaren för kvarntrusten. Efter det sammanträde, som jag var i tillfälle närvara vid, har jag den livliga uppfattningen, att det

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

sannerligen ej går an att komma till rätta med denna sammanslutning utan att man skapar sig verkliga maktmedel att behandla den med. Ty på förhandlingarnas väg lär man ej kunna komma så synnerligen långt. Så mycket lärde jag mig i varje fall inse.

En ärad talare på Stockholmsbanken, herr Kilbom, riktade till bondeförbundet en förfrågan rörande våra jordfrågor. Han frågade: vad vill bondeförbundet göra vid våra jordfrågor? Jag vill säga, att bondeförbundet har i viss mån känt en liten besvikelse över att inte trontalet upptagit något om avsikten att komma fram med några jordfrågor under innevarande riksdag. Jag förstår emellertid, att de skäl gälla allt fortfarande, som herr justitieministern angav i sitt interpellationssvar i första kammaren i våras, nämligen då han sade, att dessa våra jordfrågor voro ett helt knippe av frågor, som inte kunde tagas en och en, och att de i varje fall måste föregås av en modern jordstyckningslag. Jag vet icke — det talar i varje fall trontalet icke om — huruvida regeringen tänker komma med denna jordstyckningslag under innevarande riksdag. Emellertid torde det vara vissa frågor, som icke stå i så intimt sammanhang med denna jorddelningslag, att de icke kunna föras fram. Jag tänker därvidlag närmast på en arrendelagstiftning. Den skulle väl ändå stå tämligen fristående från en blivande jorddelningslag.

Medan jag är inne på frågan om en arrendelag, tillåter jag mig fästa uppmärksamheten också på ett sakförhållande, vilket förelåg vid förra riksdagen och i vilket riksdagen efter min mening fattade ett ödesdigert beslut, nämligen då det beslöts att icke medgiva, att beträffande under den speciella kristiden ingångna arrenden av kronojord m. m., arrendeavgifterna skulle kunna något regleras. Det sades emellertid åtminstone av somliga av dem, vilka förfäktade denna avslagsständpunkt, att det icke skulle behövas att riksdagen fattade ett definitivt beslut i denna fråga, utan att det skulle vara möjligt för Kungl. Maj:t att med ledning av den välvilliga diskussion, som hölls, särskilt i denna kammare, trots det riksdagens beslut gick i negativ riktning, ändå taga upp denna fråga under allvarlig behandling och föra den till ett gunstigt resultat för vederbörande arrendatorer. Så har emellertid icke skett, alla ansökningar om nedsättning hava såvitt jag vet avslagits. Om beslut fattats av den nuvarande regeringen eller under den föregående regeringens tid, kan jag ej med bestämdhet säga. Emellertid, vilken av regeringarna som än avgjort denna fråga, så måste jag säga att spörsmålet ur billighetssynpunkt och från samhälls- lig synpunkt icke fått en tillfredsställande lösning.

Efter dessa förklaringar, är det givet, att jag har svårt att ge herr Kilbom vidare svar beträffande det jordprogram, jag skulle vilja vara med att genomföra, i den mån hans fråga ställdes till mig. Jag uppfattade emellertid hans framställning så, att den högsta punkten av hans reformsträvanden innebar en socialisering av jorden och att besittningsrätt vore den förnämsta besittningsform som skulle vara lämplig och tillåten här i landet. Beträffande detta vill jag säga, att jag tror att det kommer att bli en bland de sista reformer, som det nuvarande bondeförbundet vill vara med om i jordfrågan, att införa besittningsrätt. Man vill i varje fall inte göra detta förrän alla andra vägar hava försökts för jordfrågans lösning på ett nöjaktigt sätt.

Medan jag är inne på jordfrågan, skall jag be att få säga också några ord om vår egnahemsfråga. Jag erkänner mycket villigt, att statsverkspropositionen i denna del har behandlat egnahemsfrågan på ett synnerligen gynnsamt och förtjänstfullt sätt, men jag skulle ändå vilja uttala en liten reservation, en reservation i den riktningen, att jag inte kan känna mig tilltalad av, att vår egnahemsfråga i vad den rör norra Sverige skall få göras till ett instrument, som skall skapa skoglöst jordbruk. Ty jag är förvissad om att om man får hålla på därmed tillräckligt länge, man skall skapa ett jordbruksproletariat, som ej blir

vare sig för jordbrukarna själva eller för samhället av något synnerligen stort värde. Jag skulle vilja till vederbörande rikta den allvarliga maningen, att man må försöka att föra denna egnahemsfråga fram på sådana banor, att åt de jordbruk, som bildas i de skogrikare delarna av vårt land, verkligen tilldelas någorlunda ordentligt med skog, ty annars tror jag, att det hela kommer att giva ett mindre gynnsamt resultat och icke bli till välsignelse i längden.

Jag lovade att jag icke vid denna remissdebatt mycket skulle syssla med några större frågor, och jag anser också att jag med det sagda har i huvudsak framfört de synpunkter som jag vid detta tillfälle och i detta sammanhang anser mig hava anledning att framföra, givetvis med det förbehållet, att jag må ha ordet fritt, när frågorna komma att mera detaljerat behandlas i kammaren.

Herr Hage: Herr talman! Jag gläder mig över att herr justitieministern för en liten stund sedan kom in i kammaren, ty jag hade tänkt ställa större delen av mitt anförande till herr justitieministern.

Det är nämligen så, att jag under en stor del av de föregående riksdagarnas remissdebatter fört fram en fråga, som jag anser jämte arbetslöshetsfrågan vara en av våra största kristidsfrågor, nämligen bostads- och hyreslagstiftningsfrågan. Jag tror, att jag detta år har en alldeles särskild anledning att göra det, detta därför att jag har en känsla av, att *den* frågan ligger mera illa till i år än vad den gjort de föregående åren. Ett alldeles särskilt skäl att nu föra fram spörsmålet i debatten synes mig vara, att i trontalet ingenting nämnts om hur regeringen har tänkt sig att man skall förfara med den frågan, trots det man kunde ha anledning förvänta, att den frågan skulle ha förts fram i trontalet.

Denna hyreslagstiftningsfråga har ju varit aktuell ganska länge i vårt land. Den fördes fram 1922 av mig i motion här i kammaren och samtidigt av socialstyrelsen, som ansåg, att det skulle kunna och borde göras någonting i samband med avvecklingen av hyresregleringslagen för att åstadkomma en mera socialt betonad hyreslagstiftning, en lagstiftning som särskilt var på sin plats i dessa tider, sedan hyresgästerna hade förlorat det stöd, som de hade i hyresregleringslagstiftningen.

Jag erinrar också därom, att denna fråga var före vid en debatt här i kammaren året 1923. Då var det t. o. m. på det sättet, att herr justitieministern antydde — jag erinrar mig icke ordalagen — att man skulle fortast möjligt utreda frågan, eller i varje fall, att det var trängande att frågan utreddes. Det inträffade t. o. m., att justitieministern avvisade den tanken, att man skulle tillkalla representanter för hyresgästerna, detta därför att det kunde innebära ett fördröjande av utredningens verkställande och frågans lösning. Nu se vi emellertid i år, att frågan ligger fortfarande olöst, om man gör ett undantag för den lagstiftning, som tillkom vid ett föregående års riksdag. Ingenting nämnes, som sagt, om saken i trontalet. Likväl har man — som jag förut antytt — här i riksdagen bestämt uttalat sig för, att utredningen i den frågan borde snarast möjligt leda till en lagstiftning, som skulle skydda hyresgästerna. Man har t. ex. uttalat sig för en sådan sak, som den, att det skulle åstadkommas en viss *optionsrätt* för goda hyresgäster, vilka skulle skyddas därigenom, särskilt som det kunde konstateras, att numera, när det är bostadsbrist och hyresregleringslagen är upphävd, hyresgästerna i stor utsträckning ligga i händerna på husägarna, som givetvis kunna använda sin makt, där de vilja det — och de göra det också, i vissa fall t. o. m. ganska hänsynslöst.

Jag vet visserligen, att i dessa tider börjar alltmer den meningen göra sig bred, att vi skola komma ifrån all sådan där restriktionslagstiftning. En sådan uppfattning, som jag är rädd för just nu gör sig mycket gällande, kan resultera, i det att man säger — såsom redan höres på en del håll — att det tjänar intet till med sådan lagstiftning. Tiden och stämningen i världen, när det gäller

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

dessa frågor, är icke sådan — säger man — att man har anledning att fortgå på den vägen, d. v. s. åstadkomma en restriktionslagstiftning på detta område.

Mot detta tal skulle jag vilja säga: Tvärtom, man kan påvisa, att ute i vissa länder just nu gör sig en sådan åskådning gällande, att man måste på ett eller annat sätt skydda hyresgästerna. Särskilt är detta fallet i *England*. I ett vid slutet av 1923 utkommet häfte av socialstyrelsens »Sociala meddelanden» finna vi en berättelse från Sveriges socialattaché i London. Vad säger denne man om stämningen på detta område i detta stora land? I redogörelsen för denna sak säger han, att frågan om skyddslagstiftning för hyresgästerna blivit en mycket stor politisk fråga. Det var fråga om att i England så småningom, såsom här har skett, avveckla hyresregleringslagstiftningen. Denna sak åstadkom emellertid ett synnerligen starkt motstånd. Det var för övrigt två arbetarrepresentanter inom vederbörande kommitté, som hade opponerat sig mot förslaget. Saken åstadkom ett så starkt motstånd att — som torde vara bekant för en del av kammarens ledamöter — det inträffade, att i en valkrets, där en medlem av regeringen stod på omval — det var en konservativ valkrets — denne kastades ut ur parlamentet av en arbetarrepresentant, trots att kretsen ansågs vara fullkomligt säker för högern. Och han kastades ut på grund av regeringens hållning i hyreslagstiftningsfrågan. Frågan medförde vidare, att det blev regeringskris, åtminstone med avseende å en av ministrarna, som föll just på denna fråga. Det blev då nödvändigt för regeringen att rekonstruera ministerposten just med hänsyn till, att den föregående innehavaren icke intagit en mot hyresgästerna välvillig ställning.

Hur har frågan vidare utvecklats i det ifrågavarande landet? Jo, på det sättet, att det nu slutligen åstadkommits någon slags övergångslagstiftning, bestående däri, att hyreslagstiftningen skall avvecklas till 1925, dock på så sätt att under 5 år intill 1930, skall kvarstå en reformerad hyreslagstiftning, en lagstiftning, som icke är så restriktiv som den gamla, men som i alla fall torde ha en viss förmåga att skydda hyresgästerna. Ehuru jag skulle vilja ingå på detaljerna, skall jag icke göra det. Stämningen i England — detta ledande kulturland — i denna fråga, är emellertid den, som jag nu angivit.

I ett annat land, som ligger oss mycket närmare, nämligen *Danmark*, har saken också varit aktuell. Det framgår likaledes av »Sociala meddelanden», att man där förlängt lagen om hyresreglering till den 1 maj 1925 och för Köpenhamns vidkommande till 1 maj 1926. Därvid är dock gjort det undantag, som vi voro inne på förra året här, nämligen att lagen skall gälla endast för sådana samhällen, där det kan påvisas bostadsbrist.

Med andra ord, jag tror, att man mycket bestämt kan påstå, att förhållandena i vissa andra länder peka på, att det är mycket angeläget, att denna fråga verkligen löses. Och jag tror för övrigt, att även förhållandena här i vårt land peka i samma riktning. Det är nämligen på det sättet, att vi fortfarande ha bostadsbrist, fastän det bestrides från en del håll. Till och med socialstyrelsen har vid ett tillfälle helt generellt uttalat, att det existerar bostadsbrist. Nu är det visserligen sant, att man på en hel del håll den 1:a oktober förra året kunde ordna det så, att folk inte behövde kastas ut på gatan. Och det finns ju en del människor i detta land, som så fort man kan konstatera, att folk inte behöva kastas ut på gatan, säga, att det inte måtte finnas någon bostadsbrist. Men jag tror, att en stor del av kammarens ledamöter, som sysslat med dessa frågor, veta, att detta ordnande, som skedde den 1:a oktober, på en hel del orter var sådant, att man vann detta, att folk inte behövde kastas ut på gatan, *därigenom* att man i stor utsträckning tvingade in folk i olämpliga lokaler, som inte alls voro avsedda till bostäder. Man vann det därigenom, att man tvingade in dem i hälsofarliga lägenheter. Vi ha en oerhörd massa sådana runt om i vårt land, vilka egentligen borde rivas, därför

att de leda till tuberkulos och annat elände, som samhället sedan får draga de ekonomiska konsekvenserna av. Jag säger alltså, att detta, att man i alla fall kunde ordna denna sak i fjol höst, det berodde därpå, att man fick inhysa folk provisoriskt på många olika sätt. Men detta bevisar inte, att det inte existerar bostadsbrist, utan denna bostadsbrist existerar alltfört.

Och från statens sida har alltför litet gjorts för att få bort densamma. Jag vill bara nämna ett litet exempel från det samhälle, där jag själv bor. Där var det så, att postverket köpte ett helt hus i stället för att bygga ett nytt, såsom man hade påyrkat på den platsen, och därigenom kommer man alltså att så småningom medverka till, att bostadsbristen på den orten än mera förvärras. På samma plats var det på det sättet, att det stod en offentlig lokal ledig, vilken skulle kunnat användas till bostäder för de bostadslösa. Vi gjorde en framställning därom till socialministern, vilken dock förklarade, att byggnadsstyrelsen hade att handlägga denna fråga. Staten ville alltså i detta fall inte på något sätt medverka till, att den byggnaden skulle kunna få användas för lindrande av bostadsbristen, trots att huset stod tomt och utan användning och fortfarande gör det — jag var just och tittade på det dagen, innan jag reste hit ned.

Ja, denna bostadsbrist är givetvis sådan, att den resulterar i, att behovet av en social hyreslagstiftning blir större. Visserligen vet jag, att det finns en ofantlig massa folk, som säger, att bästa sättet att lösa denna fråga är inte att åstadkomma en social lagstiftning eller en restriktionslagstiftning på hyreslagstiftningens område, utan bästa sättet är att bygga nya hus. Ja, det är alldeles givet, och det går jag gärna med på. Men när man inte *kan* bygga i så stor utsträckning som behövs, hur skall man då göra? Jo, då menar jag, att det är nödvändigt att ha en sådan hyreslagstiftning, varigenom man kan förhindra ett undertryckande av hyresgästerna på grund därav att de till följd av bostadsbristen ligga i händerna på husägarna. Det har nu här antytts, att enligt statsverkspropositionen 5 miljoner kronor skulle användas för bostadsbyggande. Men detta är ju ett oerhört ringa anslag. Det är som en droppe i sjön, och jag är övertygad, att det bostadsbyggande, som kan bli en följd av detta ringa anslag, inte kan komma att i någon högre grad förbättra bostadstillgången. Och från den utgångspunkten måste man, anser jag, hålla på, att det fortast möjligt skapas en sådan skyddslag för hyresgästerna, som jag nu talat om.

I anslutning till dessa mina synpunkter skall jag be att, då vi icke fått någon som helst antydning om vad regeringen tänker göra i detta avseende, fråga herr justitieministern, liksom jag gjort vid flera föregående remissdebatter, om vi ha att vänta vid denna riksdag något förslag till social hyreslagstiftning, d. v. s. en fortsättning av reformen inom den sociala hyreslagstiftningens område till skydd för hyresgästerna.

Ja, detta var huvudsaken av vad jag tänkte säga. Jag skall inte uppehålla mig något vid dyrtidstilläggsfrågan, som jag endast tänkt snudda litet vid. Den frågan har ju berörts här av några föregående talare, ehuru från andra utgångspunkter än dem jag tänkt taga upp. Jag skall emellertid be att få säga, att jag i dag har tagit reda på, vad en statstjänare här i Stockholm i lägsta lönegruppen vid kommunikationsverken, en stationskarl, får ut, enligt nu gällande bestämmelser, sedan han betalt sin hyra — jag avser då en sådan befattningshavare som bor i ett hus, där många järnvägsmän bo, nämligen statens järnvägars änke- och pupillkassas hus. En sådan statstjänare får ut ungefär 150 à 160 kronor i månaden, sedan han betalt hyran. Jag skulle verkligen vilja fråga herrarna, som ha vistats här i Stockholm och veta hurudana priserna här äro, om ni tycka, att det finns någon prutmån på *det* beloppet, om det verkligen finns anledning att — såsom ifrågasattes dels i statsverkspropo-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sitionen och dels i det dyrtidstilläggsförslag, som kommit fram i dag — pruta på en sådan liten inkomst. Jag tycker, att majoriteten i denna kammare borde säga, att det finns *ingen* prutmån därvidlag och att vi skola stoppa detta prutande, som pågått ständigt och jämt, år från år.

Jag skulle även vilja något beröra den sak, som här så mycket diskuterats, nämligen de så kallade besparingarna på budgeten. Jag skulle därvidlag vilja anlägga en synpunkt, som jag inte tror, åtminstone i dag, kommit fram något vidare. Vad menar man egentligen med besparingar? Vad avser man att åstadkomma därmed? Jo, såvitt jag förstår, är det meningen att söka åstadkomma en besparing *nationalekonomiskt sett för hela landet, för hela folket*. Om så är fallet, då skulle jag vilja fråga, om det är troligt, att en stor del av de besparingar å anslag, som här föreslås i budgeten, verkligen kunna leda till detta resultat. Hur äro dessa besparingar lagda? Jo, en hel del bestå däri, att man t. ex. söker minska sådana anslag, som gå från staten till landsting och kommuner. Men vad blir följden av dessa besparingar? Jo, följden blir helt enkelt den, att landstingen och kommunerna få taga på sig större bördor. De kunna minsann inte så där utan vidare sätta ned sina utgifter, och de komma följaktligen att få större bördor, då statsanslagen minskas. Detta resulterar alltså i de flesta fall icke i någon minskning eller besparing *nationalekonomiskt sett*, utan det blir bara så, att staten kastar ifrån sig en del av sina bördor och säger, att den icke vill betala detta, men då få kommunerna och landstingen vara så snälla och betala i stället. Det blir alltså en besparing på *kronodebetsdelen*, som folk får igen på *kommunaldebetsdelen* och *landstingskatten*. Jag vill säga, att denna tendens, som nu här börjar göra sig gällande, att kasta tillbaka från staten en massa av de bördor, som staten förut tagit på sig, enligt mitt sätt att se, är ganska osmaklig. Vi ha ju förut slagit in på den vägen, att vi lagt en hel del utgifter på staten i syfte att därigenom utjämna skattebördan de olika landstingen och de olika kommunerna emellan. Men nu slår man om, och nu är det precis, som om det började göra sig gällande en tendens i alldeles motsatt riktning. Och vad resulterar detta i? Jo, det kan inte resultera i annat än, att det delvis blir så, att en del kommuner, som redan förut äro betungade, mista den utjämningsmöjlighet, som har legat i, att staten tagit på sig vissa bördor. Och detsamma blir fallet i fråga om landstingen. Jag tror alltså, att hela denna väg att spara, som särskilt gjort sig gällande t. ex. i fråga om kostnaderna för sjukvård, särskilt tuberkulossjukvård och sådant, är ett ganska ineffektivt sätt att spara, då det icke resulterar i vad man vill åstadkomma, nämligen en sparsamhet *nationalekonomiskt sett* för hela landet.

Innan jag slutar, vill jag också nämna några ord om våra *järnvägsfrågor* och *vägfrågor* där uppe i Norrland. Jag skulle vilja säga, att den statsverksproposition, som nu föreligger, är på vissa punkter ganska betryckande för oss, som representera Norrland här i riksdagen. Vi kunna ju möjligen förstå, att tiderna nu äro hårda och att detta resulterar i sådana förslag, som nu ha kommit fram. Men å andra sidan måste jag säga, att vi norrlänningar representera en bygd, som tidigare blivit ganska mycket eftersatt i fråga om anslag från staten. Och därför tror jag, att vi kunna ha anledning att framföra det kravet, att anslagsbeviljandet till oss nu går i litet bättre takt, så att vi kunna bygga våra vägar och få våra järnvägar i litet raskare tempo, än som varit fallit under den senaste tiden. Det är nämligen att märka, att vi ha t. ex. en järnväg där uppe, som beslöts här i riksdagen redan år 1917 och som ännu icke är påbörjad. Och vi ha en annan järnväg, som beslöts 1916 och som skulle vara färdig 1919 men som ännu i dag endast till en mycket liten del påbörjats. Jag tycker alltså, att vi representanter för Norrland och särskilt för övre Norrland kunna ha anledning att föra fram det kravet, att de anslag, som givas, verkligen bli sådana, att utvecklingen där uppe i Norrland inte avstannar. Tillkomsten av kommunika-

tioner där uppe äro i högre grad än i andra delar av landet livsvillkor för traktens utveckling. Om inte dessa kommunikationsfrågor tillgodoses på ett tillfredsställande sätt, så stagnerar, kan man säga, hela utvecklingen på stora trakter där uppe. Och därför och från dessa utgångspunkter säger jag, att vi kunna ha anledning att fordra, att vi bli något bättre tillgodosedda än på det sätt, som här föreslås i den kungl. propositionen.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Hans excellens herr statsministern **Trygger**: Herr talman, mina damer och herrar! Innan jag går in på det, som jag egentligen skulle vilja säga, skall jag be att få upptaga tvenne frågor.

För det första: en ärad talare har i sin kritik av regeringens förslag beträffande dyrtidstilläggen gjort gällande, att regeringen skulle tagit intryck av den hätska opinion, som på senare tid skulle hava gjort sig gällande mot statens tjänstemän. Mot detta ber jag att få inlägga en alldeles bestämd gensaga. Det skulle för övrigt vara ganska egendomligt, om en regering, som består av så många statens tjänstemän eller före detta tjänstemän, skulle kunna taga intryck av en sådan opinion, som den, vilken den ärade talaren har nämnt. Ja, det är alldeles uppenbart, att oberoende härav är det ingen regering i vårt land, som kan röna intryck av en dylik uppfattning, då det väl svärigen finns ett land, som har en ämbetsmänna- och tjänstemannakår, som är så högt aktad som vår och vilken vi äro så stor tack skyldiga för dess pliktrogna arbete.

Den andra fråga, som jag skulle vilja beröra, är, att här har av en talare — och för närvarande göres samma erinran i första kammaren av en annan talare — gjorts anmärkning mot regeringen därför att på socialministerns föredragning polis blivit uppsänd till Sundsvall. Man har gjort gällande, att denna åtgärd skulle vara oklok. Den skulle vara ägnad att resultera i motsatsen till vad man med densamma avser. För min del påtager jag mig, liksom, jag är viss därom, hela regeringen, ansvaret för vad som skett. Försåvitt myndigheterna på en ort inom landet anse sig behöva polis för att kunna vara säkra om att kunna upprätthålla ordningen och skydda den medborgerliga friheten, är det en ovillkorlig plikt för regeringen att ställa de krafter till förfogande, varöver regeringen disponerar. Den första plikten för varje regering är att upprätthålla ordningen i landet, att skydda friheten, den medborgerliga friheten. Det är stadgat i 16 § av vår regeringsform. Och den plikten vill och skall den nuvarande regeringen fylla, ordningen må hotas av vem det vara må.

Sedan vill jag vända mig mot särskilt min ärade vän den förste talarens erinringar i denna remissdebatt. Herr Branting gjorde gällande, att på det utrikespolitiska området råder det enighet i vårt land däri, att vi vilja upprätthålla freden, bevara neutraliteten och se till, att vi, såvitt som möjligt är, ha kvar vår handlingsfrihet. Det är för mig särdeles kärt att kunna av erfarenhet konstatera, hur lätt vi ha att komma överens, när det gäller dessa stora utrikespolitiska frågor. Under mitt samarbete med den ärade talaren har jag alltid funnit, att jag kan ha samma uppfattning som han, när det gäller att utåt skydda Sveriges intressen.

Och i vårt arbete i Nationernas förbund har jag ej haft anledning att avvika från den ståndpunkt, som han såsom förste delegerad intagit. Jag har även, sedan jag lämnat förbundet, med glädje kunnat gilla det sätt att bevara fredens stora intresse, rättens stora intresse, som han har använt vid det sista förbundsmötet. Emellertid, hur ense man än är i de stora utrikespolitiska frågorna, så, när det gäller detaljfrågor, kunna meningarna för visso vara olika. Och vi ha hört i dag, hur herr Branting gjort en anmärkning mot regeringen, därför att regeringen skulle ha försinkat en uppgörelse med Ryssland angående det ifrågasatta handelsavtalet. Med avseende härpå skall jag be att få förklara, att åtminstone jag hela tiden hyst den uppfattningen att, vilken överenskom-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

melse som än skulle göras med Ryssland, även om den begränsade sig till ett rent de facto-erkännande utan handelsavtal, så borde denna överenskommelse i alla fall underställas riksdagens prövning. Den ståndpunkt, som riksdagen intog förra året, då den behandlade frågan om det ryska handelsavtalet, var sådan, att åtminstone jag för min del icke skulle vilja taga på mitt ansvar att göra någon uppgörelse utan att först ha underställt frågan riksdagen. Under sådana förhållanden fanns det ju god tid, och den tiden borde man naturligtvis använda för att göra så fullständig utredning som möjligt, för att man skulle ha genomträngt frågan i alla dess detaljer så grundligt som möjligt. Och det, mina herrar, behöves verkligen, när man underhandlar med representanter för den ifrågavarande makten. Det vet jag av egen erfarenhet. I Genua t. ex. lärde jag mig att uppskatta det skarpsinne, som denna makts representanter utvecklade, när de förde dess talan vid underhandlingar med andra makter. Men det var även en annan sak, som jag märkte, och det var, att de hade en märkvärdigt låg uppfattning om andras intelligens. Annorlunda kan man ej förstå åtskilligt, som gjordes gällande från deras sida. Vid sådant förhållande är det uppenbart, att när vi skola underhandla med dem, måste vi se till, att vi äro så inne i saken och så förberedda, att de ej underskatta vår intelligens allt för mycket.

Herr Kilbom har i dag närmare utvecklat åtskilliga skäl, varför vi skulle se till att så snart som möjligt få till stånd ett handelsavtal med den ifrågavarande makten. Han har fäst uppmärksamheten på, hurusom i övriga stater allting går sämre och sämre. Myntet försämras, statsskulden stiger, industrien förlamas, och allt går med en hastighet utför, som är oroväckande. Grunden härtill är enligt hans mening det kapitalistiska systemet. Men däremot i Ryssland går det annorlunda. Där har på sista åren allting gått framåt. Och han anförde exempel för det ifrågavarande påståendet. Jag vill ej ingå i någon granskning av, hur det är med denna sak. Jag vill endast säga, att ett sätt att hindra, att statsskulden växer, är att helt enkelt stryka bort den. Jag anser emellerid, att den, som gör så, handlar sämre än den, som verkligen erkänner de skulder, han har. Men det viktigaste är grunden till denna förändring, som han påstår ha inträtt i Ryssland på senare åren. Varpå beror denna, om den verkligen föreligger? Jo, så vitt jag hört och läst om förhållandena i Ryssland, skulle den bero på, att man så småningom börjat gå tillbaka till det kapitalistiska systemet. Följaktligen kan man väl icke anse, att vad där förekommit skulle vara något bevis för, att det nuvarande samhället skulle vara omöjligt, och att det nya ljusa skulle komma från öster. Emellertid, när herr Kilbom utvecklade sin talan, ställde han en fråga till mig: »Varför ha icke underhandlingarna lett till resultat?» Jag skulle gärna vilja tala om varje detalj i dessa underhandlingar, men den hänsyn, jag måste taga till den part, med vilken det underhandlas, gör, att jag ej kan det. Men jag är säker om, att herr Kilbom själv kunde få upplysningar därom hos dem, vilkas intressen han så kraftigt synes representera.

Jag vill, innan jag slutar detta kapitel, göra en bestämd gensaga mot ett påstående, som han hade, och som möjligtvis skulle kunna i Ryssland skapa en felaktig uppfattning angående vad man gjort från svenskt håll. Han påstod, att under den tid, då justitierådet Hellner var utrikesminister, skulle vi i Sverige ha orsakat avbrott i förbindelserna med Ryssland, förenat oss om en blockad mot Ryssland och därmed framkallat alla de olägenheter, som onekligen uppstått av att våra gamla förbindelser med denna makt icke kunde fortfarande existera. Detta är icke ett riktigt påstående från herr Kilboms sida. Det var icke så, att det var Sverige, som bröt förbindelserna, utan det var Ryssland, som bröt dem, och det gjorde ryssarna på ett mycket kraftigt sätt, därigenom att de satte sig i besittning av Sveriges legationshus i Petersburg. Jag vill säga, att till detta beklagliga förhållande, att de gamla förbindelserna, som för bägge

folken voro av stor nytta, upphört, ligger orsaken ej hos oss utan på den andra sidan.

Jag ber att få säga ytterligare några ord till herr Branting. Han kritiserade mitt uttalande i Uppsala, där jag försökte ange den ståndpunkt, som var regeringens med avseende å den utrikespolitiska situationen och delvis med avseende å den ekonomiska situationen, för att sluta med några antydningar om själva försvarsfrågan. Herr Branting säger, att denna min uppfattning, denna min framställning om den utrikespolitiska situationen var alltför pessimistisk. Och det skulle kunna låta tänka sig, att den, låt vara omedvetet, var gjord så, att den skulle tjäna som en lämplig bakgrund för stora krav med avseende å försvaret. Ja, jag får erkänna, att i dessa tider är det verkligen svårt för var och en, tror jag, att ej vara pessimistisk. Och att jag ej är ensam däri, skall jag be att få visa genom att citera ett uttalande av en man, som ju f. n. fäster världens uppmärksamhet på sig, nämligen den ifrågasatte engelske premiärministern Mac Donald. Han har, efter vad i tidningarna upplysts, sagt att faran bleve större för varje dag. Situationen i Europa vore mycket mer lik situationen 1912 än någon gärna ville erkänna: mot varandra stående arméer, nationalistisk politik, som satte länderna i harnesk mot varandra, oerhörda utgifter icke för återuppbyggande utan till nedrivande. Allierade nationer kastade sneda blickar på varandra med illa dold fiendtlighet. *Detta tillstånd krävde oförbehållsamt samarbete mellan män och kvinnor ur alla partier.*

Ja, när en sådan man uttrycker sig på detta sätt, torde det väl icke vara alltför förmätet, att jag för min del har intagit samma ståndpunkt. Jag har med ledning av de fakta, som jag känner till, kommit till det resultatet, att den nuvarande situationen i utrikespolitiskt avseende är synnerligen farlig för vårt land, och Mac Donald, vars erfarenhet sannolikt är mycket större än min, men som ser allt från annan synpunkt än jag, har kommit till samma resultat. Då lär jag icke kunna utan vidare tillvitas att ha överskattat faran. Därmed må emellertid vara huru som helst. Säkert är, att jag har försökt att så gott jag förstått framställa situationen, och jag har icke gjort det för att få någon hjälp med avseende å försvarsfrågans lösning. Då skulle man känna Sveriges riksdag ganska illa — och jag har ju varit med rätt länge — om man trodde, att man på sådant sätt skulle vinna framgång för ett förslag, som man tänker förelägga riksdagen.

Med avseende å framtiden byggde den ärade talaren därpå, att numera arbetarrörelsen är mäktigare, att arbetarna få större och större inflytande, och att vi snart ha en arbetarregering i England, som komme att vrida förhållandena rätt. Vad det beträffar, instämmer jag helt och hållet i den politik, som den blivande chefen för labour party i England förklarar vara sin med avseende å ordnandet av de ekonomiska förhållandena i Europa. Men huru goda avsikter en person även i hans betydelsefulla ställning må ha, är det ganska långt emellan den goda avsikten och det fullbordade resultatet. Att slå sig till ro med, att dessa avsikter skola kunna inom rimlig tid realiseras, är säkerligen ganska farligt.

Med avseende slutligen å mitt yttrande i Uppsala beträffande försvarsfrågan gjorde herr Branting gällande, att det var så svävande. Det kunde innebära åtskilligt gott, men kunde också innebära åtskilligt mindre värdefullt. Man kunde ej av vad jag sade få fram vare sig det ena eller det andra. Och denna kammars förste vice talman har inför kammaren gjort den jämförelse mellan mitt yttrande i Uppsala och den avlidne kammarledamoten herr Staaffs yttrande år 1914 i Karlskrona. Herr vice talmannen gjorde gällande, att där drogos upp klara linjer om det förslag, som skulle framläggas, under det att jag nöjt mig med allmänna talesätt. Men detta mitt förfarande har varit avsiktligt. Det är min uppfattning, att när en stor fråga lägges fram, är det

Vid remiss av
statsverks-
propositioner.
(Forts.)

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

lämpligast, att hela materialet är tillgängligt, innan man delger de särskilda punkterna. Och det dröjer ju ej många veckor innan riksdagen har detta förslag på sitt bord.

Men det är ännu en erinran, som den siste ärade talaren gjorde. Han gjorde gällande, att medan herr Staaff år 1914 förklarade, att det förslag, som han ämnade framlägga, skulle vara sådant, att där togs hänsyn till folkets bärkraft, och att förslaget borde vara ägnat att vinna folkets förtroende, så intog åter jag 1914 den ståndpunkten, att jag endast fäste mig vid den s. k. sakkunskapens krav. Jag undrar ändå, om icke i detta yttrande ligger en verklig överdrift. Olikheten mellan den dåvarande statsministern och mig vid ifrågavarande tillfälle låg däri, att vi olika uppskattade folkets bärkraft. Det var det ena. Vidare förhöll det sig så, att vi olika uppskattade den fara, som förelåg för Sveriges säkerhet, och mot vilken vi genom en försvarsreform skulle sätta oss i stånd att skydda oss. Jag för min del var absolut övertygad om, att faran var överhängande, såsom jag också vid flera tillfällen uttalat. En uppfattning, som, därom är jag viss, icke var herr Staaffs. För övrigt vill jag säga, eftersom hans namn nu blivit nämnt i denna kammare, att fastän vi stodo i skilda läger alltsedan studenttiden, har detta aldrig hindrat mig från att beundra hans intelligens och städe bevara hans minne högt aktat.

Emellertid, den ståndpunkt, jag intog år 1914, den intar jag i den dag som är, men skillnaden är, att världskriget kommit emellan. Även om faran icke kan sägas vara mindre, är utan tvivel den ekonomiska bärkraften förminskad. Här har talats om att jag sedan den tiden undergått en sinnesändring. Somliga ifrågasätta, om det verkligen är en hjärtats förändring, eller om det endast skulle vara en anpassning efter en annan konjunktur. Jag vill då säga, att jag verkligen har undergått en förändring. Världskriget och allt som skett i dessa 10 år ha verkat därhän, att jag gjort en omvärdering i åtskilliga avseenden, och icke minst med avseende å människor. Jag har erfarit, att där jag icke alltid trodde mig finna så mycket av värde, där har åtskilligt funnits. Jag har, då jag vunnit den övertygelsen, att vår ställning är sådan, att vi endast genom att hålla ihop kunna bevara vårt lands frihet och självständighet, ansett det vara en plikt att försöka sammanföra alla dessa värden, allt detta goda, som finnes på så många håll, till landets tjänst. Och det är just det, som är grunden till att jag vågat åtaga mig uppgiften att söka åvägbringa samförstånd och samverkan i vårt land.

Herr Samuelsson: Herr talman! Jag har begärt ordet vid årets remissdebatt för att bl. a. något beröra hyres- och bostadsfrågorna, som de gestaltat sig efter riksdagens enligt min mening olyckliga beslut att avveckla hyreslagen. Vi ha sett, bland annat, här i huvudstaden, vilka åtgärder man varit tvingad att vidtaga vid oktoberflyttningen. Enligt den verkställda utredningen voro 971 familjer bostadslösa eller tillsammans med de 360, som fått taga sin tillflykt till sommar- eller kolonistugor, 1,330. Därtill komma enligt den utredning, som då framlades, 534 lägenheter, som av vissa orsaker måste utrangeras och vidare 1,200 för den normala hembildningen nödvändiga bostäder. Därtill komma 320 lägenheter för inflyttningsbehoven. Detta är endast vad som gäller Stockholm. Där behövas således 3,384 nya lägenheter.

Visserligen bygges något, och man kan även säga, att man är över den värsta tiden, d. v. s. själva flyttningsdagarna. De flesta, som det såg mörkast ut för då, ha också nu fått tak över huvudet, om än på provisorisk väg. Men det kan väl icke alltid vara så, att det är tillräckligt med ett dylikt konstaterande. Det borde väl icke vara riksdagens och regeringens mening, att dessa samhällsmedborgare, de egendomslösa, alltid skola finna sig i ständiga nödfallsåtgärder, för att till slut kanske få ett bås eller annat krypin för sig och sina familjer.

Om det skall fortsätta på det sättet, hurudant kommer då människomaterialet att bli i fortsättningen? Man hade väntat sig vid oktoberflyttningen att några åtgärder skulle vidtagits. Särskilt då man såg i olika delar av landet, hur det började arta sig. Krav framfördes även härom från alla delar av landet, icke minst från de för tillfället bildade hyresgästorganisationerna och även den kommunistiska riksdagsgruppen, men som vanligt slog man dövörat till, då det gäller att hjälpa dessa samhällsgrupper.

Jag vill därför nu taga upp spørsmålet och hoppas trots det motstånd man hittills fått röna i denna fråga, att den reformering av hyreslagstiftningen till skydd för hyresgästernas rätt, som länge utlovats och varav behovet särskilt av mig påpekats i en interpellation i våras, snarast må föreläggas riksdagen till avgörande. Ty det är så, vilket ofta påpekats, att detta spørsmål är icke bara aktuellt för Stockholms förhållanden, utan vi ha även i landsorten, städer och samhällen som procentuellt räknat kanske äro i samma fördömelse som Stockholm. Jag har talat med flera riksdagskamrater, som hade i uppdrag att den 1 oktober taga hand om denna fråga i respektive kommuner, och det är hårresande interiörer man hör om tillvägagångssättet mot och hårbärandet av dessa bostadslösa och särskilt de fattigaste av dessa hyresgäster.

Man kan även konstatera, att vederbörande statliga förvaltningar i vissa fall ställt de hjälpbegärande kommunerna i försämrade förhållanden. Det kan man åtminstone utan överdrift påstå, när det gäller Luleå. Jag tänker då närmast på posthusköpet där, vilken fråga senare torde bli föremål för riksdagens beslut. Jag har därför velat påpeka saken redan nu, då detta köp måste betecknas såsom en skandal. När postverkets lokalfråga var aktuell, diskuterade man allmänt den frågan, att postverket skulle bygga eget hus. Goda och passande tomter saknades icke, och de funnos till pris, som icke kunde betecknas som oskäligen. Vederbörande slogo emellertid hastigt om, och man beslöt att icke bygga nytt hus, utan man skulle köpa ett gammalt. Vad som var anledningen till den hastiga omsvängningen är svårt att säga, men det synes, som om vederbörande kommit underfund med, att det råder bostadsbrist i Luleå och man då ansåg lämpligt och med statens intresse förenligt att förvärva förhållandena. Det är svårt att tänka annat, då varken läge eller prisfråga var avgörande. Huset ligger ifrån allmänna stråkvägen, och dessutom upp för en rätt så brant backe. Detta måste anses vara en svår olägenhet, särskilt om man tar i betraktande alla de stora lass post, som dagligen fraktas till postkontoret. Och vad priset beträffar äro flera sakkunniga eniga om att för den summa av 225.000 kronor, som huset kostade, plus vad som åtgår till reparationer och förändringar för att få huset något så när tillfredsställande, hade postverket kunnat uppbygga ett nytt hus, och där kunde det bliva tidsenliga lokaler, något som det nu knappast kan bliva, hur mycket man än reparerar.

Om man närmare undersöker prisfrågan, så synes det även, som om man i detta fall hade betalat rätt så tappert. Den gamle ägaren gör enligt uppgift en vinst på 100,000 kronor på detta hus. I det fallet har det icke visat sig något särskilt intresse för sparsamhet med statens medel.

När jag har ordet, vill jag även något ingå på statstjänarnas förhållanden. Detta så mycket mer som det även i år föreligger en proposition om beskärning av statstjänarnas dyrtidstillägg och särskilt då man ser av propositionen, att nedsättning i dessa skall drabba även de lägsta befattningshavarna, som, det kan jag försäkra, den dag i dag är, verkligen stå i nödläge. Jag menar, att om dyrtidstilläggen nedpressas än ytterligare för de lägsta befattningshavarna, så ha de mycket svårt att kunna draga sig fram. Jag förstår icke det meddelande, som lämnas av herr finansministern i hans anförande, och kan icke yttra mig om det, men jag kan säga, att för de lägsta befattningshavarna ser det mörkt ut att kunna draga sig fram.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

Jag menar, att när man ingår på det spørsmålet, hade det icke varit ur vägen att litet beröra en del av den byråkrati, som är rådande i statsverken, och syna en del göranden och låtanden vad beträffar de högre tjänstemännens i förvaltningen handlingssätt och arbete. Jag anser det nödvändigt att draga fram en del exempel, därför att bland den lägsta personalen har man försökt att genom pressen och annorledes få fram förhållandena, vilka ansetts tära på statens inkomster, men ha dessa förhållanden aldrig beaktats, helt naturligt för övrigt, därför att den ena korpen vill icke hugga ut ögonen på den andra.

Jag vill redan på förhand säga, att jag vet alltför väl, att det är omöjligt att tänka sig, att statsrevisorerna på den korta tid de ha till förfogande skola kunna taga del av allt som gäller statsverket, särskilt som en del utgifter uppföras på sådant sätt, att det är omöjligt att fullt kontrollera dem. Det vore enligt min mening nödvändigt för att komma till botten med den nuvarande byråkratiens handlingssätt, att en särskild undersökningskommission tillsattes, därför att jag har den uppfattningen, att den Geddeskommitté, som nu är tillsatt, huvudsakligen kommer att inrikta sitt arbete på att reducera personalen och således icke kommer att gå in i en detaljgranskning av en del högre tjänstemäns göranden och låtanden eller undersöka orsaken till att en del rätt så stora summor förfaras och gå statsverket förbi.

Jag tillåter mig därför att i detta sammanhang draga fram några få exempel från statens järnvägars nordligaste distrikt; allt talar emellertid för att de exempel, som framdragas därifrån, äro fullkomligt typiska för vad som förekommer öfver hela järnvägsnätet. Tar man detta i betraktande förstår man att det blir stora summor för hela järnvägsnätet.

I bestämmelserna för de högre tjänstemännen är det stipulerat, att vid flyttning från en plats till en annan, som ofta sker, när det gäller de högre tjänstemännen, skall flyttningsbidrag utgå med högst 300 kronor. Hur gör man då vid dessa flyttningar? Dessa 300 kronor gå i regel åt för emballering av möblerna. Sedan använder man lägre befattningshavare både när det gäller att lasta och lossa möblerna. Det förekom i ett fall i Luleå, att det åtgick 21 dagsverken vid lossningen av möblerna, och om man räknar med lika många vid lastningen, blir det alltså 42 extra dagsverken. Beräknar man värdet av dessa till 400 kronor, förstår man, att nyssnämnda bestämmelse rätt ofta överskrides. Och vidare skall alltid den nya lägenheten repareras. I detta fall gingo reparationskostnaderna upp till 7,000—8,000 kronor. Man gjorde då till och med särskilt spritskåp och sådana inrättningar. Läger man dessa kostnader vid sidan av flyttningsbidraget, förstår man, att dylika flyttningar av högre tjänstemän kosta avsevärda summor för statsverket.

Undersöker man vidare alla de traktamenten, som tjänstemän med inkomster av 10,000—12,000 kronor ha, skall man finna, att riksdagens bestämmelser om besparingar fullkomligt ignoreras. En trafikinspektör kan t. ex. hitta på alla möjliga småaktigheter för den lägre personalen för att få till stånd utredningar och förhör, som oftast icke resultera till minsta åtgärd eller kanske en varning eller i värsta fall två dagars bestraffning, men som draga åtskilliga kostnader. För förhöret behöves särskild distriktssekreterare, såsom förhørsledare, och dessutom en, två och ibland tre andra högre tjänstemän som äro närvarande. Dessa skola ha särskild expeditivsvagn, och det blir uppehåll med tågen där förhör hållas, särskilda växlingar och dylikt. Man förstår, att dessa småaktiga förhör kosta staten enorma summor, bara för ett enda distrikt. Här finnes ett rikt material att framdraga, och staten skulle genom reformer här kunna göra avsevärd vinst.

Man har även exempel på inspektionsresor, som tjänstemän företaga utan synbar anledning. Det har ibland debiterats traktamenten för uppvakningar

och presenters avlämnande till förmän o. s. v. Vidare är det ett särskilt förhållande med distriktssekreterarna. Dessa skola vara jurister och få med sin befattning förena befattning som brottmålsdomare. På grund av denna syssla företaga de tjänsteresor även på tjänstetid och använda expeditivagn m. m. Och detta fastän härför utgår särskild ersättning. Man kan också framdraga flerfaldiga exempel på hur högre tjänstemän använda lägre befattningshavare för rent privata arbeten. En del framkom vid den Lesserska historien i Luleå. Men det finnes flera hundratal av sådana.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

I personalbestämmelserna står vidare, att befattningshavare icke får mota drickspengar eller andra ersättningar av den trafikerande allmänheten. Men detta synes endast vara till för de lägre befattningshavarna. För de högre eller i varje fall för en del av dem har redan en sådan korruption inträtt, att bestämda subsidier mottagas, något som helt naturligt gör, att ett bolag eller enskild person, som lämnar sådana, får sina intressen tillgodosedda långt före staten. Ett sådant fall förekom även i den Lesserska affären. Luossavara—Kirunavara Aktiebolag gav rikliga allmosor. Det visade sig att, sedan förhör hållits och efter detsamma och sedan staten själv fått övertaga dessa extra inkomster från L. K. A. B., har det blivit en inkomst på 400—500 kronor per månad, som staten haft såsom merinkomst, och detta fastän man nu endast kan räkna med två malmtåg till Luleå dagligen mot förut 10—12 i vissa fall förut. Man förstår utav detta, att det icke är så små summor, som gått till en enskild persons ficka, men som bort tillfalla staten.

För att vidare ingå på den rådande byråkratien vill jag påtala de varje år anordnade vårsynerna inom samtliga distrikt. Inspektioner, då hela distriktsförvaltningen skall vara med. Långt före denna inspektion underrättas alla stationer, och man sätter då där i gång med extra uppsutningar och rengöringar, och när sedan distriktsförvaltningen kommer, då är i regel allt gott och väl. Alla uppsutningsarbeten äro då vidtagna för att kunna avlämna stationen fullt korrekt till distriktsförvaltningen.

Vad det femte distriktet beträffar, som omfattar en banlängd av 1,325 km., så blir det med de vanliga extratågskalkylerna, helt naturligt i detta fall ett helt extratåg för distriktsförvaltningen. Detta kostar 19,070 kr. brutto. Om man härifrån räknar som nettokostnad 60 %, så belöper sig i alla fall den rena nettoutgiften till 11,442 kr. Härtill komma dagtraktamenten för åtta högre tjänstemän under 7 dagar med tillhoppa 1,099 kr. Sälunda stannar en dylik inspektion vid först 20,169 kr. brutto eller 12,541 kr. netto. Jag är övertygad om att dessa beräkningar äro låga. Att märka är vidare, att detta gäller endast ett distrikt. Ärligen företagas dylika vårsyner inom samtliga distrikt. Det är alltså inga småsummor som på detta sätt tack vare byråkratien gå ifrån statens järnvägar.

Jag tycker, att i sådana här fall, vederbörande skulle kunna företaga någon reformering, och det borde väl tillkomma den förut tillsatta Geddeskommittén, att även på detta område söka få någon ändring till stånd.

På samma distrikt stå för närvarande en 50—60 stora ånglokomotiv av olika typer, vilka på grund av elektrifieringen för tillfället blivit överflödiga. De stå där undanställda. De representera emellertid tillsammansantagna lågt taget ett värde av 3—4 miljoner kr. Jag skulle rent av vilja tro att de gå upp till över 4 miljoner kr. Nu stå som sagt dessa lokomotiv där sommar och vinter, dåligt och i vissa fall fullkomligt oinsmorda och äro allvarligt utsatta för att bli nedrostade. Det har förekommit en del anmärkningar i den lokala pressen över detta förhållande, men loken stå där fortfarande med kopplingsdelar och dylikt alldeles nedrostade. Det borde enligt mitt förmenande vara förenligt med statens intressen, att något gjordes för att rädda dessa stora värden, an-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tingen så att man sökte avyttra ifrågavarande materiel, om man nu icke själv kan använda densamma, eller så, att man åtminstone såge till, att de erhöles någon tillsyn.

Jag skulle även kunna draga fram en mängd exempel på huru en del av dessa högre tjänstemän använda sin tjänsteställning till rena barnsligheter. Jag skall emellertid endast nämna ett enda sådant exempel. Det rör sig om en inventarieöverföring. För att överföra en tom klisterburk från en station till en annan hade man i detta fall ansett nödigt avsända icke mindre än fem olika telegram från trafikinspektören till de olika stationerna, och detta endast för att utröna var denna klisterburk för tillfället fanns. Klisterburken kan värderas till några få ören. Resultatet av allt detta telegraferande mellan stationerna blev till sist, att den sista stationen lovade att anskaffa och låta översända en annan beagnad klisterburk.

Nu kunde man ju tycka, att allt det här är förhållanden, som det icke tjänar så mycket till att draga fram just i riksdagen, men detta är, det vill jag säga, mina herrar, saker som skola befinnas kosta statsverket och statens järnvägar stora summor, därest man börjar undersöka dem litet närmare.

Jag är nu för min del alldeles övertygad om, att de besparingar, som man år från år söker åvägbringa genom att indraga löner och genom att nedpressa dyrtidstilläggen för personalen, skulle kunna åstadkommas långt mera lättvindigt, därest man undersökte en hel del av dessa förhållanden och ifall man började även på detta område söka få litet reformer till stånd. Särskilt borde man söka få bort en stor del av de byråkratiska bestämmelser, som för närvarande finnas. Men nu ser det verkligen så ut, något som för övrigt ofta påpekats, som om allt gjordes från vederbörandes sida för att försvåra och tillintetgöra hela den statliga socialiseringen.

Medan jag nu har ordet kan jag icke underlåta, eftersom man redan förut i dag här i kammaren har berört fascismen och reaktionen i dess helhet, att även själv något gå in på detta ämne, särskilt då i vad rör Norrbottens vidkommande och de därstädes mycket aktuella övergreppen gentemot de båda finska flyktingarna Nylund och Nurmiranta. Man har t. o. m. gått så långt i detta handlingssätt, att en hel del av de borgerliga tidningarna, bland annat Dagens Nyheter, reagerat ganska skarpt mot den skamliga utlämningen särskilt av finnen Nylund. Och detta har man gjort därför, att det påstås, att denne medarbetat i den finskspråkiga tidningen Revontulet, som utgives av vårt partidistrikt i Norrbotten. Genom de åtgärder, som länsstyrelsen där vidtagit, bland annat med förhör och undersökningar av de inre förhållandena vid tidningen Revontulets redaktion, har man enligt mitt förmenande åsidosatt tryckfrihetsförordningen. Och vad gjorde regeringen i detta fall? Den kritiserade icke alls länsstyrelsens åtgärder att ställa till med dessa förhör, utan den t. o. m. uppmanade Konungens befallningshavande att fortsätta förhören med dessa finska flyktingar. Man måste ovillkorligen i detta sammanhang fråga sig, hur det är ställt med asylrätten här i landet. Genom de åtgärder, som man i dessa båda fall vidtagit, omöjliggöres det för vissa politiska flyktingar att här i landet få någon inkomst, någon ekonomisk bärgning. Jag säger med flit vissa, ty det parti, som nu står bakom regeringen, har visat sig vilja skydda och värna andra politiska flyktingar. Huvudsaken är blott att dessa tillhöra samma läger eller stå på samma sida i klasskampen.

Den gjorda tolkningen av asylrätten måste anses märkvärdig, ty där uppe ha vi fortfarande den uppfattningen, att Norrbotten tillhör landet i dess helhet; men icke tycker man sig märka detta av K. B:s och Kungl. Maj:ts åtgärder när de tillämpas på de finska flyktingarna. Nylund är utvisad från Norrbotten med rätt att vistas i de övriga delarna av landet. Denna del av landet, Norrbotten, har alltså i detta fall ansetts vara farlig för honom att vistas i.

Och av dessa åtgärder att döma skulle alltså Norrbotten lyda under en särskild bestämmeelse för sig.

Nu var det kanske så att man fann, att Nylund där uppe hade sin bärgning, att han möjligtvis där uppe kunde få en liten inkomst och det var kanske därför man utvisade mannen från Norrbotten, men icke från det övriga Sverige.

Vad den andre mannen, Nurmianta, beträffar, så får han icke ens vara utanför Haparanda och detta trots att det finnes arbetskamrater på Seskarön, som vore villiga att hjälpa och underhålla honom, ifall han finge komma över dit. Men, som jag sagt, asyrrätten har alltid tolkats så, att den lämpat sig för borgerliga klassintressen. Det här omtalade är enligt vad jag kan se ett bevis på vad man tillåter sig, när det gäller rena klasstrider. Dylika övergrepp med tolkningar av rättsbud och grundlagar som kampmedel göra dock, att man har all anledning att till hela den svenska arbetarklassen rikta en uppmaning att vara på sin vakt. Klasskampen synes stå för dörren, låtom oss därför upptaga stridsyxan och förena oss med herr Branting från i fjol. »En kamp på liv och död.»

*Vid remiss av
stateverks-
propositionen.
(Forts.)*

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Ekeberg**: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast med anledning av den fråga, som riktats till mig av herr Hage beträffande hyreslagstiftningen. Herr Hage vet lika väl som jag, att det så nyligen som vid förra årets riksdag kom till stånd en ny lag i detta ämne, en lag, som enligt min mening innefattade icke obetydliga förbättringar i hyresgästens läge. Samma dag, som denna lag utfärdades, gav emellertid den dåvarande regeringen i uppdrag åt en sakkunnig, professor Lundstedt, att utarbeta en redogörelse för i främmande länders lagstiftning förekommande bestämmelser till skydd för hyresgäster, ävensom att verkställa en förberedande utredning angående ytterligare reformer i den svenska hyreslagstiftningen utöver vad den nyss berörda lagen innehåller.

Det var från början meningen, att detta professor Lundstedts arbete skulle vara färdigt till den 1 juli 1923, men oaktat professor Lundstedt, efter vad jag kan vitsorda, har arbetat på saken med berömvärd energi och det största intresse, har han vid två tillfällen nödgats begära att få tiden för sitt uppdrag förlängd, först till den 1 oktober och sedan till den 1 november. Även efter sistnämnda tidpunkt ha till honom ifrån främmande länder inlupit svar å utsända enquêtes, vilket ytterligare fördröjt slutjusteringen av arbetet. Det har därför förelegat i tryckfärdigt skick endast några dagar, och jag har ett av de exemplar, som först lämnat trycket, här i min hand.

Beträffande sin utredning säger professor Lundstedt bland annat: »Dessa nya synpunkter icke blott kräva i den förberedande undersökningen en myckenhet av tid till eftertanke — avsevärt mera än den tyvärr alltför ringa tid, som stått mig till buds — utan tarva ävenledes en vida grundligare och mångsidigare ventilering inom både fackmanna- och lekmannadiskussionen än den, som i allmänhet består en lagfråga av privaträttslig natur.»

Jag ber i detta sammanhang att få göra det inpasset, att anledningen till att professor Lundstedts uppdrag icke kunde ytterligare förlängas på sätt han själv i annat sammanhang framhåller låg i hopade ämbetsgöromål, vilka nödgat honom att avstå från en framställning i denna riktning. Det är alltså icke så att tiden för utredningen blivit på mitt initiativ reducerad.

Då denna utredning är så nyss slutförd, att trycksvärtan knappast hunnit torka, har jag för min del givetvis ännu icke kunnat fatta ståndpunkt till densamma. Jag har icke ens hunnit gå igenom den i dess helhet, ännu mindre har jag kunnat underställa de i utredningen upptagna viktiga frågorna mina kollegers prövning. Det står emellertid för mig fullkomligt klart, att vad professor Lundstedt säger i slutet av sitt företal, de av mig nyss citerade orden om denna

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

frågas ytterliga vikt och vansklighet, är fullkomligt sant och riktigt. Herr Hage påpekade också i sitt anförande den ömma punkten härvidlag. Den ligger ju i sambandet mellan en restriktiv hyreslagstiftning och bostadsbristen. Herr Hages ståndpunkt var, om jag förstod honom rätt, den, att därför att bostadsbristen finnes, måste hyresgästerna ha bättre skydd, för att de icke skola ligga under i den ekonomiska kampen mot hyresvärderna. Härvid kommer man dock, och den punkten snuddade för övrigt herr Hage också vid, lätt in i en cirkel, ty om skyddslagstiftningen icke är väl avvägd, kan den i sin ordning påverka bostadsproduktionen, och följden kan då bli den, att bostadsbristen blir permanent och allt mera förvärrad.

Herr Hage förordade i detta sammanhang särskilt optionsrätt. Jag vet icke riktigt, hur herr Hage vill ha denna utformad, men med ledning av tidigare meningsutbyten, som herr Hage och jag ha haft här i kammaren och för övrigt också enskilt i denna fråga, drar jag den slutsatsen, att den optionsrätt, som herr Hage vill ha, i varje fall till sitt resultat kommer att innefatta en hyresreglering i en eller annan form. Det är något, som jag för min del är ganska rädd för, ty vart kommer man då? Jo, jag tror, att man i viss mån kan få ett svar på den frågan, om man går till ett av de länder, som herr Hage här åberopat såsom föregångsland på hyreslagstiftningens område, nämligen Danmark. Jag har här i min hand vissa alldeles färska siffror till jämförelse mellan förhållandena i Danmark och i Sverige rörande antalet familjer, som ha varit i det beträngda bostadsläge, att de måst omhändertagas av det allmänna. För att förebygga alla missförstånd, som eljest skulle kunna uppstå vid en jämförelse mellan dessa siffror och de siffror, som nyss anfördes av herr Samuelsson, vill jag framhålla, att mina siffror sålunda icke innefatta sådana personer, som äro inneboende eller som berett sig själva provisoriska bostäder i kolonistugor o. dyl., utan endast personer, som blivit direkt omhändertagna av det allmänna; men även dessa siffror synas mig kunna vara av intresse. Man finner då, att den 1 oktober 1923 voro i Danmark, som ju är ett land med 3,300,000 invånare, 4,476 personer på nyssnämnda sätt omhändertagna av det allmänna, medan motsvarande siffra i Sverige med dess 6,000,000 invånare var 1,554. Siffran för Köpenhamn, en stad med 560,000 invånare, var 2,801. Siffran för Stockholm, med 424,000 invånare, var 491. Dessa siffror synas mig visa, att det kan föreligga en fara just i det avseende, som jag nämnde, ifall lagstiftningen icke blir väl avvägd.

Jag vill vidare nämna följande. Under tiden den 1 oktober—31 december 1923 har antalet provisoriskt inhysta familjer minskats i Malmö med 40 procent, i Göteborg med 25 procent och i Stockholm med 6 å 7 procent. Man fäster sig genast vid disproportionen i siffrorna, främst vid den mycket låga siffran för Stockholm, och det kan ju i varje fall vara tillåtet att gissa, att den ringa nedgången i antalet inhysta familjer i Stockholm har samband med de något egendomliga förhållanden, som ha rått inom byggnadsfacket här i staden.

Jag skall icke trötta med många siffror, men jag vill ytterligare nämna några, som angå bostadsproduktionen. Antalet nytillkomna bostadslägenheter var för en viss grupp större städer under hela år 1913 5,989, under hela år 1922 3,180 och under tiden januari—september 1923 5,518. Av denna sista siffra utgjorde 3,200 lägenheter om två rum och kök eller mindre. Motsvarande siffror för 86 mindre samhällen var år 1913 1,320, år 1922 1,794 och januari—september 1923 1,741, varav 1,120 lägenheter om två rum och kök eller mindre. Här finna vi alltså, att under de tre första kvartalen 1923 och även under år 1922 blev ett större antal lägenheter färdigt än under hela år 1913. Ändå år 1913 som bekant ett år, då bostadsproduktionen var ganska stor.

De nu föredragna siffrorna synas mig visa — vad för övrigt även herr Samuelsson i förbigående tycktes uppmärksamma — att vi dock trots allt äro

på väg emot bättre förhållanden. Jag vill icke bestrida, att det kan komma att dröja åtskillig tid, innan olägenheterna äro helt avhjälpda, men jag anser det ligga allra största vikt uppå, att en ny lagstiftning i ämnet icke så avfattas, att därför denna gynnsamma utveckling äventyras. Då jag för min del i sakens nuvarande läge icke sitter inne med den trollformel, som behövs för att riktigt avväga de två synpunkterna, vågar jag icke ställa i utsikt något förslag i detta ämne vid denna riksdag, vilket jag anser mig böra nämna till tjänst för dem, som till äventyrs äro intresserade av att motionera i frågan.

Det har till mig även ställts en fråga av herr Johansson i Kälkebo, som främst avsåg skifteslagstiftningen. Jag vill i det hänseendet nämna, att jag under den gångna sommaren gjort upprepade försök att finna en sådan anordning för lagstiftningsarbetets bedrivande, att skiftesstadgan skulle kunna föreläggas denna riksdag. Ja, jag har till och med varit inne på en undersökning av möjligheten att föra fram åtminstone de viktigaste partierna av skiftesstadgan för sig, men jag har till slut nödgats kapitulera inför den absoluta omöjligheten härav. Jag vill emellertid tillägga, att jag med ledning av det principbetänkande, som hösten 1922 avgavs av lagrådet, låtit utarbета ett nytt förslag, som varit föremål för min granskning och som nu är på remiss till lantmäteristyrelsen. Jag vågar uttrycka en bestämd förhoppning, att frågan skall komma fram till nästa års riksdag. I varje fall skall jag i vad på mig ankommer icke försumma någon åtgärd i detta syfte. Jag anser nämligen frågans snara lösning vara ett önskemål icke blott för skiftesväsendets egen skull utan även för ett stort knippe andra jordfrågor, som äro av denna fråga avhängiga.

Jag vill till sist yttra några ord i anledning av vad herr Samuelsson i slutet av sitt anförande nämnde om mitt förhållande till tryckfrihetsförordningen. Han tycktes anse, att jag har gjort mig skyldig till något slags grundlagsbrott, och han citerade till stöd härför också en borgerlig tidning, nämligen Dagens Nyheter. Herr Samuelsson måtte emellertid icke läsa sina Nyheter fullt regelbundet, ty hade han det gjort, hade han helt säkert märkt, att denna fråga varit föremål för ett uttalande från denna tidning även en gång senare, och att tidningen därvid, sedan jag haft tillfälle att upplysa om hur saken verkligen låg, på det mest gentlemannamässiga sätt fullkomligt tog tillbaka sitt första påstående. Den säger bland annat följande: »Dagens Nyheter, som haft tillfälle att ta del av samtliga handlingar rörande Nylund, sedan de nu samlats i justitiedepartementet, har också funnit att den anmärkning, som framställts mot justitieministern för lädering av tryckfrihetens och anonymitetsrättens principer, varit obefogad. Av rapporterna framgår nämligen att vid det förhör, som regeringen genom beslut av den 30 november jämlikt utvisningslagen beordrade länsstyrelsen i Norrbottens län att verkställa, intet förekommit, som avsett att utröna författarskapet till i tidningen Revontulet publicerade artiklar.» Detta angående tryckfriheten.

Jag kan för övrigt säga herr Samuelsson, att det förhör, om vilket jag förordnade beträffande finnen Nylund, var lika mycket i dennes eget intresse. Om jag på den grund, att mannen i fråga hade anställning i en tidning, hade ansett mig förhindrad att överhuvud taget verkställa någon utredning angående hans personliga förhållanden, om jag sålunda måst handla utan att alls veta, huruvida den mannen, som kommit in i riket utan pass, var fågel eller fisk, ja, vad hade då följden blivit? Jo, såvitt jag kan förstå, hade jag icke kunnat förfara på annat sätt än att tillämpa den strängare paragraf, som lett till hans utvisning utan vidare, naturligtvis då icke till Finland, där han kunde vänta straff för politiskt brott, utan till något annat land.

Herr Samuelsson har emellertid riktat ett angrepp emot mig, icke blott för att jag skulle ha läderat tryckfrihetsförordningen utan även för att jag skulle ha kränkt asylrätten. Det förefaller mig vara en rimlig begäran från min sida,

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

att herr Samuelsson, innan han riktade detta angrepp mot mig rörande min ämbetsutövning, bort taga reda på vad asylrätt är för något, men det har herr Samuelsson tydligen alls icke gjort. Asylrätt innebär frihet från utlämning eller utvisning av en politisk flykting till det land, där han kan vänta menlig påföljd av sin politiska brottslighet. Att utvisa eller utlämna mannen till Finland har emellertid aldrig ett ögonblick fallit mig in.

Då här talas om att jag förfarit hårt och hjärtlost emot mannen genom beslutet i denna fråga, vill jag tillägga, att enligt de handlingar, som varit mig tillgängliga och som utgöra det enda material, som jag kunnat gå efter, har mannen vid sin ankomst till riket förklarat det vara sin önskan antingen att stanna i Sverige eller att få resa till Ryssland, där han för framtiden ämnade slå sig ned. Vad innebär nu regeringens beslut? Jo, det innefattar, att vägen till Ryssland står honom fullkomligt öppen, och det innefattar vidare, att mannen i fråga gärna får stanna i Sverige, men att det icke anses lämpligt, att han finner sig i omedelbar närhet till det grannland, från vilket han inkommit i strid mot svensk lag och i förhållande till vilket han kunde åberopa asylrätt. Detta sistnämnda, att hans rätt att vistas i riket är lokalt begränsad, är ingalunda något, som jag har tillämpat allenast då det gällt finska kommunistiska flyktingar, vilket herr Samuelsson tycks tro. Jag bemödar mig alltid i min ämbetsgärning om den största oväld, och jag vill säga, att den man, vars rörelsefrihet jag strängast har begränsat, tillhör den rakt motsatta kanten i fråga om politisk åskådning. Det var en mycket känd tysk politisk flykting, som åberopade asylrätt i förhållande till den dåvarande tyska socialdemokratiska regeringen. Denne man, vars förhållanden ju voro helt andra än den här ifrågavarande personens — han hade spelat en helt annan roll i sitt hemland än vad Nylund gjort i sitt — fick sin rörelsefrihet begränsad till ett visst bestämt område.

Att det land, vars gästfrihet vederbörande politiska flykting tar i anspråk, på detta sätt begränsar hans rörelsefrihet är något, som står i fullaste överensstämmelse med asylrättens principer och även med den svenska lagen i ämnet, 1914 års lag angående förbud för vissa utlämningar att här i riket vistas, vanligen kallad utvisningslagen. Riktigheten av vad jag nu yttrat om asylrätten kan herr Samuelsson lätt förvissa sig om genom att slå upp en lärobok, vilken som helst, som ger en framställning i detta ämne.

Jag anser mig för fullständighetens skull böra tillägga, att då jag övervägde denna fråga, jag också tog hänsyn till den omständigheten, att denne Nylund en gång tidigare befunnit sig i Sverige och därvid vistats här icke mindre än ett halvt år, och att han hela detta halvår uppehöll sig utanför Norrbottens län, dels här i Stockholm, dels i Västerbotten. Jag hemställer till kammarens ärade ledamöter, huruvida det icke även för mannen i fråga själv är bättre, att han håller sig borta från detta farliga grannskap, där han lätt kan frestas komma i en sådan ställning, att han äventyrar sitt läge.

Herr **Johansson** i Bro: Herr talman, mina damer och herrar! Jag kan icke underlåta att säga några ord med anledning av vattenfallsstyrelsens taxepolitik, men på grund av att tiden gått så fort skall jag också inskränka mig till detta enda.

Under behandlingen av denna fråga föregående riksdag yttrade vattenfallsstyrelsen i sitt utlåtande till utskottet, att utredning i frågan då redan var igångsatt, vilken skulle utmynna i sänkta taxor och vilken väntades bli färdig i mitten av juli månad och sålunda komma lantbruket till godo. Vi väntade och voro nöjda med löftet om sänkta taxor, väntan blev lång. Först i september månad fingo vi veta resultatet, men vad innebar då detta? Vi hade väntat på sänkta taxor, men i stället fingo vi högre taxor. Förväningen var stor, man

hade ju fått löfte om sänkta taxor. När man nu fick motsatsen är det ju icke att undra på, om man stod handfallen och frågade sig vad meningen kunde vara.

Det var nämligen så, att strömförbrukningsgränsen för sänkningen satts så högt, att vi inom Västmanland icke kunde nå denna gräns. Jag tror, att tre föreningar i länet nådde denna gränsen, men alla de övriga skulle betala mycket mer, ända till 4,000 kr. Men så kom det förlösande ordet, som lydde så: de föreningar som icke kunde få någon fördel av de nya taxorna kunde få tillämpa de gamla.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vad skulle man emellertid göra nu? Man var icke belåten med detta resultat utan beslöt sig för att fortsätta striden. Västmanlands elektriska förening kallade samman representanter för föreningarna i länet till ett möte. Detta möte ledde till det resultatet, att man valde en kommitté, som skulle uppvakta dels Konungen och vederbörande statsråd och dels vattenfallsstyrelsen.

Jag begärde särskilt ordet för att få yttra några ord om det samtal, som fördes inför vattenfallsstyrelsen som jag finner mycket egendomligt. Då någon av kamraterna i kommittén frågade, vad anledningen vore till att en del förbrukare fingo betala mer än andra, lämnades därpå undvikande svar. Jag skulle kunna utforma svaret ungefär med följande ord: Den saken sköta vi själva.

Vidare var det en av kommitténs ledamöter, som framställde den frågan, om det icke hade varit naturligt, att då vattenfallsstyrelsen kontrakterat med varje särskild distributionsförening om en minimiavgift, avsedd att täcka statens kostnader, sänkningen av strömpriset börjat, då denna minimiavgift var nådd. På detta svarade emellertid generaldirektörens närmaste man, att denna minimiavgift icke var avsedd att täcka statens kostnader utan att den vore till endast för att man skulle komma i gång eller med andra ord för att lura bönderna att skriva på.

Nu är att märka, att då underhandlingar fördes på landsbygden för bildandet av distributionsföreningar sades det att denna minimiavgift utgjorde ersättning för statens kostnader och sålunda skulle säkerställa staten för förluster. Jag vet att det sades på många ställen ungefär så här: »Ni kan knappast med den utveckling ni för närvarande räknar med komma över denna minimiavgift.» Det är också känt, att man för närvarande icke endast nått denna minimiavgift, man har ock överskridit den tre och fyra gånger. Jag tycker det går nästan väi långt då man uttrycker sig på det sättet i ett ansvarigt ämbetsverk, och därtill av en högt stående ämbetsman. Jag betraktar detta yttrande från vattenfallsstyrelsen som ett rent hån mot landsbygdens befolkning, ett hån, som knappast borde tolereras. Man kan under sådana förhållanden rent av ifrågasätta, om det icke vore klokast och för landet nyttigast, att andra män finge ledningen om hand i detta för landet så viktiga ämbetsverk. Jag vill också meddela kammaren, att en motion i ämnet kommer även i år, och jag vill hoppas, att resultatet blir ett annat än föregående år. I annat fall kan det gå för vattenfallsstyrelsen som det gått för många av våra järnvägar, särskilt en del av de enskilda. Man har envist hållit uppe de höga taxorna, ända till dess bilarna tagit förtjänsten. Hur går det då med det statsfinansiella läget, som vattenfallsstyrelsen alltid hänvisar till?

Jag anser mig också vara skyldig att i detta sammanhang nämna, att det är starka krafter i rörelse för att försöka lägga om hela förbrukningen så, att av föreningarna endast uttoges den minimiavgift, som är kontrakterad. För min del skulle jag icke vilja råda till den utvägen, men för så vitt icke vattenfallsstyrelsen böjer sig och sänker taxorna, medan tid är, vågar jag påstå, att intet kan hindra en sådan åtgärd, och då frågar jag, hur går det då med det statsfinansiella läget, evad det berör denna verksamhetsgren.

Vi känna väl till, att ännu har icke lantmannen glömt de gamla metoderna

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

för kraft och lyse, som säkert komma till användning utöver vad minimiavgiften kan ge.

Det var endast detta jag ville säga och jag hoppas att bättre resultat skall vinna nästa gång.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Att statsregleringarna uti nedgångstider skola tilldraga sig särskild uppmärksamhet, det är ganska naturligt, och att de särskilt måste tilldraga sig uppmärksamhet uti sådana exceptionella tider, som vi under de senare åren genomlevat, det är ännu mer naturligt.

Jag har under denna bedrövliga tid åtskilliga gånger suttit på de anklagades bänk, när det här problemet varit före. Var och en har ju från sin utgångspunkt bedömt de förslag som förelagat och därefter gjort sin betygssättning. Vid fjolårets riksdag ägnade första kammarens högerpartis främste man och talare en synnerlig uppmärksamhet åt innehållet i den då föreliggande statsverkspropositionen och gav mig både ros och ris för innehållet i densamma. Han ställde en maning till riksdagen att icke besluta regleringen för 1923—1924 efter det kända ordspråket: efter oss syndafloden. Det var jag som ville förleda riksdagen in på vilna marker och det var den gamle erfarne ledaren som riktade en vädjan till riksdagens ledamöter att vara på sin vakt. Riksdagen tog hand om budgeten, men den lydde verkligen icke den gamle ledarens varning, utan strängt taget försämrade riksdagen budgeten med någon miljon. Då är det ganska naturligt, att jag i dag känner mig mycket tillfredsställd, när min efterträdare i ämbetet i den nu föreliggande finansplanen uttalar den uppfattningen, »att ett underskott på utgiftssidan skall komma att uppvägas av överskott på inkomstsidan. När hans excellens herr statsministern varit med om förberedelserna för detta arbete, får jag väl också draga den slutsatsen, att herr excellensen icke alltför starkt opponerar mot finansministerns uttalande i årets finansplan, varigenom jag fritages från misstanken att under fjolåret velat reglera enligt principen »efter mig syndafloden.»

Jag har känt mig behöva framföra detta, därför att under den överläggning som förts i pressen om fjolårets budget och den budget som nu ligger före, har man från visst håll velat föra fram den meningen, att årets budget innehåller en alldeles särskild styrka, detta därför att årets finansminister har sett mera pessimistiskt på riksräkenskapsverkets beräkningar och sänkt dem, då jag hade en benägenhet att i min optimism höja samma verks beräkningar i föregående års budget.

Detta pressuttalande som förekommit uti en av huvudstadens aftontidningar har föranlett mig att göra några undersökningar, i vilken omfattning jag verkligen räknat upp riksräkenskapsverkets under fjolåret gjorda beräkningar. Och jag finner då, att jag har uppräknat riksräkenskapsverkets beräkningar i fråga om punkten A, skatter, med 2,8 miljoner. Men i fråga om punkten tullar och acciser hade jag sänkt riksräkenskapsverkets beräkningar med 1,1 miljon; i fråga om uppbörden i statens verksamhet hade jag ökat riksräkenskapsverkets beräkningar med 200,000, i fråga om diverse inkomster hade jag ökat riksräkenskapsverkets beräkningar med 7,4 miljoner, men tillfört detta anslag då kända inkomster från krigsrisikförsäkringskommissionen 7,5 miljoner kronor och från folkhushållningskommissionen 1,4 miljoner kronor, tillsammans 8,9 miljoner kronor.

Denna sammanställning visar att egentligen skedde inga verkliga uppräknings av riksräkenskapsverkets beräkningar under fjolåret. Den ena punkt, på vilken riksräkenskapsverkets inkomstberäkningar under fjolåret i någon avsevärd grad ökades, var punkten om affärsverkens överskott, där jag beräknade

domänverkets inkomster till ett betydligt högre belopp. Emellertid vill jag betona att den uppräknigen var mera en uppräknigen rent pro forma. Det är sant att det, för att skaffa domänverket nödigt rörelsekapital och för att lösgöra gamla kassafondstillgångar, som domänverket inte inlevererat till statsverket, måste vidtagas den åtgärden, att domänverket sattes i tillfälle att erhålla nödigt rörelsekapital genom att använda vissa fondmedel som voro under verkets förvaltning. Men budgetens hållbarhet blev icke sämre genom denna åtgärd och kan försvaras även i dag.

Jag skall nu göra en liten jämförelse med ställningen till riksräkenskapsverket i år och ställningen till riksräkenskapsverket i fjol. Nu har Kungl. Maj:t i fråga om punkten skatter räknat ned riksräkenskapsverkets beräkningar med 11.6 miljoner, i fråga om tullar och acciser med 25.4 miljoner, i fråga om uppbörd i statens verksamhet med 16.4 miljoner. Med denna senare punkt vill jag inte onödigt upptaga kammarens tid och inskränker mig till att understryka vad finansministern för en stund sedan här yttrade, att denna sänkning är mera skenbar än verklig, därför att i riksräkenskapsverkets beräkningar ingå omkring 15 miljoner, om vilka poster man kan säga att det är en bokföringsfråga om de skola tagas med eller ej.

Jag vill endast för min del framhålla, att när beloppen uppgå till så avsevärda summor som 15 miljoner kronor, böra de komma till synes i budgetens slutsumma, ty de ha obetingat en påtaglig inverkan på statens förvaltning. Jag anmäler på denna punkt en avvikande mening emot den nuvarande finansministern.

I fråga om statens affärsverksamhet har den nuvarande regeringen räknat ner riksräkenskapsverkets beräkningar med 9,2 miljoner. Jag skall inte ingå i något bedömande av det riktiga i riksräkenskapsverkets eller regeringens beräkningar i föreliggande fall. Ty den tid, som stått mig till buds för att bedöma detta, har inte varit tillräcklig för att fälla ett omdöme. Men herr statsrådet och chefen för finansdepartementet anförde en synpunkt, som också kommit till uttryck inom finansplanen, nämligen att det egentligen inte är så mycket de belopp, som man eventuellt har möjlighet att räkna upp inkomsterna med, som anger det verkliga innehållet i budgeten, utan det är i lika hög grad de metoder, efter vilka man beräknar utgifterna. Och där pekade finansministern på den mycket ömtåliga frågan om sättet för beräkning av förslagsanslagen. Det har betonats på många håll, både i pressen och här i dag i debatten, att styrkan i den föreliggande budgeten ligger förnämligast uti att man sörjt för, att förslagsanslagen äro uppräknade och upptagna till antagligt riktiga belopp. Jag erkänner att det är gjort avsevärda höjningar på åtskilliga anslag. Särskilt beträffande de stora förslagsanslag, som kunna slå till åtskilliga miljoner på det ena hållet och åtskilliga miljoner på det andra, där erkänner jag att det under närmaste föregående år påbörjade arbetet fullföljts. Emellertid vill det förefalla mig som om vederbörande vid årets budgetsarbete visat en viss benägenhet att nagga de gamla förslagsanslagen så långt det överhuvud taget varit möjligt. Jag har gjort en liten sammanställning av de olika anslagstitlarnas behandling, och kommit till det resultatet — visserligen ligger här i dessa nedskrivningar dyrtidsnedprutningen — att förslagsanslagen äro nedräknade i 143 fall och uppräknade i 85 fall. Nedräkningen omfattar ett belopp av omkring 15 miljoner kronor, och uppräknigen ett belopp av omkring 16 miljoner kronor. Det är klart att en sänkning av ett större antal förslagsanslag i en tid, när även alla andra anslag räknats så nätt som möjligt, inbjuder till ett överskridande av förslagsanslagen i större omfattning än när det är gott om tillgångar på alla håll och kanter. När man vet med vilken förkärlek förslagsanslagen anlitas uti alla gränsfall och ibland även där reservations- och andra be-tecknade anslag borde användas, så kan även häri ligga en fara till försvag-

Vid remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ning av budgeten, som påkallar att Kungl. Maj:t utfärdar skärpta bestämmelser angående vissa förslagsanslags disposition.

Inom fjärde huvudtiteln har skett en förskjutning, över ifrån förslagsanslag till reservationsanslag. Det ligger ju alltid ett visst intresse hos myndigheterna att få medel anvisade under beteckningen reservationsanslag så långt detta överhuvud taget är möjligt, därför att reservationsanslagens natur i regeln är sådan, att vad som sparats vid årets slut får disponeras för samma ändamål nästa år. Emellertid äro våra militärer mycket känsliga för om man tillgriper deras besparingar för andra ändamål än de för vilka de besparats. Jag har tyckt mig finna att uti detta års budget försiggått en viss förskjutning även av besparingsmedel från armén och till marinens favör. Mot detta gör jag i och för sig ingen anmärkning, ty det visar ju åt vilket håll vinden blåser. Det skall väl vara litet mera vind på sjön än på landbacken, men om till denna omflyttning även arméns besparingar disponerats, kan det medföra obehag i nästa års förvaltning av reservationsanslagen.

Jag ger mitt erkännande åt den allmänna strävan, som finansministern visat i arbetet att göra en så stark budget som möjligt. Samtidigt har jag emellertid velat framhålla dessa synpunkter för att visa att årets budgetsberäkningar icke äro såsom professor Cassel och några andra framhållit uppgjorda för att tillföra kassafonden behållningar. Emellertid måste man ju säga sig att det ekonomiska läget trots allt pekar på en bättre ställning, och det är uppenbart, att den nu sittande regeringen inte haft samma bekymmer för att få debet och kredit att gå ihop, som företrädarna hade. Detta senare är ofrånkomligt, när man ser på vad som överhuvud taget kunnat skrivas ned. Med hänsyn till detta får jag för min del, då jag under fjolåret av ekonomiska omständigheter nödgades föreslå omfattande nedskrivningar på dyrtidstilläggen, anmäla, att jag inte anser situationen vara så förtvivlad, att man skulle behöva ge ett påbröd i år på vad som i det stycket skedde i fjol. Skall det emellertid göras ytterligare nedskrivningar på dyrtidstilläggen, då vill jag ifrågasätta om icke anslagen på första huvudtiteln, som korrespondera med dyrtidstilläggsanslagen på andra huvudtitlar, böra underkastas minskning i samma proportion som dyrtidstilläggsanslagen i allmänhet. Jag anhåller att statsutskottet tager hand om den korrigeringen, när det gäller att klara upp dyrtidstilläggen.

Jag skulle ju kanske kunna fortsätta, men talarlistan är ganska lång och klockan är snart 12 på natten. Och då jag, såvitt jag får leva och ha hälsan, har tillfälle att återkomma, har jag inte så mycket vidare att tillägga i dag. Det var bara en liten, liten beräkning jag ville göra, särskilt för att borttaga den allmänna trossatsen att i år har man bara räknat upp förslagsanslagen, men inte räknat ned dem. Det kan gå åt många miljoner mer än vad som anges i huvudtitlarna. Jag tänker på mul- och klövsjukan, som nu börjat spatsera in i Skåne, och de 50,000 kronor, som äro beräknade för sjukans mötande. Det är klart att kommer mul- och klövsjukan in i de skånska gårdarna få vi klämma ut med mycket mera pengar. Vi ha haft exempel på 4 à 5 miljoner.

Det är förslagsanslagens svaghet att man visserligen ser en siffra där, men det är inte alltid den siffra man har att räkna med. Och därför är det min lilla anmärkning att herrarna, visserligen i en vällovlig önskan att få med slutsumman i årets budget, plockat väl hårt på förslagsanslagen och genom denna anordning fått en budget som ser något bättre ut än den är. Men jag vill inte säga att den är sämre än den jag lade fram. Detta senare äger sin grund däri, att det ekonomiska läget är mycket, mycket bättre än under fjolårets budgetsarbete.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Det var med anledning av ett par yttrande, som fälldes i förmiddags, som jag begärde ordet. Nu har den

siste talaren varit inne på samma stråt. Jag skall därför behandla den saken så kort som möjligt.

Den talare, som öppnade debatten på förmiddagen, ansåg, att budgeten var uppgjord med pessimistisk syn på saken. Jag skall inte bedöma det. Men jag tror att för skattedragarna och för folket i allmänhet är det mycket lyckligare, om budgeterna uppgöras med pessimism än med, åtminstone för stor, optimism. Jag själv minns alltför väl för fyra år tillbaka, då också en budget var uppgjord, som ansågs vara stark. Men fram på vårsidan fingo vi samlas en söndagsmorgon i bevillningsutskottet, ty vi hade fått klart för oss att en sannolik brist skulle uppstå på 35 miljoner kronor, och det gällde ändock blott tiden, som hade gått från riksdagens början. Jag får verkligen säga, att ifrån den tiden har jag fått en stor förskräckelse för budgeter, som äro uppgjorda alltför optimistiskt, ty det finns då inte mycket att välja på när det gäller att rädda situationen och täppa till hålet. Utan åtminstone jag för min del, och jag tror nästan alla de, som då voro ledamöter av bevillningsutskottet, ansågo, att vi måste gripa till en åtgärd, som vi allt annat än tyckte om. Och denna åtgärd har sedan ännu mer utvecklats sig, blivit större och står fast ännu, och har mycket tråkiga följder i alla avseenden. Hade det årets budget varit uppgjord med litet mer pessimism att börja med, och därmed följande naturliga behandlande av utgiftsposterna, så kanske man kunde ha undgått den saken, som åtminstone jag inte glömmet så lätt bort. Det är också en annan sak, som jag skulle vilja yttra mig om i detta sammanhang. Jag har från denna talarestol, eller rättare sagt från den som fanns här förut, många gånger talat för sparsamhet och att man överhuvud taget skulle tänka på att våra skatteförhållanden äro sådana, att vi icke i fortsättningen kunna gå fram på den väg som vi äro inne på. Jag får giva det erkännandet åt den nuvarande finansministern, att han synes hava reellt sökt omsätta sparsamhetsprogrammet på ett sätt, på vilket jag icke funnit det vara omsatt under de senaste åren, och jag förväntar också, att herr statsrådet i fortsättningen icke övergiver sina egna förslag ty man har haft exempel på, att en finansminister gjort så för att sedan kasta sig på ett förslag, som varit långt avlägset från hans eget. Jag tror och hoppas, att det i detta fall är fullt allvar. Om denna budget är en smula för stark, som man säger, så kan jag icke se annat, än att efter vad som här passerat under åtskilliga år, är det den enda möjligheten, att vi åtminstone en gång få en stark budget, så att vi någon gång kunna komma därhän, vilket väl bör ligga oss alla om hjärtat, att vi kunna sänka skatterna i en eller annan form. Jag har icke hört ett enda ord därom i dagens debatt, utan man har blott radat upp en hel massa önskemål. Det kunde jag också göra, ty nog finner jag, att sparsamheten är så fördelad på många punkter, att jag skulle velat lägga den på något annat sätt. Men i det stora hela tror jag, att det skulle vara lyckligt, om endast smärre omflyttningar skedde, när kamrarna skola fatta sitt definitiva beslut, och att man i stort sett följde det framlagda budgetförslaget, så att vi komme på en liten säkrare ekonomisk bas än den vi hittills stått på. Jag vill ännu en gång understryka, att det är nog det enda möjliga, om vi vilja bevara något hopp om att inom rimlig tid få en skattnedsättning.

Det har sagts, att det detta år skulle ställa sig fördelaktigare och bättre att ordna saken än under de gångna åren. Det är möjligt att affärerna i stort sett nu äro bättre, men åtminstone i den näring, jag tillhör, är det ekonomiskt mycket sämre ställt än föregående år, därom kan icke minsta tvivel råda. Jag tror även att staten får känning härav, när den skall driva in de nya skatterna. Jag har under mitt långa liv lärt mig, att det är mycket bättre att se litet pessimistiskt på saker och ting, när man skall göra upp sin inkomst- och utgiftsstat, och jag har sett många, som gått den vägen, vilka lyckats bra i

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

fortsättningen. Men de, som varit de starkaste optimisterna ifråga om det finansiella, dem har det sällan gått väl på längden. Skola vi här i kammaren lägga breddsidan till från alla håll och kanter för att få bort denna till äventyrs starka ställning, som budgetförslaget har, ja, då blir det säkert icke med stor glädje, som de, vilka samlas här nästa år, komma att få taga följderna härav.

Det var ett yttrande av den andre talaren i ordningen på förmiddagen, mot vilket jag skulle vilja uttala en avvikande mening. Han var bland annat inne på frågan om upptagande av statslån. Bankman som han är, var det naturligt, att han skulle intressera sig för denna fråga. Han ansåg sig böra rekommendera riksgäldsfullmäktige att tänka på att åter upptaga statslån i utlandet. Redan 1910 väckte jag en motion om att det från statens sida borde göras något mera för att få de svenska statslånen placerade på den svenska marknaden. Ja, nog har jag kommit med åtskilliga förslag, som rönt mothugg, men ett förslag, som man huggit så kraftigt in på från alla kanter som detta, det har jag ändå aldrig någon annan gång fört fram här i kammaren. Det är då tydligt, att när jag har den uppfattningen, att de svenska statslånen skola såvitt möjligt — ja, jag kunde gärna säga, att endast i allra yttersta nödfall borde man avvika från den regeln — upptagas inom landet, så får jag säga, att det är verkligen en av de få glädjeämnen, som världskriget fört med sig, att vi blivit tvungna att tillämpa denna taktik. Jag tror, att det i detta tvång ligger en hälsosam varning för oss, att vi icke skola giva oss för långt ut på de ekonomiska experimentens fält. Det vore nog synnerligen lyckligt, om denna regulator upprätthölls i fortsättningen. Jag anser i olikhet mot den förut nämnde talaren, att det vore en synnerligen stor olycka, om vi skulle slå in på den gamla taktiken att upptaga statslån i utlandet. Det är så lätt att de från utlandet upptagna valutorna ingå i konsumtionen och försvinna med den. Ja, nu kan man ju säga, att vi icke ha upptagit lån annat än för kapitalbildande ändamål. Hur det är, så var det dock mest svenskt arbete, som erfordrades för att bygga våra järnbanor, men likväl tog man upp lån till allt och de försvunno. Nu kan det hända att hos ett folk, där sparsamheten ligger mera i blodet, metoden att låna i utlandet icke är så farlig. Men vilka egenskaper det svenska folket än har, icke är det sparsamhet. En talare på Norrbottensbanken ansåg, att det knappast var ekonomiskt klokt att spara. Han tyckte, att det icke betydde något, om man sparade eller icke. Jag tror, att det är lyckligt för ett folk om det överhuvud taget, när det gäller att anskafa något eller att göra förbättringar, kan göra det med egna resurser utan att bliva mer eller mindre ekonomiskt beroende av utlandet, ty på det fältet liksom på andra fält har fordringsägaren icke så litet att säga till om åt den, som är honom något skyldig.

Jag skall vidare be att få yttra några ord med anledning av det uttalande, som gjordes av herr justitieministern om hans försök att få fram till riksdagen ett lagförslag om en ny skiftesstadga. Med den del jag tagit i överarbetsförsöken i fråga om denna stadga för åtskilliga år sedan, är det naturligt, att jag är utomordentligt intresserad av att vi någon gång här i landet kunna komma fram med en bättre lagstiftning på detta område, och jag giver också herr statsrådet rätt i det yttrande, han fällde i föl i första kammaren i ett interpellationssvar, att han ansåg denna lagstiftning vara en viss grund för en vidare fortsatt lagstiftning i jordfrågan. Detta har jag åtskilliga gånger uttalat i de reservationer, som jag avgivit till jordkommissionens betänkanden. Jag vågar väl också uttala en önskan, att när detta lagförslag framlägges för riksdagen — nu äro 18 år gångna, sedan riksdagen skrev om denna sak — det då måtte fylla praktiska behov och bliva ett redigt och klart förslag och att det också måtte läggas så, att man på grundval av detsamma kan få en ändamålsenlig, klok, fast och målmedveten jorddelning här i landet. Men det

är tydligt, att även om skifteslagstiftningen är en stor fråga, så går det helt säkert icke an att låta de övriga jordfrågorna med det som redan åtgjorts för desammas lösning ligga alldeles nere eller att låta alltför tjock spindelväv samlas över desamma. Det är nog så, att bland folket är intresset för dessa frågors lösning synnerligen stort, och särskilt vill jag betona, att detta intresse är utomordentligt stort hos arrendatorerna på de olika egendomarna. Det är just under sådana här depressionstider, som det känns svårare att göra upp åtskilliga affärer, än under de tider, då de ekonomiska linjerna äro i uppåtgående, ty då är det på alla håll och kanter rätt lätt att göra upp affärer, både vad beträffar köp och arrende av jord. Men tiden är bister på detta område nu, och därför anser jag, att de uttalanden, som med största skärpa gjorts på detta område från olika sammanslutningar, helt enkelt fordra, att något åtgöres och det tåmligen snart. Men nu är det ju bekant, att vi ha jord av så många olika slag här i vårt land, och givetvis finnes det också jordarrenden av lika många olika slag. Det är alldeles säkert, att det skulle vara synnerligen olyckligt, om man icke kunde parallellt med lagstiftningen om arrenden också få fram en lagstiftning beträffande publik jord, liksom beträffande enskild jord, fideikommiss och dylikt. Det är åtminstone icke så synnerligen tilltalande, om här skall allt framgent bildas och fortfara ett slags andligt frälse, där någon modern lagstiftning icke alls kan tränga in, blott därför att det är publik jord. Jag ber allvarligt att få hemställa, att man ville se något på brukarnas intresse och icke blott och bart på gammal jordnatur. Detta är krav, som icke kunna släppas av de svenska jordbrukarna.

Jag beklagar djupt, att vid jordkommissionens upplösning allt splittrades itu. I fråga om själva upplösningen skall jag dock be att få säga, att det för mig kändes som en verklig lättnad. Åtminstone föreföll det mig, att där icke något praktiskt arbete längre var möjligt. Men det är naturligt, att när de frågor, som man sysslat med många år, rent kastas bort nära nog i skräpvrån, så känns det bittert, att ingenting åtgöres. Därför vågar jag rikta en bön till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet: sök om möjligt att låta överarbeta de förslag, som äro framkomna. Jag tror icke, att det är praktiskt möjligt eller önskvärt, att det sker genom någon parlamentarisk kommitté. Jag har genom min erfarenhet fått ett starkt tvivel om dessa kommittéers nytta. Säkert är, att en oerhörd massa tid spilles bort på ofruktbara diskussioner om utgångspunkter och mål. Det är betydligt bättre, att det tages ett tag i en viss riktning och att ett mycket litet antal personer stå för detta. Då tror jag, att man även i vårt land kan komma fram med reformer, som icke äro så söndersplittrade och förstörda som åtskilliga och icke minst de som komma från jordkommissionen äro.

En talare på stockholmsbänken rekommenderade ett samarbete mellan arbetare och bönder. Ja, redan titeln tyckte jag var märkvärdig, ty en bonde är alltid arbetare, eljest är han inte bonde. Men det må så vara, kanske den ärade talaren icke förstår, att det är nödvändigt, att en bonde är arbetare. När han emellertid talade om detta samarbete, proklamerade han en sak, och det var, vad bönderna skola tänka och tro beträffande jorden. Man skulle utan vidare socialisera jorden, och så skulle bönderna få brukningsrätt. Jag tror icke, att talaren har varit mycket ute bland jordbrukarfolk, ty vad de än kämpa för, om det är en liten eller en större bit jord, nog vilja de ha äganderätten. Jag var ledamot av denna kammare, när tomträtten infördes här i landet. Det dröjde icke många år, förrän i ett av de samhällen, där tomträtten var införd, staten ägde nästan alltihop, men då ville man ha äganderätt. Jag tror icke på att ett samarbete kan ske mellan arbetare och bönder, förrän denne talare och många med honom öppet erkänna, att en verkligt bärande tanke om vårt jordbruk och våra jordbruksförhållanden aldrig kan tränga igenom, förrän man

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

giver den stackars brukaren åtminstone hoppet om att få äganderätt till den bit jord, han brukar. Det är sannerligen kritiskt nog ändå för ögonblicket för jordbruksfolket. När man från alla håll och kanter rekommenderar den hjälpen och den hjälpen och säger, att man skall göra på det sättet och det sättet, då tror jag, att det mest är vackra ord och undanflykter och att man icke vill göra något. Säkert är, att det fordras, att man går till grunden och tar allvarliga tag för att få bättre grundförutsättningar för att åtskilliga jordbruk skola kunna drivas här i landet. Jag har icke sett mycket varken av vilja eller lust att taga i på allvar för att skapa bättre förhållanden för själva produktionen. Men skulle så ske och det sker från den nu sittande regeringens sida, då skulle jag vara densamma utomordentligt tacksam.

Herr **Engberg**: Herr talman, mina herrar! Hans excellens herr statsministern höll här i kammaren ett anförande, som till dato är det sista i ledet av anföranden, samtliga präglade av den vackra grundsats, han redan förut uppställt: grundsatsen att söka samförstånd med olika grupper, grundsatsen att söka en anpassning och helst, vilket ju också är naturligt för hans excellens herr statsministern, en *intelligent* anpassning. Jag tror, att många av kammarens ledamöter i likhet med mig efter herr statsministerns senaste anförande ha haft en förnimmelse av att den tänjbarhet, som utmärker denna anpassning, har synnerligen stor utsträckning. Ty jag må ärligen bekänna, att bakom den vackra vädjan i dag skymtade jag, särskilt när hans excellens gjorde en anslutning till Ramsay Mac Donald, en gryende benägenhet hos vissa högerkretsar att kanske rent utav överväga en kollektiv anslutning till den andra internationalen, i vars spets Ramsay Mac Donald står! Det är uppenbarligen ur våra socialdemokratiska synpunkter glädjande att se en politisk utveckling efter dylika linjer från hans excellens herr statsministerns sida. Vi ta också fasta på att det här är fråga om en omvärdering av gamla värden.

Jag skulle emellertid tro, att det också finns frågor, som man måste ställa sig, bland annat den: varför skall det vara så nödvändigt, att just när den *nuvarande* regeringen sitter vid styret denna samförståndsfred skall slutas partierna emellan? Jag undrar, om det ändå icke är så, att vi även haft andra regeringar, som med minst lika god rätt som den nuvarande regeringen kunnat vädja till stöd och förståelse från olika partier. Det är kanske för tidigt att döma, huruvida och i vad mån den omvärdering av gamla värden, vartill hans excellens herr statsministern nu bekämt sig, i framtiden kommer att sträcka sig så långt, att han, när *andra* regeringar vädja om samförstånd från hans och hans partis sida, är redo att visa tillmötesgående. Jag tillåter mig för min del uttrycka ett stilla tvivel på den punkten, men vill naturligtvis icke ett ögonblick insinuera, att icke denna bekännelse från hans excellens sida skulle vara ett uttryck för uppriktig sinnesändring.

Jag är emellertid, såvitt jag kan bedöma situationen, nödsakad tro, att den fråga, till vars lösning denna riksdag nu egentligen skall gå såsom till sin huvudfråga, enligt sakens natur ställer så stora krav på den nuvarande regeringen, att med den svaga förankring, som regeringen uppenbarligen har i det egna partiet, stödet ifrån de andra anmäler sig så mycket nödvändigare. Det är naturligtvis för tidigt att våga sig på några profetior här i kammaren. Men när det uttalades av min högt ärade vän, herr Kilbom, att jag skulle anse, att kommunisterna bli allt sämre och sämre, så äger det nog sin riktighet, såtillvida nämligen som den sats, som hans excellens utvecklade, att utvecklingen går allt mer och mer i kapitalistisk riktning i Ryssland, är riktig. Och följaktligen måste jag från mina utgångspunkter finna, att kommunisterna allt mer och mer nalkas den politik, som hans excellens själv för. Jag har vidare den uppfattningen, att när man nu ifrån bondeförbundets sida har framkastat sitt

förslag till lösning av Sveriges jordfråga med bajonetten, så måste ett dylikt förslag på det allra högsta tilltala min högt ärade vän herr Kilbom. Och det är därför, som jag också förstår, att han frestade herr Olsson i Kullenbergstorp med utsikten till en bonde- och arbetarregering, d. v. s. en bonde- och kommunistregering.

Vid remiss af
statsverks-
propositionen,
(Forts.)

Men jag återvänder ifrån denna lilla utflykt till hans excellens herr statsministerns anförande. Det fanns däri en passus, om vilken jag rent ut säger, att det föreföll mig, som om den omvärdering av gamla värden, varom hans excellens talade, icke riktigt kommit till sin rätt. Det gällde hans syn på den elakartade konflikt, som för närvarande råder där uppe i Sundsvall. Det kan icke hjälpas, att när hans excellens herr statsministern ställer upp såsom en allmän grundsats, att där man begär hjälp, där bör också från regeringens sida hjälp lämnas, så kan däremot invändas, att det dock vore skäl i att regeringen i slika fall ändå försökte tala reson med närmast ansvariga Konungens befallningshavande inom länet och avstyra tillgripandet av extra polissändning. Ty med den läggning, som arbetarbefolkningen har i detta distrikt, den solida läggning, för vilken min ärade partivän herr Svensson i Skönsberg torde vara en god exponent, tror jag, att det är ett psykologiskt felbedömande av ödesdigraste slag att i denna vanskliga situation göra denna rekvisition av polis-hjälp från huvudstaden. Det har också visat sig, att greppet varit olyckligt. När man har att göra med en arbetarbefolkning, på vars sans och omdömes-gillhet man icke har någon anledning att tvivla och som icke genom sitt upp-trädande har motiverat denna åtgärd, torde det vara bäst att i dylika fall icke föra en sådan politik, att man gör det elakartade ännu värre och kastar in samhället där uppe i en oöverskådlig konflikt. Jag har för min del velat ned-lägga en bestämd gensaga mot denna åtgärd från regeringens sida och även mot det försvar, som hans excellens herr statsministern lämnade för åtgärden.

Men jag fäste mig även vid en annan sak i hans excellens herr statsministerns anförande. Det var det starka betonande han där återigen gjorde av det farofyllda läget i världen. Han återopade ett uttalande av MacDonald, ett uttalande gående ut på att situationen skulle förete en större likhet med situationen 1912, än vad man i allmänhet ville tro. Och jag fäste mig vid att i den slutsats, som herr statsministern drog av detta, han sköt in en liten sak, som gjorde bevisningen sofistisk, ty i fortsättningen av statsministerns anförande hette det ordagrant: »Jag har kommit till den uppfattningen, att den nuvarande situationen på det utrikespolitiska området är mycket farlig för vårt land.» Det är de tre sista orden, som utgöra den lilla sofismen i hans excellens herr statsministerns resonemang, men vilkas inskjutande tydligen är nödvändigt för att herr statsministern skall kunna vidhålla sin från uppsalatalet bekanta allmänna tes. Jag måste för min del säga, att, låt vara, att man från engelsk synpunkt, från den synpunkt, som är naturlig för Mac Donald i hans ställning i det brittiska riket och med blicken närmast inriktad på hela den svävande skadeståndskris, i vilket hans eget land är invecklat, kan tala om en allmän fara i Europa — och det finnes väl intet tvivel om att vi alla erkänna, att det råder oro, att det råder långt ifrån den stabilitet, som vore önskvärd — detta likvisst är en sak, medan en helt annan är den av herr statsministern dragna slutsatsen, Är det farligt för vårt land alldeles särskilt?

Jag måste då säga, att det finns en sak, som man från herr statsministerns sida förbigår med tystnad, och det är försvinnandet där nere på kontinenten av de två stora militärmonarkierna, försvinnandet av den tingens ordning, där det satt en liten allsmäktig kejsarkamarilla, satt en rikskansler på kejsarens knän, ansvarig endast inför kejsaren men med möjlighet att sätta sig över parlamentet, och där det icke fanns någon som helst möjlighet för folkens fredsvilja att taga sig uttryck i riksstyrelsen och komma till inflytande. Detta system

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

är försvunnet. Vi ha sett, hur folkfriheten där nere, nationaliteternas befrielse exempelvis i den gamla Donaumonarkien, kommit till stånd. Ja, är icke detta faktum ensamt för sig ägnat att säga oss, att det dock råder en ofantlig skillnad på förr och nu? Det råder en ofantlig skillnad på osäkerheten inom det område, varav vi närmast beröras, mellan tiden före 1914 och den tid, i vilken vi nu befinna oss. Jag tror för min del, att om icke den nuvarande regeringen kan vidhålla en dylik svartmålning, eller, rättare sagt, om den icke kan få en dylik svartmålning att godtagas av nationen, så lär det nog icke vara möjligt att fullfölja tankegångar gående ut på ett bibehållande i stort sett av en rustningsorganisation i den omfattning, som den var genomförd år 1914.

Och till bondeförbundet skulle jag vilja säga, att det är litet egendomligt, när herrarna gå så långt i sparsamhetsnit, att ni motionera om nedsättning av riksdagsmannaarvodena, att ni samtidigt ställa i utsikt en försvarsbörda på 138 miljoner kronor för det svenska folket i tider som dessa. Herrarna få verkligen ursäktas, att allmänheten tycker, att det råder en viss disproportion mellan å ena sidan nitälskan om riksdagsmannaarvodenas sänkning och å andra sidan nitälskan att få upp försvarsbördan till den svindlande höjd, som ställes i utsikt i det förslag, som bondeförbundet redan skisserat.

Den sena timmen, herr talman, tillåter mig icke att utveckla detta ämne närmare. Men det fanns ännu en punkt i herr statsministerns anförande, som jag anser mig icke kunna förbigå med tystnad. Det var det försvar han framförde för regeringens politik i den ryska avtalsfrågan. Jag är den förste att behjerta varje vädjan att här betrakta denna sak såsom ömtålig och behandla den därefter. Jag vill därför heller icke på något sätt göra mig skyldig till ett behandlingssätt av densamma, som skulle bryta mot den regeln. Men när herr statsministern gentemot herr Kilbom gjorde gällande, att den svenska regeringen gjort allt vad på den ankommit för att komma till ett snart och lyckligt resultat, då är det väl ändå skäl i att det säges rent ut till denna kammars protokoll, att herr statsministern därvidlag suddar ut den ministersaga, som slutade på tidsningsutgivareföreningens bankett. Det är nämligen ofrånkomligt, att den handlingen av avtalsfrågan, som ägde rum från sommaren början fram till förutvarande excellens Hederstiernas avgång, icke kan sägas hava varit ägnad att påskynda och till ett gott resultat föra fram frågan om det ryska avtalet.

Jag vill till sist, herr talman, säga, att den vädjan, som hans excellens herr statsministern riktade, den vädjan är nog var och en redo att tillmötesgå inom ramen av sin övertygelse. Men det skulle vara intressant att veta, huru långt hans excellens i det fallet kan räkna på anpassningskraft hos exempelvis ledaren av högern i denna kammare. Ty för oss i andra partier är det ganska naturligt, att den avgörande frågan vid ställningstagandet till regeringens anpassningspolitik är frågan, huruvida och i vad mån regeringen därvidlag är en isolerad företeelse eller vi med densamma få sammankoppla i ljuvt och lett den politik, som föres av andra kammarens högerparti. Jag beklagar, herr talman, att ledaren för andrakammarhögern i sitt anförande här i dag lämnade kammaren helt och hållet i okunnighet på denna punkt. Det blir kanske en klarare dag, när försvarspropositionen framlägges, och då herr Lindman får avgöra med sig själv, huruvida han i ena eller andra riktningen vill markera ett avståndstagande från denna politik.

För min del är jag övertygad om att, om herr statsministerns sinnesändring har gått så djupt, att han helt och hållet bryter med hela den åskådning, som lägrar sig över 1914 års förslag, och om han går så långt i omvärdering av gamla värden, att han också radikalt bryter med hela den generalstabspolitik, som i de ståndaktiga tennsoldaternas yttranden visat prov på vad den har för intentioner — ja, då ges det en *utgångspunkt* för att resonera om samförstånd i dylika frågor. Men jag tillåter mig tro, med all respekt för den intelligent

anpassningen hos hans excellens herr statsministern, att det marathonloppet ifrån alla dessa kretsar ikring Svenska Dagbladet, generalstaben och deras åskådning fram till en åskådning, som överensstämmer med Ramsay MacDonalds, med vilken herr statsministern förklarar sig ense — det loppet tilltror jag honom icke!

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Hans excellens herr statsminister **Trygger**: Herr talman! Det är alltid uppfriskande att höra den ärade talare, som nyss hade ordet. När man varit här en afton med luften liten tung, och börjar lyssna till herr Engberg, är det ungefär som när man en varm sommardag ställer sig bredvid ett vattenfall. Vattnet slår mot stenarna och man får ett angenämt skum i ansiktet — men man blir aldrig våt.

Den ärade talaren tog fasta på vad jag förut sagt, nämligen att det var åtskilliga värden, som av mig omvärderats efter den erfarenhet jag haft under den sista tiden, under kriget och efter kriget. Men för att förekomma missförstånd ber jag honom, att han icke uppfattar mitt yttrande, som om detta skulle betyda en förändring i åsikter i särskilda frågor. Så är det icke, utan det är den allmänna synen på saker och förhållanden, som hos mig och, jag förmodar, även hos många andra, har undergått en förändring, en modifikation. Han frågar nu, varför jag kommit fram med denna politik — som jag flera år förut varit övertygad om skulle vara den riktiga, nämligen samförståndspolitiken — just på senare tider, varför den hyllats först av den nuvarande regeringen och icke när jag var i opposition och icke tillhörde regeringen. Med avseende på detta vill jag säga, att jag även offentligen uttalat samma mening under flera år, innan jag ingick i regeringen. Och att någon annan regering icke upptagit denna fråga, det kan jag tydligen icke hjälpa, det kan icke vara mitt fel. Det vore för övrigt bra hårt, om man icke skulle få framlägga en såsom riktig ansedd mening, därför att man utanför regering ej gjort den gällande, och när man kommit in i regeringen, skulle man icke heller få stödja sin politik på den, därför att andra icke gjort det förut.

Men vidare sade herr Engberg, att han undrade, om det verkligen vore en sinesändring hos mig, som tog sig uttryck i min önskan om samförståndspolitik. Han trodde, att verkliga skälet möjligtvis vore, att jag var så svagt förankrad i det parti, som jag förut tillhört och allttjämt tillhör. Därför försökte jag få hjälp och stöd på annat håll. Ja, herr Engberg, den där förankringen är icke så dålig, åtminstone har jag icke uppfattat det som om den skulle blivit på något sätt försämrad sedan jag kommit i regeringen. Vad skulle det överhuvud taget vara för tanke i att söka samförstånd, ifall man icke hade stöd hos dem som stode en närmast? Det är alldeles orimligt. Nej, så enfa!dig är jag icke, herr Engberg!

Slutligen har jag talat om det farliga läget i världen och därvid åberopat den engelske statsmannen MacDonald såsom hysande samma mening som jag. Han har bestämt uttalat, att det föreläge i världen en allmän fara. Nu säger den siste ärade talaren, att det betyder rakt ingenting; därför att faran är allmän, behöver det icke vara fara för Sverige. Detta förefaller mig vara logiskt felaktigt. MacDonald har ingalunda sagt, att det förelåg en farlig situation bara för England, utan han ansåg det vara farligt för hela världen, och sålunda är det också farligt för oss, när det är farligt för alla andra.

Ja, sedermera var det fråga om affären uppe i Sundsvall. Jag kan verkligen icke tillägna mig den uppfattning, som herr Engberg framförde. Är det verkligen riktigt, att om på en ort den polismakt som finnes har blivit uttrötad och icke kan fortsätta sitt arbete utan behöver avlösas eller förstärkas, för att man skall kunna vara säker om att kunna upprätthålla ordningen, det skulle vara en utmaning att myndigheterna se till och att regeringen i sista hand ser till,

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

att en dylik avlösning eller förstärkning av polisen kommer den ifrågavarande orten till del? Är det icke ett rättssamhälle vi leva i? Skall man be om ursäkt för att man vågar förbereda sig för att kunna upprätthålla ordningen, ifall den skulle kränkas? Den ståndpunkten förstår jag icke, utan jag tycker, att skall det bedjas om ursäkt, är det från deras sida, som uppfört sig så, att man överhuvud behövt befara att ordningen skulle kränkas. Jag förmodar att när herr Engberg tänker närmare på den saken, skall han komma till samma ståndpunkt som jag.

Till sist vill jag rätta ett misstag, som jag gjorde mig skyldig till i mitt förra anförande och varom jag erinrats. Jag sade i en replik till herr Kilbom, att när Sverige bröt förbindelserna med Ryssland och blockaden från makternas sida ägde rum — Sverige biträdde visserligen icke denna blockad — så skulle den svenska legationen i Petersburg redan hava blivit tagen av bolsjevikerna. Detta vilar på ett minnesfel i fråga om själva brytningen av förbindelserna mellan Sverige och Ryssland. Dessa voro redan avbrutna tidigare, beroende dels på övergrepp emot svenskar i Ryssland och dels därpå, att den dåvarande faktiske representanten för Ryssland i Stockholm icke iakttagit de förpliktelser, som han underkastat sig mot att han i viss mån behandlades i likhet med diplomatisk agent. Blockaden kom först senare, men Sverige deltog aldrig i denna. Det finnes nog många medlemmar i denna kammare, som från ett hemligt sammanträde här — det är ingen hemlighet längre, efter konstitutionsutskottets betänkande 1919 — erinra sig, att vi icke deltog i blockaden, och att vår avspärrning vid blockadtillfället från Ryssland berodde på bland annat legationshusets våldförande och ingalunda på att vi ville biträda den blockad, som makterna vidtagit emot Ryssland.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Beskow**: Herr talman! Jag har haft den förmånen att få höra min företrädares i ämbetet mening om den budget, som nu ligger på kammarens bord. Jag är tacksam för en, såvitt jag uppfattade det rätt, i det stora hela välvillig kritik, men det var på ett par punkter, som jag icke riktigt kunde följa med herr Thorsson.

Den första gällde beräkningen av förslagsanslagen. Jag har i dag tidigare angivit, att det har varit nödvändigt att höja förslagsanslagen på grund av gällande lagstiftning och på grund av den belastning, som förekommit på dessa anslag. Ett belopp av c:a 10 miljoner kronor dold besparing ligger därför i budgeten. Herr Thorsson har anfört siffror enligt vilka höjningarna av förslagsanslagen i stor utsträckning skulle kompenseras av motsvarande nedsättningar i förslagsanslag. Det är mig ofattbart, huru detta resultat kommit fram. Här finnes nämligen en stor dossier över alla förslagsanslagen, och sammanräknar man dem, visar det sig en höjning på grund av bestämmelser i gällande lagstiftning till ett belopp av 8,020,238 kronor — jag skall taga de exakta siffrorna för en gångs skull — och en sänkning av 1,578,576 kronor, en höjning av förslagsanslagen på grund av belastningen uppgående till 7,637,685 kronor och en sänkning av 2,505,462 kronor. Jag kan icke förstå herr Thorssons uppgifter på annat sätt, än att herr Thorsson räknat exempelvis sänkningen av dyrtidstilläggen som ett sänkt förslagsanslag. Ja, men det kan väl i alla fall icke vara riktigt att i den uppställning herr Thorsson gjort räkna med de verkliga nedskärningarna i budgeten.

Jag vill begagna tillfället att förklara, att vi verkligen gjort vårt allra bästa vid beräkningen av förslagsanslagen, så att de skulle komma att stämma. Jag är alldeles övertygad om, att herr Thorsson på sin tid gjorde allt vad han kunde för att så även skulle bliva fallet, och att han strävade efter att få en ärlig budget. Jag har emellertid ansett, att sedan det finnes ännu säkrare siffror, sedan penningvärdet varit stabilt en något längre tid, sedan alltså förslagsanslagen

kunde bedömas ännu säkrare, det varit min skyldighet att fortsätta på den vägen och komma fram till ännu riktigare siffror än dem som tidigare hava fastslagits.

Herr Thorsson nämnde vidare något om, att man genomfört några manipulationer mellan förslagsanslag och reservationsanslag och detta, särskilt på fjärde huvudtiteln. Det är för mig lika ofattbart, huru dessa manipulationer hava kunnat komma till stånd, då det icke finnes ett enda anslag på hela fjärde huvudtiteln, som ändrat karaktär. Herr Thorsson tycktes gå ut från, att vi försökt driva sport med att komma med lägre siffror, än vad tidigare år varit fallet. Det hava vi verkligen icke gjort, utan vi hava endast strävat efter att komma fram till en hållbar budget. Jag är övertygad om, att en sådan sport icke heller tidigare förekommit i finansdepartementet.

På en punkt hade herr Thorsson en annan mening än jag, nämligen om dyrtidstilläggen, och det veta vi ju, att sedan maj månad i fjol har herr Thorsson i viss mån ändrat uppfattning på den punkten.

Slutligen var det endast ännu en punkt, vid vilken jag fäste mig. Det var herr Thorssons önskan, att riksdagen skulle sätta ned anslaget till första huvudtiteln, sänka ett par poster i ungefär samma proportion som dyrtidstilläggen eventuellt sänkas. Med den lilla sänkning, som det här kan bliva fråga om för dyrtidstilläggen, tycker jag icke, att nedsättningen i dessa poster skulle kunna få så särskilt stor betydelse för budgeten. Det finnes så mycket mindre fog därför, som hela första huvudtiteln för närvarande belöper sig till 113 % av 1914 års anslag. Det vill med andra ord säga, att i själva verket är statens bidrag till första huvudtiteln med hänsyn till penningvärdets förändringar högst betydligt mindre än före kriget.

Herr Västberg: Herr talman! Det är endast tillfölje obehagliga sammanstötande omständigheter som jag nödgats begära ordet i kammaren, och begära det i en remissdebatt.

Jag vill dock först lämna ett litet enkelt bidrag till kritiken av årets budgetsförslag. Det rör socialministerns huvudtitel. I denna har man nämligen sänkt statens bidrag för vissa mindre bemedlade sjuka, bland annat för obildbara och bildbara sinnesslöa samt tuberkulösa, som åtnjuta vård å därför avsedda sjukvårdsanstalter. Motiveringen därför har varit, dels att man velat åstadkomma besparingar på budgeten och dels att man ansett, att statens ökade procentuella andel i vederbörande anstalters totalkostnader medger en reducering av bidragen.

Vad angår de allmänna budgetära synpunkterna, hava de tidigare varit berörda här i dag, och jag kan icke neka till, att jag fått det första intrycket vid genomläsningen av propositionen förstärkt i så måtto, att finansministern har varit ganska pessimistisk i fråga om beräkningen av inkomsterna, men däremot att man farit synnerligen illa fram över en del nödvändiga sociala och kulturella anslag. För egen del finner jag det i hög grad osympatiskt, att nedskärningarna skola gå ut över sjuka och vårdbehövande. Jag finner det också vara alldeles oriktigt, att i tider som de nuvarande, då vi se att det sker en väldig förskjutning av skatteobjekten i olika slag av kommuner, staten skall inskränka på sin roll som skatteutjämnare, särskilt när det gäller sådana ändamål som dem staten själv anser i hög grad uppmuntransvärda.

Emellertid har jag känt mig uppfordrad att begära ordet av en annan anledning, av en händelse av färskt datum, som blivit berörd här från olika håll i dag, och även den rör sig inom socialministerns fögderi. Det är poliskommanderingen till Sundsvall, en stad, som jag har det något blandade nöjet att presentera här i kammaren för ögonblicket. Jag måste begagna tillfället, att med herr talmannens tillåtelse med ett par ord försöka giva bakgrunden till denna elakartade konflikt.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det var en ledande huvudstadstidning, en, såvitt jag sett rätt, fascistiskt anstucken, som häromdagen skrev några rader om denna konflikt, då det just gällde att orientera sin egen publik och vägleda den allmänna opinionen, huru man skulle uppfatta konflikten, och där det hette: »I fjol vintras pågick ett par veckors tid en kommunalarbetarstrejk i Sundsvall. Arbetarparten ville icke gå med på den lönesänkning, som i allmänhet ansågs skälig och som utan strejk genomförts i andra städer.» Om nu sådana där uttalanden skola vara normerande för den opinionsbildande upplysning, som denna tidning representerar, måste jag bestämt reagera däremot, och jag förstår så väl, att resultatet icke gärna kan bliva annat än det, som här tagit sig uttryck på olika sätt ifråga om bedömandet av den verkliga orsaken till konflikten.

Den korta sats, som jag här citerat, ställer situationen fullkomligt på huvudet. Det är en felaktig bild av den verkliga bakgrunden till vad som skett. Faktum är, att Sundsvalls kommunalarbetare höra till de sämst betalade bland landets kommunalarbetare. Jag skall bara anföra ett par siffror. Sundsvall är som känt en dyrtorrt ungefär jämställd med Stockholm. I Sundsvall utgår timlönen med 96 öre, i Stockholm med 1 krona 15 öre. I Härnösand och Östersund, vilka hava lägre levnadskostnader än Sundsvall, är timlönen respektive 1 krona 3 öre och 1 krona 5 öre. Den allmänna lönenivån i Sundsvallsdistriktet, som egentligen har exportindustri, är ungefär enahanda med den som nu Sundsvalls kommunalarbetare åtnjuta. Man kan sålunda icke säga, att det föreligger några orimliga krav från arbetarnas sida. När de nödgades gå ut i fjolårets arbetskonflikt och tidigare nödgats gå ut vid tre särskilda tillfällen, kan man icke säga, att orsakerna äro att söka just hos kommunalarbetarna, att de skulle stå under olämplig ledning eller att de skulle föra en provocerande taktik eller att de föra fram sådana krav, som det allmänna icke skulle kunna godkänna, utan orsakerna måste sökas på helt annat håll.

Ehuruväl situationen faktiskt var på det sättet under fjolårets strid, så begärde i alla fall vederbörande i Sundsvall, att en beryktad strejkbrytarbyrå här i Stockholm skulle ställa manskap till förfogande; och denna byrå kunde också härom dagen i sin årsberättelse meddela, att den hade en kår, som stod redo att resa upp till Sundsvall för att ingripa i striden. Emellertid ingrep förlikningsmannen hastigt nog, och genom hans bemödanden lyckades man undvika en komplikation av läget vid det tillfället.

Sedermera har man slagit in på en annan linje, i det nämligen på senaste tiden en del av stadens styrvinnor fått stadsfullmäktiges borgerliga majoritet att engagera sig för anställande av en extra kår, med utsagt syfte, att den skall tjänstgöra såsom strejkbrytare. Nu anser kommunalarbetarförbundet, och för övrigt alla, som ha något begrepp om avtalsbestämmelser, om förhandlingsordning o. d., att just dessa nyanställda personer, som icke ha förmäns karaktär — de äro visserligen anställda på stat men skola själva utföra arbete — böra in under avtalet, ett krav som är berättigat, då de nyanställda icke äro att betrakta såsom förmän utan såsom arbetare.

Jag skall ej här ytterligare gå in på hur striden sedan utvecklat sig, men den borgerliga stadsfullmäktigemajoriteten var delad angående beslutet; en del menade alldeles säkert, att man omedelbart skulle sätta beslutet i verkställighet, medan däremot andra ansågo, att man skulle låta det hänga i luften såsom ett öppet hot mot arbetarna, om de skulle visa sig oresonliga. Men en av verksstyrelserna, renhållningsstyrelsen, den som står bakom alla de åtgärder, som lett till den nuvarande konflikten, fattade i alla fall beslutet på sitt sätt eller så, att man omedelbart och i ett sammanhang skulle sätta detsamma i verkställighet. Den annonserade efter folk, den anställde vissa andra klassens förmän, och då de gamla arbetarna vägrade samarbeta med de nyanställda, blevo de

avskedade; och så utbröt den öppna konflikten och nu är man framme vid den extra poliskommenderingen.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Den tidning, som jag tidigare citerat, har sagt, att striden gäller samhällets väl mot klassdiktatur. Det är ingenting, som är oriktigare, ingenting, som är mera avsett att förvilla den allmänna opinionen rörande denna konflikt, ingenting mer ägnat att hetsa upp stämningen på den borgerliga sidan, till vilken jag väl ännu får räkna den nu sittande regeringen. Härigenom föranledas arbetarna att företa åtgärder, som i sin tur kanske framkalla ännu mer elakartade situationer. Nej, jag skulle vilja formulera saken på ett annat sätt. Ilär gäller det icke att skydda samhället mot klassdiktatur, utan det är mycket korrektare att uttrycka saken så, att här ha några gengångare ifrån ett redan gravlagt skede i arbetarrörelsens utvecklingshistoria utövat diktatur både mot arbetarna och mot samhället. Jag är alldeles övertygad om, att därest det skulle göras en undersökning av hur ställningen är bland Sudsvalls medborgare, icke bara inom arbetarklassen, som tyvärr inom själva staden är i en försvinnande minoritet, utan ock bland vissa borgerliga lager, så komme man snart underfund med, att här är det fråga om en politik, som förts och föres mot flertalet av de för tillfället styrande herrarna i Sundsvall. Den är icke ett uttryck för en sådan besinningens politik, som man skulle kunna beteckna såsom en politik för samhällets väl.

Herr talman! Jag har med en viss sympati tidigare sett på regeringens ansträngningar att försöka åstadkomma en intelligent anpassning, och jag har under dagens förhandlingar med än större sympati hört exempelvis på herr statsministerns försök att framkalla en dämpare, att åstadkomma en utjämning, att försöka få fram gemensamma väsentliga värden på olika håll; men jag måste säga, att det är en mycket svår konst att bygga broar över klassklyftorna, och jag tror, att det är ännu svårare att kunna skapa fred, sedan kriget redan utbrutit.

Såsom stridsläget nu är i Sundsvall, kan man säga, att parterna kommit in i en återvändsgränd. Jag förstår, att det blir ganska svårt för såväl stadsfullmäktiges borgerliga majoritet, vilken redan bundit sig för en viss linje, som för den organiserade arbetarkåren, som bundit sig för en annan linje, att kunna komma till en fredlig uppgörelse. Den ena parten uttrycker nu sin naturliga avsky på gatorna för klassförrädiska element, den andra parten begagnar tillfället att skrika på polis. Polisen får sitta emellan, de båda parterna i målet bli lidande, och samhället självt blir hårt åtgånget. Regeringen har ju redan på så sätt engagerat sig i striden, att den på rekvisition från vederbörande länsstyrelse beordrat en polisstyrka från Stockholm att resa upp för avlösning av den gamla poliskåren, som tydligen av de senaste dagarnas händelser blivit överansträngd!

Hans excellens herr statsministern yttrade nyss, att man icke behövde be om ursäkt för att man ville upprätthålla ordningen i ett rättssamhälle. Jag skulle tro, att vi allesammans i stort sett hylla ungefär samma åskådning. Principiellt sett är den riktig. Men det är ock fråga om sättet, på vilket man skall upprätthålla ordningen. Saken får väl i detta fall anses ligga så till, som redan antyddes av herr Engberg, att man främst skulle söka få bort konflikten, sålunda åstadkomma en fredlig lösning och därmed undanröja anledningen till poliskommenderingen, med ett ord bliva befriad från den nuvarande orostämningen. Det synes mig alltså, som om herr socialministern, och i varje fall länsstyrelsen i Härnösand, icke i tid följt med händelserna, så att de kunnat förstå att bedöma läget, eller också ha de icke velat göra en undersökning om vad som kunde göras för att förhindra de allra senaste åtgärderna. Det är nämligen denna undersökning, som borde skett för att därmed jämna vägen

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

för en fredlig lösning av konflikten, innan man kommit in i denna obehagliga återvändsgränd. Vidare är det alldeles givet, att man även kan taga vissa hänsyn till vilka slags element som skola upprätthålla ordningen; och då måste jag bestämt säga här, att den erfarenhet, som vi under dagens lopp fått av den nuvarande polisstyrkan, är sådan, att den icke vittnar om att densamma uttagits med den urskillning och med den omdömesförmåga, som den elakartade situationen krävt. De element, som nu stationerats i Sundsvall, äro, efter vad jag hört och erfarit, icke att räkna till Guds bästa barn och jag är alldeles övertygad om att de icke bara just nu ställt till kravaller, utan också i fortsättningen komma att göra det, om de icke få en annan uppfostran eller andra direktiv, än de tydligen ha. De ha redan gjort en första chock, dragit blankt, slagit med sablarna, efter flyende demonstranter, träffat ett fruntimmer i ryggen med flata sabeln och utfört den väldiga bravaden att anhålla en lungsiktig yngling som stod bland åskådarna och antagligen iakttagit en mycket passiv hållning. Jag har ännu aldrig sett eller erfarit, att man kunnat stilla en folkmassa med blanka sablar, och än mindre tror jag, att man skulle kunna stilla Sundsvalls och kringliggande distrikts i sig själv mycket lugna arbetarbefolkning på detta sätt. Jag skall säga damerna och herrarna här, att Sundsvall icke är känt för att vara något bolsjeviknäste. Jag tror, att det mest hetlevrade elementet inom Sundsvalls rämärken lär vara jag själv, men en hel del människor påstå dock, att jag är ganska mänsklig och ganska försynt, fast jag brukar explodera ibland inom mera intima kretsar. Jag vågar sålunda säga, att om nu regeringen här, både herr statsministern och herr socialministern, menar allvar med sitt tal om att söka upprätthålla ordningen, förefaller det mig lämpligast, att man söker sondera terrängen för att åstadkomma en fredlig uppgörelse icke bara i de formella sakerna utan även i den reella tvistefrågan och att man i varje fall, intill så skett, försöker hålla de där elementen från Stockholm något så när i schack, så att de icke hinna ställa så till, att det blir nya demonstrationer med nytt bråk, och kanske orsakar att blod kommer att flyta. Då blir det nog på det sätt, som skedde redan under Curry Treffenbergers tid, att militären kanske får lov att ingripa, och jag kan icke tänka mig, att sådant kan gagna samhälls- eller arbetsfreden i vårt land. Jag tror icke heller att den regering, som gått in för den intelligentas anpassningens politik, skulle vara betjänt av att mot sig reta upp stora samhällslager, som sålunda skulle vända sig mot den anpassningens politik, som den nuvarande regeringen säger sig företräda.

Den befolkning, som finnes där uppe, har blivit irriterad och kommer att bli ännu mer irriterad i fortsättningen av det här skådespelet. Det är därför, som jag skulle vilja påkalla regeringens och särskilt herr socialministerns välvilja för att utnyttja sina möjligheter för en lösning av denna elakartade konflikt. Kanske skulle det kunna ske på det sättet, att även de ledande och styrande herrarna däruppe i Sundsvall, som bekänna sig till regeringens politik, också ville i någon mån i detta konfliktläge lära sig något av den intelligentas anpassningskonst, som hans excellens herr statsministern med sådan bravur företrätt här i dag!

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Malm**: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få säga några ord med anledning av herr Västbergs erinran, att även vissa anslag från socialdepartementet, som utgå till understöd åt landsting och kommuner, blivit nedskurna. Det är riktigt, att så skett, och det var ej heller möjligt att göra något annat, och det var logiskt riktigt, att även dessa anslag skuros ned, när det måste prutas på allting annat. Den regel man följt, när det gällt att reglera nedåt under dessa tider, har ju varit att göra regeringen efter penningvärdets förändring; men jag vill framhålla, att

beträffande detta anslag har sänkningen icke skett ned till vad som skulle motsvara penningvärdets höjning, utan har man hållit sig åtskilligt ovanför, detta ej minst ur den synpunkten, att just dessa anslag, såsom den föregående talaren nämnde, äro avsedda att tjäna till en viss utjämning för de i skattehänseende mera tyngda delarna av landet.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Därefter skall jag be att få övergå till frågan om polissändningen till Sundsvall — jag är icke alldeles säker på, att det ämnet är lämpat för en remissdebatt, men frågan har varit uppe ett par gånger i denna kammare och även i första kammaren, och jag vill därför icke undandraga mig att lämna några upplysningar.

Vad jag särskilt vill framhålla är, att i denna sak måste man med styrka skilja mellan frågan om att upprätthålla ordningen och själva konfliktfrågan. Vad regeringen hittills tagit befattning med är frågan om att upprätthålla ordningen; och när framställningen gjordes ifrån länsstyrelsen i Härnösand om uppsändning av polis, så skedde det med sådan motivering, att knappast någon regering stått till svars med att icke fästa avseende därvid. Det uppgavs nämligen, att den i Sundsvall stationerade polisen var så uttröttad av vakttjänstgöring, att den icke längre kunde hålla ut. I en konflikt av denna art, när det gäller samhällsfunktioners vara eller icke vara, är det nödvändigt att icke samhället lider brist på ordningsmakt — det var utgångspunkten.

Beträffande frågan om själva konflikten, så får jag ärligen säga, att den har jag ej tillräckligt reda på, och därför begärde jag i går av länsstyrelsen i Härnösand en detaljerad redogörelse för konflikten, och det är givetvis min mening att så fort den inkommit, vidtaga de åtgärder för konfliktens lösning, som jag såsom socialminister anser mig böra vidtaga. Jag vill också gärna ansluta mig till den föregående talarens tanke, att det skall lyckas att så fort som möjligt komma fram till en god och skälig överenskommelse.

För övrigt har jag varit i tillfälle att åhöra ett föregående anförande här i kammaren, där det gavs en mycket överdriven skildring av det sätt, varpå de uppsända poliserna farit fram; och om jag fattade den föregående talaren rätt, hade han fått samma uppgifter och trodde på dem. Jag har emellertid under middagsrasten varit i direkt telefonförbindelse med borgmästaren i staden, som ju är ansvarig för ordningen, och anhöll, att han ville meddela alla de upplysningar han kunde. Enligt dessa upplysningar rådde det fullständig ordning i staden — detta var vid 2—3-tiden — och enligt hans uppgift hade också de från Stockholm komna poliserna uppträtt mycket lugnt och behärskat; något som han ville kalla kravaller hade icke förekommit. Det hade vid ett tillfälle mellan klockan 1 och 2 varit en folksamling, som ett tag såg ganska elakartad ut, så att polisen varit tvungen att draga sablarna, men sablarna hade aldrig använts, det hade aldrig kommit till några våldsamheter; och enligt borgmästarens uppgift hade det utan svårighet gått att skingra folkmassan. Vi få nu se i morgon vilka uppgifter, som bli vederlagda: för min del litar jag på de uppgifter, som lämnats mig från vederbörande chefs sida.

Jag får i övrigt med tillfredsställelse hälsa den ton, som gick igenom den föregående talarens yttrande rörande åstadkommande av en uppgörelse. Det förefaller mig, att om sundsvalliterna i gemen äro besjälade av den andan, så kan man hoppas att tämligen snart få konflikten bilagd.

Herr förste vice talmannen **E. A. Nilson:** Herr talman! Innan jag med några ord svarar hans excellens herr statsministern, vill jag med en kort replik vända mig till en ärad talare på stockholmsbänken, som gentemot mig gjorde gällande den meningen, att det dock ej var så dumt, att lösningen av försvarsfrågan 1914 blev sådan den blev med hänsyn till våra neutralitetsförpliktelser. Jag har hört eller rättare sagt sett ett dylikt uttalande i våra tidningar, och det

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

må vara ett uttalande, som lämpar sig för en journalist; men näppeligen väntade jag mig, att ett sådant uttalande skulle fällas av en officer, låt vara i marinens reserv. Det vet dock varje människa med insikt i saken, att vårt neutralitetsskydd hade vi kunnat upprätthålla även med vår gamla härordning.

Skulle det vara så, att den ärade talaren syftade på materielanskaffningen, så förhåller det sig så i fråga om den saken, att därom förefanns ingen som helst större meningsskiljaktighet 1914. Skulle den ärade talaren åter syfta på flottans materielanskaffning, vill jag föra i minnet, att beträffande flottmaterielen var det så, att meningsbrytningarna inom det särskilda utskottet 1914 rörde sig i fråga om artillerifartygs och torpedfartygs betydelse. Vänstern inom utskottet ville sätta torpedfartygen högre i värde än vad våra motståndare ville göra. Nu är det så, att av de artillerifartyg, som år 1914 beslötos, blevo två färdiga först år 1921; av jagarna blevo inga färdiga förrän 1918 och av undervattensbåtarna inga färdiga förrän 1920 och 1921. Alltså, flottans neutralitetsvakt måste helt fullgöras med den materiel, som flottan hade redan förut eller som anskaffades med anslag, som voro beviljade förut.

Så vill jag med några få ord adressera mig till hans excellens herr statsministern. Först yttrade hans excellens i anledning av min jämförelse mellan karlskronatalet och uppsalatalet, att en fråga av denna natur borde framläggas på en gång i hela sitt sammanhang. Ja, om den saken kan man ju diskutera, men faktum är, att den allmänna meningen år 1913 — och till den allmänna meningens bildande hade den press, som står hans excellens herr statsministern mycket nära, i hög grad bidragit — med stor styrka krävde att få veta mera än allmänna talesätt. Och dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på, att i det anförande, som första oppositionstalaren i första kammaren hade år 1914 vid remissdebatten, uttalades ett bestämt beklagande av att Konungens trontal lika litet som den kungliga propositionen angående statsverkets tillstånd och behov, hade ryckt bort den slöja, som fortfarande vilade över försvarsfrågan; slöjan var då mindre tät än slöjan är nu år 1924, det skall ingen kunna bestrida. Därav framgår otvetydigt, att herr statsministerns nu uttalade mening är en annan än den han omfattade år 1914. Den omvändelse herr statsministern undergått sedan år 1914 omfattar sålunda även hans uppfattning rörande sättet för bekantgörandet av regeringens planer angående försvarsfrågans ordnande.

Med tillfredsställelse bör noteras, att herr statsministern öppet medgav, att han undergått en förändring. Han har funnit sig böra göra, förklarade han, en omvärdering av människorna, och denna omvärdering hade lett honom till en strävan att i samförståndets sinnelag vilja lösa tidens frågor. Jag måste emellertid beklaga, att hans excellens herr statsministern i sitt sista anförande något förtog det gynnsamma intrycket av sitt första yttrande. Han ville nämligen där göra gällande, att han *alltid* sökt ett sådant samförstånd, sålunda alltid haft detta sinnelag. Utom det, att påståendet står i konträrt förhållande till utgångspunkten, så måste jag hänvisa därtill, att, såsom jag angav i mitt första anförande, det icke fanns mycket av detta samförståndets anda och sinnelag år 1914. Jag skulle kunna anföra exempel därpå även från senare år.

Med djup rörelse lyssnade jag till det erkännande ord, som hans excellens herr statsministern ägnade min hänsovne vän Karl Staaff. För mig, som något känner det lidande, för att inte säga det martyrskap Karl Staaff fick genomgå de sista åren av sitt liv, var det erkännandet dubbelt värdefullt. Det kanske låter som en saga för de flesta, men det kan gärna antecknas till andra kammarens protokoll, att Karl Staaff år 1914 en gång mitt på dagen offentligt angreps vid Stureplan och måste söka skydd i en droska för att komma undan folk, som ville våldföra sig på honom. Med beklagande av att detta erkännande icke nådde Staaff i livet — han skulle högt ha värderat det — vill jag till hans

excellens herr statsministern uttala mitt varma tack för det erkännande, som om än sent, kommit den hänsövnes minne till del.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Herr Lindskog: Herr talman! När jag tillät mig begära ordet, var det närmast därför, att jag önskade å de svenska universitetens vägnar framföra ett tack för den storartade välvilja, som från många håll kommit dem till del här i dag, särskilt från herrar Lindmans och Rydén's sida. Jag får också säga, att sedan jag hört herr ecklesiastikministern's anförande, det är mig kärt att även till honom framföra detta tack. Jag beklagar, att det tydligen, såsom framgick av hans anförande, varit omöjligt för regeringen att framföra det löneförslag, som man från universitetens sida önskat och hoppats på och som skulle avhjälpa det i vissa avseenden verkliga nödläge, som råder vid våra universitet.

Jag hade också tänkt säga några ord om dyrtidstilläggen, men det har talats så mycket därom från olika håll, att jag inte skall taga upp den saken på nytt. Jag skulle blott vilja framföra en varm förhoppning, att det icke måtte bli hävd i Sverige, att *varje* år sänka våra statstjänares löner för att förbättra statens finanser, och jag hoppas, att den berömda nationella samling, som det varit så mycket tal om, skall taga sig andra uttryck än i en kontinuitet hos våra finansministrar att alltid sikta på statstjänarna.

Vad som emellertid föranlett, att jag fasthållit vid min önskan att begära ordet, har varit några episoder, som förekommit under de sista replikskiftena här, särskilt i samband med talet om arbetskonflikterna. Herr förste vice talmannen nämnde i sitt första yttrande, att det vore av största betydelse, att arbetsfreden i vårt land tryggades. Jag skulle vilja ställa detta yttrande i samband med vad den förste talaren i dag, herr Branting, yttrade om Nationernas förbund, i samband med den optimistiska uppfattning han uttalade beträffande förbundet och dess roll i världen.

Det har riktats förebråelser mot högern — både i pressen och även uti kamraren i dag — på den grund, att den icke tillräckligt varmt hade önskat framgång för fredssträvandena genom Nationernas förbund. Jag vågar med den bestämda kännedom jag har om det parti jag tillhör, försäkra, att vi högermän hysa, allesamman, minst lika varmt som medlemmar av något annat parti, en önskan om att verkligen en rättsordning måtte kunna införas för de internationella mellanhavandena. Men jag måste medge, att vi kanske ännu icke funnit oss föranlättna av förhållandena att höja oss till den varma tro, om vilken det heter någonstades — kanske är det i det socialdemokratiska partiprogrammet — att »tron är en fast tillförsikt om det som man hoppas och en bestämd övertygelse om ting, som icke synas».

Emellertid kan jag icke neka till, att det är en ganska egendomlig tillfällighet, att samtidigt som Sveriges representant i Nationernas förbunds råd står och uttalar sin bestämda tillit till en rättsordning mellan staterna, sin förhoppning om att obligatorisk skiljedom där skall genomföras, och sin förvissning, att genstörtiga fredsbytare skola kunna tuktas genom andra nationers samfälliga ansträngningar, samtidigt äger det rum här i vårt eget land — i denna huvudstad och just inom de arbetarorganisationer, vilkas representanter beskylla högern för bristande fredsvilja — avtalsbrott och rättsvidriga handlingar, som ingalunda ställa förhållandena i en synnerligen gynnsam dager. Samma socialdemokratiska press, som riktar så hårda ord mot den svenska högern, är härvidlag så förunderligt mjuk i sina tonfall, åtminstone tills det börjat osa hett under eget tak. Det är visserligen sant, att uti den ena spalten i tidningarna fördömes strejken, men i den andra står det högofficiella blockadvarningar, som ge god handräckning åt de avtalsbrytande murarna. Jag kan icke neka till, att det förefaller egendomligt, att man inom det socialdemokratiska partiet med

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

bestämmdhet yrkar på t. ex. ekonomisk demokrati, d. v. s. på ökad makt för arbetarna, men energiskt motsätter sig varje tal om obligatorisk skiljedom i de nationella konflikter, som förekomma. Det är icke utan, att man därmed öser vatten på deras kvarn i utlandet, som något ironiskt och hänfullt säga om de små staterna, att de visserligen hålla strängt på makten, där de anse sig ha någon makt, men däremot, där de ingen sådan äga, äro entusiastiska anhängare av en rättsordning.

Jag påminner om att år 1921 beslöt riksdagen att ingå till Kungl. Maj:t med anhållan om en utredning av frågan, huruvida det icke skulle vara möjligt att söka genom en verklig rättsordning få slut på de konflikter på arbetsmarknaden, som förekomma, särskilt de samhällsfarliga konflikterna. Den dåvarande regeringen, den von Sydowska, tillsatte också mycket riktigt en enmannakommitté, bestående av herr Cederborg. Den följande socialdemokratiska regeringen avskaffade emellertid, höll jag på att säga, herr Cederborg: den upplöste i samband med den stora, kommittéslakten herr Cederborgs kommitté — därför att kommittén var alltför dyr! Man ansåg sig sålunda hava råd till anslag åt Nationernas förbund — och jag säger ingenting om den saken; de penningar, som gå till det fredsarbete, som där utövas, behöva ingalunda vara bortkastade om med Nationernas förbund en början är gjord till en kommande internationell rättsordning, och ingen kan livligare än jag önska, att dessa förhoppningar verkligen kunna realiseras — men samtidigt anser man sig icke ha råd att bekosta undersökning och utredning — en av riksdagen begärd utredning — genom en enda person rörande möjligheterna att i de *nationella* konflikterna söka införa en rättsordning. Särskilt om man tänker på den samhällsfarliga konflikt i Sundsvall, som varit på tal, undrar jag verkligen, om man kan försvara den uppfattning, om man med fog kan säga: nej, vi tro icke mycket på någon möjlighet att få en rättsordning till stånd, då det gäller konflikter mellan arbetsgivare och arbetare, men vi äro bestämda anhängare av tron på en rättsordning, såvitt fråga är om internationella konflikter. Jag är ingalunda blind för de oerhörda svårigheter, som möta uppriktandet av en rättsordning beträffande arbetskonflikter, men jag tror på samma gång, att dessa svårigheter äro att räkna som intet jämfört med de oerhörda hinder, som måste resa sig, då fråga blir om internationella förhållanden. Här i vårt land ha vi dock ett och samma språk, en och samma kulturgrundval, vi äro ju så att säga i samma lilla julle — under det att i de internationella stridigheterna komma helt andra och större faktorer med, som göra, att det där är cändligt mycket svårare att ge en lösning av konflikterna. Jag vill blott säga, att om verkligen den principen skulle fastslås från det socialdemokratiska partiets sida, att det icke är möjligt att inom vårt eget land söka genomföra en rättsordning på ifrågavarande område, må man icke klandra oss högermän, om vi rikta en viss skepsis mot tanken på en rättsordning för de internationella konflikterna.

Jag skulle, om hans excellens herr statsministern varit här närvarande, velat rikta en vädjan till honom. Han har här i dag talat om det förtroendefulla samarbete, som han övat med den föregående statsministern, herr Branting, när det gällde den internationella rättsordningen. Jag skulle i anslutning härtill velat rikta en maning till honom att detachera åtminstone en liten del av detta förtroendefulla samarbete och detta varma intresse till att gälla även de nationella stridigheter, som nu uppröra vårt land.

Herr **Rydén**: Herr talman! Eftersom jag hörde, att min bankkamrat herr Engberg begärde ordet, skall jag icke uppehålla mig vid vad den siste ärade talaren yttrade. Jag vill bara uttrycka min och jag förmodar även herr kyrkoherde Pehrssons besvikelse över hans sätt att citera den heliga skrift — ty det

var ju hämtat ur den heliga skrift vad herr Lindskog påstod vara taget ur det socialdemokratiska partiprogrammet.

Jag vill i stället begagna tillfället att säga några ord med anledning av det mycket skickliga anförande, varmed herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet inledde aftonens debatt. Jag uttrycker bara mitt beklagande av att jag fått vänta 6 1/2 timme på att ge denna replik — jag förmodar nämligen att vad som förut yttrats i saken därigenom förflyktigats i ganska betydlig grad.

Det var två huvudmedel, som herr ecklesiastikministern tillgrep för att förtaga intrycket av den kritik, som jag ägnade den åttonde huvudtiteln i den här föreliggande budgeten. Det ena var att rulla upp en relation mellan siffrorna i 1914 års och 1924 års budgeter, och det andra var en jämförelse mellan den nedskärning, som herr ecklesiastikministern gjort uti åttonde huvudtiteln, och den nedskärning, som företagits av hans närmaste företrädare, min högt skattade partivän Olof Olsson.

Vad det första argumentet beträffar, jämförelsen mellan siffrorna i 1914 och 1924 års huvudtitlar, bör det framhållas, att, såsom varje äldre ledamot av kammaren vet, en dylik jämförelse är fullständigt orimlig av det skäl, att ifrågasvarande siffror komma att till den del de gälla skolförvaltningen stå i en helt annan disproportion till varandra än så vitt angår den del av statsförvaltningen, beträffande vilken man år 1914 hade fått definitiva lönerogleringar genomförda. Samtliga skolor hade ännu år 1914 icke erhållit lönerogleringar enligt det nya systemet, utan detta skedde först år 1918. Det är klart, att när man under sådana förhållanden räknar med 1914 års abnormt låga utgångssiffra och lägger på den efterföljande tiden genomförandet av den stora löneroglering, som för övriga delar av statsförvaltningen redan tidigare blivit verklighet, får man fram ett moment, som skapar en alldeles onaturlig disproportion i detta hänseende. Vidare får man komma ihåg, att under ifrågasvarande mellantid realiserats den stora reform, som införandet av de praktiska ungdomsskolorna innebär, en reform vilken, såsom vi alla beräknade, måste komma att draga med sig betydande kostnader. Även detta är ju ett moment, som ökar disproportionen. I samband därmed överflyttades även på ecklesiastikdepartementet och åttonde huvudtiteln åtskilliga undervisningsanstalter, som förut lydde under andra departement, såsom t. ex. inom yrkesundervisningsens område. På så sätt får man en vilseledande bild av innebörden i de siffror, som herr ecklesiastikministern ställde i relation till varandra och i relation till övriga departements och huvudtitlars anslagssummor. Man konstruerar nämligen fram en enorm utgiftsökning i denna huvudtitel genom att välja just årtalet 1914 till utgångspunkt. I själva verket är ökningen icke större eller mindre än på åtskilliga andra huvudtitlar, ehuru den ter sig så.

Den andra sammanställningen gick ut på, att herr ecklesiastikministern verkställt en nedskärning på åttonde huvudtiteln av endast något över 2 miljoner kronor, under det att hans företrädare skurit ned anslagen med icke mindre än 12 miljoner, varför denna alltså skulle ha varit en sex gånger så grym mordängel som den nuvarande ecklesiastikministern. Det resonemanget gjorde mig ett ögonblick fundersam. Jag kunde icke komma ihåg, vad i all världens namn kunde ha skett i föl, som förbigått min uppmärksamhet, så att dåvarande statsrådet Olsson förfarit mordiskt mot åttonde huvudtiteln. Men jag tänkte som så: man skall alltid kontrollera siffror, även om de komma från regeringsbänken, och därför undersökte jag saken genom att gå till handlingarna och fann då, att i den huvudtitelns summa, som herr statsrådet använt, när det gällde den föregående huvudtiteln, där gick in hela den sänkning i dyrtidstilläggen, som skett på åttonde huvudtiteln och som utgjorde 15 1/2 miljoner. Det är icke underligt, att man på det sättet kan få fram sådana siffror. Men

Andra kammarens protokoll 1924. Nr 3.

Vid remiss av statsverkspropositionen. Jag tror, att hela triumfen, som vanns för ögonblicket genom att göra jämförelsen på sätt som skett, alldeles faller till marken.

(Forts.)

Jag skall icke i denna sena timme gå in på frågan om universitetsprofessorernas löner, det är icke något att göra åt den saken, om jag också måste säga att det är synd, och jag tror icke på det, att om man i ecklesiastikdepartementet hade handlagt denna sak från början med den tanken att departementet skulle bjudit i statsrådsberedningen ett utarbetat förslag, det icke kunnat läggas på annat sätt, i vart fall varit möjligt att med herr statsrådets medgivande använda förslaget som utgångspunkt för en motion. Detta är möjligt, men jag vill icke diskutera saken i denna sena timme, då det i varje fall icke kan bli något resultat vid detta års riksdag.

I förbigående vill jag också säga det, att jag blivit missförstådd beträffande min lilla — elakhet är för mycket att säga, men den lilla rolighet, som jag försökte mig på, då jag erinrade om mordängeln gång förbi riksarkivet. Jag rörde då ej alls varken i ord eller tanke vid det lilla anslag på 4—5 tusen kronor, som den nuvarande ecklesiastikministern tagit upp för utgivande av historiska handlingar, såvitt jag kan finna det enda av de nya anslag, som kommit upp, eller, för att använda hans ord, det enda som blivit återuppväckt från de döda. Men jag anser det vara en berömlig gärning och jag delar härvidlag fullkomligt herr Fabian Månssons syn på detta anslag, att gamla historiska källskrifter böra publiceras, och det har därför icke ett ögonblick fallit mig in att uttala något klander över att denna sak nu kommer upp igen. Jag bara beklagar att icke samma övertygelse om nyttan och nödvändigheten av en del andra anslag här gjort sig gällande.

Men det jag syftade på beträffande riksarkivet, det vet herr statsrådet alltför väl att det var något helt annat. I fråga om personalens storlek har jag aldrig i mitt liv yrkat, att man skulle göra någon inskränkning, men jag har velat åt arkivråden, som jag anser onödiga. Men det tjänar intet till att vidare orda om denna sak, ty herr statsrådet och jag bli aldrig ense på denna punkt, och det är i varje fall onödigt att dra upp den i remissdebatten här.

Nu ville jag säga, att statsrådet Clason har försökt att här spela ut en liten trumf genom att erinra om att, då han icke satt ned mer än hans företrädare gjort, så har han icke visat sig som någon mordängel eller gått fram med onödig hårdhet. Ja, det beror på, hur man ser det. Om jag i mitt yttrande framhållit, att antikvitetsakademiens anslag har stått i 18,000 och i fjol blivit nedsatt till 15,000 kronor, medan den nuvarande regeringen sätter ned det till 13,000 kronor, så kan man diskutera, vilken som visat den största hårdheten, den som tagit 3,000 eller den som tagit 2,000. Men jag kan icke underlåta att tycka att här framträder en hårdhet redan så till vida, att anslaget måste i och för sig betraktas som otillräckligt.

Beträffande verket Sveriges kyrkor är jag glad, att jag i detta fall fann en uppenbar förståelse hos herr statsrådet, och jag hoppas, att han ville använda det inflytande som han helt säkert förfogar över hos sina meningsfränder i kamrarna, för att vi skola få det anslaget igenom vid detta års riksdag. Den skillnad, som jag fäst mig vid och som jag vet vållat utgivarna stora bekymmer, det är den att i fjol stod anslaget icke med i huvudtiteln, men då fanns det en antydning om att man skulle komma tillbaka. I år däremot står intet, utan det är försvunnet, och det är naturligtvis denna olikhet som gör, att man anser frågan om det hela förfallen.

Herr talman! Jag har gjort detta lilla bemötande, och jag återkommer till att kvar står ändå allt vad jag yttrade om hårdheten mot folkundervisningsväsendet, mot folkhögskolor, mot folkbiblioteken, mot de populärvetenskapliga föreläsningarna, mot arbetarnas folkbildningsförbund, vidare allt vad jag yttrade om den praktiska undervisningen och understödsverksamheten för sko-

lorna, allt detta kan icke resoneras bort med några relationstal eller något annat sådant. Och jag måste uttrycka min ledsnad över att herr statsrådet icke visat förståelse på något sätt för hela min tankegång, då det gällde en sådan sak som arbetarnas bildningsförbund, utan förmenade att, då anslaget stått i 15,000 och han icke företagit någon nedsättning därav, så har han icke gjort något ont. Men se, det är så med denna verksamhet och denna rörelse, att den har ungefär tiodubblats på några få år. Och då menar jag, att det är omöjligt att göra gällande, att bibehållandet i det oändliga av de 15,000 kronor som stått några år, är en sådan ståndpunkt, som är hållbar. Om denna rörelse icke skall strypas, så måste detta anslag ökas på, och jag är ledsen över att icke vinna någon förståelse för dessa synpunkter, att det kräves, om denna rörelse skall bli vad vi önska, om den skall växa vidare och förkovras, det kräves, säger jag, oundgängligen något mer till för understöd av denna rörelses fortsatta växt och utveckling.

Jag skall, herr talman, sluta med detta och bara söka resumera vad jag tror framgått av remissdebatten. Jag tror, jag vågar säga, att det nog är ett samlat intryck av de debatter som förts och de inlägg som gjorts av finansexperterna här i kammaren, att den nuvarande finansplanen, den av regeringen framlagda finansplanen är sådan, att den lämnar utan någon som helst rimlig risk utrymme för, jag vill icke säga hur mycket, men ytterligare anslag till de kulturella angelägenheter, som ha kommit att stå tillbaka vid utarbetandet av åttonde huvudtiteln. Och skulle det kunna vinnas i det avseendet något till förbättrande av denna situation, så känner jag mig fullt övertygad om att herr statsrådet och chefen för eklestastikdepartementet icke skall annat än av fullaste hjärta glädja sig häröver, ty i annat fall anser jag det vore beklagligt, och jag tror icke heller, att jag behöver befara något annat. Sålunda, mina herrar kamrater i kammaren, jag vädjar till eder att för de anslag som jag talat för och som sannerligen icke gälla så stora summor, men som å andra sidan äro av så stor betydelse få påkalla edert välvilliga intresse, så att, när vi komma till behandlingen av denna huvudtitel, det blir att räkna på edert understöd i syfte att det må läggas till rätta vad som enligt min uppfattning blivit åsidosatt vid uppgörandet av huvudtiteln.

Chefen för eklestastikdepartementet herr statsrådet **Clason**: Det skall bli en mycket kort replik, och blott i fråga om ett par punkter. Först vill jag då erinra om den allmänna förklaring, som förekommer i inledningen till min huvudtitel därom, att jag vid uppgörandet av densamma varit hänvisad till att gå fram med största sparsamhet, men att jag å andra sidan hoppats att, då tiderna bliva bättre, det skall vara möjligt att komma till ett gynnsammare resultat beträffande de kulturella anslagen. Till dem räknar jag alla anslag under huvudtiteln.

Vad sedan angår de sifferjämförelser som jag gjort, så är det alldeles naturligt, att då jag skulle beröra huvudtitelns utveckling och härvid taga något år som utgångspunkt, så måste jag taga år 1914, d. v. s. det år, från vilket man i kända siffror har penningvärdets stegring och minskning att räkna med; i fråga om alla andra år är ju värdet förtryckt. Vid jämförelser sådana som de nu ifrågavarande har man ju att ta hänsyn till penningvärdets indexsiffror; och det är ju klart, att en stegring, som endast motsvarar penningvärdets fall, icke varit någon stegring, lika som en stegring, som icke ens går upp till motsvarande indextal, icke i verkligheten är någon stegring, utan betecknar en minskning. Jag har inte på något vis klandrat, att vissa områden inom huvudtiteln stigit starkare än andra, men då man gjort anmärkningar mot att det sparrats på områden, som stigit allra starkast, då har jag måst framlägga dessa siffror för att visa, att när man hade anledning att gå fram med besparingar, man

Vid remiss av icke borde göra dem bara på de områden, som äro sämre tillgodosedda än 1914 års prisnivå fordrade, utan att man också kunde ha anledning att gå in på sådana områden, som voro mycket mera tillgodosedda, än prisnivån 1914 fordrade. (Forts)

Sedan berörde den ärade talaren en liten detalj i mitt anförande, nämligen den jämförelse, som jag gjorde mellan de anslag som begärts av mig och de anslag, som begärts av min närmaste företrädare. Jag vill då säga det, att den siffra jag anförde, avsåg en jämförelse mellan budgetåret 1922 och budgetåret 1923—24. Halvårsbudgeten för första halvåret 1923, d. v. s. det mellanliggande halvårets budget — var icke med, detta beroende på att man, som bekant, icke kan göra någon träffande jämförelse mellan helårsbudgeten och en halvårsbudget.

Vad sedan siffrans storlek beträffar, så är det alldeles riktigt, att i de nedskärningar, som min företrädare gjorde i budgeten även nedskärningarna i dyrtidstillägg och tillfälliga löneförbättringar äro inräknade. Men det äro de också i vad man betecknat såsom mina nedskärningar. I de sistnämnda, sammanlagt omkring 2,300,000, är dyrtidstilläggens o. d. posters minskning representerad av åtminstone 1,300,000 kronor. Huru mycket de betyda i hans siffror, är icke så lätt att direkt säga. Men jag ber att få erinra, att även en nedskärning på dyrtidstillägget också drabbar de kulturella ändamål, som det här är fråga om. Och jag kan icke se, att en nedskärning på dem skall räknas ifrån, när man talar om vem som tagit mest. Det var nämligen i hans budget icke väsentligen fråga om en sådan nedskärning av dyrtidstillägg, som blott berodde på indextalets förändringar utan det var därutöver en medveten och kraftig nedskärning av dyrtidstilläggen oberoende av indextalen. Och även en dylik nedsättning drabbar naturligtvis de av huvudtiteln berörda ändamålen, eftersom de drabba de med dem arbetande befattningshavarna.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Herr talman, mina herrar! Jag har verkligen blivit så beskedligt behandlad i denna i och för sig försonliga remissdebatt, så jag behöver till all lycka för mig och kammaren icke taga upp tiden så länge. Men jag tycker det skulle vara tomt att icke få besvara kammaren, innan jag går härifrån, och därför ber jag att få yttra några ord.

Jag vänder mig då först till herr Johansson i Bro, som hade några kanske nog så befogade bekymmer, med anledning av elektrifieringsarbetena i Västmanlands län. Jag vill härvidlag i all korthet säga, att jag vet att det är fullt av besvärligheter på många håll, och kanske icke minst i Västmanland, när det gäller denna angelägenhet, detta på grund av att de elektriska anläggningarna till största delen härstamma från kristiden, då de voro nödvändiga för att mätta den elektriska hungern. Jag vill emellertid i stort sett fritaga vattenfallsstyrelsen från att genom olämplig propaganda ha stimulerat hungern efter elektrisk kraft. Det har också från konsumenterna själva mer än en gång vitsordats, att det icke varit behov av någon stimulering från vattenfallsstyrelsens sida, ty hungern fanns där ändå på grund av alltför väl kända förhållanden.

Bekymren ligga emellertid i relativt liten grad på det område, som herr Johansson i Bro berörde. Det är tyvärr så, att de ekonomiska svårigheterna ligga i övervägande grad på andra områden, där vattenfallsstyrelsen icke kan ingripa. Vattenfallsstyrelsens taxor medföra, att elektrisk kraft kan säljas till föreningarna efter ett pris av i genomsnitt 13 öre, i Västmanland till och med något lägre. Av dessa 13 öre avse 5.6 öre de primära kostnaderna för kraftstationer och primärledningar, vilka till övervägande del tillkommo före kriget. Sedan skola sekundärledningar och s. k. tertiärstationer inberäknat uppkommande ledningsförluster m. m., täckas av de återstående 7.4 öre. Det är således egentligen i fråga om dessa 7.4 öre, som det kan talas om en jämkning, och befinnes det

där, att en sådan överhuvud taget kan komma i fråga, så visar det sig att en prutning med t. ex. 10 à 20 % skulle betyda 1 à 1½ öre. Men detta inverkar icke så mycket för konsumenterna då det ju förhåller sig så, att slutkostnaderna för konsumenterna i fråga om ljus och kraft komma upp till 45 à 50 öre; vad vattenfallsstyrelsen med sina möjligheter kan göra betyder således jämförelsevis mycket litet.

Vid remiss av
statsverke-
propositionen.
(Forts.)

Dessutom är ju vattenfallsstyrelsen ett affärsdrivande verk. Skulle man nu, då verket nätt och jämt kan förränta sitt kapital, göra nedskärningar av stora dimensioner, så skulle följden bli, att skattebetalare i andra delar av landet linge i stället bära de bördor, som uppkomme genom lättnader i de begränsade distrikt, där vattenfallsstyrelsen driver sin verksamhet. Och det är så att i andra delar av landet sitter man i fråga om elektriska anläggningar ofta sämre till än i de delar, där vattenfallsstyrelsen distribuerar kraften.

Emellertid, befinnes det att ytterligare tillmötesgående, utöver vad som redan visats, kan visas från vattenfallsstyrelsens sida, så kommer detta att ske, såvida man härvid kan hålla sig inom affärsmässiga gränser. Med avseende å den synpunkt som herr Johansson i Bro berörde, nämligen att för vissa distributionsföreningar, som icke ha så stor konsumtion, man skulle kunna genom att befria från vissa avgifter i ökad grad stimulera till användning av kraft till gagn för båda parterna, så vill jag sålunda säga, att man nog också enligt min mening kan finna ett fält, där vissa resultat skulle kunna uppnås. Jag har erfärit, att landshövdingen i Västmanlands län tänkt till främjande av en lösning utlysa ett möte mellan parterna. Jag kan icke annat än uttala den förhoppningen, att vid detta möte hans kända förlikningsmannaegenskaper skola komma till sin rätt, så att det icke behöver bli något ekonomiskt bondeuppror från Västmanlands län för den här sakens skull.

Jag skulle gärna vilja säga några ord till herr förste vice talmannen i anledning av den sinnesändring, som även från min ringhets sida ansågs konstaterad under tiden 1919—1924, d. v. s. de 5 sista åren. Men tyvärr hörde jag icke hans anförande, utan har endast fått ett kort referat från honom själv, och därför kan jag icke ingå på något bemötande i detalj. Jag vill endast säga, att det intryck som jag fått av hans meddelande tyder på att sinnesändringen icke är så värst stor. Han nämnde, att jag i någon remissdebatt talat för högre anslag till den högre tekniska undervisningen. Och i det avseendet kan jag anse mig ha blivit ganska väl tillgodosedd genom de ökade anslagen till tekniska högskolan och Chalmerska institutet. Vidare skulle jag ha talat för anslag till väg- och vattenbyggnader. I det avseendet har jag i det stora hela intet att erinra med hänsyn till vad som åtgjorts under den gångna femårsperioden, och som det förefaller mig att förste vice talmannen förbisett, då han talat om 1919 och vad jag nu vill ha förverkligat 1924. Då jag talat om inhemska gödningsämnen, vill jag erkänna, att jag tillsvidare visat för stor sangvinism, om jag också icke uppgivit hoppet härvidlag, lika litet som jag förlorat hoppet om att handelsministern, som för övrigt gått ännu mera skottfri än jag i kväll, snart skall få fram det havsisbrytareförslag, som jag också sedan flera år intresserat mig för.

Jag tror, att detta var huvudsumman av vad jag hoppades 1919, och jag tror mig med visst fog kunna säga, att jag icke har stor anledning att klaga över det sätt varpå riksdagen behandlat dessa frågor, om också en del återstår, men man kan ju som bekant, herr förste vice talman, icke få allt vad man vill. Till sist några ord till ett par norrländska talare. Herr Hage beklagade att järnvägsbyggandet i Norrland icke komme att bedrivas i den takt, som han önskade. I det fallet vill jag säga, att när man för budgetåret 1924—1925 i alla fall anser sig kunna bedriva järnvägsbyggandet i Norrland i väl så stark takt som under föregående budgetår och på dessa järnvägsbyggnader under detta budget-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

år avser att lägga ned ett belopp av 5 å 6 miljoner kronor, fränsett de 4,000,000 kronor staten under detta budgetår kommer att teckna i Ostkustbanan, om vi räkna in denna bland de norrländska järnvägsbyggnaderna, så tycker jag icke, att herr Hage har så stor anledning att klaga. Jag är kanske lika varm vän av Norrlands järnvägsbyggnader som herr Hage, och jag anser mig icke hava rätt att klaga över det tillmötesgående, som mina kolleger i regeringen visat mig. Jag skulle vilja säga, till undvikande av missuppfattning, att när jag säger, att det skall läggas ned 5 å 6 miljoner kronor, menar jag, att det skall fattas bokstavligen. Det är så, att man icke behöver begära så stora nya anslag. Det finns nämligen medel disponibla från numera färdiga anläggningar. Men huvudsaken är ju att det under sagda år verkligen lägges ned detta belopp för nya järnvägsbyggnader.

Medan jag är i Norrland, skall jag be att få säga några ord till herr Samuelsson, som intresserade sig för de affärsdrivande verken med hänsyn till Luleå.

Vad angår posthuset i Luleå, ligger, som kammaren nogsamvt vet, frågan på det sättet att i Luleå tre verk: riksbank, post och telegraf nu äro hopförda i samma byggnad. Då de icke längre trivas under samma tak, stod för mig klart, att posten såsom det mest lättflyttade verket borde flyttas ut. Posten begärde att få köpa en fastighet, som jag i motsats till herr Samuelsson, ehuru icke Luleåbo måste anse vara centralt belägen. Den ligger ett kvarter från nuvarande posthuset och mindre än ett kvarter från den stora stråkvägen i Luleå, Storgatan. Ur affärssynpunkt ligger saken så till, enligt de uppgifter, som generalpoststyrelsen lämnat, att å den köpeskillning som betalats av postverket, verket efter ett eller annat år med hyror, som äro skäliga, kan beräkna erhålla ränta efter 8 %. En sådan affär torde icke vara något som man kan klaga över, och om förre ägaren tjänat 100,000 kronor på den, såsom herr Samuelsson uppgav, så hade han uppenbarligen suttit med en mycket förmämlig ränta på sina pengar, om han behållit huset.

Herr Samuelsson var inne på statens järnvägars flyttningskostnader för personalen och talade om klisturburkar och en hel del andra förhållanden. Det säger sig självt, att jag icke kan här bemöta alla de annärkningar, herr Samuelsson gjorde, men på en punkt vill jag säga ett par ord, nämligen i fråga om vårbesiktningarna på distrikten, vilka herr Samuelsson ansåg otidsenliga och endast avseende att allt skulle vara putsat och fint. Herr Samuelsson vet, lika väl som jag, att vårbesiktningarnas egentliga uppgift är att distriktsbefälet skall se till vad som behöver göras på distriktet under påföljande år för att därom kunna lämna uppgift till järnvägsstyrelsen, vilken med ledning av dessa uppgifter uppgör kostnadsstat för verket. Detta är huvudsyftet med vårbesiktningarna.

Att 6 lokomotiv stå i Luleå och rosta ned, vågar jag bestämt bestrida. Herr Samuelssons uppgift att loken icke äro insmorda och följaktligen fördärvas, får tills vidare stå för herr Samuelssons egen räkning, men jag förmodar, att generaldirektör Gränholm, som brukar vara expedit då det gäller att klargöra uppgifter såväl från riksdagen som från andra håll, icke skall underlåta att giva svar på tal, icke blott i fråga om denna utan även i fråga om andra detaljer, som herr Samuelsson i dag framdragit. I bestämd motsats till honom vill jag säga, att järnvägsstyrelsens chef har mitt och regeringens fulla förtroende, liksom jag är övertygad om att han också förtjänar att hava riksdagens.

När herr Samuelsson i afton förkunnade kamp på liv och död och vände sig icke blott mot järnvägsstyrelsen utan även mot det borgerliga samhället, ber jag för min ringa del att få säga, att jag tror, att om herr Samuelsson skulle få sitt program för det nya samhället förverkligat, så skulle statens järnvägar i det samhället åtminstone icke bliva bättre skötta, än för närvarande är fallet.

Herr **Kilbom**: Jag skulle icke prövat kammarledamöternas talamod vid denna sena timme, om icke det misstag, som herr statsministern gjort sig skyldig till, ytterligare komplicerats därigenom, att hans excellens begått ett nytt misstag. Emellertid vill jag till en början säga, att då det här talas om en sinnesändring, så måste jag för min och mina meningsfränders del deklarerera, att det är ett något konstigt sätt att sedan man i 2 å 3 decennier bekämpat alla krav, som kommit från motsidan, man helt hastigt, då högern befinner sig i nöd och står inför nödvändigheten att framlägga en stor militärbudget kommer med tal om sinnesändring och förklarar: »ja, nu ha vi ändrat uppfattning, nu vädja vi till herrarna att verkligen behandla oss med lena händer.»

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Det må vara andra partiets ensak, hur de göra: Jag och mina partikamrater måste förklara, att vi vilja vänta på herrarnas handlingar innan vi bestämma vårt eget uppträdande. En sådan ståndpunkt är naturlig i synnerhet, då det gäller en regering, för vilken herr Trygger är chef.

Därefter ett par ord om herr Tryggers misstag. Han talade till en början om att han hela tiden varit av den uppfattningen, att den överenskommelse, som skulle träffas med Ryssland, av vad slag den vara månede, i varje fall borde föreläggas riksdagen. Riksdagen är nu samlad, men det föreligger inget som helst förslag till avtal med Sovjet-Ryssland, trots att herrarna förhandlat, om jag icke minns galeit, i närmare sju månaders tid. Varför har icke något resultat uppnåtts? Är det icke styrkt bl. a. genom statsministerns uttalanden att andra planer äro å bane eller med andra ord, att herrarna icke haft någon nämnvärd vilja att sluta ett avtal med Sovjet-Ryssland, och fördenskull söker stjälpå förhandlingarna med ständigt nya krav. De kommande veckorna eller kanske månaderna skola f. ö. visa, vem som får rätt. Ingen skulle vara mera tillfredsställd än undertecknad, om jag icke finge rätt, men jag måste tillsvidare säga, att mig synes, att den av mig nyss uttalade misstanken att man söker få förhandlingarna att stranda, är mer än berättigad.

Jag skulle därefter måhända uttala min tillfredsställelse över det ytterst vackra betyg, herr Trygger i dag givit åt Sovjet-Rysslands ledande män. Det har icke alltid låtit så, i varje fall från det partis och den press sida, som herr statsministern representerar. Man har i färskt minne hur Sovjets ledande män, som man kanske icke ens kände, utmålades som världshistoriens största brottslingar. Det är då så mycket roligare, att man kommit till den uppfattningen, att Sovjet-Rysslands ledande män icke bara äro förtjänta av ris utan ännu mera av ros. Kanske kommer detta erkännande vad tiden lider att givas ännu klarare.

Herr statsministern förklarade i synnerligen mjuka och cirklade vändningar och med beklagande stämma, att han gärna skulle velat tala om allt möjligt om förhandlingarna med Rysslands ombud, men se det var hänsynen till motparten vid förhandlingarna som gjorde, att han måste vara tyst. Det är synnerligen älskvärdt av statsministern att taga dessa hänsyn. Jag förstår mycket väl den klämma, han sitter i, och jag skall icke vidare i denna debatt proponera att få veta något om saken. Jag vill bara uttala min stora förvåning över att Sveriges statsminister, då han blir tillfrågad huru förhandlingarna stå i en för Sverige synnerligen viktig fråga, hänvisar en svensk riksdagsman till en främmande makts sändebud för att få upplysningar. Detta är remarkabelt, och jag kan icke underlåta att begära att få det till kammarens protokoll antecknat.

Slutligen meddelade herr statsministern, att det vore oriktigt att vi skulle varit med och genomfört Rysslands isolering. Då jag privat förklarade för honom att det härvidlag måste föreligga något minnesfel, så var han nog gentlemanmässig att i debatten tillstå detta, men försökte klara saken med att

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

begå — ett annat misstag, vilket icke var gentlemannamässigt. Jag tillåter mig i anledning härav erinra herrarna och damerna om, hur Vorowsky utvisades från Sverige redan den 3 eller den 4 januari 1919, men att Sverige hade representation i Petrograd ända till juni eller juli samma månad, d. v. s. över 6 månader senare. Jag var själv i mars 1919 som reseledare för en amerikansk delegation, som på genomresa till Moskva passerade Petrograd, inbjuden på svenska legationen därstädes. Legationen tillhörde då alltjämt Sverige och stod under ledning av kanslisten Lundberg, vilken i Petrograd bevakade de svenska intressena. Först i juni företogs det, till följd av bevisade oegentligheter från vissa utländska representanter undersökningar också på svenska legationen. Därefter stängdes legationen och försågs med Sovjetregeringens sigill. Herr Trygger intygar själv riktigheten härav, men säger han: »Det var ändå icke vi, som började» och här begår han sitt andra — skola vi säga — »misstag?» — Sovjet-Ryssland hade, påstår herr statsministern, redan tidigare begått övergrepp mot svenskar i Ryssland, liksom herr Vorowsky här i Stockholm överträtt sina befogenheter, och det var anledningen till att man kallade hem minister Brändström i Petrograd och generalkonsul Asker i Moskva. Jag hänvisar i anledning av detta uppseendeväckande påstående kammarens ledamöter till det memorial, som konstitutionsutskottet framlade vid 1919 års riksdag, varav det framgår, dokumentariskt styrkt med utrikesdepartementets egna telegram, herr Askers telegram och herr Brändströms telegram, att det icke förhåller sig på det sätt, herr statsministern nyss försökte göra gällande, utan att det tvärtom av dessa telegram ovedersägligen bevisas, att det var Sverige och närmast generalkonsul Asker, som *framprovocerade brytningen med Sovjetregeringen*. Om jag icke misstar mig, har memorialet i fråga nr 33. Man skall sålunda icke komma och försöka att blanda bort korten. Det hade varit klokare att alldeles tåga med denna sak. Sverige har orsakat brytningen med Sovjet-Ryssland. Svenska medborgare hava på grund därav förlorat värden, vilket jag kan ur deras synpunkt beklaga, men det är ett faktum, som man icke kommer ifrån.

Vidare skulle jag måhända kunna göra en liten invändning — även om jag nu är kommunist — mot herr statsministerns förklaring om att »herr Kilbom här har talat så varmt för andra intressen» eller något liknande. Jag skulle i anledning härav vilja fråga herrarna: vad har jag talat för? Jo, för nödvändigheterna ur *både svensk och rysk synpunkt* att snabbt få ett handelsavtal till stånd mellan Sverige och Sovjet-Ryssland. Jag frågar er: »*Är det inte ett svenskt intresse?*» Kan någon här stiga upp och bestrida riktigheten av mitt påstående, att de partier, som vid 1922 års riksdag avslog det förslag till avtal, som dåvarande regering framlade, begingo *ett brott mot svensk industri och svenskt näringsliv*, mot icke minst den svenska arbetarklassen. Jag har förut med siffror visat, att vi med all sannolikhet förlorat flera 10-tal miljoner på att vi saknat avtal under de två år som gått och jag kan icke finna annat än att dessa uppgifter äro *fullständigt oemotsagda*.

Som sagt: det skall säkerligen visa sig under den kommande tiden, vem som haft rätt i sina misstankar: jag som misstänker, att man från svensk sida, på grund av intressen, som jag förut angivit, försöker lägga stenar i vägen för förhandlingarna eller herr statsministern som påstått motsatsen. Ännu en gång säger jag: Vill svenska regeringen ha ett avtal av samma natur som ingåtts av Norge, Danmark och Tjeckoslovakiet, och som för dessa länder visat sig vara synnerligen nyttigt, då råder intet tvivel om att ett sådant avtal kan den säkerligen få på mycket kort tid. Kräver åter svenska regeringen att få samma medgivande för ett de facto-erkännande som andra makter erhållit för de jure-erkännande, då är svenska regeringen ansvarig för om förhandlingarna avbrytas och Sverige på nytt står utan avtal.

Herr Engberg: Jag ber om överseende för att jag ännu en gång uppträder, men det är ett anförande av herr Lindskog, som uppkallar mig till ett genmäle.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

När jag hörde honom, tänkte jag på den gamla tyska definitionen på en professor: »*Ein Professor ist eine Person anderer Meinung.*» D. v. s. en person, som har en annan mening än alla andra; och sätillvida är herr Lindskog en — professor. Men när han nu för tredje gången drager i härnad mot det socialdemokratiska partiet, är det annmärkningsvärt, att han också sätillvida försökt vara professor, att han undervisar oss, hur vi böra förhålla oss både i vår tidningspress och i andra avseenden. Jag skulle i det stycket vilja rikta ett råd till herr Lindskog: Den tidning, som står under hans eget beskydd, behöver kanske också ibland från honom en liten tillsyn. Det händer nämligen, att Sydsvenska Dagbladet i yrvakna artiklar kommer med starka angrepp på herr statsministern. Det låge kanske närmare till hands för herr Lindskog att gripa in och göra rättelse när det gäller den tidning, som är hans egen, än att lämna direktiv för den socialdemokratiska pressen.

Det fanns i hans anförande en enda sakuppgift nämligen angående herr Cederborgs uppdrag, tyvärr även den uppgiften oriktig. Herr Cederborgs uppdrag är *icke* återkallat: herr Cederborg är så att säga *förpuppad*, ity att uppdraget kvarstår, ehuru någon utredning icke pågår. Och på den punkten skulle jag vilja säga till herr Lindskog: När riksdagen år 1921 beslöt en utredning, då blåste genom kamrarna en reaktionär fläkt, som man från högerhåll hoppades skulle fortsätta även under valrörelsen. Dessa förhoppningar visade sig alldeles oriktiga, ity att det socialdemokratiska partiet återvände från valkampanjen betydligt förstärkt.

Vidare vill jag säga herr Lindskog att, när han angriper arbetarrörelsen på grund av murarkonflikten, så är han ganska orättvis i sin framställning. Han bör icke sväva i ovisshet om huru den fackligt organiserade arbetarrörelsen genom sina ansvariga instanser tagit ställning till denna konflikt och bedömt densamma. Jag vill hemställa till herr Lindskog, huruvida han skulle anse det rimligt, om vi skulle låta högerpartiet bära ansvaret för de mer eller mindre snillrika uppfattningar, han för till togs på småtimmarna, tydligen i den enda avsikten, att de skulle bliva antecknade till kammarens protokoll och sedan kunna framdragas vid nästa valrörelse. Lika litet som det skulle falla oss in att göra detta, lika litet bör det falla honom in att göra det socialdemokratiska partiet ansvarigt för förloppet av murarkonflikten.

Herr förste vice talmannen Nilson: Jag måste, herr talman, be att få, innan debatten avslutas, vända mig mot herr kommunikationsministern.

Hela hans anförande, i den mån det riktade sig mot mig, vilar på ett missförstånd, vilket sannolikt uppkommit på grund av otillförlitliga informationer. Jag har icke på något sätt klandrat herr kommunikationsministern för hans åsikter vare sig år 1919 eller andra år. Vad jag däremot velat framhålla var det, att ehuru regeringen år 1919 ville spara, så fann dess sparsamhetssträvanden icke någon resonans hos den ärade talaren på stockholmsbänken, som ville hava högre anslag, och krävde sådana bland annat till järnvägsbyggnader i Norrland, ehuru det belopp, som av den dåvarande regeringen begärdes, oändligt mycket översteg det som herr kommunikationsministern i årets budget begär och som han nu förklarar sig mycket belåten med. Det är detta jag kallar en omvändelse från kommunikationsministerns ståndpunkt år 1919. En omvändelse framkallad av regeringsansvarets fostran.

Vidare yttrades ej. Ifrågavarande proposition hänvisades till statsutskottet, varjämte densamma remitterades, i vad den anginge pensions- och indragnings-

Vid remiss av statsverkspropositionen. staterna, till bankoutskottet samt, såvitt den rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

(Forts.)

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 2.

Föredrogs var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid:

till statsutskottet motionerna:

- nr 22, av herr *Holmgren m. fl.*;
- nr 23, av herr *Bengtsson* i Norup;
- nr 24, av herr *Lindberg*; och
- nr 25, av herr *Lindmark m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionen nr 26, av herr *Törnkvist* i Bjuv *m. fl.*; samt till jordbruksutskottet motionen nr 27, av herr *Paulsen*.

§ 3.

Angåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Sävström*, nr 29, om årligt understöd åt förre järnvägsarbetaren Salomon Rydberg;

herr *Ljungberg*, nr 30, angående grunderna för statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid kommunal mellanskola;

herr *Knutsson*, nr 31, angående Mjölby—Hästhalmens nya järnvägsaktiebolags statslån;

herrar *Björnberg* och *Hansson* i Bäck, nr 32, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa av försäljning utav pilsnerdricka föranledda missförhållanden; samt

herr *Spångberg m. fl.*:

nr 33, om sänkning av åldersgränsen för rätt att deltaga i val till riksdagens andra kammare; och

nr 34, om sänkning av åldersgränsen för kommunal rösträtt.

Nämnda motioner bordlades.

§ 4.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

*Protokoll, hållet vid sammanträden med herr talman-
nen i riksdagens andra kammare och de kammarens le-
damöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen
tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning,
nedannämnda dagar år 1924.*

Den 12 januari.

Sedan kammarens plenum denna dag avslutats, sammanträdde med herr talman-
nen de ledamöter av kammaren, som blivit utsedda att jämte herr talman-

nen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, till fullgörande av berörda uppdrag.

Därvid beslöts till en början, att kanslitjänstemännen skulle utgöras av en notarie, fyra förste stenografer, sexton stenografer, en förste kanslist, en registrator och sex kanslister.

Härefter genomgingos de ingivna ansökningshandlingarna, varefter deputerade antogs till:

notarie:

revisorn *E. Lindblad*;

förste stenografer:

sekreteraren *G. Tägtström*,
ombudsmannen, juris kandidaten *C. F. Schött*,
sekreteraren *R. Hellberg*, och
fil. lic., teol. kand. *A. H. F. Reuter*;

stenografer:

revisorn *F. Blom*,
sekreteraren *E. Frigell*,
registratorn *P. B. Romare*,
kammarskrivaren *A. Michal*,
kanslirådet *L. Norrman*,
e. o. hovrättsnotarien *E. H. Wallin*,
aktuarien, fil. kand. *E. Bergendal*,
kammarrättsrådet *S. Norrman*,
kamreraren *P. Sterne*,
e. o. hovrättsnotarien, jur. kand. *M. D. Hjertstrand*,
telegrafkontrollören *E. Dahlén*,
fil. kand. *H. A. Heimbürger*, och
e. o. hovrättsnotarien, jur. kand. *G. J. T. Karlgren*;

förste kanslist:

notarien, jur. kand. *O. M. F. Seth*;

registrator:

sekreteraren *P. W. A. Hammar skiöld*; samt

kanslister:

amanuensen *L. Lindblad*,
förste telegrafassistenten *A. H. Gärdin*,
e. o. hovrättsnotarien, jur. kand. *S. J. I. Akerblad*,
amanuensen *E. A. Romare*, och
e. o. hovrättsnotarien, jur. kand. *A. Norrman*.

Med tillsättandet av tre stenografer och en kanslist skulle anstå i avvaktan på utgången av stenografiska prov och läsprov, till vilka anmälde sökande skulle kallas.

Det skulle åligga de antagna kanslisterna att vid behov tjänstgöra jämväl vid diskussionsprotokollet.

Här skulle antecknas, att Seth, Hammar skiöld och Gärdin redan den 7 samt E. Lindblad, Reuter och Blom redan den 10 innevarande januari på särskild anmodan inträtt i tjänstgöring hos kammaren.

Beträffande därefter vaktbetjäningen beslöto deputerade, att femton vaktmästare skulle anställas hos kammaren; och blevo härefter till vaktmästare att tjänstgöra tillsvidare under innevarande riksdag antagna *C. G. E. Carlberg, E. Andersson, H. E. E. Eklund, C. H. Björklund, W. Zetterqvist, A. Hj. Lindgren, E. E. Johansson, G. A. Zeffer, S. W. Hellborg, R. Johansson, G. Bergman, G. V. Öberg, E. R. Mårtensson, J. A. Eriksson* och *G. Alfvén*.

Till förste vaktmästare förordnades Carlberg och åt Andersson uppdrogs att ombestyras utdelning av ankommande postförsändelser.

Det skulle åligga de antagna vaktmästarna att vid behov och i den mån så ske kunde utföra jämväl annan tjänstgöring hos riksdagen.

Slutligen skulle här anmärkas, att Carlberg, Andersson och Björklund redan den 3 samt de övriga vaktmästarna redan den 9 i denna månad börjat tjänstgöra hos kammaren.

Den 16 januari.

Sedan prov nu blivit anställda för besättande av tre stenografbefattningar och en kanslistbefattning antogo deputerade till

stenografer:

e. o. hovrättsnotarien, juris kandidaten *G. Lidbom*,
juris studeranden *S. Stäckig* och
amanuensen *E. A. Romare*; samt

kanslist:

marinunderintendenten *R. Lindström*.

Då av de nu antagna stenograferna Romare förut förordnats att vara kanslist hos kammaren, blev till kanslist i den sålunda uppkomna ledigheten förordnad filosofie licentiaten *N. G. Lindskog*.

År och dagar som ovan.

In fidem
Per Cronvall.

§ 5.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesnämnden.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:
herr *Uddenberg* i Varberg under 8 dagar fr. o. m. den 18 jan. och
» *Eurén* » 13 » » 21 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.35 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 19 januari.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande januari.

§ 2.

Föredrogs en från häradshövdingen K. Schlyter inkommen, till riksdagen ställd skrivelse, däri han anhållit om entledigande från honom den 24 maj 1923 lämnat uppdrag att vara en av kommitterade för tryckfrihetens vård.

Kammaren biföll för sin del herr Schlyters anhållan och beslöt att val av kommitterad för tryckfrihetens vård i hans ställe skulle i vederbörlig ordning äga rum.

§ 3.

Vidare föredrogs var för sig följande å kammarens bord vilande Kungl. Maj:ts propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet propositionen nr 8, angående dels årliga understöd å allmänna indragningsstaten åt förre vaktkonstaplarna Frans Johanssons och Johan August Svensson Rosells änkor dels och tilläggs pension åt förre vaktkonstapeln Frans Oscar Fredrik Larsson; och

till jordbruksutskottet propositionen nr 9, angående försäljning av två till Hanekinds häradsbor anslagna, i Kärna socken belägna lägenheter.

Vid härfå skedd föredragning av propositionen, nr 5, med förslag till kungörelse angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 265) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m. hänvisades propositionen, såvitt den anginge pensionsväsendet till bankoutskottet, i vad den rörde jordbruksärenden till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs och remitterades till bankoutskottet propositionerna:

nr 10, angående gillande av den riksbanken meddelade frihet från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 11, med förslag till lag angående upphävande av danska och norska skiljemyns giltighet som lagligt betalningsmedel i Sverige.

§ 4.

Föredrogs var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet motionen nr 28 av herr *Sjölander m. fl.*;

till bankoutsittet motionen nr 29 av herr *Sävström*;
till statsutskottet motionen nr 30 av herr *Ljungberg*;
till bankoutsittet motionen nr 31 av herr *Knutsson*;
till bevillningsutskottet motionen nr 32 av herrar *Björnberg* och *Hansson* i
Bäck; samt
till konstitutionsutskottet motionerna nr 33 och 34 av herr *Spångberg m. fl.*

§ 5.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

- herr *Jonsson* i Hökhult *m. fl.*, nr 35, om sänkning av riksdagsmannaarvodet;
herr *Aarnseth*, nr 36, om anslag för anläggning av ödebygds- och utfartsvägar
i Norrbottens *m. fl.* län;
herr *Norling*, nr 37, angående de i statsverkspropositionen under anslagstiteln
»Befrämjande i allmänhet av slöjderna» omnämnda reservationsanslagen;
herr *Ljungberg*, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för
anskaffande av fyra tulljagare;
herr *Osberg*, nr 39, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag
för anskaffande av fyra tulljagare;
herrar *Borggren* och *Vennerström*, nr 40, angående anslaget till driftkostna-
der vid tuberkulossjukvårdsanstalter;
herrar *Hansson* i Trollhättan och *Olsson* i Mellerud, nr 41, om anslag till
fullbordande av kraftstationen vid Lilla Edet;
herrar *Lithander* och *Eurén*, nr 42, om viss ersättning åt Aktiebolaget Torf;
herrar *Eriksson* i Grängesberg och *Bengtsson* i Norup
nr 43, angående anslagen till stipendier åt folkhögskoleelever; och
nr 44, angående understödet åt folkhögskolor;
herr *Sävström m. fl.*, nr 45, angående anslagen till Sveriges nykterhetssäll-
skaps representantförsamling och till Internationella byrån i Lausanne mot alko-
holismen *m. m.*;
herr *Lövgren*, nr 46, angående anslaget till sjömanshusen;
herr *Hage m. fl.*, nr 47, om fortsättande av arbetena å Inlandsbanans norra
del från Porjus till Jokkmokk;
herr *Magnusson* i Kalmar, nr 48, om gratifikation eller årligt understöd till
förra trädgårdsskötaren Gustaf Adolf Karlsson;
herr *Wagnsson m. fl.*, nr 49, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skatte-
tjänstjämnings för synnerligt skattetyngda städer *m. m.*;
herrar *Lindskog* och *Lovén*, nr 50, angående ålderstillägg till vissa tjänste-
män vid tullverket;
herr *Lindskog m. fl.*, nr 51, om anslag för inrättande av en ny professur i
kemi vid Lunds universitet *m. m.*;
herr *Lindman m. fl.*, nr 52, om anslag för bearbetande av taxeringsresultatet
av den under sommaren 1923 verkställda inventeringen av skogarna i Småland
och Dalarna;

herr *Törnkvist* i Karlskrona, nr 53, om anslag för iordningställande av tilläggsplatser för fiskebåtar vid Torsö fiskeläge;

herr *Lithander*, nr 54, om vissa ändringar i gällande bestämmelser om kooperativa föreningsars beskattning;

herr *Bäckström*, nr 55, om beräkningen av statsbidraget för automobil för sjukvårdsändamål inom Bjurholms provinsialläkaredistrikt;

herr *Lövgren*, nr 56, om upphävande av spannmålstullarna;

herr *Laurén*, nr 57, om ändring i gällande bestämmelse angående tull å för velocipeder avsedda kedjor;

herr *Holmgren*, nr 58, om sänkning av tullen å ostron;

herr *Larsson* i Kroken, nr 59, om borttagande av det till statsrevisorerna vid resor utgående särskilda dagtraktamente;

herr *Johanson* i Huskvarna, nr 60, om medgivande av utsträckt amorteringstid för lån från riksbankens avbetalningslånefond;

herr *Hamrin*, nr 61, om årliga understöd åt kontorsbiträdet Carl Oscar Ferns änka och minderårige son;

herr *Carlsson-Frosterud*, nr 62, om årligt understöd åt förre korpralen Emil Svensson Öster;

herr *Bäcklund*, nr 63, om årligt understöd åt e. o. stationskarlen Nils Gustav Vinblads änka;

herrar *Törnkvist* i Bjuv och *Borggren*, nr 64, om årligt understöd åt postföraren Per Bengtsson;

herrar *Strid* och *Dalgren*, nr 65, om förhöjd pension åt f. d. lektorn Johan Richard Jungner;

herr *Lovén*, nr 66, om årligt understöd åt förra städerskan Kjerstin Hansson;

herr *Bäcklund*, nr 67, om pension åt förre soldaten Anders Vilhelm Ragnar;

herr *Jonsson* i Hökhult *m. fl.*, nr 68, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående fördelningen äkta makar emellan av dem tillkommande avgiftspensioner enligt lagen om allmän pensionsförsäkring;

herr *Olsson* i Gävle, nr 69, med förslag till lag om polisväsendet i riket;

herr *Andersson* i Rasjön, nr 70, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ändring i 10 § andra stycket förordningen angående lagfart å fång till fast egendom;

herr *Lövgren m. fl.*, nr 71, med förslag till lagar angående fartygs bemanning och angående läkarintyg för sjöfolk;

herr *Gardell m. fl.*, nr 72, om vissa ändringar i lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

herr *Gardell*, nr 73, om höjning av det vid försäkring i riksförsäkringsanstalten utgående bidraget till anstaltens förvaltningskostnader;

herr *Aarnseth*, nr 74, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändrade bestämmelser i fråga om skyldigheten att underhålla enklare vägar;

herr *Olofsson* i Digernäs *m. fl.*, nr 75, om anslag till räntefria lån för inköp av vårutsäde i vissa delar av landet;

herr *Osberg*:

nr 76, om anslag till befrämjande av nötboskapsaveln;

nr 77, om anslag till understöd åt kontrollföreningsverksamhet; och
nr 78, om anslag till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg av kalk och kalkstensmjöl för jordbrukets behov;

herr *Pettersson* i Stäringe *m. fl.*, nr 79, om anslag till räntefria lån för inköp av utsäde;

herr *Olsson* i Ramsta, nr 80, om rätt för vissa prästgårds- och kronoarrendatorer att uppsäga sina arrenden *m. m.*;

herr *Henrikson m. fl.*, nr 81, om bedrivande av upplysningsverksamhet angående torvströ, dess tillverkning och användning *m. m.*;

herrar *Bengtsson* i Norup och *Eriksson* i Grängesberg, nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter;

herr *Magnusson* i Skövde, nr 83, om anslag till stipendier för studier utomlands i trädgårdsfacket;

herr *Åkertund*:

nr 84, om ändrad lydelse av 59 § väglagen; och

nr 85, om utsträckt befogenhet för Kungl. Maj:t att bevilja betalningsansånd eller annan lättnad för köpare av kronojord;

herr *Jeppsson*, nr 86, om viss ändring i gällande villkor för erhållande av statsbidrag till lantmåteriförrättning;

herr *Holmgren*, nr 87, om förbud under viss tid mot jakt efter örn;

fru *Östlund*, nr 88, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för hävande av pantlånerörelsens sociala nackdelar;

herr *Molin m. fl.*, nr 89, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående nedsättning av frakten vid transport av svensk frukt *m. m.*;

herr *Åkertund*, nr 90, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om vidtagande i visst syfte av reformer i avseende å landets häradsrätter; samt

herr *Hage m. fl.*, nr 91, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående öppnande för allmän trafik av järnvägen Gellivare—Porjus.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes

bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse; samt

riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ordet lämnades härefter till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig föreslå, att kammaren för behandlingen av sådana

motioner, som tillhöra tillfälligt utskott, ville besluta tillsätta fem sådana utskott, vart och ett bestående av tio ledamöter och tio suppleanter.

Denna hemställan bifölls.

Vidare beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att lördagen den 26 i denna månad företaga val av ledamöter och suppleanter i de tillfälliga utskotten.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Magnusson</i> i Skövde	under 8 dagar fr. o. m. den 21 jan.,
» <i>af Ekenstam</i>	» 6 » » » 21 »
» <i>Lorichs</i>	» 8 » » » 21 »
» <i>Leffler</i>	» 7 » » » 21 »
» <i>Bäcklund</i>	» den 21 jan.,
» <i>Jeppsson</i>	» 6 dagar fr. o. m. den 21 jan. och
» <i>Molander</i>	» 3 » » » 20 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.35 e. m.

In fidem
Per Cronvall.